

DET KONGELIGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT

Prop. 164 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Jordbruksoppgjøret 2013 – endringer
i statsbudsjettet for 2013 m.m.

Innhold

1	Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2013	7	4.5	Matpolitikken	46
1.1	Meld. St. 9 (2011-2012)	7	4.6	Utredning av styrkeforhold i verdikjeden for mat	46
1.2	Regjeringens politiske plattform ..	9			
1.3	Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppgjør	9	5	Importvernet og internasjonale forhold	48
1.4	Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi	10	5.1	Importvernet for landbruksvarer	48
2	Gjennomføring av forhandlingene	13	5.2	WTO Landbruksavtalen og nye forhandlinger	48
2.1	Jordbrukets krav	13	5.3	Import fra u-land	49
2.2	Statens tilbud	13	5.4	EUs landbrukspolitikk og forhandlinger med EU	50
2.3	Det videre forløpet av forhandlingene	13	5.4.1	Utviklingen i EUs landbrukspolitikk	50
3	Utviklingen i jordbruket	14	5.4.2	Forhandlinger med EU	50
3.1	Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon	15	5.4.3	Omlegging til prosenttoll	50
3.1.1	Produksjons- og markedsutvikling	15	5.4.4	Forhandlinger om handelsavtaler	51
3.2	Landbruk over hele landet	16	6	Hovedtrekk i avtalen	52
3.2.1	Arealutvikling og -fordeling	17	6.1	Innledning	52
3.2.2	Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk	17	6.2	Grunnlagsmaterialet	54
3.2.3	Nærings- og bygdeutvikling	18	6.3	Rammen	57
3.3	Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen	28	6.3.1	Oppbygging av rammen	57
3.3.1	Inntektsutvikling	28	6.4	Fordeling på priser og tiltak	58
3.3.2	Kostnadsutvikling og investeringer	30	6.4.1	Økning i målprisene	58
3.3.3	Utvikling i sysselsetting	31	6.4.2	Endring i bevilgninger over avtalen	59
3.3.4	Strukturutvikling	31	6.4.3	Utslag på referansebrukene	59
3.3.5	Produktivitet	32	6.5	Andre hovedpunkter	59
3.3.6	Overføringene til jordbruket	32	6.5.1	Melk, sau og storfekjøtt	61
3.4	Bærekraftig utvikling – miljø og klima	33	6.5.2	Korn og kraftfôr	61
3.4.1	Miljø	33	6.5.3	Grøntsektoren og poteter	61
3.4.2	Økologisk produksjon og forbruk	37	6.5.4	Norsk landbruksrådgivning	61
3.5	Målretting og forenkling, styring og kontroll	39	6.5.5	Landbrukets utviklingsfond	62
4	Foredling og omsetning	41	6.5.6	Miljø- og klimatiltak	62
4.1	Innledning	41	6.5.7	Økologisk jordbruk	62
4.2	Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder	41	6.5.8	Velferdsordningene	62
4.3	Prisutviklingen på matvarer	43	7	Nærmere om viktige politikkområder	63
4.4	Industri og konkurranseforhold ...	44	7.1	Landbrukets utviklingsfond	63
			7.1.1	Økonomisk oversikt over fondet	63
			7.2	Nærings- og bygdeutvikling	63
			7.2.1	Stiftelsen Matmerk	63
			7.2.2	Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket	67

7.2.3	Regionale bygdeutviklingsprogram	67	7.7	Melk	83
7.2.4	Fylkesvise bygdeutviklingsmidler	68	7.7.1	Kvoteordningen for melk	83
7.2.5	Sentrale bygdeutviklingsmidler ...	69	7.7.2	Prisutjevningsordningen for melk – høring av satser	83
7.2.6	Områderettet innsats- arktisk landbruk og fjellandbruket	69	7.8	Kjøtt og egg	83
7.2.7	Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv	70	7.8.1	Satsing på produksjon av storfekjøtt	84
7.2.8	Bioenergiprogrammet	70	7.8.2	Tiltak for sau/lam	84
7.2.9	Skogbruk	71	7.8.3	Markedsordningene for kjøtt og egg	84
7.2.10	Helse- og utviklingstiltak sau og geit	73	7.8.4	Innfrakttilskudd kjøtt og egg	85
7.2.11	Forskning	74	7.9	Produksjonstilskudd	85
7.2.12	Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	74	7.9.1	Satsing på grovførbasert husdyrhold	85
7.3	Miljø	74	7.9.2	Hjort	85
7.3.1	Miljøsertifikat i jordbruksavtalen	74	7.9.3	Birøkt	85
7.3.2	Nasjonalt miljøprogram	74	7.9.4	Nytt fagsystem for produksjonstilskudd og avløsertilskudd	86
7.3.3	Regionale miljøprogram	76	7.9.5	Utmåling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret	86
7.3.4	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	77	7.10	Velferdsordninger	86
7.3.5	Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)	77	7.10.1	Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid	86
7.4	Økologisk produksjon og forbruk	78	7.10.2	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	86
7.4.1	Økologisk produksjon og markedsutvikling	78	7.10.3	Tilskudd til landbruksvikarordningen	87
7.4.2	Utviklingsmidler	79	7.10.4	Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere	87
7.4.3	Bevilgning til økologisk produksjon og utviklingstiltak	81	7.11	Andre politikkområder	87
7.5	Korn, kraftfôr og mel	81	7.11.1	Kompetanseutvikling og rådgiving	87
7.5.1	Målpriser, prisnedskrivningstilskudd og kraftfôr	81	7.11.2	Utvikling av plantemateriale (post 77.15)	88
7.5.2	Tilskudd til matkorn (post 73.20)	81	7.11.3	Tilskudd til dyreavl med mer (post 77.11)	89
7.5.3	Tilskudd til lagring av såkorn (post 77.12)	81	7.11.4	Finansiering av opplysningskontoret for egg og kjøtt	89
7.6	Frukt, bær, grønt og poteter	81	7.11.5	Tydeligere distriktsprofil	89
7.6.1	Endringer i målpris	82	7.11.6	Erstatninger (post 71)	90
7.6.2	Markeds-, utviklings- og rådgivningstiltak	82	8	Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150	91
7.6.3	Arealtilskudd potet (post 74.17)	82	8.1	Budsjettmessige forhold kapittel 1150	91
7.6.4	Distrikts- og kvalitetstilskudd (post 73.17)	82	8.1.1	Innledning	91
7.6.5	Tilskudd til fruktlager (post 77.17)	82	8.1.2	Overførte beløp fra 2012 og omdisponeringer i 2013	91
7.6.6	Arbeidsgruppe	82	8.1.3	Budsjettmessige endringer i 2014	94
7.6.7	Annet	82			

9	Justeringer i prisutjevnings-	
	ordningen for melk	100
9.1	Bakgrunn	100
9.2	Evaluering og høring	100
9.3	Justeringer i regelverket	101
	Forslag til vedtak om jordbruks-	
	oppgjøret 2013 – endringer i	
	statsbudsjettet for 2013 m.m.	102

Vedlegg

1	Jordbruksforhandlingene 2013 Sluttprotokoll fra forhandlings- møte 15. mai	103
2	Jordbruksforhandlingene 2013 Referat fra forhandlingsmøte 15. mai	128

Prop. 164 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

Jordbruksoppgjøret 2013 – endringer i statsbudsjettet for 2013 m.m.

*Tilråding fra Landbruks- og matdepartementet 31. mai 2013,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Grunnlaget for jordbruksforhandlingene i 2013

Dette kapitlet belyser det politiske grunnlaget som danner bakgrunnen for forhandlingene. Det politiske grunnlaget er Meld. St. 9 (2011–2012) og Stortingets behandling av denne, Regjeringens politiske plattform og Stortingets behandling av fjorårets jordbruksoppgjør. Det gjøres også rede for den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi de siste årene.

1.1 Meld. St. 9 (2011-2012)

Meld. St. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* ble behandlet i Stortinget 12. april 2012. I Innst. 234 S (2011–2012) sluttet flertallet i Næringskomiteen seg i all hovedsak til meldingen. Det legges til grunn at jordbruksoppgjøret skal baseres på de mål og retningslinjer som er trukket opp for landbruks- og matpolitikken gjennom Stortingets behandling av Meld. St. 9. Meldingen trekker opp fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk. Disse er matsikkerhet, landbruk over hele

landet, økt verdiskaping og bærekraftig landbruk.

I meldingen legges det vekt på at befolkningsvekst, klimaendringer, press på naturressurser og stigende matvarepriser har gjort matsikkerhet til et stadig viktigere tema nasjonalt og internasjonalt. I meldingen heter det at «*Regjeringen ser på den globale matsituasjonen som et viktig bakteppe når framtidig matproduksjon i Norge skal vurderes.*»

I komiteens merknader heter det bl.a.:

«Komiteen registrerer at meldingen omhandler jordbruk, skogbruk, reindrift, landbruksbasert matproduksjon, bygdenæringer, kunnskap, innovasjon og distriktspolitikk.

Komiteen viser til at meldingen er skrevet med den internasjonale mat- og klimakrisen som bakteppe. Verdens befolkning vil øke til over 9 milliarder mennesker i 2050, noe som gjør det nødvendig å øke den globale matproduksjonen med 70 prosent innen 2050. Komiteen er enig i at vi i Norge må utnytte våre ressurser og legge til

rette for mest mulig produksjon av de landbruksvarene vi har forutsetninger for å produsere nasjonalt.

Komiteen viser videre til at Norge har en befolkningsvekst på ca. 1 prosent hvert år, og er blant de landene i Europa som vokser raskest.

Komiteen vil legge til rette for en variert bruksstruktur som både tar hensyn til tradisjonelle familiebruk og gir mulighet for ulike samarbeidsformer.

Komiteen viser til at landbrukets viktigste oppgave er å produsere mat.

Komiteen viser til at natur i balanse er et mål i seg selv, og en nødvendig forutsetning for all landbruksnæring. Bærekraftig bruk og forvaltning av naturen skal ligge til grunn for all norsk landbruks- og matpolitikk. For å sikre fremtidige generasjoners tilgang på god og trygg mat, energi og virke fra skogen, må landbruket drives på en miljømessig bærekraftig måte. Komiteen understreker at ressursene må utnyttes i tråd med deres tåleevne og i et positivt samspill med naturen.

Komiteen viser til at matindustrien er en viktig del av en komplett verdikjede for produksjon av næringsmidler, den største vareproduserende verdikjeden i fastlands-Norge. Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom norsk næringsmiddelindustri og norsk landbruk, og komiteen er opptatt av å sikre verdiskaping og lønnsomhet i hele kjeden. Det er viktig å sikre norsk matindustri gode og konkurransedyktige rammevilkår, også i forhold til økt internasjonal konkurranse.

Komiteen ser det som viktig at det legges til rette for økt verdiskaping basert på norske råvarer, lokale matbedrifter, regionale fortrinn og destinasjonsutvikling.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, ser det som positivt at det i meldingen legges opp til å ta hele landet i bruk, og at det skal legges til rette for økt matproduksjon basert på norske ressurser, som grovfor og beite. Vi skal også i fremtiden ha et mangfold av gårdsbruk i Norge, med en variert bruksstruktur, og landbruk over hele landet.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, deler meldingens intensjon om en tydeligere distriktsprofil i landbrukspolitikken, og at det skal satses særlig i de områdene der landbruket utgjør en vesentlig del av det lokale næringslivet. Det er også viktig å styrke distriktsprofilen

i områder hvor utviklingen er særlig bekymringsfull, som i deler av Agder/Telemark, kyst- og fjordstrøkene på Vestlandet, Nord-Norge og fjellområdene i Sør-Norge. Flertallet merker seg videre at som et ledd i regjeringens arbeid for utvikling av nordområdene og fjellområdene, skal satsingen på arktisk landbruk og fjellandbruk styrkes. Flertallet støtter dette, og ser det som viktig at man legger til rette for å tilpasse virkemiddelbruken til de regionale ulikhetene. Flertallet merker seg at regjeringen vil styrke det regionale handlingsrommet ved å legge til rette for at næringsutviklingsmidlene i større grad kan forvaltes regionalt. For å bidra til dette skal det opprettes Regionale bygdeutviklingsprogram som består av tre hovedelementer: regionale næringsprogram, regionale miljøprogram og regionalt skog- og klimaprogram. Flertallet vektlegger at faglagene fortsatt skal kunne sikres innflytelse på utformingen av disse ordningene.

Komiteen understreker at landbruksnæringen består av selvstendig næringsdrivende som har ansvar for egen inntekt. Komiteen er opptatt av at landbruket får rammevilkår som kan bidra til at næringens samlede lønnsomhet kan bedres i årene som kommer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, merker seg at regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper og videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som har vært ført etter 2005.

Komiteen deler det syn som fremkommer i meldingen på at økte investeringer er nødvendig for å fornye driftsapparatet, bedre lønnsomheten, øke produktiviteten, og for å sikre god dyrevelferd og HMS. Gode investeringsordninger har stor betydning for rekruttering til landbruket og for å nå målsettingene om økt matproduksjon og et landbruk over hele landet.

Komiteen er tilfreds med at regjeringen slår fast at god rekruttering, et høyt kunnskapsnivå og videreutvikling av kunnskapssystemene er av avgjørende betydning for at landbruks- og matsektoren skal nå de landbrukspolitiske målene. Komiteen viser til at regjeringen vil arbeide for å styrke kompetansen og rekrutteringen til landbruksyrkene og til industri som baserer seg på landbrukets ressurser. Videre at regjeringen vil legge større vekt på forskning som fremmer bærekraftig økning i matproduksjonen og forskningsbasert innova-

sjon i næringsmiddelindustrien som fremmer konkurransevne og bidrar til å opprettholde avsetning av norske jordbruksvarer. Komiteen er enig i dette.»

1.2 Regjeringens politiske plattform

I Politisk plattform for flertallsregjeringen 2009–2013 heter det om landbruksområdet:

«En variert landbruks- og matproduksjon over hele landet

Landbruket spiller en viktig rolle for bosetting og sysselsetting i store deler av landet. Norsk landbruks viktigste rolle er å produsere trygg og ren mat for egen befolkning. De siste års matkriser viser betydningen av dette. Landbruks- og matpolitikken legger grunnlaget for næringer og opplevelser innen utmark, reiseliv, næringsmiddelindustri, åpne kulturlandskap og biologisk mangfold. Matjord er en begrenset ressurs som det er et nasjonalt ansvar å ta vare på for våre etterkommere. Målet er å opprettholde et levende og mangfoldig landbruk og et bærekraftig skogbruk over hele landet som gir attraktive arbeidsplasser og sikrer rekruttering. Med sikte på å legge grunnlaget for en framtidrettet landbruks- og matpolitikk vil regjeringen gjennomgå landbruks- og matpolitikken i en egen stortingsmelding.

Regjeringen vil:

- videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket fra forrige periode
- gjennomgå landbruks- og matpolitikken i en egen stortingsmelding
- videreføre jordbruksforhandlingene og markedsordningene. Samvirkets rolle som markedsregulator og avtaker av norske råvarer fra hele landet skal sikres
- sikre et landbruk med en variert bruksstruktur over hele landet gjennom en klar distriktsprofil, og videreføre styrking av det grasbaserte husdyrholdet
- sikre et sterkt importvern som en viktig forutsetning for opprettholdelse av landbruksproduksjonen og en innovativ og offensiv norsk næringsmiddelindustri i hele landet. Norge skal arbeide internasjonalt for et internasjonalt rammeverk (EØS/WTO) som sikrer dette. Ved en eventuell ny WTO-avtale skal regjeringen ta i bruk alle de virkemidler avtalen gir til å sikre norsk landbruksproduksjon og norsk næringsmiddelindustri. Ved en slik avtale må det gis kom-

pensasjon for tap av inntekt. Eventuell videreutvikling av våre avtaler med EU må utformes på en gjensidig fordelaktig basis innenfor partenes respektive landbrukspolitikk

- gjøre landbruket til en del av klimaløsningen ved å følge opp St. meld. nr. 39 (2008–2009). Vurdere virkemidler for å utvikle biogassanlegg og industrielle verdikjeder for bioenergi med basis i landbrukets ressurser står her sentralt
- følge opp høringsnotatet om jordvernpolitikken, deriblant vurdere en hjemmel for varig vern av dyrket jord
- stå fast på det unntaket som vi fikk i EØS-avtalen om at det er norske myndigheter som avgjør hvilke genmodifiserte produkter som kan utsettes, markedsføres og selges i Norge. Vi skal videreføre en restriktiv holdning
- øke landbruksbistanden for å styrke global matsikkerhet
- sikre en livskraftig reindriftsnæring i balanse med beiteressursene, og som medvirker til å opprettholde samisk egenart. Vi vil evaluere reindriftsforvaltningen
- at det skal være et mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2020 skal være økologisk
- stimulere til økt satsing innenfor vare- og tjenesteproduksjon, matspesialiteter, grønt reiseliv, utmarks næringer og «inn på tunet»
- sikre grunnutdanning og videreutdanning i landbruket og øke konkurranse og innovasjonsaktiviteten i hele verdikjeden for mat og andre landbruksbaserte næringer gjennom økt satsing på kunnskap og forskning.»

Erklæringen omfatter spørsmål både innenfor og utenfor jordbruksavtalens ansvarsområde.

1.3 Stortingets behandling av tidligere jordbruksoppkjør

Ved behandlingen av jordbruksoppkjøret i 2012 (Innst. 392 S (2011–2012)) uttalte Næringskomiteen:

«Komiteen konstaterer at jordbrukets organisasjoner ikke fant grunnlag for forhandlinger om jordbruksavtale for 2012–2013 basert på statens tilbud, og at det dermed ble brudd i årets jordbruksforhandlinger.

Komiteen viser til at jordbruksforhandlingene bygger på hovedavtalen for jordbruket, som er inngått mellom staten på den ene siden, og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag på den andre. Det følger av hovedavtalen at partene i forhandlingene om jordbruksavtale er staten på den ene siden og organisasjonene i jordbruket i felleskap på den andre siden.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til at det er lang praksis for at regjeringen ved brudd i forhandlingene fremmer forslag for Stortinget basert på statens tilbud. Dette er, etter komiteens syn, en nødvendig behandlingsmåte dersom en skal opprettholde den etablerte forhandlingsordningen, noe komiteen ser som svært viktig for å sikre en balansert utvikling i næringen og for å ivareta jordbrukets forskjellige samfunnsroller. Dersom organisasjonene skulle kunne bryte forhandlingene og Stortinget deretter forbedrer eller reduserer statens tilbud, vil det undergrave forhandlingssystemets berettigelse. Flertallet vil ikke bidra til en slik utvikling.

Flertallet viser til Meld. St. 9 (2011–2012) om landbruks- og matpolitikken, som nylig er behandlet i Stortinget. Under behandlingen av meldingen slo flertallet i Stortinget fast dette, jf. Innst. 234 S (2011–2012):

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra H og FrP, viser til at norsk matproduksjon er et samarbeidsprosjekt mellom næringen og staten, og at de økonomiske rammene blir lagt på plass gjennom jordbruksoppjøret. Flertallet vektlegger dette, og viser til at dette har bidratt til forutsigbar matforsyning til stabile priser for det norske folk, og en trygghet og økonomisk stabilitet som ingen andre bønder i verden kjenner maken til. Regjeringen vil holde fram med å inngå årlige jordbruksavtaler med landbruket. Flertallet mener det er av stor betydning at organisasjonene i jordbruket er samstemte om jordbruksavtalens betydning for landbruket, og støtter opp om denne.»

I den åpne høringen om jordbruksoppjøret i Stortinget 31. mai 2012 ble dette bekreftet fra høringsinstansenes side.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, slår fast at statens tilbud i årets jordbruksoppjør følger opp landbruksmeldingens målsettinger på sentrale områder. Dette gjelder bl.a. en opptrapping av investeringstilskuddene, en styrking av inntektsmu-

lighetene i landbruket, og tiltak for å få mer produksjon ut av eksisterende areal. Det styrker grunnlaget for økt produksjon i sektorer med gode markedsmuligheter og styrker distriktsprofilen.

Dette flertallet anser dette som viktige tiltak for å følge opp de ambisiøse målsettingene som ble fastlagt i landbruksmeldinga.

Dette flertallet viser til at en fortsatt positiv inntektsutvikling i landbruket er viktig for å nå målet om landbruk over hele landet. Tilstrekkelig lønnsomhet er en viktig forutsetning for at dyktige næringsutøvere oppfatter jordbruk som en interessant arbeidsplass i framtida. Dette er også viktig for å rekruttere ungdom inn i næringa.

Dette flertallet viser til at regjeringen har gjennomført en snuoperasjon i norsk landbruk etter 2005. Skogpolitikken er gjenreist, og vi har i dag et landbruk som leverer et rikere mangfold av produkter. Målet om landbruk over hele landet er ivaretatt. Dette flertallet merker seg at det i Meld. St. 9 (2011–2012) slås fast at regjeringen vil fortsette satsingen på norsk landbruk og videreutvikle denne politikken.

Dette flertallet viser til ovennevnte inntektsmålsetting fra Meld. St. 9 (2011–2012). Dette flertallet er opptatt av å legge til rette for en god inntektsutvikling for aktive bønder, som er både store og små i driftsomfang, og ber regjeringen legge til rette for dette.»

1.4 Den økonomiske politikken og utviklingen i norsk økonomi

Den økonomiske utviklingen

Det siste halve året har myndighetene i de tradisjonelle industrilandene lyktes i å håndtere de mest alvorlige truslene mot økonomisk gjeninnhenting. Sammen med historisk lave styringsrenter har utradisjonelle tiltak i pengepolitikken vært virkningsfulle, særlig ECBs tiltak som kom på plass i fjor høst. Eurolandene ble i slutten av mars enige om en krisepakke for Kypros. I USA har myndighetene kommet til en enighet som begrenser innstramningene i offentlige finanser som lå inne i det såkaltle budsjettstuppet. Tiltakene har bidratt til en markert bedring i finansmarkedene. Risikopremiene i penge- og kredittmarkedene har gått ned. Kursene på viktige aksjebørser har steget, og rentene på statsgjeld i utsatte euroland har falt klart fra nivåene i fjor høst. Renteoppgang i kjølvannet av det

uklare valgutfallet i Italia og krisen på Kypros viser imidlertid at situasjonen fortsatt er skjør.

Til tross for bedringen i finansmarkedene var utviklingen i realøkonomien i mange av de tradisjonelle industrilandene svak mot slutten av fjoråret, særlig i Europa. I euroområdet falt BNP for femte kvartal på rad i 4. kvartal i fjor, og den svake utviklingen kan se ut til å ha fortsatt inn i inneværende år. I de mest utsatte eurolandene har ikke den ekspansive pengepolitikken fått gjennomslag i rentene til husholdninger og foretak, og kredittgivingen er fortsatt stram. Pengepolitikken motvirker dermed i liten grad de negative effektene av innstramminger i finanspolitikken i disse landene. I flere land har også husholdninger og foretak behov for å nedbetale gjeld. Sammen med høy arbeidsledighet og usikre framtidsutsikter holder dette veksten tilbake. Også i Storbritannia falt BNP i 4. kvartal i fjor, men tallene for 1. kvartal viste igjen oppgang.

Ved årsskiftet vedtok Kongressen å redusere omfanget av det såkalte budsjettstupet («fiscal cliff») og begrenset dermed innstramminger i offentlige finanser som mange ellers fryktet ville kvele den begynnende oppgangen. Husholdningene har de siste årene betalt ned mye gjeld, og bankene har lettet på sin kredittpraksis. Boligmarkedet er i bedring og arbeidsledigheten har gått noe ned. Dermed ligger det an til økonomisk oppgang i USA i år og neste år.

Også i de nordiske landene ser økonomiene ut til å være i bedring, selv om utviklingen mot slutten av fjoråret var svakere enn tidligere ventet. I Kina og flere andre fremvoksende økonomier tok veksten seg opp mot sluttet av fjoråret. Til tross for at veksten i Kina var noe lavere enn ventet i 1. kvartal, ligger det an til at den positive utviklingen vil fortsette framover.

Kapasitetsutnyttelsen er lav i de tradisjonelle industrilandene. I mange europeiske land øker arbeidsledigheten fortsatt. I euroområdet sett under ett er ledigheten nå kommet opp i 12 pst. av arbeidsstyrken. Tallene dekker over store forskjeller landene imellom. I Spania og Hellas er ledigheten nå oppe i over 26 pst., det høyeste nivået som er registrert så langt tilbake som det finnes sammenliknbare tall. I Tyskland har ledigheten derimot falt, og ligger nå på i underkant av 7 pst. av arbeidsstyrken. Også i USA har derimot ledigheten gått ned, og er nå kommet ned i 7,6 pst.

Situasjonen i norsk økonomi skiller seg fra situasjonen hos mange av våre viktigste handelspartnere. Etter en nedgang på 1,6 pst. i 2009, har BNP for Fastlands-Norge igjen tatt seg opp. I fjor

økte BNP for Fastlands-Norge med 3,5 pst., som er klart høyere enn gjennomsnittet for de siste 40 årene. Oppgangen må ses i sammenheng med sterk vekst i petroleumsinvesteringene, boliginvesteringene og det private konsumet.

Oppgangen i norsk økonomi de siste årene gjenspeiles i god vekst i sysselsettingen og lav arbeidsledighet. Antall sysselsatte økte med 58 000 personer fra 2011 til 2012, etter en oppgang på 35 000 personer året før. Oppgangen av særlig sterk i bygge- og anleggsnæringen, i oljerelatert virksomhet og i flere tjenesteytende næringer. Ifølge tall fra det kvartalsvise nasjonalregnskapet (KNR) økte sysselsettingen gjennom hele fjoråret, men langsommere i annet halvår enn i første. Arbeidsledigheten er fortsatt lav. Målt ved Arbeidskraftundersøkelsen avtok ledigheten fra 3,3 pst. i 2011 til 3,2 pst. i 2012.

De store utfordringene for konkurranseutsatt sektor har stått sentralt i årets inntektsoppgjør, som nå er godt i gang. I de sentrale frontfagsforhandlingene mellom LO, YS og NHO ble det etter mekling oppnådd enighet om en ramme for årslønnsveksten på 3,4 pst. I det statlige tariffområdet resulterte forhandlingene i en årslønnsvekst på 3,48 pst. og i det kommunale tariffområdet (KS) ble det enighet om en økning på 3,55 pst. Regjeringen har i sin politiske plattform understreket behovet for å støtte opp om frontfagsmodellen for å understøtte en lønnsvekst i Norge som er bærekraftig for konkurranseutsatt sektor over tid.

Den økonomiske politikken

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken. Handlingsregelen er en strategi for jevn og gradvis økning i bruken av petroleumsinntekter til et nivå som kan opprettholdes over tid. Samtidig skal bruken av petroleumsinntekter det enkelte år tilpasses konjunktursituasjonen. Rammeverket legger således til rette for å bruke budsjettet til å stabilisere utviklingen i norsk økonomi, både på kort og lang sikt.

Regjeringen fører en politikk som bygger på rettferdighet og fellesskap. Basert på den nordiske modellen vil Regjeringen fornye og utvikle de offentlige velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Regjeringen vil legge til rette for økt verdiskaping og for utvikling over hele landet innenfor rammer som sikrer at kommende generasjoners muligheter for å dekke sine behov ikke undergraves. Dette krever en ansvarlig politikk med vekt på natur- og miljøhensyn, en langsiktig forvaltning av nasjonalformuen, et

bærekraftig pensjonssystem og en sterk offentlig sektor. Alle disse delene må virke sammen for at vi skal klare å nå disse målene.

Regjeringen varslet 5. mai at skattesatsen på alminnelig inntekt for selskaper settes ned fra 28 pst. i dag til 27 pst. fra og med 2014. Tilsvarende som for selskaper vil Regjeringen redusere skatten på næringsinntekt for selvstendig næringsdrivende, dvs. for enkeltpersonforetak og personlige deltakere i deltakerlignende selska-

per. Regjeringen vil gjøre rede for hvordan dette skal gjøres i budsjettforslaget for 2014. Regjeringen vil samtidig foreslå å innføre 10 pst. startavskrivning for driftsmidler i saldogruppe d (maskiner, traktorer, inventar mv.). Det innebærer at avskrivningssatsen det første året i driftsmidlets levetid økes fra 20 prosent til 30 prosent. Tiltakene finansieres gjennom begrensninger i rentefradrag for lån i konsernforhold og økte ligningsverdier på sekundærbolig og næringsseiendom.

2 Gjennomføring av forhandlingene

Jordbrukets krav ble lagt fram 26. april. Statens tilbud ble lagt fram 7. mai. Den 15. mai ble staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag enige om ny jordbruksavtale for 2013–2014.

2.1 Jordbrukets krav

Jordbrukets forhandlingsutvalg la den 26. april fram et krav med ramme på 1 970 mill. kroner, som iflg. Jordbrukets forhandlingsutvalg ville gi grunnlag for en inntektsvekst for jordbruket på om lag 47 000 kroner per årsverk etter at kostnadsveksten var dekket inn og økte inntektsmuligheter i markedet utnyttet.

Kravet var foreslått finansiert med 583 mill. kroner i økte målpriser, 1 146 mill. kroner i økt bevilgning på kapittel 1150 i 2014, pluss disponering av ledige midler og økt verdi av jordbruksfradraget. Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterte i kravet at grunnlagsmaterialet fra Budsjett-nemnda for jordbruket ikke ga grunnlag for å kreve kompensasjon for sviktende inntekt i forhold til forutsetningene i fjorårets oppgjør.

Kravet prioriterte tiltak som stimulerer til økt produksjon og bedre kvalitet gjennom:

- å utnytte mulighetene for økte priser
- en sterk økning av budsjettmidlene rettet mot produksjon, kvalitet og landbruk over hele landet
- prioritere storfekjøtt, korn og grønt
- kompensere driftsulemper knyttet til distrikt og struktur
- stimulere rekruttering
- stimulere til økt bruk av norske ressurser, blant annet gjennom beiting

Dessuten foreslo Jordbrukets forhandlingsutvalg en 5-årig investeringspakke utenfor jordbruksavtalens ordinære ramme på 1,1 mrd. kroner årlig, i tillegg til den ordinære investeringsstøtten over avtalen.

2.2 Statens tilbud

Statens tilbud ble lagt fram den 7. mai. Tilbudet hadde en ramme på 1 020 mill. kroner. Tilbudet

var finansiert med 470 mill. kroner i økte målpriser, med virkning fra 01.07.2013, 390 mill. kroner i bevilgningsøkning til gjennomføring av jordbruksavtalen (kapittel 1150), 50 mill. kroner i ledige midler fra 2012 og økt utnytting av jordbruksfradraget, som var beregnet å utgjøre 110 mill. kroner.

Rammen skulle legge til rette for en inntektsøkning på om lag 8 ½ pst., eller vel 25 000 kroner per årsverk fra 2013 før oppgjør, til 2014, når verdien av økt utnyttelse av jordbruksfradraget er inkludert.

Statens tilbud la særlig vekt på å styrke økonomien i storfekjøtt- og kornproduksjonen og å stimulere utvikling og vekst i grøntsektoren. Det var videre lagt vekt på tiltak som kan bidra til økt produksjon, herunder rådgivning for å styrke agronomien. Samtidig var tilskuddsordningene tilpasset av distrikts- og strukturhensyn.

2.3 Det videre forløpet av forhandlingene

I møte mellom partene 10. mai meldte Jordbrukets forhandlingsutvalg samlet at tilbudet ga grunnlag for forhandlinger. Begge organisasjonene bekreftet også at det ikke var aktuelt å sende et evt. framforhandlet forslag på uravstemning. Partene gikk gjennom krav og tilbud i plenums-møter 10. og 11. mai. Deretter ble det gjennomført sonderinger på lederplan.

I utvidet ledermøte tirsdag 14. mai kl. 19.00 la Statens forhandlingsutvalg fram en sonderings-skisse med forslag til sluttramme og fordeling og utkast til sluttprotokoll.

I plenums-møte onsdag 15. mai kl. 14.00 gjennomgikk Statens forhandlingsutvalg og Jordbrukets forhandlingsutvalg sluttprotokoll fra forhandlingene og Statens forhandlingsleder kunne konstatere at det var inngått ny jordbruksavtale mellom staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Sluttprotokollen fra forhandlingene følger proposisjonen som vedlegg 1.

For referat fra plenums-møtet, se vedlegg 2.

3 Utviklingen i jordbruket

Dette kapitlet belyser utviklingen i jordbruket i forhold til de mål og retningslinjer Stortinget har fastsatt. For jordbrukere som selvstendige næringsdrivende er det mange forhold, også utenfor forhandlingene, som påvirker inntektene og den løpende tilpasningen det enkelte år. Næringen vil oppleve årlige svingninger, f.eks. av markedsmessig art, også under ellers stabile politiske rammer. Videre er jordbruket en kapitalintensiv næring med langsiktige tilpasninger. Derfor vil det ofte kunne ta flere år før en ser målbare resultater som følge av justeringer i politikk og virkemidler. På denne bakgrunn må virkninger av den løpende politikken og endringer i virkemiddelbruken, vurderes over tid. Videre bør utviklingen i jordbruket vurderes opp mot den helhetlige virkemiddelbruken.

Norsk landbruk består av om lag 180 000 landbrukseiendommer og om lag 45 000 jordbruksforetak. Utviklingen mellom gårdsbruk med ganske like muligheter, og fra det ene bygdesamfunnet til det andre, vil variere. Dette skyldes at bøndene, som private næringsdrivende, og deres familier treffer sine valg ut fra en helhetlig vurdering av hvilke muligheter landbruket kan by på, og hvilke andre muligheter som synes attraktive for den enkelte gårdbruker. Landbrukspolitikken må til enhver tid ta hensyn til kostnader og konkurransekraft, både for jordbruket og matindustrien. Alle ledd i verdikjeden er viktige for å oppnå et godt samlet resultat.

Grunnlagsmaterialet

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram og bearbeide et grunnlagsmateriale for jordbruksoppjøret. Materialet består av følgende tre rapporter:

- Totalkalkylen for jordbruket: Jordbrukets totalregnskap og budsjett. Beregningene viser registrerte og normaliserte tall for inntekter, kostnader, arbeidsforbruk, vederlag til arbeid og kapital og vederlag til arbeid og egenkapital.
- Referansebruksberegninger: Beregningene er basert på NILFs driftsgranskninger og brukes til å vurdere utslag av et oppgjør for ulike produksjoner, distrikter og bruksstørrelser.

- Resultatkontrollen for gjennomføringen av landbrukspolitikken.

For mer utfyllende statistikk vises det til disse publikasjonene.

Inntektsutviklingen for jordbruket vurderes i avtalesammenheng med utgangspunkt i normaliserte regnskaper i Totalkalkylen, inkl. inntektsverdien av jordbruksfradraget ved ligningen. Totalkalkylen omfatter inntekter fra jord- og hagebruk, og inkluderer strukturendringer. Inntekter, kostnader og arbeidsforbruk knyttet til skogbruk og en del tilleggsnæringer er ikke med i Totalkalkylen, med unntak av kjøreinntekter der det er brukt maskiner som er kostnadsført i totalregnskapet. Totalkalkylen gir derfor ikke et fullstendig bilde av utviklingen i landbruksbefolkningens samlede næringsinntekter.

Totalkalkylen er et sektorregnskap for selvstendige næringsdrivende og kan ikke ha samme presisjonsnivå som lønnsstatistikk. Data på foretaksnivå viser at det er betydelig variasjon rundt gjennomsnittet, også innen produksjoner og mellom bruk med likeartede forhold og forutsetninger. I tillegg kan revisjon av dataserier med grunnlag i nye data og endring av beregningsprinsipper, gjøre at både beregnet inntektsnivå og inntektsutvikling endres mellom beregningsår. I årets beregninger har Budsjettnemnda justert tallserien for arbeidsforbruk med grunnlag i at Statistisk sentralbyrå har revidert serien mellom fulltelningene i 1999 og 2010. Videre har BFJ, med grunnlag i nytt datamateriale, justert opp investeringsserien for bygninger, skilt ut fastmontert teknisk utstyr og avskrevet denne med 10 pst., samt justert ned tallseriene for investeringer i maskiner. Nemnda har også justert opp hestetallet og tallserien for veterinærkostnader. Samlet utslag av disse endringene er relativt små.

Premissgrunnlaget og rapportering

I april 2012 behandlet Stortinget Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords*, på grunnlag av Innst. 234 S (2011–2012). Meld. St. 9 vil danne premissgrunn-

laget for utformingen av landbrukspolitikken i årene fremover og definerer fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk: (1) Matsikkerhet, (2) Landbruk over hele landet, (3) Økt verdiskaping og (4) Bærekraftig landbruk.

Som en oppfølging av Meld St. 9 arbeider departementet med å videreutvikle mål- og resultatrapporteringssystemet. Resultatrapporteringen i dette kapitlet er organisert etter hovedmålene i meldingen. Flere resultatindikatorer er relevante for flere mål og det må gjøres løpende avveininger mellom kryssende hensyn. Det er derfor fortsatt nødvendig å gjøre en samlet vurdering av utviklingen i næringen. Utformingen av virkemidler og forvaltningen av dem må skje gjennom en organisering med god styring og kontroll, der målretting og forenkling av virkemidlene også er viktig.

3.1 Matsikkerhet – nasjonal matproduksjon

Meld. St. 9 sier følgende om produksjonsmål for jordbruket:

«Regjeringen vil, innenfor de gitte handelspolitiske rammer, legge til rette for økt produksjon av jordbruksvarer som det er naturgitt grunnlag for og som markedet etterspør, slik at selvforsyningsgraden kan opprettholdes om lag på dagens nivå.»

I Innst. 234 S (2011–2012) sier komiteen:

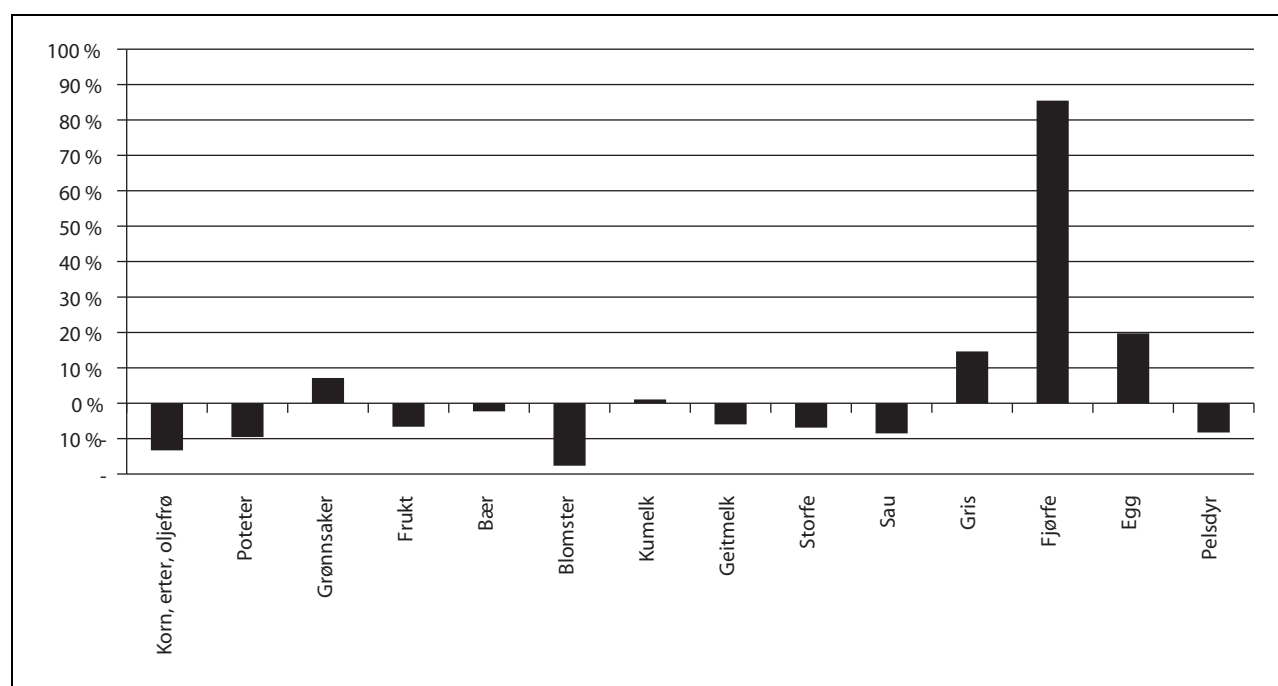
«Komiteen er enig i at vi i Norge må utnytte våre ressurser og legge til rette for mest mulig produksjon av de landbruksvarene vi har forutsetninger for å produsere nasjonalt.»

3.1.1 Produksjons- og markedsutvikling

Det siste tiåret har det samlede produksjonsvolumet i jordbruket økt med ca. 2,5 pst. Produksjonen av husdyrprodukter har økt med om lag 6,5 pst., mens produksjonen av planteprodukter har falt med 7 pst.

Det er særlig det kraftfôrbaserte husdyrholdet som har økt, herunder fjørfekjøtt med 85 pst. i perioden, jf. figur 3.1. For det grovfôrbaserte husdyrholdet er det bare produksjonen av kumelk som har økt, med om lag 1 pst. Produksjonen av storfekjøtt, sau og geitemelk er redusert med mellom 6 og 8,5 pst.

Produksjonen har også falt det siste tiåret for korn, frukt, poteter, bær og blomster. For korn skyldes produksjonsreduksjonen både redusert areal og svak avlingsutvikling. Produksjonen av grønnsaker har økt med 7 pst., mens fruktproduksjonen er redusert med 6 ½ pst. I grøntsektoren har markedsforholdene vært ustabile både p.g.a. nasjonale forhold og importkonkurranse. Målpri-sene oppnås i varierende grad. Redusert produksjon av blomster skyldes særlig at snittblomster

Figur 3.1 Endring i produksjonsvolum fra 2004 til 2013, iflg. normalisert regnskap.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Tabell 3.1 Norsk andel av råvarer i kraftfôr til husdyr. Prosent

	1997	2000	2003	2006	2010	2011	2012
Karbohydrat	77	82	78	78	77	78	68
Fett	100	87	72	61	50	52	41
Protein	49	37	17	13	17	6	7
Totalt	73	75	67	67	65	62	55
Kraftfôr, 1000 tonn	1 715	1 581	1 678	1 709	1 817	1 822	1 924

Kilde: Statens landbruksforvaltning

mister markedsandeler til import. Samlet sett er det markedsmuligheter for økt planteproduksjon.

Det er jordbrukets økonomiske ansvar å holde råvaremarkedene i balanse. Tilbudsoverskudd gir økt omsetningsavgift og lavere prisuttak i markedet enn det jordbruksavtalen gir grunnlag for. Det er stor variasjon i markedsbalansen mellom de ulike sektorene. For storfekjøtt, korn og i grøntsektoren er det udekkede markedsmuligheter for norskprodusert vare. For egg og særlig for svin har det vært økende markedsoverskudd de siste årene. For 2013 har Budsjettnemnda beregnet et brutto pristap som følge av overproduksjon på 100 mill. kroner for egg og 315 mill. kroner for svinekjøtt. Fra 2011 til 2013 er det beregnet at brutto pristap vil øke med om lag 280 mill. kroner. For melk er omsetningsavgiften for 2013 7 øre høyere enn i 2012, bl.a. knyttet til proteinoverskudd som følge av manglende samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter melkefett og -protein.

Selvforsyningsgraden beskriver hjemmemarkedsandelen målt på energibasis. Selvforsyningsgraden for varer produsert i jordbruket, varierer en del med værforholdene, og har ligget på 46-47 pst. det siste tiåret. Fra 2006 til 2012 ble den redusert fra 52 til 47 pst. Den er gjennomgående høy for husdyrprodukter, og klart lavere, og fallende, for planteprodukter.

Av det totale fôrbehovet utgjør kraftfôr nå 46 pst. Det resterende fôrbehovet dekkes i hovedsak med grovfôr. Andelen kraftfôr har økt med 5 prosentpoeng siden 2006, iflg. Budsjettnemndas fôrregnskap. Det skyldes både at antallet grovfôrdyr er redusert, økt produksjon av svin, fjørfe og egg, økt kraftfôrandel i melkeproduksjonen og år med dårlige fôravlinger. De siste årene har om lag 1/3 av råvarene til kraftfôr blitt importert, men importandelen har vært økende. I 2012 var importen om lag 45 pst. av råvarene i kraftfôret, bl.a. som følge av økt kraftfôrbruk og dårlige avlinger både for grovfôr og fôrkorn. Av det totale fôrbeho-

vet (grovfôr og kraftfôr) var 20 pst. importerte råvarer i 2012. Bruken av norsk korn i kraftfôr avhenger av værforholdene. Krav til energi- og proteininnhold i kraftfôret gjør at andelen karbohydrater reduseres. Om lag 11 pst. av kraftfôret er importert soya, som særlig brukes i kraftfôr til drøvtyggere. Tabell 3.1 viser norskandelen for de tre hovedbestanddelene i kraftfôr. Norskandelen er særlig redusert for fett- og proteinfraksjonen, som bl.a. henger sammen med forbud mot bruk av kjøttbeinmel og fiskemel.

3.2 Landbruk over hele landet

Meld. St. 9 angir at:

«Det skal legges til rette for landbruk over hele landet med sikte på matproduksjon, verdiskaping, bosetting, sysselsetting og ivaretagelse av kulturlandskap.»

I Innst. S 234 (2011-2012) heter det:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, ser det som positivt at det i meldingen legges opp til å ta hele landet i bruk, og at det skal legges til rette for økt matproduksjon basert på norske ressurser, som grovfôr og beite. Vi skal også i fremtiden ha et mangfold av gårdsbruk i Norge, med en variert bruksstruktur, og landbruk over hele landet.»

I de siste års jordbruksoppkjør er det gitt sterk prioritet til de grasbaserte produksjoner i distriktene. Landbrukspolitikken skal motvirke effekten av betydelige og tunge økonomiske og samfunnsmessige trender, og departementet har i mange år rapportert til Stortinget om grader av manglende måloppnåelse i noen områder av landet. En sam-

Tabell 3.2 Utviklingen i jordbruksareal, 1000 dekar

	1979	1989	1999	2005	2010	2011	2012*	Endring 1999-2012
Åker og hage	4 147	4 430	3 995	3 804	3 536	3 476	3 429	-14 %
Fulldyrket eng og beite	4 211	4 384	4 877	4 858	4 765	4 747	4 727	-3 %
Sum fulldyrket jord	8 358	8 814	8 872	8 662	8 301	8 223	8 156	-8 %
Annen eng og beite	1 239	1 095	1 511	1 692	1 758	1 766	1 761	17 %
Jordbruksareal i drift i alt	9 597	9 909	10 383	10 354	10 059	9 989	9 917	-4 %
Jordbruksareal i daa/innbygger	2,36	2,35	2,34	2,25	2,07	2,03	1,99	-12 %

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

menligning med f.eks. Sverige kan likevel illustrere positive resultater av politikken i Norge på dette området.

Produktivitetsutviklingen i jordbruket har i mange år vært større enn i andre næringer som følge av økt avling og ytelse per enhet, og gjennom redusert arbeidsinnsats som følge av teknologiske forbedringer og strukturendringer etc. Når markedet i hovedsak er avgrenset til innenlands forbruk, betyr det at samlet sysselsetting går ned. Regjeringen legger stor vekt på å stimulere til å utvikle bygdenæringer.

Måloppnåelsen for landbruk over hele landet belyses gjennom følgende parametere:

- arealutvikling og -fordeling
- geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk
- nærings- og bygdeutvikling, inkl. likestilling og rekruttering

3.2.1 Arealutvikling og -fordeling

I perioden 1979–1999 økte det registrerte jordbruksarealet med 8,2 pst. I perioden 1999–2012 er det estimert en reduksjon i totalt jordbruksareal på ca. 4 pst., jf. tabell 3.2. Registrert totalareal var på sitt høyeste i 1998. Nedgangen i jordbruksareal skyldes i all hovedsak reduksjon i arealet med åpen åker og hage.

Fra 2005 har nytt digitalt kartgrunnlag vært tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstilskudd. Tall fra Statens landbruksforvaltning (SLF) viser at arealmålingene fra nytt kartverk i perioden 2005–2012 innebar en engangsreduksjon i arealet på 3 pst. i gjennomsnitt i de kommunene hvor kartverket ble tatt i bruk. For øvrige kommuner var nedgangen 0,1 pst. i gjennomsnitt per år. Effekten av nytt kart-

verk kan både skyldes mer nøyaktige målinger og at endringer som har skjedd over tid først fanges opp når nytt kartverk tas i bruk.

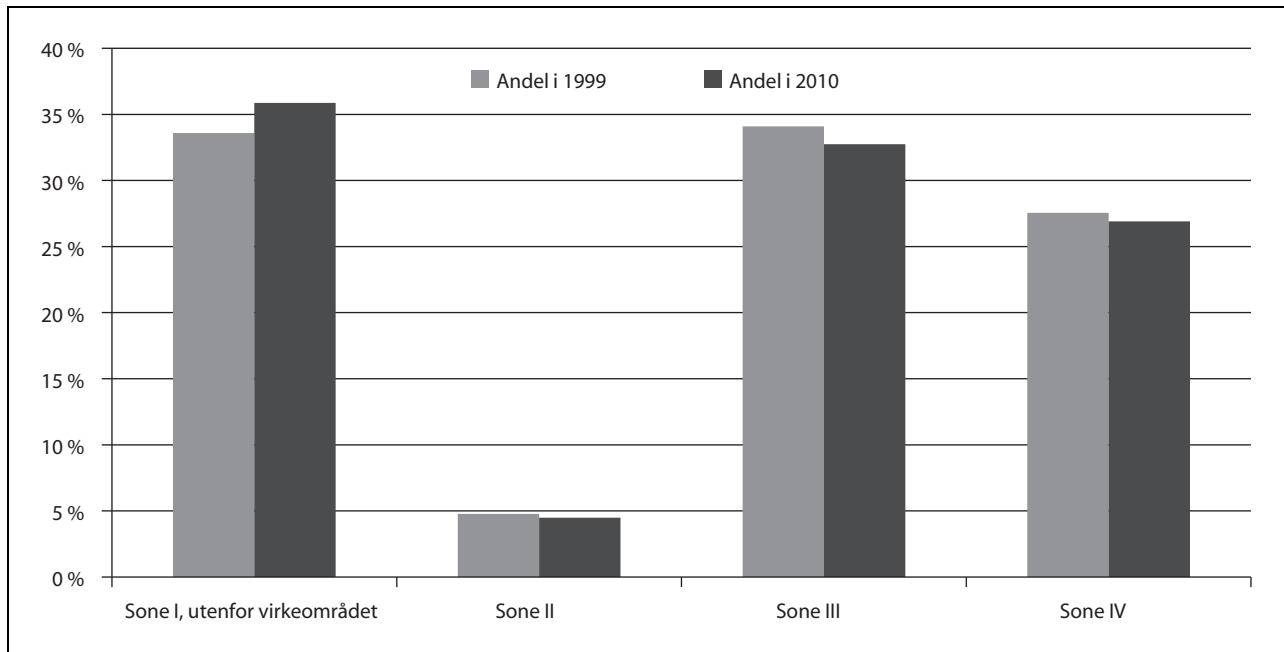
Reduksjonen i totalt jordbruksareal i drift fra 1999 til 2012 har først og fremst skjedd på Vestlandet, i Agder-fylkene og i Nord-Norge, som har hatt en reduksjon på mellom 6 og 11 pst. I alle landsdeler reduseres totalt jordbruksareal, med unntak av Rogaland, som har en økning på 14 pst.

3.2.2 Geografisk fordeling av produksjon og arbeidsforbruk

Når det gjelder produksjonsutviklingen fra 2006 til 2012, er hovedbildet at økningen i produksjoner med vekst kommer i mer sentrale områder, mens produksjonen for øvrig er stabil. Den sterke produksjonsøkningen av kylling har først og fremst kommet i Trøndelag, i Rogaland og på Østlandet. Det har imidlertid også vært vekst i kyllingproduksjonen i områder med mindre produksjon. Veksten i grønnsaker på friland har kommet på Østlandet. Veksten i svinekjøttproduksjonen har i størst grad kommet i Rogaland.

For de grasbaserte produksjonene har produksjonen vært mer stabil det siste tiåret og det har vært relativt små endringer i den geografiske produksjonsfordelingen etter sentrum/ periferi-inndelingen.

Rogaland og Østlandet har hatt en reduksjon i arbeidsforbruket siden 1999 på henholdsvis 28 og 31 pst., mens reduksjonen for øvrige landsdeler har vært fra 38 til 42 pst. At Trøndelag er på linje med øvrige landsdeler, målt med denne indikatoren, kan skyldes at den arbeidskrevende melkeproduksjonen utgjør en stor andel i Trøndelag og at det har skjedd betydelige strukturendringer det siste tiåret.

Figur 3.2 Andel av totalt arbeidsforbruk i jordbruket i sonene for distriktpolitiske virkemidler i 1999 og 2010.

Endringene i melkeproduksjonen påvirker også fordelingen av arbeidsforbruket inndelt etter virkeområdet for de distriktpolitiske virkemidlene. Til tross for omfattede bruk av virkemidler har reduksjonen i registrert arbeidsforbruk i jordbruket det siste tiåret vært minst utenfor virkeområdet (31 pst. i sone 1), mens reduksjonen i alle de tre øvrige sonene har vært henholdsvis 39, 38 og 37 pst. Figur 3.2 viser andelen av arbeidsforbruket i jordbruket som foregikk innenfor de ulike sonene i 1999 og 2010.

3.2.3 Nærings- og bygdeutvikling

Jordbruksavtalen finansierer en rekke virkemidler som skal bidra til næringsutvikling i landbruket. Midlene er vesentlige for å nå målsettingen om å opprettholde et levende landbruk over hele landet. Meld. St. 9 har særskilt oppmerksomhet på behovet for investeringer i landbruket og for et løft for bygdenæringer. Landbruks- og matdepartementets strategi *Ta landet i bruk!* har fram til 2012 vært førende for arbeidet med landbruksbasert næringsutvikling.

Alle fylker har i tillegg en egen regional strategi for næringsutvikling som tilpasser virkemiddelbruken til de mest aktuelle utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av fylkesmannen, Innovasjon Norge, fylkeskommunen, landbrukets organisasjoner, og kommunene

med flere. Fra 2013 forvaltes en større andel av næringsutviklingsmidlene regionalt, og det er opprettet Regionale bygdeutviklingsprogram.

Det er fremdeles stor etterspørsel etter investeringsvirkemidler i landbruket. Mange av søknadene gjelder midler til oppgradering av eksisterende driftsapparat for å imøtekomme nye krav til driftsbygninger, miljøhensyn og dyrevelferd, eller for å effektivisere driften. Det er også stor etterspørsel etter midler til utvikling av bygdenæringer.

3.2.3.1 Stiftelsen Matmerk

Stiftelsen *Matmerk* har som formål å styrke konkurransevnen til norsk matproduksjon og å skape preferanse for norsk produsert mat. Det skjer gjennom arbeid med kvalitetsstyring, kompetanse og synliggjøring av norske konkurransefortrinn og opprinnelse overfor matprodusenter, handel og forbrukere. Stiftelsen har i oppgave å administrere og videreutvikle *Kvalitetssystem i landbruket* (KSL), godkjennings- og merkeordningen for *Inn på tunet*, merkeordningene *Nyt Norge*, *Beskyttede betegnelser* og *Spesialitet*, *Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket* (KIL), samt generisk markedsføring av økologisk mat. Stiftelsen har også en viktig oppgave gjennom å bidra til profilering og markedsadgang for norske matspesialiteter.

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Formålet med KSL er å dokumentere for forbrukerne, varekjedene og myndighetene hvordan produksjonen på norske gårdsbruk foregår, og å være et styrings- og kvalitetssystem for den enkelte bonde. I 2012 ble det gjennomført om lag 4 500 eksterne revisjoner. Bondeweben ble lansert og bidrar til en tydeliggjøring av egenrevisjon m.m. KSL-standarden er revidert.

Inn på tunet

Matmerks ansvar for Inn på tunet omfatter fra 2012 drift av godkjenningsordningen og videreutvikling av KSL-standarden. Det er etablert en fylkes- og temavis tilbyderoversikt basert på godkjente og innmeldte Inn på tunet-tilbydere registrert i KSL-systemet. Ved utgangen av første halvår 2013 vil 520 tilbydere være enten godkjente eller under godkjenning etter KSL-standard 11. Den nye godkjenningsordningen vil gi bedre statistikk om aktive tilbydere og ulike typer tilbud som gis. Matmerk har opprettet en egen faggruppe for Inn på tunet som skal bistå i det generelle utviklings- og kommunikasjonsarbeidet.

Utvikling av merkeordningen Nyt Norge

Merkeordningen ble lansert i 2009 og er et viktig virkemiddel i konkurransestrategien for norsk matproduksjon. I 2012 har arbeidet vært konsentrert omkring tre hovedområder; øke oppslutningen om Nyt Norge gjennom flere produkter og virksomheter, markedsføring overfor forbruker og søknadsbehandling/revisjon/utvikling. Ved utgangen av 2012 er det godkjent 1 700 Nyt Norge-produkter fra i alt 38 godkjente virksomheter. Med unntak av kornsektoren, er alle kategoriene representert med merkede produkter i butikk. Markedsføringen av merkeordningen viser gode resultater i form av høy merkekjenning og positive holdninger til å kjøpe norsk mat.

Merkeordningen Beskyttede betegnelser

Beskyttede betegnelser er en offentlig merkeordning som gir mulighet til å lovbeskytte matspesialiteter som har spesiell geografisk opprinnelse, tradisjon og/eller særpreg. Totalt har 23 norske produkter slik godkjenning. I 2012 fikk seks nye produktbetegnelser beskyttelse, hvorav to var italienske og fire norske. Fenalår fra Norge er det største av de norske produktene med slik beskyttelse.

Merkeordningen Spesialitet

Ved utgangen av 2012 var 210 produkter godkjent for bruk av Spesialitetmerket. 15 nye produkter og en ny virksomhet ble godkjent. Et prioritert område i 2012 har vært å utarbeide nytt kravsett for merket, nytt revisjonsinnhold og –rutiner, samt etablere nytt fagutvalg og ny logo.

Kompetanseutviklingsprogrammet i landbruket (KIL)

Formålet med KIL er å bidra til kompetanseutvikling for yrkesutøvere innen landbruket og i bygdenæringene. Midlene skal bl.a. bidra til å utvikle nye kompetansegivende tilbud og til videreføring og videreutvikling av eksisterende kompetansegivende tilbud. KIL ble evaluert av Landbrukets utredningskontor i 2012. Evalueringen konkluderer med at målene for ordningen i stor grad oppfylles. Det er utviklet gode og relevante tilbud og mange av dem er tilgjengelige for et stort antall produsenter. Evaluator mener imidlertid at ressursene kan utnyttes bedre dersom man kan treffe enda bedre på hvilke prosjekter som får støtte, og peker på en del tiltak som kan bidra til dette. Blant annet mener evaluator at kriteriene «varige tilbud» og «landsdekkende tilbud» bør vektlegges sterkere. Programmet har ikke skapt noen større arena der de ulike aktørene som jobber med kompetanseutvikling kan møtes. Evaluator foreslår bl.a. å etablere et årlig seminar eller konferanse for å bidra til dette. Når det gjelder kurs for avløsere konkluderer evaluator med at ordningen fungerer i tråd med hensikten.

I 2012 ble 14 søknader om støtte innvilget. Til sammen ble det gitt tilsagn om tilskudd på omkring 4,8 mill. kroner.

3.2.3.2 Rekruttering, likestilling, utdanning og kompetanse

Landbruks- og matdepartementet har i *Strategi for likestilling i landbrukssektoren* fra 2007 satt mål om 40 pst. kvinnelig representasjon når det gjelder eierandel, næringsutøving og deltagelse i styrende organ i landbrukssektoren. Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner fra 2008 er en felles satsing fra sju departement, herunder Landbruks- og matdepartementet.

Kvinner eier i dag 25 pst. av alle landbruks-eiendommer, og andelen kvinnelige aktive brukere er 14 pst. Kvinner driver og eier ofte de mindre gårdsbrukene. Flere av samvirkeorganisasjonene har nådd målet om minst 40 pst. representasjon av hvert kjønn i sine styrever.

Andelen BU-midler til kvinner de siste årene er økende. Tilsagn fra BU-midlene registreres som kvinneverdier når bl.a. kvinner er med på å starte, eller er medeier i, egen virksomhet/eiendom hvor prosjektet gjennomføres. I 2012 var kvinneandelen på 52 pst. for BU-midlene totalt. For tradisjonelt landbruk er kvinneandelen av innvilget beløp på 46 pst. For bygdenæringer har kvinneandelen av innvilget beløp økt fra 70 pst. i 2011 til 76 pst. i 2012. For etablererstipend er kvinneandelen av bevilget beløp på hele 84 pst. Størst økning i kvinneandelen innenfor BU-midlene ser vi for tilskudd til bedriftsutvikling (fra 51 pst. i 2011 til 83 pst. i 2012), og tilskudd til generasjonskifte innenfor bygdenæringer (fra 70 pst. i 2011 til 93 pst. i 2012). Det vises til tabell 3.4 for fordelingen av innvilgning til investeringer og andel til kvinner i 2012.

Undersøkelser gjennomført av Bygdeforskning (*Trender i norsk landbruk*) viser en forholdsvis høy kvinneandel i bygdenæringer som Inn på tunet, gårdsturisme/grønt reiseliv, samt innen økologisk drift.

Som en del av satsingen for å rekruttere ungdom inn i næringen ble det i jordbruksoppjøret for 2010 satt av 4,5 mill. kroner til et treårig nasjonalt prosjekt «Velg landbruk». Prosjektet avsluttes i 2014. Prosjektet skal arbeide for å styrke rekrutteringen til landbruksutdanning på alle nivå. Prosjektansvar og -sekretariat er lagt til Norges Bondelag.

Matindustriens kompetanseprosjekt *FEED* er et samarbeid mellom NHO Mat og Landbruk, NHO Mat og Drikke, og Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund (NNN), for å styrke kompetanse- og rekrutteringsgrunnlaget til matindustrien gjennom kompetanseutvikling og profilering. Prosjektet har etablert et samarbeid med 13 større referansebedrifter fra matindustrien. Landbruks- og matdepartementet har støttet prosjektet med 4,5 mill. kroner over en treårsperiode fra sentrale BU-midler. 2012 var siste år med bevilgning til prosjektet, som avsluttes i 2013. Prosjektet har gjennomført en kartlegging av kompetansen i matindustrien og har funnet at den største utfordringen er underdekning av fagarbeidere. Industriell produksjonskompetanse er faget med størst rekrutteringsutfordringer i tillegg til kjøttfagene. Matindustrien har behov for å bygge bedre omdømme blant unge. Det er derfor gjennomført og prøvet ut ulike rekrutteringskampanjer på ungdomskoler i nært samarbeid med lokale bedrifter. Det er også utviklet kampanjer på sosiale medier og nettsiden www.jobbimatbransjen.no.

Landbruks- og matministerens ungdomsråd startet sitt arbeid i 2012 og legger fram sin rapport i 2013. Ungdomsrådet skal gi råd om hva ungdom i landbruket legger vekt på i sitt yrkesvalg, og jobber etter mandat gitt av Landbruks- og matministeren.

Som en oppfølging av Meld. St. 9. (2011–2012), har departementet påbegynt arbeidet med en evaluering av landbruks- og gartnerutdanningen på videregående nivå, og kartlegging av fagskoletilbud i landbruks- og matfag på fagskolenivå. Evalueringen er planlagt gjennomført i løpet av 2013.

Fylkesvise midler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket

Fylkeskommunene er tildelt 20 mill. kroner til arbeid med rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Ordningen skal tilpasses regionale utfordringer på området innen både tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Fylkesvis fordeling av midlene er basert på samme fordelingsnøkkel som de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene.

Midlene er forvaltet med bakgrunn i regionale strategier for landbruksbasert næringsutvikling, og fylkeskommunenes øvrige strategi- og plandokumenter på området. Enkelte fylker har utarbeidet egne strategier og handlingsplaner for bruken av midlene regionalt.

I 2012 er tilskuddsmidlene hovedsakelig benyttet til kompetansehevende kurs og tiltak av kortere varighet. Det er også tildelt midler til tiltak med formål om å øke rekrutteringen til næringen og til videregående opplæring og voksenopplæring innenfor landbruksfag. Det har vært fylkesovergrepene samarbeid om flere prosjekter. Tildeling av midler er forankret politisk i fylkene etter prosesser der nærings- og interesseorganisasjoner og fylkesmannen har vært rådgivende.

3.2.3.3 HMS i landbruket

Ulykker og skader i landbruket medfører store personlige belastninger og påfører både næringen og samfunnet store kostnader. Arbeidsgrupperapporten *Helse, miljø og sikkerhet i landbruket – organisering og arbeidsformer* fra 2010 ligger til grunn for arbeidet med HMS i landbruket. Nasjonalt samarbeidsforum for HMS i landbruket ble opprettet i 2010 og møtes minst to ganger i året, under ledelse av Landbruks- og matministeren. Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen har innvilget 5,6 mill. kroner over fire år (2011–2014) til forskningsprosjektet *Sikkerhets-*

kultur, arbeidshelse og ulykker i norsk landbruk – situasjonsbeskrivelse og framtidige utfordringer.

Landbrukets HMS-tjeneste tilbyr rådgiving i form av kurs, krisebistand og tilleggstjenester. Det ble bevilget 14 mill. kroner til Landbrukets HMS-tjeneste i 2012. Under jordbruksoppkjøret 2012 ble det i tillegg avsatt 1 mill. kroner til en toårig kampanje om HMS, *Trygghet og helse i landbruken*. Kampanjen startet i juni 2012. Det er blitt gjennomført en rekke fagarrangementer innenfor temaene trygg bruk av traktor, sikrere håndtering av store dyr, brann og brannsikring, reduksjon av støveksponering, reduksjon av fallfarer og sikkerhet i skogen.

3.2.3.4 Lokalmatprogrammet

Lokalmatprogrammet skal øke verdiskapingen for primærleddet, øke kunnskapen om lokalmat og regionale konkurransefortrinn og bidra til økt vektlegging av kvalitet. Programmet består i hovedsak av ordningene *mobilisering og bedriftsutvikling, kompetansetiltak og omdømmetiltak*. Budsjettrammen for programmet var på 75 mill. kroner i 2012.

Det ble søkt om 116 mill. kroner i støtte fra programmet i 2012. Det ble innvilget 75 mill. kroner til 165 prosjekter. Etterspørselen fra bedriftene har fortsatt å øke også i 2012. Det var mange relativt små prosjekter, av typen forundersøkelser og markedsundersøkelser. Flere av disse gir grunnlag for større vekstprosjekter og/eller produsentsammenslutninger.

Innovasjon Norges Kundeeffektundersøkelse viser gjennomgående gode resultater for programmets brukere. Programmet oppgis å ha svært høy addisjonalitet, dvs. at programmet anses å ha vært utløsende for at prosjektene har blitt realisert. Et stort flertall av de spurte bedriftene oppgir at tjenesten som tilbys har middels eller høy addisjonalitet. Effekten med hensyn til samarbeid er spesielt god. Effekten på innovasjon og omsetningsøkning ligger godt over gjennomsnittet for Innovasjon Norges programmer.

Omdømmesatsingen

Det ble satt av totalt 18 mill. til ulike omdømmetiltak over Lokalmatprogrammet i 2012. Midlene forvaltes dels av Innovasjon Norge og dels av Landbruks- og matdepartementet, hvorav departementet forvaltet om lag 5 mill. kroner. Midlene brukes til å synliggjøre og profilere norske råvarer og matkultur nasjonalt og internasjonalt med sikte på å styrke omdømmet til norsk mat og landbruk. I

tillegg stimulerer midlene til ny næringsutvikling på mat- og reiselivsområdet.

Matstreif på Rådhusplassen og deltagelsen på Internasjonale Grüne Woche (IGW) i Berlin er de to viktigste omdømmeprosjektene i programmet. Gjennom Matstreif profileres lokalmatprodusenter fra hele landet på Rådhusplassen i Oslo. IGW er et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Innovasjon Norge, der også Nærings- og handelsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Samferdselsdepartementet og Utenriksdepartementet bidrar. Evalueringene av satsingen viser at den har god effekt både i form av norgesprofilering, utvikling av samarbeidsrelasjoner og bedriftsutvikling. I 2013 vil det bli gjennomført en evaluering der langtidseffektene av satsingen skal vurderes.

Av midlene departementet forvaltet i 2012 ble det utover dette gitt støtte til Måltidets Hus/NCE Culinology i Stavanger, til delfinansiering av den landsomfattende konkurransen *Det norske måltid*, samt støtte til en rekke mindre prosjekter. Fra 2013 er programmet slått sammen med Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv og Utviklingsprogrammet for innlandsfisk i det nye Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv.

3.2.3.5 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler (BU-midlene)

De fylkesvise BU-midlene har et todelt formål. De skal bidra både til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruken.

Forvaltningsansvaret er delt mellom Innovasjon Norge og fylkesmannen på regionalt nivå. Det er Innovasjon Norge som forvalter de bedriftsrettede midlene, og fylkesmannen som forvalter de øvrige midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak. Midlene forvaltes i henhold til forskrift om midler til bygdeutvikling, og regionale strategier ligger til grunn for prioriteringen av midlene.

For 2012 ble fylkene tildelt til sammen 473 mill. kroner i BU-midler ekskl. rentestøtte og administrasjonskostnader. Tabell 3.3 gir en oversikt over de fylkesvise BU-midlene i 2012. Som det framgår av tabellen, er ordningen med lokal forvaltning av BU-midler i Valdres og Nord-Gudbrandsdal finansiert innenfor rammen for fylkesvise BU-midler. I 2012 innvilget Innovasjon Norge støtte til 1 348 søknader, som omfattet 1 399 bedriftsrettede tiltak og 1 990 tilsagn. Avslagsprosenten hos Innovasjon Norge i 2012 for landet totalt var på 8 pst. og utgjør 111 søknader. Det blir

Tabell 3.3 Fylkesvise BU-midler (ekskl. adm. kostnader og rentestøtte), mill. kroner

	Innvilgningsramme 2012	Innvilget 2012 ¹	Budsjett 2013
Innovasjon Norge: Bedriftsrettede tiltak	399,4	430,1	457,5
Lokal forvaltning BU-midler ²	15,6	16,5	16,5
Fylkesmannen: Utviklings-/tilretteleggingstiltak	58,0	64,5	58,0
Totalt	473,0	511,1	532,0

¹ Faktisk innvilget er høyere enn innvilgningsramme pga. overføring av ubrukte midler fra tidligere år.

² Gjelder regionrådene i Valdres og Nord-Gudbrandsdalen, og både bedriftsrettede tiltak og utviklings- og tilretteleggingstiltak.

imidlertid foretatt en betydelig siling av prosjekter på kommunenivå for å utnytte de begrensede rammene best mulig.

Investeringsstøtte til tradisjonelt jord- og hagebruk skal avpasses de nasjonale markedsforholdene. Av de 1 990 innvilgede tilsagnene i 2012, ble det innvilget 1 440 tilsagn om tilskudd, rentestøtte og risikolån til investeringer i det tradisjonelle landbruket. Hoveddelen av tilsagnene går til bygninginvesteringer. Antall tilsagn er en del lavere enn i 2011, men innvilget beløp er om lag det samme. Ved slike investeringer foretas det ofte en betydelig modernisering av driften på eiendommene. Dette vil ofte være en forutsetning for at foretakene kan fortsette å gi arbeid og inntekt for en ny generasjon, samt imøtekomme krav til dyrevelferd og miljøhensyn. En slik modernisering fører vanligvis til at arbeidsforbruket blir redusert per produsert enhet og at arbeidstid frigjøres.

I tilknytning til etablering av bygdenæringer i landbruket er det en klar politisk målsetting at BU-midlene skal bidra til økt sysselsetting og etablering av nye, lønnsomme arbeidsplasser. Innovasjon Norges rapport om fylkenes bruk av bygdeutviklingsmidler i 2012 anslår en sysselsettingsvekst på omlag 450 årsverk, basert på søkerens forventninger. Gjennomsnittlig forventet sysselsettingseffekt per innvilget søknad har gått opp fra 1,27 årsverk i 2011 til 1,42 årsverk i 2012. Antall arbeidsplasser vil som oftest være større enn antall årsverk.

Fylkesmannen har i 2012 innvilget BU-midler til 574 utviklings- og tilretteleggingstiltak. Utviklings- og tilretteleggingstiltak omfatter mange ulike tiltak, som næringsutviklings- og mobiliseringsprosjekter, reiseliv og opplevelsesproduksjon, rekrutteringstiltak, tiltak for økt matproduksjon, Inn på tunet, økologisk landbruk, skogbruk, bioenergi, praktikantordningen m.v. En stor andel av midlene går til utviklingsprosjekt innenfor det tradisjonelle landbruket. Midlene inngår ofte som en del av landbrukets bidrag til regionale utvi-

klingsprosjekt initiert av andre regionale utviklingsaktører. En kartlegging av midlene fra 2010 gjort av Landbruks- og matdepartementet, viser at midlene i stor grad blir brukt i partnerskap og samfinansiering med andre lokale og regionale aktører. Kartleggingen viste også at midlene har en utløsende effekt på andre regionale utviklingsmidler som kommer landbruket til gode.

BU-midlene skal legge til rette for økt deltakelse fra det underrepresenterte kjønn i landbruket. Tabell 3.4 viser fordelingen av midler fordelt på ulike formål, og viser at en betydelig andel av tilsagnene ble gitt til kvinner. Kvinneandelen av innvilget beløp har økt i 2012 både innenfor tradisjonelt landbruk og innenfor bygdenæringer, med henholdsvis 4 pst. og 6 pst. sammenliknet med 2011. Det vises for øvrig til kapittel 3.2.3.2 for ytterligere omtale.

Innovasjon Norge har målt den distriktpolitiske innretningen av BU-midlene ved å registrere hvor stor andel av innvilget beløp som har gått til foretak lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. I 2012 gikk 72 pst. av BU-midlene til tiltak innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Av midlene til tradisjonelt jord- og hagebruk er tildelingen til foretak i kommuner med distriktpolitisk status 73 pst. Nivået på innvilget beløp innenfor det distriktpolitiske virkeområdet er relativt stabilt, men har økt noe fra 2011.

Rentestøtte

Ordningen med rentestøtte er en del av BU-ordningen, og reguleres av forskrift om midler til bygdeutvikling. Støtten innvilges i forkant av investeringen og utbetales hvert halvår fra investeringen er ferdigstilt og i 15 år. Det kan gis rentestøtte til lån innenfor en låneramme på totalt 1 mrd. kroner. Det ble i 2012 gitt rentestøtte til en låneramme på i alt 1 129,4 mill. kroner (inkl. overføring av ramme fra tidligere år).

Tabell 3.4 Fylkesvise bedriftsrettede BU-midler ekskl. rentestøtte. Fordeling av innvilgning til investeringer og andel til kvinner, 2012.

Ordning	Innvilget i mill. kroner	Kvinneandel av midlene i %
Investeringer, tradisjonelt landbruk	312,7	45
Investeringer, bygdenæringer	44,7	76
Investeringer, lokal forvaltning av BU-midler ¹	14,7	34

¹ Gjelder regionrådene i Valdres og Nord-Gudbrandsdalen, både tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Tallet for innvilget 2012 fra Nord-Gudbrandsdal regionråd gjelder bedriftsrettede tilskudd totalt, og ikke bare til investeringer.

Risikolån

Det ble åpnet for å sette av midler til et taps- og rentestøttefond innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene fra og med 2006. Avsetningen i 2012 var på 5,5 mill. kroner.

3.2.3.6 Sentrale bygdeutviklingsmidler

De sentrale BU-midlene brukes til prosjektrettet virksomhet og tiltak av landsomfattende karakter. Rammen for de sentrale BU-midlene i 2012 var på 12 mill. kroner. Av midlene ble 3 mill. kroner forvaltet av Innovasjon Norge, mens 9 mill. kroner ble disponert av Landbruks- og matdepartementet. Midlene forvaltet av Innovasjon Norge ble bevilget til tiltak for kompetanseutvikling i landbruket, utredningsprosjekter og tiltak knyttet til omdømmebygging.

Av midlene som Landbruks- og matdepartementet disponerte ble det bevilget støtte til matpolitiske prosjekter, kompetanse- og rekrutteringsprosjekter, skogpolitiske prosjekter, prosjekter knyttet til næringsutvikling og midler til omdømmetiltak.

3.2.3.7 Områderettet innsats – arktisk landbruk

I 2012 ble det satt av 3 mill. kroner over jordbruksavtalen til en satsing på arktisk landbruk. Satsingen skulle støtte opp under prosesser som allerede er initiert regionalt, og bidra til utvikling og bedre utnytting av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Midlene er fordelt til de tre nordligste fylkene ved fylkesmannsembetene, og er organisert som en felles programsatsing. Det er etablert et samarbeid med fylkeskommunene, Sametinget og næringsorganisasjonene i landsdelen om satsingen.

3.2.3.8 Inn på tunet

Nasjonal strategi for Inn på tunet ble lagt fram 20. februar 2012 av Landbruks- og matdeparte-

mentet og Kommunal- og regionaldepartementet. Strategien skal følges opp med en egen handlingsplan for konkretisering av tiltak og satsinger.

Inn på tunet-løftet (2010-2012) var et samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, der målet var økt forankring av tilbudene i kommunesektoren og utvikling av gode tjenestetilbud til innbyggerne. 2012 var siste år med bevilgning fra jordbruksavtalen, og totalrammen var på 18 mill. kroner. Midlene er fordelt som tilskudd til totalt 77 kommuner (53 prosjekter) over de tre årene. Hitil er om lag 1/3 av prosjektene ferdigstilt. Samtlige fylker er representert, og det er god spredning i målgruppene for prosjektene. Prosjektene omfatter integrering av flyktninger, arbeidstrening, rusomsorg, tilpasset opplæring i skolen, frafall i videregående skole og tilbud for demente.

Under Nordisk ministerråds sommermøte i Trondheim i juni 2012 ble det arrangert en nordisk forskningsworkshop om Inn på tunet og en nordisk fagkonferanse om Inn på tunet for politikere, embetsverk, forskning og forvaltning. Matmerk har fra 2012 fått ansvar for arbeid knyttet til Inn på tunet.

3.2.3.9 Grønt reiseliv

Grønt reiseliv er landbrukets bidrag til oppfølgingen av Regjeringens reiselivsstrategi *Destinasjon Norge*. Landbruks- og matdepartementet har flere reiselivsrelaterte satsinger. I tillegg til satsingene nevnt nedenfor er støtten til verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap, satsingen på frukt/bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet og Norges stand på Internationale Grüne Woche, viktige bidrag til en reiselivsrelatert satsing på landbruks- og matområdet.

Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv

Utviklingsprogrammet for Grønt reiseliv skal bidra til å videreutvikle det natur- og kulturba-

serte reiselivet i tilknytning til landbruket. Programmet innsatsområder er produktutvikling, kompetanse, markedsføring og samarbeid. Med overførte midler hadde programmet en disponibel ramme på 23,2 mill. kroner for 2012. Av dette er 11,1 mill. kroner fordelt til markedsføringstiltak og temaprojekter innenfor vandring og fiske, mens omlag 6,4 mill. kroner er tildelt til 14 større utviklingsprosjekter og kompetansetiltak på grunnlag av søknader fra ulike reiselivsaktører. Markedsføringstiltakene omfatter Bygdeturismekampanjen (5,7 mill. kroner) og Norgeskampanjen (2 mill. kroner). 224 enkeltaktører deltok i Bygdeturismekampanjen i 2012, mot 190 i 2011. På spørsmål om hvordan sesongen 2012 hadde vært, svarte nærmere halvparten av aktørene at de opplevde sterk/moderat økning i besøk i forhold til 2011, og 77 pst. sier de er fornøyd eller svært fornøyd med deltakelsen i kampanjen. Oppmerksomheten rundt programmet og etterspørselen etter midler har steget som et resultat av aktiv markedsføring av programmet. Fra 2013 er programmet slått sammen med Lokalmatprogrammet og Utviklingsprogrammet for innlandsfisk i det nye Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv.

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske

Utviklingsprogrammet for innlandsfiske har vært gjennomført i perioden 2008–2012. Det er et uutnyttet potensial i innlandsfiske som tilleggsnæring i landbruket, både som matressurs (yrkesfiske og oppdrett) og som fiskeopplevelser (landbruksbasert turisme og reiseliv). Innvilgningsrammen for programmet var 4,5 mill. kroner i 2012, inkl. midler til evaluering. For 2012 kom det inn over 40 søknader med et samlet søknadsbeløp på over 13 mill. kroner. Prosjektene det er gitt støtte til favner bl.a. utvikling av internettbasert fiskekortsalg, utvikling av et mangfold av fisketurismeprodukter, utviklingstiltak som skal legge grunnlag for aktivt næringsfiske og kunnskapsutvikling knyttet til oppdrett av røye. Fra 2013 inngår midler til utvikling av innlandsfiske i det nye Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv.

Mat langs Nasjonale turistveger

I jordbruksoppkjøret 2009 ble det vedtatt å igangsette et treårig prosjekt kalt *Mat langs Nasjonale turistveger* med en totalramme på 6 mill. kroner. Målet er å øke landbruksbasert næringsutvikling innen mat, reiseliv og opplevelser langs 4 turistveger i samarbeid med andre aktører i verdikjedene

for mat og reiseliv. For å sikre eierskap og engasjement i de berørte regioner har Fylkesmannen i Oppland fra 2010 hatt ansvaret for koordinering og økonomiforvaltning, og det er opprettet en regional styringsgruppe for dette formål. Prosjektet er forlenget til utgangen av 2013 og skal etter planen evalueres på slutten av prosjektperioden. I 2012 har aktivitetene i prosjektet vært rettet mot klynge-samlinger for næringsaktørene i området og synliggjøring av prosjektet.

3.2.3.10 Skogbruk og bioenergi

Regjeringen vil legge til rette for å styrke skogens bidrag til verdiskaping i hele landet og til å nå viktige energi-, klima- og miljømål gjennom St.meld. nr. 39 (2008–2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen* understrekes jf. Meld. St 9 (2011–2012) skogens rolle i klimasammenheng. Målbevisst ressursoppbygging og forvaltning av skogressursene gir grunnlag for å nå målene. Regjeringen skrev i Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk* at i samsvar med norsk holdning i de internasjonale klimaforhandlingene og skogens reelle binding av karbon, vil Regjeringen føre en aktiv skogpolitikk gjennom tiltak som øker skogens karbonlager bl.a. gjennom skogplanting, planteforedling og gjødsling av skog. Skogressursene er også en viktig kilde til fornybar energi og til produksjon av trematerialer som erstatning for mer klimabelastende materialer. Skogens rolle som fornybar ressurs styrkes gjennom forskning, verdiskaping og langsiktig bærekraftig forvaltning.

I 2012 ble det i Norge satt ut ca. 26 mill. skogplanter. I forhold til 2011 er dette en økning på 11 pst. i antall planter. Det var også en positiv oppgang på ungskogpleie på 21 000 dekar eller 7,7 pst. i forhold til 2011.

Stående kubikkmasse er større enn noen gang tidligere i moderne tid. I Meld. St. 9 har Regjeringen sagt at det skal legges til rette for økt avvirkning for å møte en eventuell økt etterspørsel etter råstoff. Avvirkningen i norske skoger har de senere årene ligget på rundt 8-10 mill. m³. I tillegg kommer hogst til ved som årlig ligger på mellom 2 og 3 mill. m³. I 2012 ble det hogd 8,9 mill. m³ tømmer, pluss hogst til ved. Skognæringen er direkte eller indirekte påvirket av konjunktursvingninger og utvikling i internasjonal økonomi, og de ulike delene av næringen påvirker hverandre.

Innvilgningsrammen til skogbrukstiltak og bioenergi over Landbrukets utviklingsfond var i 2012 på 229 mill. kroner, jf. tabell 3.5. Gjennom ordningen for tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket ble det i 2012 gitt totalt 141 mill. kro-

ner i tilskudd til skogkultur, førstegangstynning, miljøtiltak i skog, veibygging, og drift med taubane og med hest. Tilskuddet til veibygging omfatter både nybygging og ombygging av skogsveier, hvorav tilskudd til ombygging har den største andelen. Midlene til veibygging og drift med taubane og med hest blir forvaltet av fylkesmannen, mens de øvrige midlene blir forvaltet av kommunene.

Det ble bevilget 29 mill. kroner til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer i 2012. Skogbruksplan med miljøregistreringer er et viktig grunnlag for skogeier for å planlegge hogst, planting og andre skogbrukstiltak og for å ivareta hensyn til miljøverdier. Miljøregistreringer må være gjennomført før man kan sette i gang med skogbrukstiltak i et område. Registreringene dekker nå store deler av det produktive skogarealet, og det er viktig å følge opp dette arbeidet på en god måte. Det er et mål at databasen skal være oppdatert med ev. endringer i MiS-figurer, og skal synliggjøre disse sammen med annen miljøinformasjon som er tilrettelagt slik at den er relevant ved skogbrukstiltak for å sikre en bærekraftig skogforvaltning. Dette gjelder også informasjon fra Artsdatabanken, Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning. Skogeierne har hittil satt til side opp mot 0,66 mill. dekar, fordelt på 80 000 – 90 000 forekomster, for frivillige miljøhensyn, i hovedsak ikke-hogst. På det nåværende tidspunkt utgjør dette arealet 2 pst. av taksert produktivt skogareal. Det er grunn til å anta at områdene inneholder 8-10 mill. m³ som ellers kunne vært avvirket. Dette er i tråd med krav i sertifiseringsordningen for Norsk PEFC Skogstandard og forskrift om bærekraftig skogbruk.

Den norske rødlista er en viktig kilde til kunnskap. Andelen av de vurderte artene som rødlistes (20 pst.) har ikke forandret seg så lenge rødlista har blitt utarbeidet. Om lag halvparten av de truede og nær truede artene i Norge lever i skog, og for ca. 1 400 av disse artene er skogbruk antatt å være en negativ påvirkning. Fra 2006 til 2010 har det totalt sett ikke vært noen endring i situasjonen for våre truede og nært truede arter. Ingen av hakkespennene er nå rødlistet, det vil si at alle er vurdert å ha livskraftige bestander i Norge. Hønsehauken er nedgradert en kategori fra sårbar i 2006 til nær truet i 2010.

Miljøregistreringer og fortsatt kunnskapsutvikling danner grunnlaget for bl.a. gode avveininger mellom næringsinteresser, klimatiltak og hensynet til biologisk mangfold i skog.

Skogbruk i kyststrøkene har særskilte utfordringer knyttet til bl.a. lav veidekning, høy andel

vanskelig terreng, eiendomsstruktur og mangel på utbygd industri. Med bakgrunn i dette har skogbruket i kyststrøkene over tid fått tildelt større andel av de ordinære tilskuddsmidlene enn objektive kriterier skulle tilsi. I tillegg gis det en særskilt bevilgning til Kystskogbruket, som omfatter kystfylkene fra Vest-Agder til Finnmark. Disse fylkene har betydelige skogressurser, bl.a. fordi skogen i tidligere tiders skogreisingsområder nå er i ferd med å bli hogstmoden. Tilskuddet til Kystskogbruket er et tiltak for å legge til rette for et mer lønnsomt skogbruk og økt verdiskaping i disse områdene.

Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot både offentlig og privat veiledningsapparat, og skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Produkter og tjenester fra skogsektoren er viktige både for verdiskapingen over hele landet og for arbeidet mot menneskeskapte klimaendringer, og dette krever høy kompetanse i alle deler av sektoren og i alle deler av verdikjeden. Det er derfor viktig å videreføre og øke satsingen på økt kunnskap og kompetanse i skognæringen.

Satsingen på bioenergi gjennom Bioenergiprogrammet bidrar til mer miljøvennlige energiløsninger både i landbruket og i andre sektorer, samtidig som det gir mulighet for økt verdiskaping for skogeiere. Aktiviteten under Bioenergiprogrammet var noe mindre i 2012 enn i 2011 pga. lavere disponibelt budsjett, med 219 saker totalt mot 300 i 2011. I 2012 ble det gitt tilsagn for 58 mill. kroner, hvorav 7 mill. kroner fra statsbudsjettet kapittel 1149. Den største andelen prosjekter var, som tidligere år, større gårdsvarmeanlegg for leveranse av energi til næringsdrift. Det var likevel 30 pst. færre innvilgede saker enn i 2011. Aktiviteten under de øvrige målområdene lå i 2012 på omtrent samme nivå som tidligere, med unntak av varmesalg-sanlegg (produksjon av biovarme for salg til eksterne kunder) hvor det var 35 pst. økning i antall saker. Prosjektene har utløst en energiproduksjon tilsvarende 30,3 GWh.

Det er i 2012 gjennomført en effektundersøkelse på varmesalg-sanlegg som viser at prosjektene gir positive driftsresultater og reduserte klimagassutslipp. Dette er i tråd med målene som er satt for programmet. Undersøkelsen viser også at varmeproduksjonen fra anleggene er høyere enn planlagt (13,2 pst.). Støttenivået ligger på 8 øre/kWh (til sammenligning er støttenivået under elsertifikatordningen for tiden 18 øre/kWh). Siden programmet ble etablert i 2003, er det gitt

Tabell 3.5 Innvilgningsramme skogbruk og bioenergi i perioden 2010-2012, mill. kroner

	2010	2011	2012
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	126	134	141
<i>Veibygging, taubane og hest</i>	66	66	66
<i>Skogkultur, miljøtiltak og andre tiltak</i>	60	68	75
Kystskogbruket	10	10	10
Skogbruksplanlegging med miljøregistrering	33	29	29
Bioenergi ¹	39	45	50
Sentrale tiltak	10	11	11
<i>Skogbrukets Kursinstitutt</i>	10	11	11
Totalt	218	229	229

¹ 1 mill. kroner til administrasjon av Bioenergiprogrammet ble overført fra Nærings- og handelsdepartementets budsjett i 2011.

170 mill. kroner i støtte til varmesalgсанlegg og det er beregnet at dette gir en varmeproduksjon på 47,2 GWh

3.2.3.11 Utviklingstiltak for geit – Friskere geiter

Målet med prosjektet Friskere geiter er å få kontroll med sjukdommene CAE, byllesjuka og paratuberkulose hos geit, og dermed sikre friske dyr, bedre dyrevelferd og bedre produkter. I Jordbruksavtalen 2010 ble det bestemt å videreføre saneringsprosjektet i en fase III og gjennomføring i hele geitepopulasjonen. Sluttfasen av prosjektet har vært planlagt gjennomført i perioden 2011-2013 og målet har vært at alle geitebesetninger skal ha startet sanering innen utgangen av 2013.

Totalt 136 besetninger har gjennomført eller startet med sanering i 2012. Siden 2001 har 588 besetninger meldt seg på sanering, derav 421 med Norsk melkegeit mens 167 har andre geiteraser. Til sammen har 515 produsenter gjennomført, eller er i gang med, saneringen. Prosjektet har over tid blitt utvidet. I tillegg til melkegeiter har ammegeiter og sau fra foretak med kombinert småfehold kommet med i prosjektet. I 2012 var det ikke påvist tilbakefall av verken paratuberkulose, byllesjuka eller CAE (kronisk hjerne- og leddbetennelse) i sanerte besetninger. I løpet av 2012 har alle geitemelksleverandører som skal levere melk etter 2013 enten sanert eller står i ferd med å sanere. Etter 2013 vil all ferdet geitemelk fra TINE komme fra sanerte besetninger. Helsetilstanden i sanerte besetninger er i hovedsak god.

Saneringen innebærer bedre dyrevelferd, bedre smittevern, økt produktkvalitet, økt ytelse

og holdbarhet hos geit, samt generell kompetanseheving hos brukerne. Besetningene følges opp av prosjektet Friskere geiter med prøvetaking på melketank, enkeltprøver og kliniske undersøkelser. I 2012 ble det utbetalt 9,5 mill. kroner i saneringstiltak til prosjektet Friskere geiter. Det ble i tillegg utbetalt 8,8 mill. kroner for bortfall av produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid til deltagere i smittesaneringsstiltaket.

3.2.3.12 Beiteprosjekt

Beiteprosjektet med formål om et bedre sauehold med mindre tap av dyr på beite, har vært gjennomført i perioden 2009–2012 med totalt 22 mill. kroner over jordbruksavtalen. Prosjektet ble satt i gang på bakgrunn av utfordringer med områdevis store tap på utmarksbeite både av kjente årsaker som rovilt og sjukdom, og ukjente årsaker. Prosjektet ble avsluttet med en todagers beitekonferanse i mars 2013.

Beiteprosjektet har lagt vekt på utprøving av elektronisk overvåkingsutstyr, arbeid med planlegging og organisering av beitebruken, samt prosjekter rettet mot beiterelaterte sjukdommer. Utviklingen av elektronisk utstyr er i en tidlig fase, men styringsgruppen konkluderer med at deler av utstyret fungerer og bidrar til bedre og mer effektiv beitebruk. Prosjekter innen planlegging/organisering har vist at arbeidet er tid- og ressurskrevende, og at det ofte vil være behov for økonomisk bistand til prosjektledelse og juridisk kompetanse. Av beiterelaterte sjukdommer har tilskudd vært rettet mot sjukdommer forårsaket av flått og forgiftning som fører til alveld. Utprø-

Tabell 3.6 Tilbakeførte reguleringsmidler – innvilgningsramme, mill. kroner

Tiltak	2012
Nasjonalt program for landbruksbygg og kulturlandskap	2,0
Frukt/bær/kulturlandskap/reiseliv på Vestlandet	2,0
Totalt	4,0

ving av tiltak mot *sjodogg* i Møre og Romsdal i 2010 ledet til at Bioforsk ble innvilget et fireårig prosjekt (Tickless) rettet mot flåttbåren sykdom fra 2011. Støtte til alveidforskning ledet av Universitetet i Oslo har resultert i funn av sannsynlig nytt årsaksforhold til sykdommen som kan åpne for muligheter til å finne forebyggende tiltak. Beiteprosjektet har også hatt miljøformål.

3.2.3.13 Fotrâte – Prosjekt Friske føtter

Målet med prosjektet var å bekjempe sykdommen fotrâte hos sau og geit i Norge. Fotrâte er en alvorlig smittsom sykdom med potensielt store konsekvenser for dyrevelferd og produksjon. Prosjektet startet i 2009 som en nasjonal videreføring av prosjektet «Snu sauene». Ved utgangen av 2012 var alvorlig fotrâte påvist i 102 besetninger i Rogaland, hvorav 11 nye tilfeller i 2012. I 2011 og 2012 har det vært en nedgang i antall tilfeller, og prosjektet vurderer at utbruddet er under kontroll.

3.2.3.14 Forskning

Forskningsmidlene over jordbruksavtalen (JA) forvaltes av et eget styre bestående av avtalepartene. Formålet med midlene er å bidra til å dekke opp avtalepartenes behov for FoU med hovedvekt på anvendt kunnskap. Avgjørende for bruken av midlene er prosjektsøknadens faglige kvalitet og relevans for avtalepartene. Midlene disponeres i hovedsak til prosjekter etter åpen utlysning, enten som egen utlysning eller som fellesutlysning med programmer i Norges forskningsråd. Det kan også gis midler til utredningsprosjekter innen midlenes prioriterte områder.

I 2012 var det satt av 48 mill. kroner til forskningsmidler over jordbruksavtalen. Tematiske prioriteringer for 2012 var 1) økt matproduksjon med norske ressurser 2) mat, helse og forbruker 3) klimatilpasset, bærekraftig landbruk 4) råvarekvalitet og mattrygghet. Med overførte midler fra tidligere år ble det i 2012 innvilget om lag 50 mill. kroner. Mesteparten av midlene gikk til ulike forsk-

ningsprosjekter, mens om lag 2,4 mill. kroner gikk til utredningsprosjekter.

Norge og Sverige har inngått et samarbeid om hesteforskning med en samlet ramme på 70 mill. kroner. Av dette bidrar forskningsmidlene over jordbruksavtalen med til sammen 8 mill. kroner fordelt over perioden 2010-2013.

3.2.3.15 Overføring til Samisk utviklingsfond (SUF) og konfliktforebyggende tiltak jordbruk – reindrift

Avsetningen over LUF på 2 mill. kroner disponeres av Sametinget. Totalt tildelte Sametinget 2,4 mill. kroner til investeringer og utviklingstiltak innen jordbruket i 2012.

Det ble også avsatt 1,4 mill. kroner til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2012. Midlene er forvaltet av Innovasjon Norge. Det ble i 2012 tildelt 0,6 mill. kroner til syv prosjekter i Troms og Finnmark.

3.2.3.16 Tilbakeførte reguleringsmidler

Tilbakebetalte reguleringsmidler er i 2012 disponert til ulike satsningsområder i henhold til tabell 3.6

Prosjektet nasjonalt utviklingsprogram for landbruksbygg og kulturlandskap

I jordbruksoppjøret 2007 vedtok avtalepartene å opprette et nasjonalt program for Landbruksbygg og kulturlandskap. Programmet var 5-årig, med en årlig ramme på 2 mill. kroner, og ble avsluttet i 2012. Hensikten var å se på mulighetene for å sikre en bedre landskapsmessig utforming ved oppføring av nye store landbruksbygg, og å stimulere til ny bruk av ledige bygninger. Utviklingsprogrammet har hatt som mål å fremskaffe ny kunnskap, finne flaskehals, mangler og utfordringer i regelverk, samt se på og formidle erfaringer fra utviklingsprosjekter og gode byggeprosjekter. Programmet har også arbeidet med å utvikle metoder for å registrere kulturhistorisk vik-

tige landbruksbygg. Arbeidet med programmet har vært delt inn i 3 grupper med en koordinerende styringsgruppe.

Gjennom prosjektet har det blitt avholdt flere seminarer både lokalt, regionalt og nasjonalt. Seminarene har både bidratt til innhenting av kunnskap og til å spre kunnskap. Videre utvikles det et eget nettsted, www.landbruksbygg.no, for å formidle kunnskapen. Gruppene har kommet med anbefalinger for bedre ivaretagelse av de aktuelle verdiene, bl.a. innspill til regelverk, til søknadsprosesser, til kompetanse og til økonomiske virkemidler som vil bidra til ivaretagelse av kulturmiljø og kulturlandskap. Erfaringene fra programmet vil bli brukt videre i landbrukssektorens arbeid med å ivareta disse verdiene, i samarbeid med kulturminne- og miljøvernmyndigheter.

Frukt og bær rundt neste sving

Det femårige prosjektet «Frukt og bær rundt neste sving», med Hordaland og Sogn og Fjordane som hovedområde, har årlig disponert 2 mill. kroner over jordbruksavtalen, samt 1 mill. kroner i lokale midler til og med 2012. Fylkesmannen i Sogn og Fjordane er sekretariatsfylke for satsingen. Med utgangspunkt i profesjonell frukt- og bærproduksjon, skulle programmet utvikle og videreutvikle salgbare produkter og tjenester, særlig til reiselivsformål. Prosjektet har utviklet og synliggjort en rekke gode bedrifter både i Hardanger og Sogn, og har fått til et konstruktivt samarbeid med destinasjonsselskapene og lokale hotell. Flere samarbeidsprosjekter mellom bedrifter sikrer fleksibilitet og gjør det lettere å tilby opplevelser gjennom hele turistsesongen. Smak av lokale produkter som friske bær, eplejuice og cider medvirker til å gi en god opplevelse. Det skal utarbeides en sluttrapport fra programmet innen 1. halvår 2013 av Fylkesmannen i Sogn og Fjordane. Videre oppfølging av bedriftene vil skje i regi av fylkesmannen og Innovasjon Norge i Hordaland og Sogn og Fjordane.

3.3 Økt verdiskaping – inntekts- og kostnadsutviklingen

3.3.1 Inntektsutvikling

Inntektsutviklingen i næringen er, ved siden av å være et mål, også det viktigste virkemiddelet for å kunne oppnå landbruk over hele landet. Tilstrekkelig lønnsomhet er en viktig forutsetning for at dyktige næringsutøvere, og ikke minst ungdommen, skal finne jordbruk som en interessant

arbeidsplass for framtida. Meld. St. 9 sier følgende om inntektsutviklingen i jordbruket:

«Regjeringen vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre grupper. Regjeringen vil derfor videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken i landbruket med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført etter 2005.»

Fra 2006 til 2013 har bruttoinntektene i jordbruket økt med vel 9,3 mrd. kroner, etter at de lå nokså stabilt rundt 30 mrd. kroner i en årrekke. Kostnadene, utenom renter, har økt med 5,8 mrd. kroner. Fra 2011 til 2013 øker bruttoinntektene med 2,4 mrd. kroner, mens kostnadene (inkl. realrentekostnaden) øker med 2,1 mrd. kroner. *Vederlag til arbeid og egenkapital* for jordbrukssektoren øker dermed med 250 mill. kroner fra 2011 til 2013.

Tabell 3.7 viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital fra 2011 til budsjetterte tall for 2013 iflg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper. Tabellen viser også resultat per utført årsverk i sektoren, og resultat inkl. verdien av jordbruksfradraget ved ligningen.

I jordbruksavtalen for 2011, ble det fra 2012 gitt kompensasjon for økt trygdeavgift (fra 7,8 til 11 pst.) ved at bevilgning til medlemsavgift til folketrygden over jordbruksavtalen, ble omdisponert til inntektsgivende tiltak og ved at jordbruksfradraget ble utvidet. Budsjettnemnda beregnet denne kompensasjonen til 289 mill. kroner totalt i 2012. I det endelige resultatmålet *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. verdi av jordbruksfradraget*, utgjør kompensasjonen 6 100 kroner per årsverk i 2012. Fordi kompensasjonen ble gitt gjennom flere ordninger, påvirkes flere av tallene for 2012 og 2013 i tabell 3.7.

Årets beregninger viser en økning i vederlag til eget arbeid og egenkapital fra 2011 til 2012 på 12 pst., eller 31 100 kroner per årsverk, inkl. kompensasjon for økt folketrygdavgift. Fra 2012 til 2013 budsjetteres det med en økning på 1 pst., tilsvarende 3 800 kroner per årsverk. Inntektsveksten fra 2011 til 2013 er svakere enn lagt til grunn for oppjøret i 2012. Det kan forklares med økt overproduksjon, spesielt av svinekjøtt.

Referansebrukene

Referansebrukene er basert på NILFs driftsgranskinger, som gir data på foretaksnivå. Beregningsprinsippene er forskjellige fra Totalkalkylen på noen områder. Bl.a. føres avskrivningene etter

Tabell 3.7 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjett-
nemndas normaliserte regnskaper. Tall for 2012 og 2013 inkl. kompensasjon for økt trygdeavgift.

	2011	2012 ¹	2013 ²	12/11	13/12
				Prosent	Prosent
Produksjonsinntekter, mill. kr	26 696	28 055	28 377	5,1 %	1,1 %
Direkte tilskudd, mill. kr	10 018	10 514	10 697	5,0 %	1,7 %
Sum inntekter, mill. kr	36 713	38 569	39 074	5,1 %	1,3 %
Driftskostnader, mill. kr	16 998	17 779	18 253	4,6 %	2,7 %
Kapitalkostnader, mill. kr	8 116	8 591	8 973	5,9 %	4,4 %
Sum kostnader, mill. kr	25 114	26 370	27 226	5,0 %	3,2 %
Vederlag arbeid og egenkapital, mill. kr	11 599	12 200	11 849	5,2 %	-2,9 %
Antall årsverk	49 400	47 400	45 500	-4,0 %	-4,0 %
Kroner per årsverk	234 800	257 400	260 400	9,6 %	1,2 %
Verdi skatteordning, kr per årsverk	25 700	34 200	35 000		
Totalt, kr per årsverk	260 500	291 600	295 400	11,9 %	1,3 %

¹ Foreløpig regnskap

² Budsjett

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

historisk kostnad og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I Totalkalkylen inflasjonsjusteres kapitalsaldoen før beregning av kapitalslit og lånt kapital godtgjøres med normalisert realrente. Dette gir ulik utvikling i kapitalkostnadene mellom enkeltår. Samtidig er inntektsnivået høyere i referansebrukene. Det henger sammen med at deltagerbrukene er rekruttert blant de om lag 70 pst. av jordbruksforetakene som har størst driftsomfang.

Tabell 3.8 viser Budsjettnemndas beregninger av vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. virkningen av jordbruksfradraget, for referansebrukene i årene 2011 til 2013.

Alle referansebrukene viser en økning i inntekter fra 2011 til 2012, med unntak av korn. Den beregnede inntektsveksten for melk fra 2011 til 2012 henger sammen med at melkeprisen i regnskapsåret 2011 er lav pga. en regnskapsteknisk omlegging knyttet til at forskudd på etterbetaling fra TINE ble ført som lån fra og med dette året. Det gjør at melkeprisen er 14 øre lavere i 2011, enn om tidligere praksis hadde vært videreført.

Inntektsveksten er ellers sterkest på referansebrukene med egg og planteprodukter og fjørfe-kjøtt og planteprodukter. Fra 2012 til 2013 er

utviklingen negativ for flere av referansebrukene, sterkest for referansebruk 5 Svin og korn og 6 Egg og planteprodukter, som følge av økt overproduksjon. I perioden fra 2011 til 2013 er det referansebruk 8 Ammeku/storfeslakt som har størst inntektsøkning. Det øvrige grasbaserte husdyrholdet viser også en god utvikling. Bruk med korn som hovedproduksjon eller i kombinasjon med svin er de eneste produksjonene som har negativ utvikling i toårsperioden. Nettoresultatet i kornproduksjonen påvirkes sterkt av svingninger i gjødselprisene. Volumframregningen for korn er usikker og resultatet svinger fra år til år.

Det er stor variasjon rundt gjennomsnittet i de enkelte produksjoner, bl.a. som følge av investeringstidspunkt, ulike driftsmåter, omfang av leasing osv.

Lønnsutvikling for andre grupper

Tabell 3.9 viser årslønnsveksten for alle grupper lønsmottagere, iflg. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppjørene, t.o.m. inntektsåret 2012. Det er lagt til grunn en inntektsvekst på 3,5 pst. for 2013, som anslått i Revidert nasjonalbudsjett. For 2014 er det lagt til grunn 3,9 pst., som anslått av SSB i Økonomiske analyser, nr. 2/2013.

Tabell 3.8 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk på referansebrukene. Inntektsverdi av jordbruksfradraget ved ligningen er lagt til. Tall for 2012 og 2013 er inkl. kompensasjon for økt medlemsavgift til folketrygden.

	2011	2012	2013	11 til 12	12 til 13	11 til 13
1 Melk og storfe, 22 årskyr	257 300	324 200	311 800	66 900	-12 400	54 500
2 Korn, 341 daa	137 500	136 300	121 300	-1 200	-15 000	-16 200
3 Sau, 140 vinterføra	185 500	224 600	238 700	39 100	14 100	53 200
4 Melkegeit, 101 årsgeiter	298 400	355 100	357 600	56 700	2 500	59 200
5 Svin og korn, 44 avlssvin	295 500	323 300	236 800	27 800	-86 500	-58 700
6 Egg og planteprodukter, 7 200 høner	347 800	460 300	391 100	112 500	-69 200	43 300
7 Poteter og korn, 113 daa poteter	324 600	331 500	342 900	6 900	11 400	18 300
8 Ammeku/storfeslakt, 28 ammekyr	183 400	236 400	261 500	53 000	25 100	78 100
9 Frukt/bær og sau, 48 daa frukt	242 400	258 300	289 000	15 900	30 700	46 600
10 Fjørfekjøtt og planteprodukter	284 300	392 200	356 800	107 900	-35 400	72 500
11 Økologisk melk, 23 årskyr	287 500	352 700	342 700	65 200	-10 000	55 200

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

3.3.2 Kostnadsutvikling og investeringer

Som det går fram av tabell 3.7, økte både driftskostnadene og kapitalkostnadene relativt betydelig fra 2011 til 2012. Driftskostnadene økte med 4,6 pst, særlig p.g.a. sterk vekst i kraftfôr- og gjødselkostnadene. Kapitalkostnadene økte med 5,9 pst., særlig pga. økt gjeldsmasse og økt realrente.

Fra 2012 til 2013 regner Budsjettnemnda med en total kostnadsvekst på 3,2 pst. Driftskostnadene er budsjettert å øke med 2,7 pst., eller om lag 470 mill. kroner. Kostnadsveksten er størst for kraftfôr, som budsjetteres å øke med vel 5 pst, eller 326 mill. kroner. Gjødselkostnadene er budsjettert svakt opp, pga. volumøkning, mens det budsjetteres med en liten prisreduksjon. Det budsjetteres med at mengden mineralgjødsel i 2013 vil være 14 pst. lavere enn gjennomsnittet for årene 2000–2007.

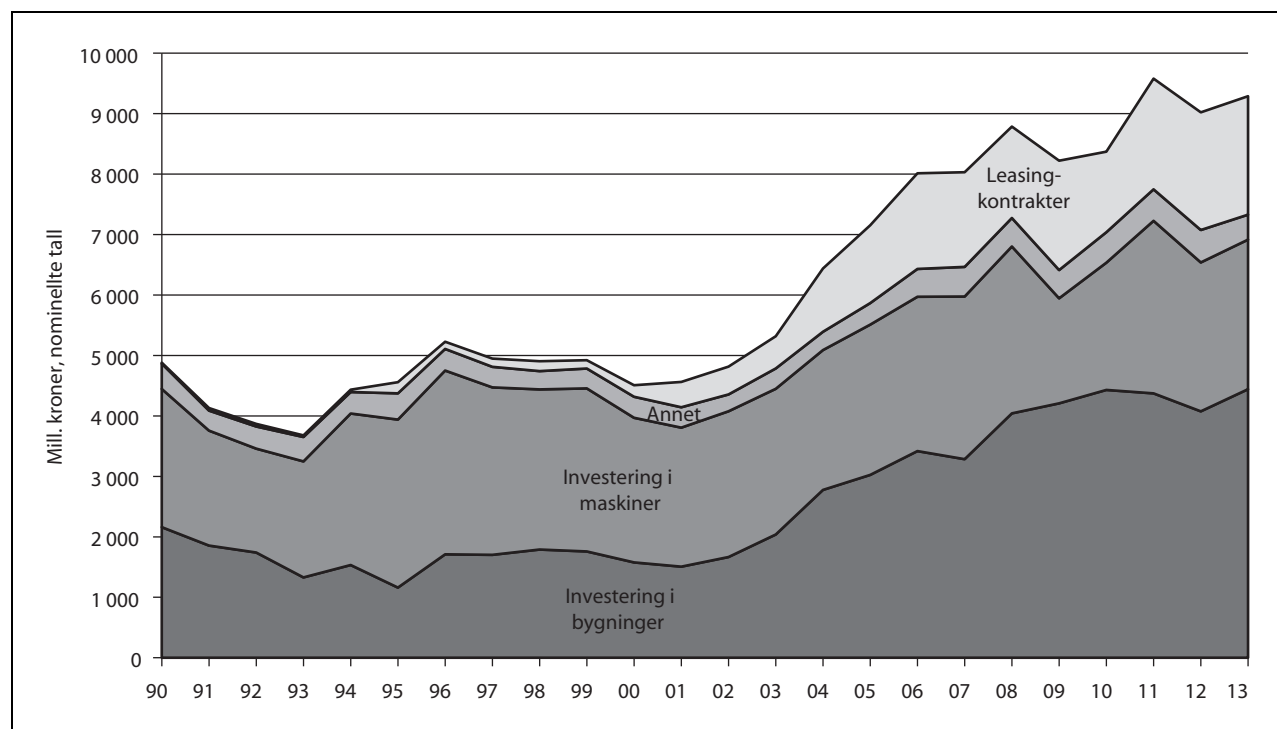
Kapitalkostnadene, inkl. realrente, er budsjettert å øke med 4,4 pst. eller 382 mill. kroner fra 2012-2013. Det er særlig den normaliserte realrentekostnaden som øker, med 12,7 pst. eller 168 mill. kroner. Det skyldes både økning i gjeldsmassen og økning i realrenteprosent. Kapitalslit og leasing øker med henholdsvis 1,9 og 9,3 pst.

Målt i faste priser (volum) nådde investeringene sitt laveste nivå etter opptrappingen på 70-tallet i 2002. Investeringsvolumet økte til 2006 og har deretter vært om lag på samme nivå. Figur 3.3 viser utviklingen i bruttoinvesteringene og inngåtte leasingkontrakter i nominelle verdier etter 1990. Budsjettnemnda prognoserer en økning på 3,6 pst. i investeringene, ekskl. leasing, i 2013. Nemnda regner med vekst i bygningsinvesteringene og om lag uendrede investeringer i maskiner og redskaper.

Tabell 3.9 Lønnsutviklingen for alle grupper lønnsinntakere¹

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Andre grupper %		5,4 %	6,3 %	4,2 %	3,7 %	4,2 %	4,0 %	3,5 %	3,9 %
Andre kr (TBU)	358 900	378 300	402 100	419 000	434 500	452 800	470 900	487 400	506 400
Andre økning		19 400	23 800	16 900	15 500	18 300	18 100	16 500	19 000

¹ Utvikling fra 2006 og nivå i 2012 fra Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppjørene (TBU)

Figur 3.3 Utvikling i bruttoinvesteringer, løpende kroner.

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

Tabell 3.10 Antall jordbruksbedrifter og årsverk i 1 000 stk. for landet, 1979-2014

År	1979	1989	1999	2005	2011	2012	2013	2014
Antall jordbruksbedrifter	125,3	99,4	70,7	53,0	45,6	44,7	43,8	42,9
Antall årsverk	134,6	101,2	81,6	63,5	49,4	47,4	45,5	43,7

Kilde: Budsjettnemnda for jordbruket

3.3.3 Utvikling i sysselsetting

Jordbruket stod for 2,0 pst. av samlet sysselsetting i Norge i 2012, mot 5,5 pst. i 1990. I tillegg leverer mange foretak varer og tjenester til landbruket, og det er en omfattende virksomhet knyttet til foredling og omsetning av landbruksvarer.

Tabell 3.10 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter i drift og antall årsverk siden 1979. På grunn av usikkerheten om utvalgstillingene, har SSB til årets beregninger foretatt en evaluering av arbeidsforbruksregistreringene for årene 2001, 2003, 2005 og 2007. På grunnlag av evalueringen og at sammenveingsmetoden er endret, er arbeidsforbrukstallene for perioden 2000–2009 nedjustert i forhold til beregningene i fjor. Årets nedjustering slår mest ut for perioden 2000–2005.

På 90-tallet var den gjennomsnittlige årlige nedgangen i antall årsverk 2,4 pst. Etter 2000 har den årlige nedgangen vært klart høyere. For framreg-

ningsårene 2012–2014 har Budsjettnemnda forutsatt en nedgang på 4 pst. per år. Med disse forutsetningene er nedgangen i arbeidsforbruk anslått til ca. 2 000 årsverk per år fra 2011 til 2014.

3.3.4 Strukturutvikling

Antall jordbruksbedrifter er redusert med 37 pst., eller 26 000 bedrifter, fra 1999 til 2012. Reduksjonstakten de siste årene er likevel lavere enn de første årene på 2000-tallet. Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift har økt fra 148 dekar i 1999 til 222 dekar i 2012.

Det har vært en vesentlig strukturendring i alle produksjoner. I 2012 var det 9 951 jordbruksforetak med melkeproduksjon, når samdrifter regnes som ett foretak. Dette innebærer en reduksjon i antall bedrifter med melkeproduksjon på 56 pst. i perioden 1999 til 2012. Gjennomsnittlig antall melkekyr per melkebruk økte fra 14 i 1999 til 23 melkekyr i 2012.

Antallet samdrifter med melkeproduksjon økte raskt fram til 2008, for så å gå ned. Nedgangen skyldes i all hovedsak innføringen av kvoteleie fra 1. mars 2009. I 2008 ble det på det meste registrert 2 068 samdrifter, mens det ved kvoteårets start i 2013 ble registrert 1 263 samdrifter. Per 1. mars 2013 utgjorde samdrifter 13 pst. av alle foretak med melkeproduksjon.

Antall dekar korn per bedrift med kornproduksjon økte fra 150 dekar i 1999 til 240 dekar i 2012. I samme periode økte gjennomsnittlig potetareal fra 15 til 55 dekar og gjennomsnittlig grønnsaksareal fra 28 til 77 dekar per foretak. Gjennomsnittlig sauebesetning økte fra 42 til 63 sauer. Antallet verpehøner per bedrift økte fra ca. 2 600 til 7 400, når bedrifter med under 500 høner holdes utenom. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for jordbruksbedrifter med avlsgris økte fra 27 til 74 purker per bedrift i samme periode. Gjennomsnittstall for antall dyr eller dekar preges av at mange bedrifter har flere produksjoner, hvor noen er mer typiske tilleggsproduksjoner. Strukturutviklingen innebærer likevel generelt at bedriftene spesialiseres.

Arealet til jordbruksbedrifter som går ut av drift, overtas i stor grad av andre jordbruksbedrifter og i hovedsak ved leie. Statistikken viser imidlertid betydelig regional variasjon. Andelen leid areal er i gjennomsnitt om lag 42 pst.

3.3.5 Produktivitet

Produktivitetsveksten i jordbruket er høy. Med det oppdaterte tallgrunnlaget har jordbrukssektoren, de siste 10 årene, hatt en vekst i brutto arbeidsproduktivitet på 5,9 pst. per år. Tallgrunnlaget indikerer at produktivitetsveksten har vært noe mindre de siste årene enn tidligere i perioden. Tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri (bruttoproduct

per timeverk) viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 ½ pst. de siste ti år, iflg. det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppkjørene. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 1,4 pst.

3.3.6 Overføringene til jordbruket

OECDs PSE-analyser (Producer Support Estimate) viser næringsstøttens andel av jordbrukets samlede brutto inntekt. Beregningene omfatter både budsjettstøtte og virkning av importbeskyttelsen (skjermingsstøtte), dvs. forskjellen mellom verdensmarkedspris og norsk pris. Beregningene skal i prinsippet gi et totalmål for støtten til produsentene. For Norges del er jordbruksfradraget i skatteligningen og avgiftsfritak på diesel eksempler på avgiftslettelser som også inkluderes i beregningene. PSE-prosenten gir med andre ord en indikasjon på støttenivået. Den gir ikke grunnlag for en nøyaktig sammenligning mellom land, fordi det varierer hvor stor andel av jordbruksproduksjonen og hvilke virkemidler som er inkludert.

Netto overføringer i faste kroner var høyest i siste halvdel av 1980-årene og har deretter hatt en nedadgående trend. Etter 2007 har det vært en viss økning i realverdien av totaloverføringene, iflg. OECD. Norge har, sammen med Sveits, Sør-Korea, Japan og Island, den mest omfattende jordbruksstøtten blant OECD-landene.

Støttenivået i Norge målt ved PSE-prosenten har i gjennomsnitt vært om lag 60 de siste årene. Prosenten har variert en del fra år til år, særlig pga. svingninger i verdensmarkedspriser på en rekke landbruksprodukter. PSE-prosenten i gjennomsnitt for OECD-land var 19 i 2011. Endringer i PSE-prosenten kan skyldes både endringer i det interne støttenivået og valutakurser. Endringer i verdensmarkedspriser vil imidlertid ha særlig

Tabell 3.11 Gjennomsnittlig PSE for Norge og andre land

	1986-88	2009-11	2009	2010	2011
OECD-gjennomsnitt	37	20	23	20	19
EU	39	20	23	20	18
Norge	70	60	61	61	58
Sveits	76	56	60	54	54
Island	77	47	51	47	44
Japan	64	51	49	53	52
Sør-Korea	70	50	51	45	53

Kilde: OECD (2012), Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2012

stor betydning. Tabell 3.11 gir en oversikt over PSE for Norge og sammenlignbare land.

OECDs system for støtte målt i PSE kan ikke sammenlignes direkte med WTOs inndeling av internstøtte, bl.a. fordi WTO-beregningene benytter administrerte priser og verdensmarkedspriser fra 1986-88 til å beregne «skjermingsstøtten». WTO-beregningene angir derfor ikke et lands oppdaterte skjermingsstøtte. Når det gjelder Norges forpliktelser på internstøtte, vises det til kapittel 5.2.

CSE (Consumer Support Estimate) er et uttrykk for den implisitte skatt som pålegges forbrukerne som følge av landbrukspolitikken (negativ verdi fordi det er en overføring fra forbrukerne). Norges prosentvise CSE var i 2011 på -37 pst. I gjennomsnitt for OECD-land var CSE på -7 pst.

3.4 Bærekraftig utvikling – miljø og klima

3.4.1 Miljø

Meld St. 9 om landbruks- og matpolitikken definerer fire overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk: (1) Matsikkerhet, (2) Landbruk over hele landet, (3) Økt verdiskaping og (4) Bærekraftig landbruk. Dette kapitlet rapporterer på målsettingene til bærekraftig landbruk. I Meldingen heter det bl.a.:

Regjeringen vil

- ivareta naturmangfoldet, legge til rette for jordbrukets produksjon av miljøgoder og begrense miljøbelastninger fra jordbruket, bl.a. gjennom

å videreutvikle dagens økonomiske virkemidler og forvaltningen av disse.

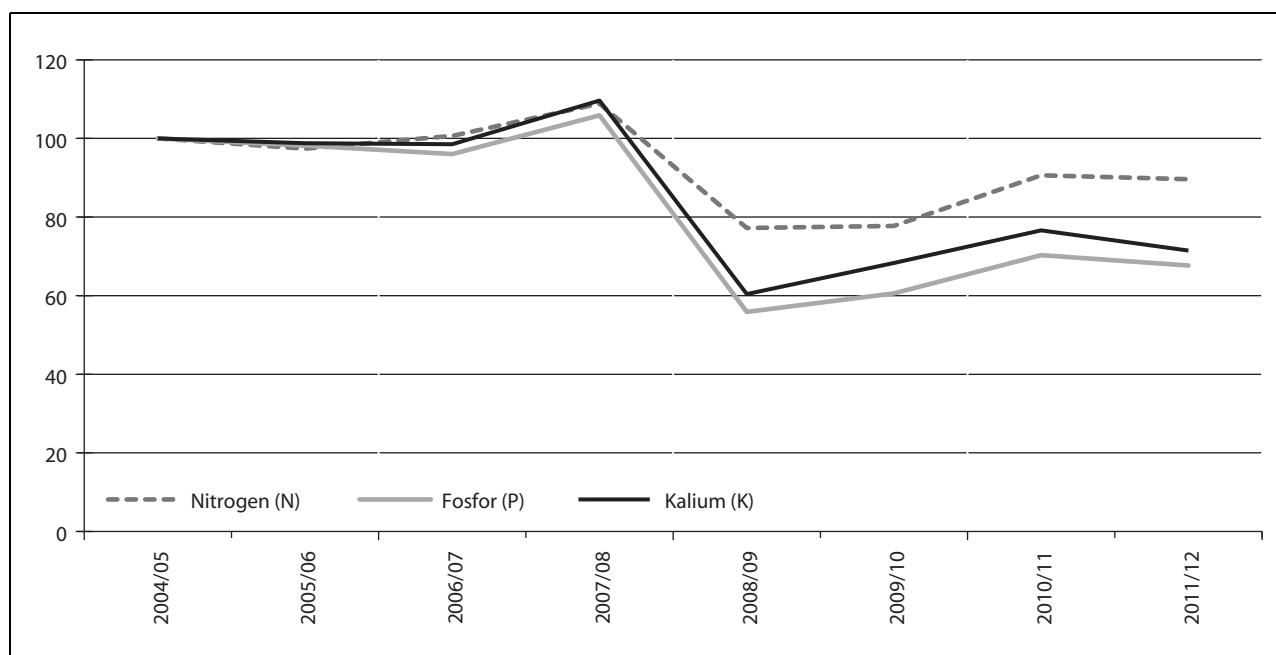
- redusere avrenning og tilførsel av næringsstoffer til vann.
- øke kunnskapen om teknologi, drift og organisering knyttet til biogassproduksjon for å redusere kostnadene og øke lønnsomheten.
- bevare og videreutvikle landbrukets genetiske mangfold med sikte på klimatilpasning og økte klimagevinster.

3.4.1.1 Bedre miljørapportering

En betydelig del av miljøvirkemidlene over jordbruksavtalen ligger i ordningen Regionale miljøprogram. I år innføres et nytt søknads- og saksbehandlingssystem som vil gjøre datainnsamlingen bedre. Det kan rapporteres på de nye og forbedrede indikatorene fra 2014.

3.4.1.2 Næringsstoffavrenning og vannforurensing

Til tross for omfattende tiltaksgjennomføring i jordbruket kan man ikke se tydelige forbedringer i sårbare vassdrag. I følge Bioforsk skyldes dette at mer nedbør og ustabile vintre har gitt økt avrenning. Vannforskriften forutsetter vassdragsvis forvaltning og lokal tilnærming til utfordringene. Målretting av tiltakene er viktig for å få kostnads effektiv gjennomføring.

Figur 3.4 Omsetning av nitrogen, kalium og fosfor fra 2004 til 2012.

Kilde: SSB

Bruk av mineralgjødning

Figur 3.4 viser utviklingen i gjødselforbruket siden 2004. Det har vært en gjennomgang av gjødslingsnormene de siste årene, og anbefalt fosforgjødsling er betydelig redusert for mange vekster. Fosforforbruket har gått ned mer enn 30 pst. fra 2004, mens nitrogenbruken har gått ned ca. 10 pst. i samme tidsperiode.

3.4.1.3 Klima og jordbruk

Jordbrukets utslipp av klimagasser

Jordbrukets utslipp av klimagasser var i 2011 4,5 mill. CO₂ ekvivalenter og utgjorde ca. 8 pst. av de totale norske utslippene. Jordbrukets utslipp har blitt redusert med 10,1 pst. fra 1990 til 2011, og er redusert med 0,7 pst fra 2010 til 2011. Nedgangen skyldes i hovedsak reduksjon i lystgassutslippene som følge av lavere bruk av nitrogengjødsel, samt reduksjon i utslipp av metan som i hovedsak skyldes nedgang i antall melkekyr.

I tillegg til disse utslippene rapporterer Norge et tap av CO₂ fra dyrket myr og åpenåkerproduksjoner (i hovedsak korn) på ca. 2,1 mill. tonn CO₂ i 2011. Utslipet er synkende. Dette er ikke en del av Kyotoforpliktelsen, men rapporteres til UNFCCC (FNs klimakonvensjon) under kategorien areal, arealbruksendringer og skogbruk.

Husdyrgjødsel

Optimal utnyttelse av husdyrgjødsel bidrar til å redusere klimagassutslippene, reduserer behovet for mineralgjødning, bedrer vannmiljøet og reduserer nedfallet av nitrogen i naturen (nitrogenforbindelser som slippes ut i lufta og som faller ned igjen i naturen). Fornuftig bruk av denne ressursen er derfor viktig for å redusere klimabelastningen fra landbruket. Norge har forpliktet seg gjennom Gøteborgprotokollen til å redusere utslipp av ammoniakk. 83 pst. av alle ammoniakkutslipp i Norge kommer fra husdyrgjødsel. I 2008 ble det igangsatt en pilotordning for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. I 2012 inngikk 170 000 dekar i denne ordningen. Fra 2013 inngår miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel som en del av regionale miljøprogram (RMP), og ordningen er prioritert i flere fylker. Forskrift om gjødselvarer m.v. av organisk opphav, er under revisjon.

3.4.1.4 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Handlingsplanen (2010-14) viderefører målsetningene om å redusere avhengigheten av kjemiske plantevernmidler i norsk landbruk og redusere risikoen for helse og miljø ved bruk av slike midler. Etter endt planperiode skal minst 70 pst. av brukerne av plantevernmidler i jordbruket ha gode kunnskaper om integrert plantevern, og minst 50 pst. av brukerne benytte integrert plantevern.

For å nå disse målsetningene fokuseres det spesielt på å øke kunnskapsnivået om rett bruk av plantevernmidler og alternativer til kjemisk bekjempelse av skadegjørere. Den partssammensatte arbeidsgruppen som følger opp handlingsplanen, har vurdert status for gjennomføring av pågående prosjekter.

Departementet har for 2013 fordelt 10 mill. kroner til prosjekter i regi av Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving og Mattilsynet i samsvar med arbeidsgruppens tilrådning. Hovedparten av prosjektene er en videreføring fra tidligere år. Det er igangsatt seks nye prosjekter i 2013. Det er også bevilget 1,5 mill. kroner til utprøving av plantevernmidler til småkulturer.

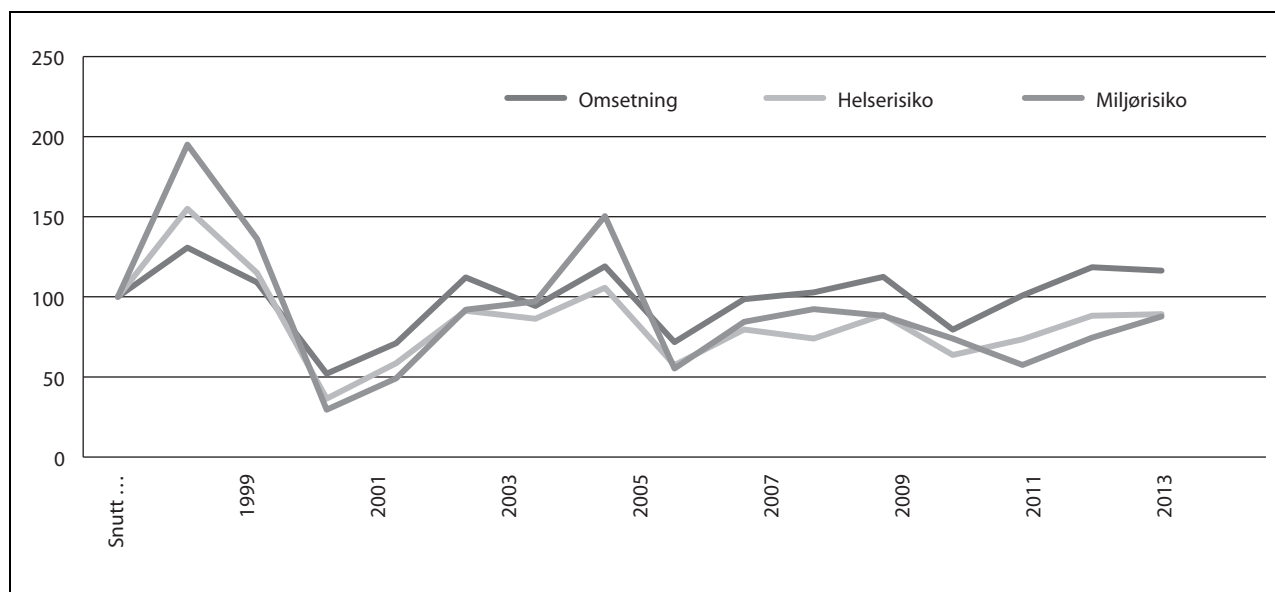
Utvikling i omsetning og utvikling i helse- og miljørisiko

Omsetningen av plantevernmidler i 2012 var på samme nivå som i 2011. Det har vært en økning i omsetningen de siste par årene. Helse- og miljørisikoen er likevel redusert i løpet av de siste 10 årene, jf. figur 3.5. Den økte omsetningen skyldes i hovedsak økt bruk av jernsulfat til bekjempelse av mose i plen, samt at de siste årenes nedbørrike vekstsesonger har ført til økt behov for sprøyting mot soppsykdommer. Preparater til hobbyhager utgjorde i 2012 nærmere en fjerdedel av total mengde plantevernmidler.

3.4.1.5 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram har som hovedmål å sikre et åpent og variert jordbruks- og kulturlandskap, og å sikre at et bredt utvalg av landskapstyper og særlige verdifulle biotoper og kulturmiljøer ivaretas og skjottes. Det skal også bidra til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer.

Programmet består av både tilskuddsordninger, miljøkrav i forskrift om produksjonstilskudd, samt forskrift om miljøplan. Nasjonalt miljøpro-

Figur 3.5 Utvikling i omsetning og utvikling i risiko basert på risikoindikatorer for helse og miljø.

Kilde: Mattilsynet

gram ble revidert i 2012 med ny virkningsperiode fra 2013 til 2016. Programmet har også retningslinjer for utformingen av regionale miljøprogram.

Arealutvikling og beiting i utmark

Kun om lag 3 pst. av Norges areal er dyrket. Både fulldyrka areal og totalt jordbruksareal er redusert fra 2011 til 2012. Se kapittel 3.2.1 for mer detaljer.

Beiting i utmark er viktig for ivaretagelse av kulturlandskap og for mange plante-, sopp- og dyrearter. De ulike dyreslagene har ulik innvirkning på naturmangfoldet, og det er derfor behov for at både storfe, geit og sau er på beite. Det var totalt 2,2 mill. beitedyr i utmark i 2012, noe som er en reduksjon på ca. 50 000 fra 2011. Det er en tilbakegang i antall sau, lam og geit på utmarksbeite. Det har vært en økning i antall storfe på utmarksbeite siden 2008, og antallet er nå på samme nivå som i 1999. 27 pst. av alle storfe gikk på utmarksbeite i 2012.

Genetiske ressurser – Bevaringsverdige storferaser

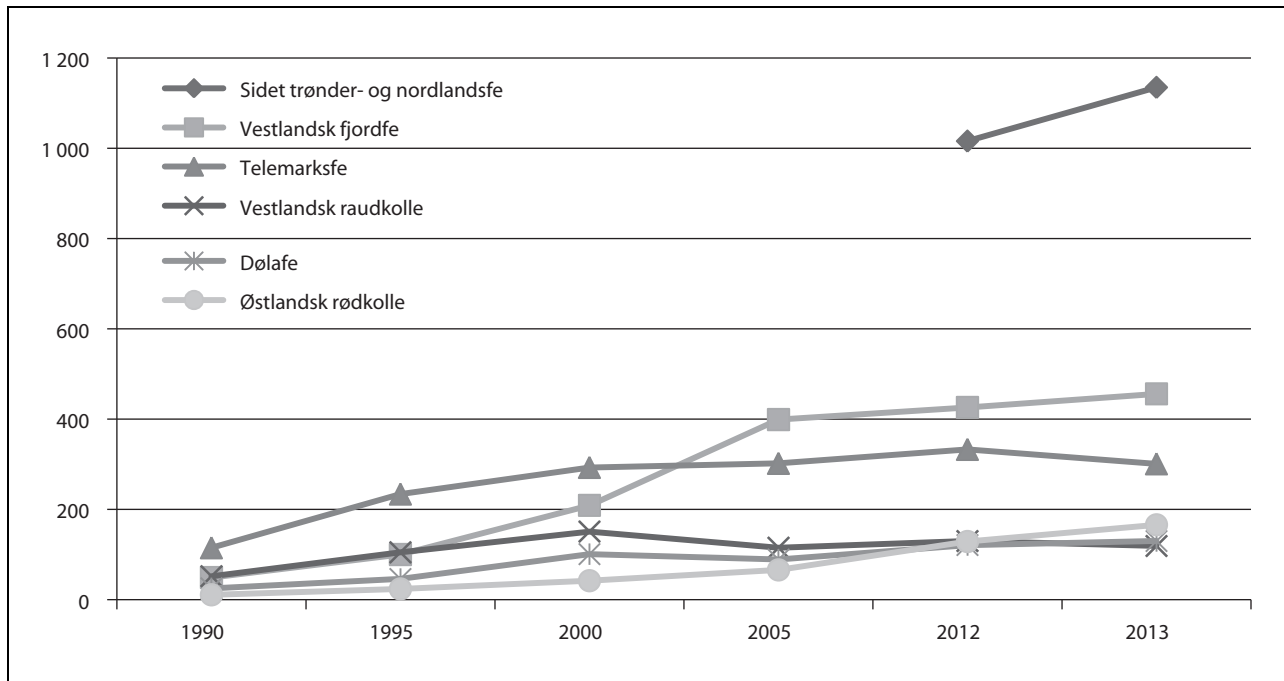
Rundt 1990 begynte registreringsarbeidet av bevaringsverdige storfe. Som bevaringsverdige storferaser regnes sidet trønder- og nordlandsfe, østlandsk rødkolle, dølafe, vestlandsk rødkolle, vestlandsk fjordfe og telemarksfe. Sidet trønder- og nordlandsfe ble tatt inn i registeret i 2012. Figur 3.6 viser at det har vært en oppgang i antall dyr for alle rasene siden registreringsarbeidet

begynte, men det har vært en negativ utvikling det siste året for telemarksfe og vestlandsk rødkolle. Fremdeles regnes alle rasene som truet etter FAOs definisjon av hva som er truet rase (færre enn 1 000 hundyr i avl) med unntak av sidet trønder- og nordlandsfe. Den nasjonale tilskuddsordningen for bevaringsverdige storferaser ble etablert i 2000.

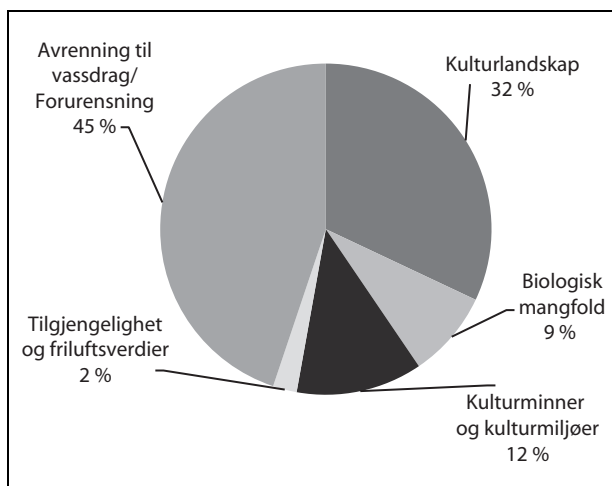
3.4.1.6 Regionale miljøprogram

De regionale miljøprogrammene (RMP) er en sentral del av de miljørelaterte tiltakene og virkemidlene over Jordbruksavtalen. Å bevare spesielle kulturlandskap er et viktig mål innenfor RMP, og det er etablert en rekke forskjellige ordninger for å sikre særskilt skjøtsel av disse. I tillegg er det etablert flere tiltak for å redusere forurensing til vann. I 2012 mottok nesten 26 000 foretak tilskudd for å gjøre tiltak innenfor de regionale miljøprogrammene. I 2012 var utbetalingene fra RMP på i overkant av 418 mill. kroner. Figur 3.7 viser fordelingen per hovedområde. Tiltakene for å redusere avrenning til vassdrag fikk omlag 45 pst. av midlene i 2012. Det er stor variasjon i prioriteringer av tiltak mellom de ulike fylkene. Fylker med stor andel korndyrking bruker en betydelig andel av midlene til tiltak for å redusere erosjon og næringsstoffavrenning, mens de øvrige fylkene vektlegger tiltak som hindrer gjengroing og ivaretar verdifulle kulturlandskap og naturtyper.

For å begrense avrenning av næringsstoff og partikler til vassdrag, er endret jordarbeiding

Figur 3.6 Utviklingen i antall avlshunndyr, fra 1990 til 2012. Registrert i Kuregisteret.

Figur 3.7 RMP fordelt på hovedområder i 2012

(areal i stubb om vinteren uten høstpløying) den klart største ordningen. Nær 80 pst. av midlene innen kategorien «Avrenning til vassdrag» ble brukt til dette formålet i 2012. Andelen av jordbruksarealet med åker i stubb har gått noe ned det siste året. Den største nedgangen har skjedd på de minst erosjonsutsatte arealene. Økt oppmerksomhet mot soppsmitte i åkeren og større målretting av tiltakene kan være faktorer som forklarer denne utviklingen. Fylkene målretter virkemiddelbruken mot arealene med størst risiko for avrenning av næringsstoff, og det gis mindre tilskudd til andre arealer. Det gis tilskudd til styrket veiledning slik at Vanddirekti-

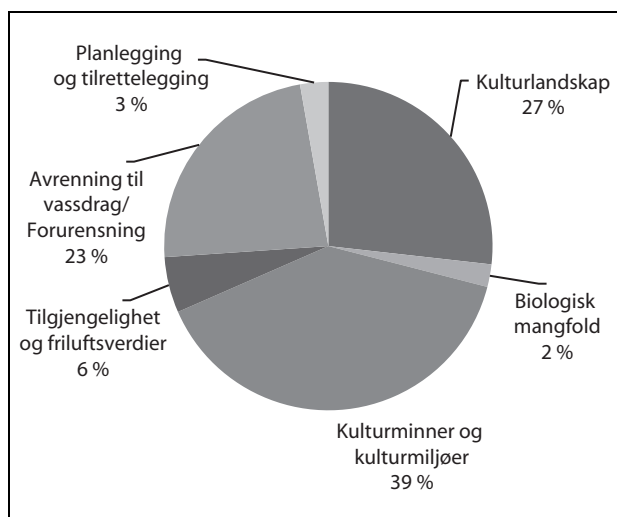
vets målsetninger kan nås. Dette øker miljøeffekten av ordningene.

Tilskudd til seter er ett av kulturminne/kulturmiljøtiltakene i RMP. Det var om lag 1 100 setre i drift i 2012. Tiltakene for biologisk mangfold går til verdifulle slåtte- og beitemarker, kystlynghei, bevaringsverdige husdyrraser og til styvingstrær. Kystlynghei gis det tilskudd til gjennom arealtilskudd i noen fylker og dyretilskudd i noen. Det skjøttes drøyt 150 000 daa kystlynghei. Det er en liten økning fra i fjor. I tillegg er det nesten 10 000 dyr som får tilskudd for å beite kystlynghei.

3.4.1.7 Miljøvirkemidler i Landbrukets utviklingsprogram

Spesielle miljøtiltak i jordbruket

Spesielle tiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL) skal bidra til å ivareta natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og til å redusere forurensningen fra jordbruket. Ordningen forvaltes av kommunene og bevilgningen for 2012 var på 120 mill. kroner. Samlet sett går nær 74 pst. av midlene fra SMIL-ordningen til tiltak for å fremme kulturlandskap og kulturmiljøer, og ca. 23 pst. til tiltak for å redusere forurensning. Figur 3.8 viser hvordan kulturlandskaps- og forurensningstiltak er fordelt på formålsgrupper. Hydrotekniske anlegg, fangdammer og våtmarker er de viktigste gruppene av tiltak innen forurensning, mens freda og verneverdige bygninger og gammel kul-

Figur 3.8 SMIL-midler fordelt på hovedområder i 2012

turmark er de største postene for bevaring av kulturlandskap.

Organisert beitebruk

Det er et mål å opprettholde beitebasert kjøttproduksjon og vedlikehold av kulturlandskap. Organisering mellom dyreeiere som benytter utmarksbeiter fremmer en effektiv utnytting av beiteresursene, og det reduserer kostnadene ved infrastruktur og tilsyn. Det gis fylkesvis driftsstøtte til ca. 900 beitelag fra RMP og dette omfatter 75 pst. av sau og 30 pst. av storfe på utmarksbeite. I tillegg gis det investeringstilskudd eksempelvis til infrastruktur som gjerder, kveer, bruer, ferister, med mer. Støtte til elektronisk overvåkingsutstyr øker i omfang etter hvert som kvalitet og funksjonalitet forbedres. Telespor AS har nå ca. 30 000 enheter «Radiobjeller» i drift som er basert på GSM-dekning. Findmysheep.com gjennomfører storskala utprøving av et konsept med GPS-basert teknologi. Investeringstilskudd til beitebruk i utmark kan ses i sammenheng med midler til forebyggende og konfliktdempende tiltak mot rovilt-skader over Miljøverndepartementets budsjett.

Utvalgte kulturlandskap

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket består av 22 områder som representerer variasjoner av ulike jordbrukslandskap med store verdier knyttet til biologisk mangfold og kulturminner og kulturmiljøer. For de fleste av områdene foreligger det nå forvaltningsplaner og skjøtselsplaner. Det er inngått over 300 avtaler om skjøtsel og mer enn

400 grunneiere/ drivere mottar tilskudd fra satsingen. Det arbeides med skilting og profilering av områdene. Finansieringen av ordningen har vært et årlig spleiselag mellom Landbruks- og matdepartementet (8 mill. kroner) og Miljøverndepartementet (6 mill. kroner). Det skal foretas en ekstern evaluering av de administrative elementene rundt satsingen. Sluttrapport skal leveres i god tid før jordbruksoppkjøret 2014.

3.4.2 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringen har som mål at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Satsingen på dette området skjer med utgangspunktet i Landbruks- og matdepartementets handlingsplan *Økonomisk, agronomisk – økologisk!*.

3.4.2.1 Markedsutvikling

Omsetningen av økologiske matvarer i norsk dagligvarehandel var rekordstor i 2012. Samlet for alle produktgrupper økte omsetningen av økologiske produkter i dagligvarehandelen med 17 pst. i 2012 i sammenliknet med 2011.

Totalt ble det omsatt økologiske matvarer for ca. 1,17 mrd. kroner i 2012, tilsvarende 1,2 pst. av totaltmarkedet. Av dette utgjorde ca. 271 mill. kroner (ca. 23 pst.) omsetning i andre markedskanaler enn dagligvarehandelen. Eksempler på slike kanaler er storhusholdninger, spesialbutikker, Bondens marked, bakerier og abonnementssalg. I tillegg kommer salg gjennom helsekostforretninger, der det ble omsatt økologiske matvarer for ca. 130 millioner kroner i 2012. Meierivarer er fortsatt den økologiske varegruppen med høyest kronemessig omsetning (ca. 257 mill. kroner).

Tabell 3.12 viser andel økologiske varer av total omsetning og endring siden 2011 for et utvalg varer. Kjøttvarer utgjør fortsatt en svært liten del av den økologiske omsetningen. Størst vekst fra 2011 til 2012 var det innenfor produktkategoriene barnemat, meierivarer, grønnsaker/poteter og egg.

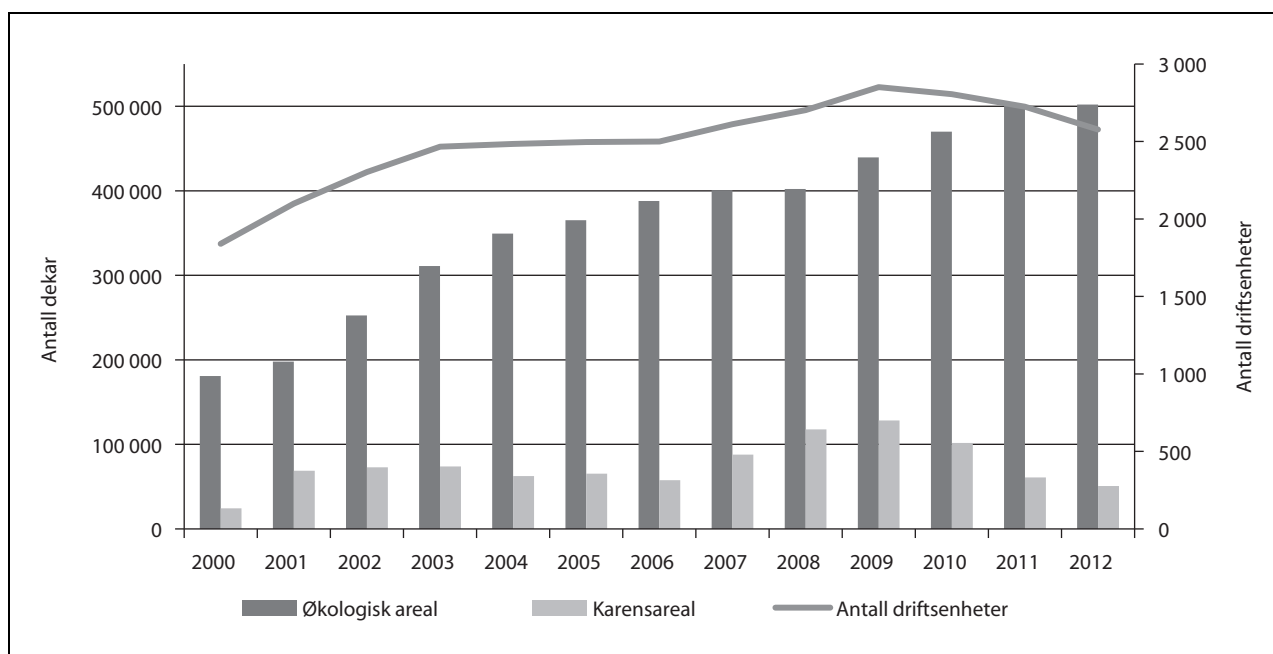
3.4.2.2 Produksjonsutvikling

Figur 3.9 viser utvikling i økologisk drevet areal og areal under omlegging (karensareal) samt antall økologiske driftsenheter for perioden 2000 til 2012. De økologiske arealene i 2012 var på ca. 502 000 dekar, og utgjorde ca. 5,1 pst. av det totale jordbruksarealet (medregnet karensareal er andelen 5,6 pst.). Sammenliknet med tidligere år var

Tabell 3.12 Prosentvis andel økologiske varer av total omsetning (i verdi) i 2012 og prosentvis endring fra 2011 til 2012

Utvalg økologiske varer	Omsetning i mill. kroner i 2012	Omsetning i pst. av totalomsetning i 2012	Endring i pst. fra 2011 til 2012
Barnemat	140	23,2	31,6
Egg	102	5,3	17,5
Grønnsaker og poteter	211	2,2	16,4
Meieriprodukter	257	1,7	1,5
Kornprodukter og bakervarer	117	0,9	4,9
Frukt, bær og nøtter	63	0,8	42,1
Kjøtt	56	0,3	140,3

Kilde: Nielsen

Figur 3.9 Utvikling i økologisk areal og karensareal samt økologiske driftsenheter, 2000 – 2012.

Kilde: Debio.

veksten i 2012 lav; bare 0,1 pst. Karensarealet har siden 2000 variert en del. Etter sterk vekst fra 2007 til 2009, har andelen karensareal gått vesentlig tilbake og er nå nede i det laveste arealet siden 2000. Dette vil påvirke veksten i økologiske arealer og -produksjon i årene som kommer.

På fylkesnivå har det ikke vært noen entydig utvikling i økologisk areal i 2012. Utviklingen var positiv i enkelte fylker og negativ i andre. Buskerud (8,8 pst.), Sør-Trøndelag (8,6 pst.) og Nord-Trøndelag (8,4 pst.) hadde de høyeste andelen økologiske arealer i 2012. Finnmark

hadde lavest andel (0,6 pst.), fulgt av Rogaland (0,7 pst.).

Eng-, beite- og fôrarealer utgjør hoveddelen (over 80 pst.) av de økologiske jordbruksarealene. Det var omtrent ingen endring i disse arealene i 2012 sammenliknet med året før. Det var også liten endring i arealet til korn- og oljevekster, med en vekst på kun 0,6 pst. Eng- beite- og fôrarealer og arealet til korn- og oljevekster utgjør til sammen 97 pst. av økologisk jordbruksareal.

Arealet med økologiske grønnsaker og poteter hadde en liten nedgang i 2012, og utgjør hen-

Tabell 3.13 Økologisk areal (inkl. karens) og prosentandel av totalt jordbruksareal i 2011, hektar

Land	Hektar	% økologisk
Danmark	162 173	6,2
Frankrike	975 141	3,6
Tyskland	1 015 626	6,1
Norge	55 500	5,4
Sverige	480 185	15,4
Storbritannia	638 528	4,0

Kilde: <http://www.organic-world.net/statistics-data-tables-dynamic.html>

holdsvis 3,4 og 0,9 pst. av totalt areal med de vekstene. Arealer til økologisk frukt- og bærproduksjon økte en med 8,4 pst. til 2 447 dekar, noe som utgjør 5,8 pst. av det totale frukt- og bærarealet.

Husdyr i økologisk driftsform utgjør foreløpig en liten andel av det totale antall husdyr i Norge. Fra 2011 til 2012 var det noe økning i antall dyr for storfe, gris, geit samt antall bikuber. Antall økologisk storfe utgjør 3,5 pst. av totalt antall storfe, sau og lam utgjør 4,5 pst. Økologiske verpehøns utgjør 3,8 pst. av totalt antall verpehøns.

Tabell 3.13 viser andel økologisk areal av totalt jordbruksareal for et utvalg av land i Vest-Europa. Som det framgår av tabellen, er Norge på nivå med flere land i Vest-Europa når det gjelder andel økologisk jordbruksareal.

3.4.2.3 Utviklingsprosjekter

Det ble for 2012 satt av 44 mill. kroner til prosjekter som skal utvikle økologisk produksjon og forbruk i tråd med handlingsplanen. Disse utviklingsmidlene er forvaltet av SLF og gikk i 2012 til fylkenes arbeid med handlingsplaner, økologiske foregangsfylker, utviklingsprosjekter innen veiledning, produktutvikling og markedsutvikling. I tillegg ble det avsatt 2 mill. kroner til generisk markedsføring av økologiske produkter over Matmerks bevilgning.

I jordbruksforhandlingene i 2011 ble SLF og Matmerk gitt et særskilt ansvar for å sikre at utviklingsmidlene til økologisk produksjon og forbruk i 2012 ble prioritert til prosjekter rettet mot salgsløddet i verdikjeden. Arbeidet startet opp høsten 2011 og det er registrert både økt omsetning og økt engasjement i markedet for tilgjengelighet av økologisk mat, både hos dagligvareaktorene og i storhusholdning.

For å kunne videreutvikle ordningene rettet mot økologisk produksjon og forbruk gjennomførte Vista Analyse AS, i samarbeid med Damvad Norge, høsten 2012 en evaluering av tilskuddene som skal bidra til økt produksjon og forbruk av økologisk mat. Evalueringen viste at produksjons-tilskuddene i all hovedsak er innrettet på en fornuftig måte. I følge evaluator har utviklingsmidlene bidratt til å redusere flaskehals og markedsvekt i verdikjeden, men de mener midlene i større grad bør rettes mot å styrke privat forbruk. Evaluator mener også at forvaltningseffektiviteten kan bli bedre og anbefaler en sentralisering av de regionale midlene.

3.5 Målretting og forenkling, styring og kontroll

I Riksrevisjonens undersøkelse av måloppnåelse og styring i jordbruket (Dokument 3:12 (2009–2010)) peker Riksrevisjonen på at Landbruks- og matdepartementet har ansvar for mål- og resultatstyring innenfor jordbruksområdet, bl.a. å utvikle mål- og resultatindikatorer. I Meld. St. 9 omtales dette slik:

«Med utgangspunkt i meldingen, og Stortingets behandling av denne, vil departementet arbeide videre med å systematisere og operasjonalisere målene på sitt område. De overordnede landbruks- og matpolitiske målene, og områder som bygger opp under disse, som beskrevet i figur 1.1, vil danne grunnlag for dette arbeidet. Dette skal bidra til en bedre oversikt over målsettingene i landbruks- og matpolitikken og danne et tydeligere grunnlag for avveininger mellom mål.

Som en oppfølging av Riksrevisjonens undersøkelse av måloppnåelse og styring i jordbruket, jf. Dokument 3:12 (2009–2010), vil departementet videreutvikle mål- og resultatstyring som utgangspunkt for en forbedret framstilling av måloppnåelse og resultatrapportering på det landbruks- og matpolitiske området. Måloppnåelsen vil bli vurdert ut fra et sett med resultatindikatorer.

Mål- og resultatstyring skal videre danne utgangspunkt for den kontinuerlige utviklingen av det samlede virkemiddelapparatet og gjennom dette være med på å innrette ressursinnsatsen slik at gjennomføring av politikken skjer på en mest mulig effektiv måte. Mål- og resultatstyring vil også være et viktig verktøy i departementets videre arbeid med forenkling og videreutvikling av landbruks- og matforvaltningen.

Landbruks- og matdepartementet vil videreutvikle mål- og resultatstyring, også som et grunnleggende prinsipp for departementets styring, oppfølging og kontroll av landbruks- og matforvaltningen.»

I styringsdialogen med de underliggende forvaltningsorganer legger departementet særlig vekt på å gi klare og gode styringssignaler. Departementet har en omfattende styringsdialog med de underliggende organer både skriftlig og gjennom institusjonaliserte møter. Ved siden av styringen av forvaltningsorganer som er direkte underlagt departe-

mentet, gjennomføres det også styringsmøter med alle fylkesmannsembeter hvert andre år.

I Riksrevisjonens rapport heter det:

«Etter Riksrevisjonens vurdering kan det stilles spørsmål ved om det – i lys av tilskuddenes omfang og kompleksitet – er etablert tilstrekkelig robust kontrollsystem.»

Departementet og forvaltningen arbeider kontinuerlig med å få et så robust kontrollsystem som mulig. SLF, som har ansvar for utbetaling av aktuelle tilskudd og kontroll, har gjennomført et omfattende kontrollprosjekt i samarbeid med fylkesmennene og KS for å styrke fylkesmennes kontrollfunksjon på landbruksområdet. Med grunnlag i kontrollprosjektet stiller SLF nå krav om at fylkesmannen hvert år skal utarbeide en risikobasert kontrollplan og gjennomføre forvaltningskontroll av kommuner, samt foretakskontroll.

Når det gjelder kompetanse i landbruksforvaltningen, har fylkesmannen og SLF en god og kontinuerlig oppfølging gjennom løpende veiledning og rådgivning, kommunebesøk, særskilte kommunesamlinger og kompetansetiltak rettet mot de landbruksansvarlige i kommunene.

Departementet legger til grunn at det er et kontinuerlig behov for forbedring av kontrollsystemet. Undersøkelser viser likevel at omfanget av feil og feilutbetalinger samlet sett er begrenset.

4 Foredling og omsetning

4.1 Innledning

Foredling og omsetning av jordbruksvarer ligger i hovedsak utenfor jordbruksavtalens virkeområde. Handelspolitiske forhold, markedsordninger, annet regelverk og prisutvikling på råvarer har likevel stor betydning både for næringsmiddelindustri og omsetning. Produksjonsverdien i nærings- og nytelsesmiddelindustrien var iflg. SSB, om lag 161 mrd. kroner (inkl. fisk) i 2012. Økningen fra året før var på 5,1 pst. Næringsmiddelindustrien bidro med 37,7 mrd. kroner i verdiskaping i 2012, iflg. SSB.

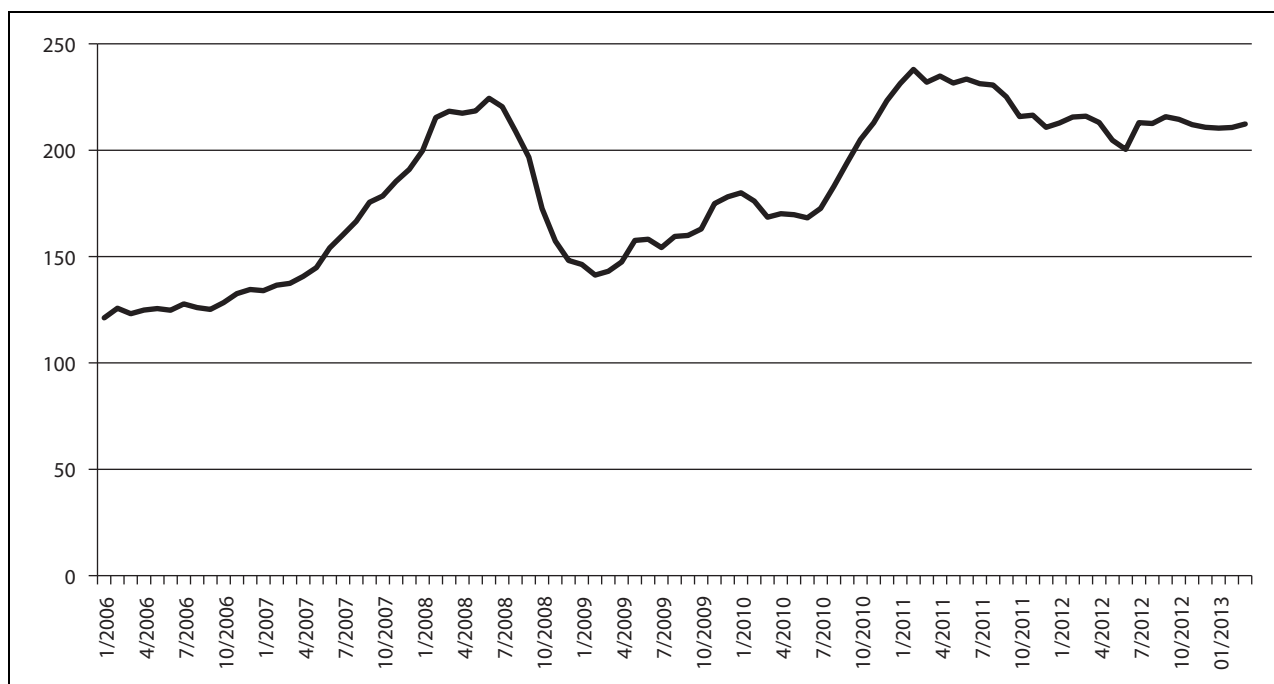
Betydelige deler av næringsmiddelindustrien foredler norskproduserte råvarer, samtidig som den i økende grad er eksponert for internasjonal konkurranse. Importen av næringsmidler øker, men det gjør også den totale omsetningen av matvarer i Norge. Norsk næringsmiddelindustri (ekskl. fiskevarebransjen) har fått redusert sin hjemmemarkedsandel de siste årene. Hjemmemarkedsandelen er for 2011 anslått til om lag 80 pst., mens den i 1995 utgjorde 89 pst. (NILF, Mat

og industri 2012). Landbrukspolitikken, og utformingen av virkemidlene i jordbruksavtalen, må på denne bakgrunn ha alle ledd i kjeden fra jord til bord som perspektiv.

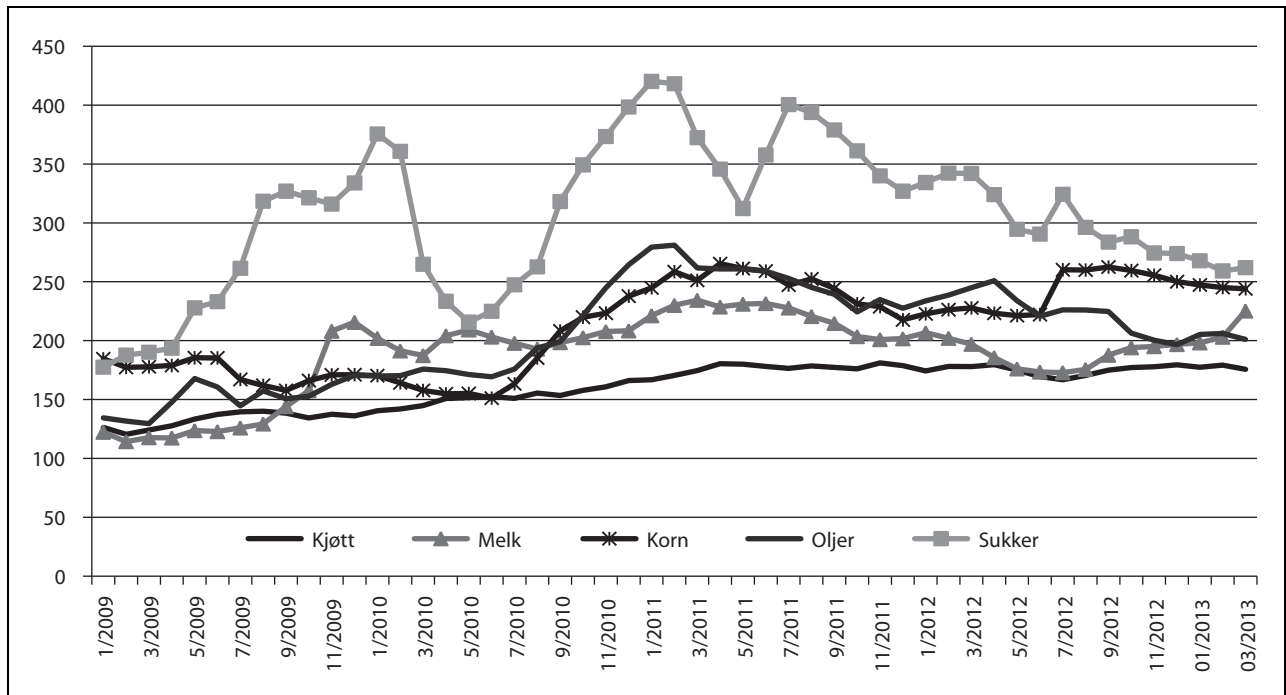
4.2 Utviklingen i internasjonale matvaremarkeder

De internasjonale råvaremarkedene har vært turbulente de siste årene. Global befolkningsvekst, økonomisk vekst i fattige land og mellominntektsland, lave kornlagre, avlingssvikt, eksportrestriksjoner og økende bruk av jordbruksråvarer til produksjon av bioenergi, er blant årsakene til prisøkningene. Prisøkningene i 2007/2008 og 2010/2011 er et brudd med den lange trenden med fallende priser etter 1972/1973, selv om det også i denne perioden tidvis var store svingninger i prisene enkelte år.

FAOs prisindeks for råvarer nådde rekordnivå i februar 2011. Siden da har indeksen, med noe variasjon, falt med 11,7 pst. De siste 12 mnd. er indeksen redusert med 1,7 pst. Figur 4.1 viser

Figur 4.1 FAOs prisindeks for matråvarer. Gjennomsnitt 2002-2004=100.

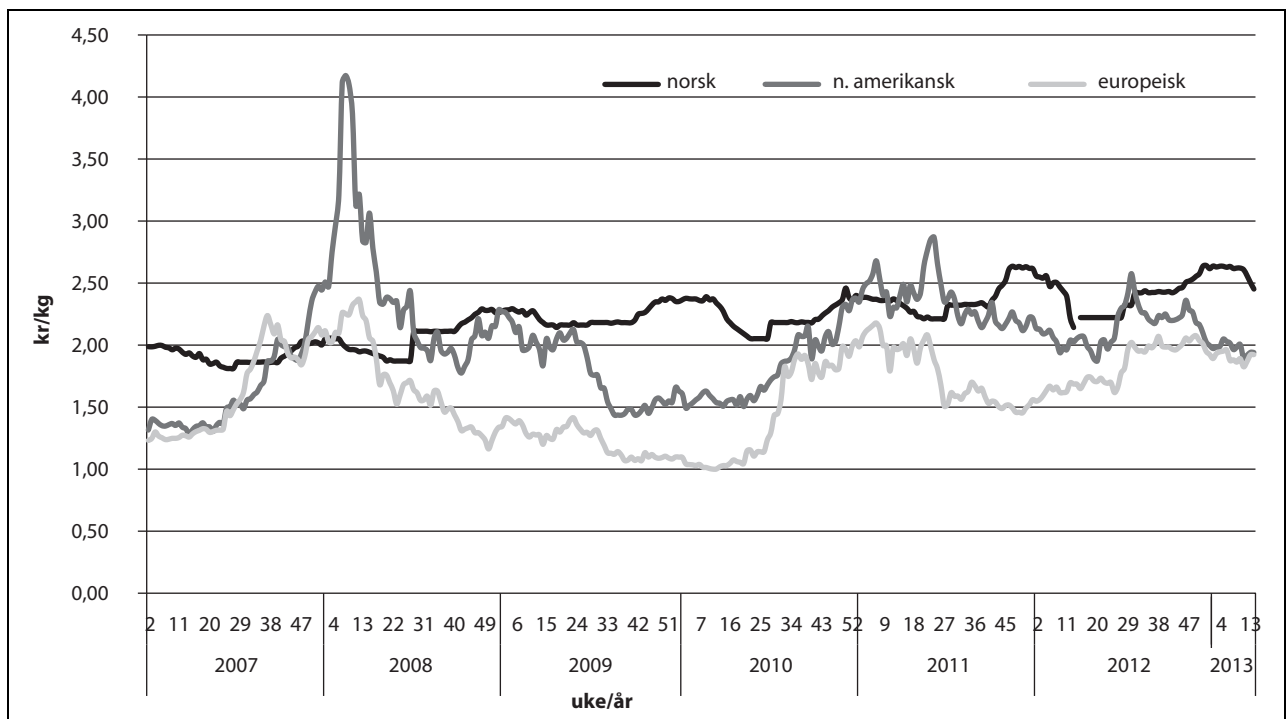
Figur 4.2 FAOs prisindeks for grupper av matvarer. Gjennomsnitt 2002-2004=100.

utviklingen i FAOs matprisindeks, som et gjennomsnitt.

Figur 4.2 viser FAOs prisindeks for grupper av matvarer. De siste 12 mnd. har prisreduksjonen vært størst for sukker og oljer. Prisene for meieri-varer har økt med 14,4 pst., og for korn med 7,1

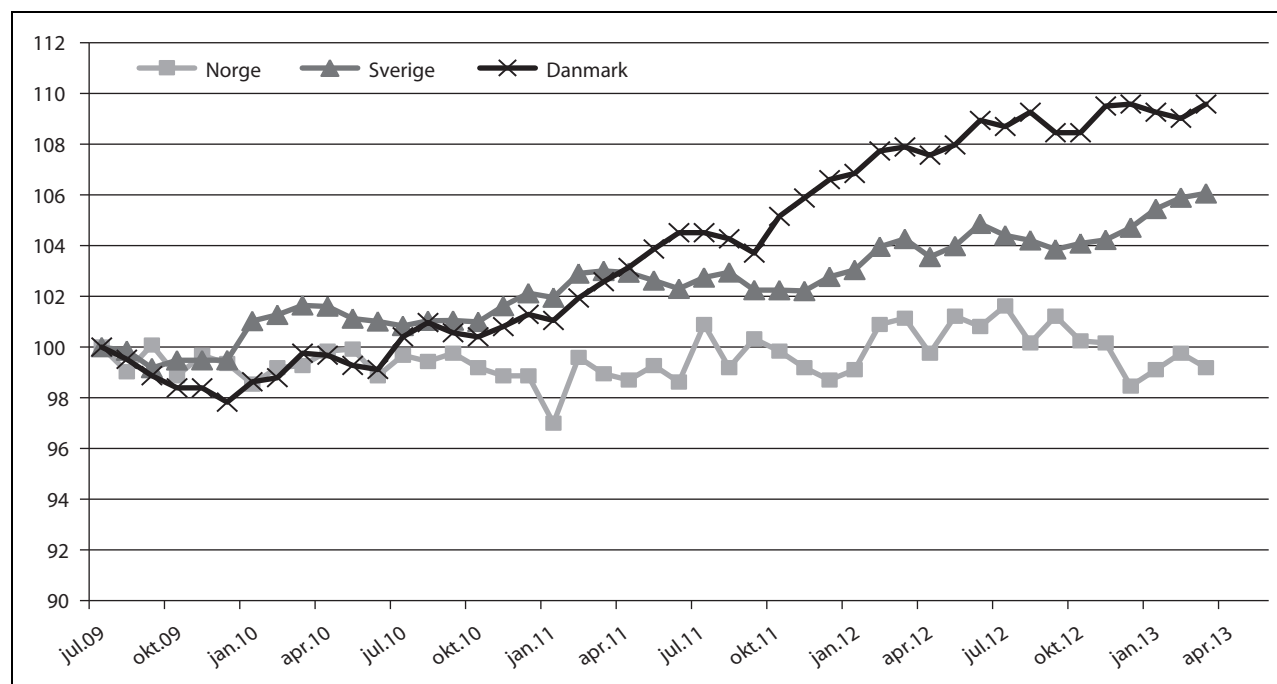
pst. Kjøttprisene er redusert med 1,3 pst. de siste 12 månedene.

Figur 4.3 viser utviklingen i hvetepriser i det norske, det nord-amerikanske og det europeiske markedet. De siste årene har norske engrospriser på hvete ligget over internasjonale priser. Norsk

Figur 4.3 Utviklingen i hvetepriser i noen markeder.

Kilde: Statens landbruksforvaltning, International Grains Council og Norske Felleskjøp.

Figur 4.4 Prisutvikling på matvarer i Norge, Sverige og Danmark. Indekser, juli 2009=100.

Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Statistisk sentralbyrå

pris i figuren er engrospris, dvs. noteringspris fratrukket prisnedskrivningstilskudd, tillagt håndteringskostnader. Alle priser er i norske kroner og er derfor også påvirket av valutakursendringer. Internasjonale kornpriser er viktige fordi de er sentrale drivere i etterspørselen etter, og dermed prisene på, gjødsel.

Dersom prisene på importerte råvarer til før overstiger norsk nivå, påvirkes førkostnadene. Siden mai 2012 har prisene på soya internasjonalt vært så høye at det ikke har vært ilagt prisutjevningsbeløp. Det har bidratt til større vekst i kraftfôrprisene enn det prisøkningen på norsk førkorn skulle tilsi. Det er ventet at soyaprisene vil holde seg høye fram til den amerikanske avlingen kommer på markedet til høsten.

4.3 Prisutviklingen på matvarer

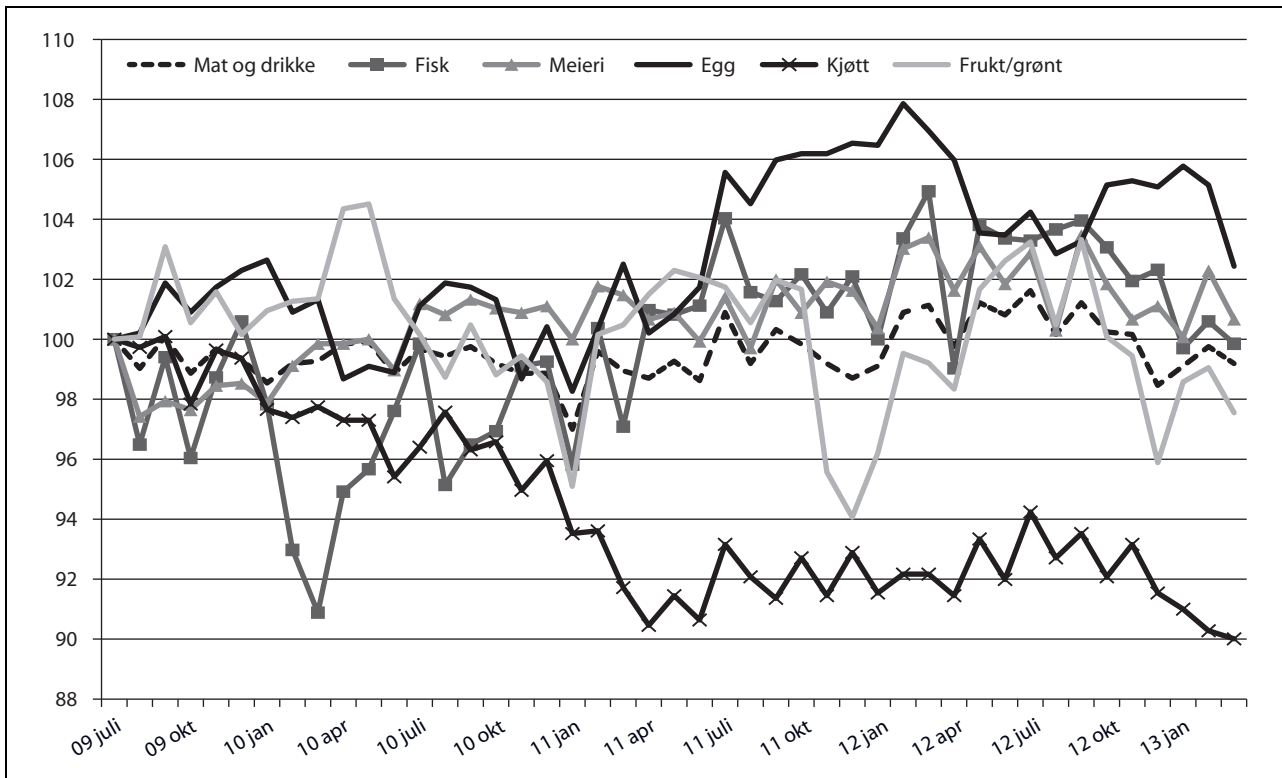
På grunn av importvernet for sentrale produkter fra det norske jordbruket, påvirkes forbrukerprisene i Norge mindre av internasjonale prissvingninger enn i mange andre land. Forbrukerprisene på mat i Norge har vært nominelt forholdsvis stabile siden sommeren 2009, iflg. SSBs konsumprisindeks, jf. figur 4.4. De siste tolv månedene er forbrukerprisene redusert med 1,9 pst. i Norge. I Sverige har de økt med 1,7 pst., mens prisveksten i Danmark har vært 1,6 pst.

Som det går fram av figur 4.5, er prisreduksjonen fra sommeren 2009 og fram til i dag, størst for kjøttvarer, hvor det har vært en prisreduksjon på 10 pst., mens prisveksten har vært størst for egg, med en økning på 2,4 pst. i samme periode.

Husholdningenes andel utgifter til mat og alkoholfrie drikkevarer har vært fallende over lang tid. Den nyeste forbruksundersøkelsen (2007–2009) viste at 11,8 pst. av husholdningenes konsum gikk til mat- og alkoholfrie drikkevarer, og 10,6 pst. til mat alene.

Til tross for historisk lav konsumandel er det likevel et høyt prisnivå for matvarer i Norge, sammenlignet med andre europeiske land og våre naboland. Det skyldes bl.a. pris-, kostnads- og lønnsnivå, kostbar distribusjon, konkurranseforhold og at norske råvarepriser er høyere enn i nabolandene. Iflg. Eurostats prisnivåindekser lå prisnivået på matvarer i Norge 64 pst. over gjennomsnittet for EU27 i 2011. Prisnivået på alle varer og tjenester til personlig konsum i Norge var 62 pst. høyere enn gjennomsnittet i EU27. Blant matvarene er det varegruppene melk og kjøtt som, relativt sett, er dyrest i Norge. Norges BNP per innbygger lå i 2011 86 pst. over EU27.

Absolutte prisforskjeller til omverdenen på råvarer og forbruksvarer har betydning for sektorens konkurransekraft. SSBs grensehandelsundersøkelse viser at nordmenn handlet for 11,6

Figur 4.5 Prisutvikling på grupper av matvarer i Norge. Indekser, juli 2009=100.

Kilde: Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning og Statistisk sentralbyrå

mrd. kroner i forbindelse med dagsturer til utlandet i 2012. Det var en økning på 1 pst. fra året før.

4.4 Industri og konkurranseforhold

Produksjonen i norsk jordbruk og næringsmiddelindustri har aldri vært så høy som nå. Samlet norsk produksjon av kjøtt (storfe, svin, fjørfe og sau) økte med snaut 1 pst. fra 2011 til 2012. Imidlertid økte engrossalget for disse produktene med 2,5 pst., og den samlede markedsbalansen for de fire kjøttslagene var dermed noe svakere enn året før.

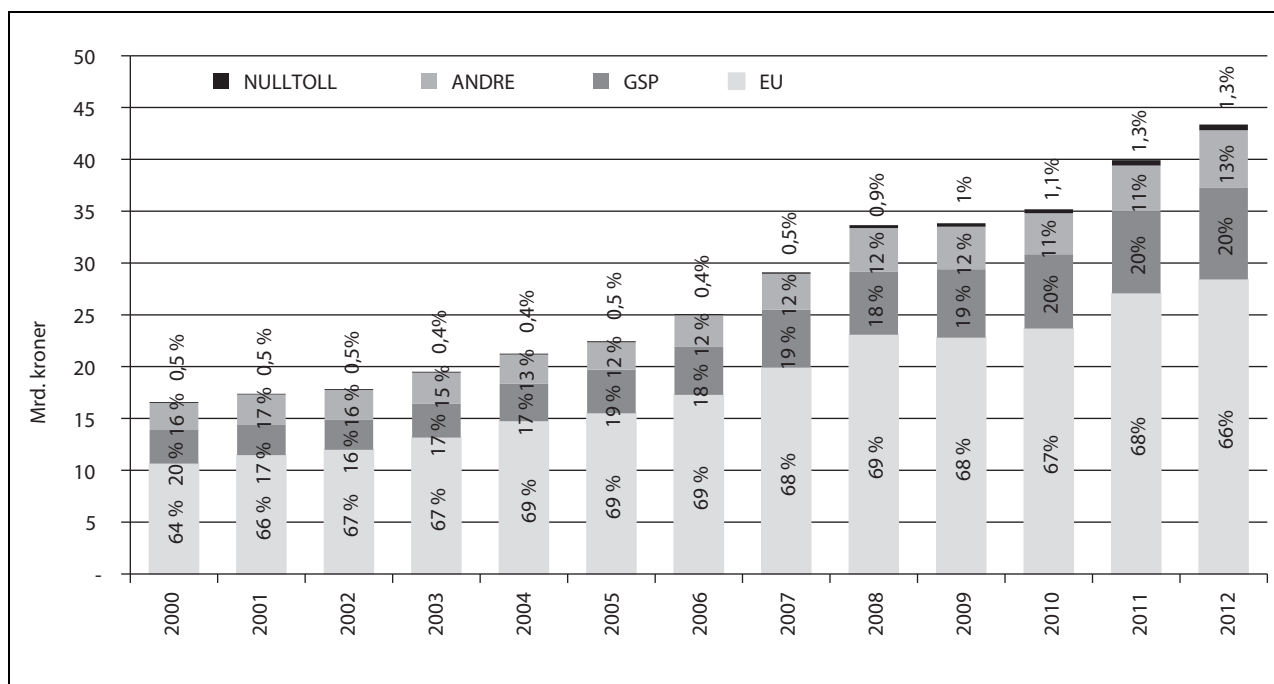
For storfe kjøtt førte redusert produksjon og økt forbruk til betydelig import i 2012. Markedsandelen for norsk storfe kjøtt var i 2012 på 81 pst. For lammekjøtt var det tilsvarende en liten reduksjon i produksjonen i 2012 og behov for supplerende import. For svin og fjørfe har det vært en jevn økning i norsk produksjon og en sterk vekst i etterspørselen etter fjørfe kjøtt. For svin spesielt var det overskudd i det norske markedet i 2012. Tilsvarende er det nå overskudd i eggsektoren som følge av store investeringer de siste årene, som særlig har sammenheng med nye krav til dyrevelferd.

Importen av meieriprodukter gikk totalt sett noe ned i 2012 sammenlignet med 2011. Dette skyldes i første rekke nedgang i import av yoghurt og syrnet melk. For ost er det vesentlige av forbruksveksten i 2012 dekket av økt norsk produksjon. Importen av ost viser en tendens til utflating (4,5 pst. vekst i 2012).

Til tross for høy norsk produksjon har importen av landbruksvarer vært jevnt økende, noe som innebærer en krevende konkurransesituasjon for næringa.

Figur 4.6 viser utviklingen i importen av landbruksvarer til Norge i årene 2000 – 2012, målt i verdi, og etter opprinnelse.

Slik det går fram av figur 4.6, har importen av landbruksvarer, målt i verdi, økt fra om lag 16 mrd. kroner i 2000 til om lag 43 mrd. kroner i 2012. Viktige importvarer er vin og brennevin, bakervarer, oljer, soyabønner, sjokolade, sydfrukt og dyrefôr, herunder landbruksvarer til fiskefôr. Om lag 66 pst. av importen kommer fra EU med Danmark og Sverige som de to største eksportlandene. Over 20 pst. av importen kommer fra GSP-land (u-land), der Brasil er dominerende, og der viktige importvarer er proteinråvarer til fiskefôr og soyabønner. Av importen kommer 1,3 pst. fra de fattigste 64 landene. Viktige

Figur 4.6 Utviklingen i importverdi av landbruksvarer i mrd. kroner, fordelt etter opprinnelse.

importvarer fra disse landene er blomster og kaffe.

Spesielt utsatt for økt importkonkurranse er bearbejdede landbruksprodukter som omfattes av ordningen med råvarepriskompensasjon (RÅK). Verdien av RÅK-importen har økt jevnt de siste årene fra 2,6 mrd. kroner i 1995 til 8,3 mrd. kroner i 2012. Fra 2011 til 2012 økte importen med 5 pst. Bakervarer, sukkervarer og sjokolade er eksempler på viktige importvarer. Verdien av norsk eksport av RÅK-varer i 2012 var 1,2 mrd. kroner. Eksporten av RÅK-varer er stabil.

For norsk næringsmiddelindustri er det en utfordring å beholde eller øke sin markedsandel innenfor det voksende markedet for bearbejdede landbruksvarer. Dette er også viktig for underleverandørene til RÅK-industrien, både primærprodusenter og foredlingsindustri. Rundt 70 pst. av matkornet, 20 pst. av bær- og fruktproduksjonen og 14 pst. av melkeproduksjonen går til RÅK-varer.

Fremtidig utvikling i industrien avhenger av både nasjonale rammebetingelser (råvarepriser, kronkurs og rentenivå) som industrien opererer under, internasjonal konkurranse og industriens egen evne til effektivisering og omstilling.

Det er et gjensidig avhengighetsforhold mellom primærproduksjonen og næringsmiddelindustrien. Primærproduksjonen er avhengig av en konkurransedyktig næringsmiddelindustri som kundebase og næringsmiddelindustrien er

avhengig av råvarer som er konkurransedyktige både med hensyn til pris og kvalitet.

Prisutvikling råvarer

For de råvarene og ferdigvarene som er omfattet av RÅK-ordningen blir råvareprisforskjeller også kompensert med utbetaling av tilskudd. Prisutjevning skjer i form av prisnedskrivning av innenlandske jordbruksvarer som nyttes til fremstilling av ferdigvarer og som tilskudd ved eksport av ferdigvarer (eksportrestitusjon). Satsene fastsettes normalt årlig. Prisvariasjoner på landbruksvarer internasjonalt gjør det nødvendig å følge konkurransesituasjonen for RÅK-industrien tett, og om nødvendig gjøre hyppigere justeringer av satsene.

RÅK-vareimporten til Norge skjer i særlig grad fra våre nærmeste naboland. Rundt 90 pst. av importen kommer fra EU. Utviklingen i råvareprisene i Norge sammenlignet med EU er således et sentralt element i konkurransevilkårene for industrien og for avsetning av norske jordbruksprodukter.

Utvikling i matvarekjeden

Utviklingen i matvarekjeden har de siste tiårene gått i retning økt vertikal integrasjon, noe som påvirker konkurranseforholdene også for matindustrien. Over noen tiår er det utviklet nye grossist- og distribusjonsløsninger som har påvirket

leverandørenes innflytelse over utbudet i dagligvarehandelen. Dagligvarekjedene kontrollerer i dag en svært stor andel av distribusjonen av dagligvarer.

Andelen av dagligvarehandelens egne merkevarer (EMV) er i jevn vekst og utgjør nå i gjennomsnitt 12,6 pst. av samlet omsetning i dagligvaremarkedet. EMV andelen er raskt økende i enkelte varekategorier, og er størst innen ferskvarer som egg, fjørfekjøtt, kjøttpålegg og brød. I disse produktgruppene er andelen EMV på over 30 pst. basert på verdi. Produktgruppen med størst EMV-andel er fjørfekjøtt med 52 pst. volumandel og 44 pst. verdiandel i 2011. I frysedisken hadde EMV en verdiandel på 20,8 pst. i 2011.

Dagligvarekjedene satser også på oppkjøp av industri og har etablert seg innen bl.a. bakeri-, grønt- og kjøttsektoren. Vertikal integrasjon sammen med stor markedskonsentrasjon i alle tre salgskanaler for mat (dagligvare, storhusholdning og bensin, kiosk og servicehandel), er samlet med på å gi de fire dagligvarekjedene stor makt i verdikjeden. Effekten av denne utviklingen vil forsterkes gjennom en eventuell avtale om innkjøp og distribusjon mellom NorgesGruppen og ICA. Konkurransetilsynet har stoppet avtalen midlertidig, og har frist til 30. september for sin endelige beslutning.

4.5 Matpolitikken

Trygg mat er en viktig bærebjelke for Norge som matnasjon. Mattryggheten sikres gjennom tiltak langs hele produksjonskjeden, fra jord og fjord til bord. Selv om det forekommer enkelte utbrudd av sykdommer som overføres med mat, gir smittestoffer i mat lite sykdom i Norge, sammenliknet med de fleste andre land. Epidemiologiske undersøkelser tyder på at norsk kjøtt og egg har mindre betydning som smittekilde enn i flere andre land i Europa.

Det er også svært lav forekomst av uønskede fremmedstoffer i vegetabilier og animalsk mat i Norge. Av biologiske gifter er det funn av mykotoxiner i næringsmidler som utløser flest faremeldinger i det europeiske meldesystemet RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed). Også i Norge har forekomsten av mykotoxiner i korn økt.

Norsk dyrehelse er blant verdens beste. Det er også en stabil og begrenset forekomst av sykdommer hos husdyr som kan overføres til mennesker, direkte eller gjennom mat. Dette er svært fordelaktig for husdyrnæringene. Forhold som

medvirker til vår gode status er kaldt klima, geografi, lav intensitet i norsk husdyrproduksjon, lite livdyrimport og et mangeårig og godt samarbeid mellom myndigheter og næring. Den nylige påvisningen av smitte med Schmallenberg-virus hos drøvtyggere i Norge, viser at Skagerak ikke er en tilstrekkelig barriere for å hindre introduksjon av vektorbårne sykdommer. Klimaendringer kan ha spesielt stor effekt på forekomst og spredning av vektorbårne sykdommer.

Matpolitikken skal også fremme andre forbrukerhensyn enn helse og mattrygghet. Oppmerksomheten om dyrevelferd er stor i befolkningen. Vi har en moderne og oppdatert lovgivning på området og dyrevelferden er gjennomgående god, selv om det er utfordringer både i enkelte produksjoner og hos enkeltprodusenter. Det arbeides både i Norge og internasjonalt for å finne fram til målbare, objektive indikatorer for dyrevelferd.

Merking av mat er viktig for at forbrukerne skal få riktig informasjon om matvarene. Oppmerksomheten om sporbarhet/opprinnelse, sammensetning og næringsinnhold i mat er økende. Gjennom et nytt regelverk for merking av mat vil kravene til opprinnelsesmerking bli skjerpet. Den frivillige merkeordningen *Nyt Norge* innlemmet hele 620 nye produkter i løpet av 2012, slik at om lag 1 700 mat- og drikkevarer nå er del av merkeordningen.

Endringer i styrkeforholdene mellom aktørene i verdikjeden for mat påvirker forbrukernes interesser med hensyn til pris, kvalitet, vareutvalg og tilgjengelighet.

4.6 Utredning av styrkeforhold i verdikjeden for mat

I regjeringens politiske plattform, jf. avsnittet om forbrukerpolitikk, framgår det at Regjeringen skal:

«Gjennomføre en utredning om styrkeforholdene i verdikjeden for mat som skal bidra til åpenhet om innsyn, samt sikre forbrukerinteressene og en tilfredsstillende samfunnsmessig kontroll».

På denne bakgrunn nedsatte Landbruks- og matdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet et bredt sammensatt offentlig utvalg, Matkjedeutvalget, med representanter fra forbrukerinteressene, konkurransepolitikk, varehandel, industri, sjømat og landbruk.

Utvalget har kartlagt endringer i styrkeforholdene i verdikjeden for mat, vurdert konsekvensen av disse og foreslått relevante tiltak.

Matkjedeutvalget avleverte sin utredning 13. april 2011. Matkjedeutvalget vurderte styrkeforholdene i verdikjeden for varig endret, og pekte på at en videre utvikling i favør av handelsleddet vil gi et ubalansert maktforhold i verdikjeden for mat. Utvalget la fram en rekke anbefalinger til tiltak hvor de viktigste var behov for en egen lov om god handelsskikk, etablering av en dagligvareportal og styrket merking av mat.

Som ledd i oppfølgingen av Matkjedeutvalget nedsatte Regjeringen et lovutvalg i oktober 2012 som fikk i oppgave å utrede hvordan prinsippet om god handelsskikk og hensynet til forbrukerne best kan ivaretas i lovgivningen. Dagligvarelovutvalget presenterte sin utredning 30. april.

Et enstemmig Dagligvarelovutvalg konkluderte med at det er behov for en lov om god handelsskikk og anbefalte at det opprettes et Handels-tilsyn for å håndheve loven. Forslaget til en lov om god handelsskikk i dagligvarekjeden bygger et stykke på vei på forslaget til regulering framsatt av

Matkjedeutvalget, men med et tydeligere forbrukerperspektiv. Lovutvalgets forslag vil bli sendt ut på høring.

Matkjedeutvalget anbefalte også at det ble opprettet en dagligvareportal som skal sammenstille informasjon til forbrukere når det gjelder pris, kvalitet og utvalg. Forbrukerrådet har fått i oppdrag å utrede en mulig ny informasjonsløsning på nettet med frist 5. juni i år. Dette vil gi videre grunnlag for vurderingen av behovet for en dagligvareportal.

Matkjedeutvalget anbefalte videre at næringsdeklarasjon på dagligvarer må bli obligatorisk og at opprinnelsesmerking, produsent og produksjonssted skal innføres som en obligatorisk merking, også for EMV. Her følges prosessen på matinformasjonsforordning i EU. Norge har gjort et viktig arbeid for å påvirke EU til å innføre obligatorisk næringsdeklarasjon og utvide opprinnelsesmerkingen. Det tas sikte på at forordningen er gjennomført i norsk regelverk innen desember 2014, når overgangsperioden i regelverket er utløpt. Øvrige forslag fra Matkjedeutvalget er under utredning.

5 Importvernet og internasjonale forhold

5.1 Importvernet for landbruksvarer

Regjeringen legger i Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* til grunn at importvernet fortsatt kommer til å være en bærebjelke i norsk landbrukspolitik. Importvernet er en forutsetning for å kunne sikre avsetningen av norske landbruksvarer, oppnå fastsatte priser i jordbruksavtalen og utnytte ressursene vi har til matproduksjon. Dette er grunnlaget for en tilfredsstillende inntektsutvikling i jordbruket.

Summen av handelsavtaler og forvaltningen av importvernet er avgjørende rammebetingelser for norsk matproduksjon. Derfor må ulike internasjonale forhandlinger og andre nasjonale prosesser som berører importvernet ses i sammenheng. Dette gjelder både WTO-forhandlingene og forhandlinger om bilaterale avtaler innenfor både EØS og EFTA, samt markedsåpninger til Norge gjennom vårt importregime for handel med u-land. Den samlede virkningen av ulike importlettelse bør være på et nivå som er forenlig med målsettingene for landbrukspolitikken.

Regjeringen har i internasjonale forhandlinger om handel med landbruksvarer lagt avgjørende vekt på å sikre handlingsrom for fortsatt å kunne føre en landbrukspolitik som ivaretar nasjonale mål for landbruket. I forhandlinger har Norge i første rekke åpnet for import av landbruksvarer der det er liten eller ingen norsk produksjon, og der import vil være fordelaktig for norsk næringsmiddelindustri gjennom rimeligere innsatsvarer og for forbrukere gjennom økt matmangfold. De samme prinsippene om et sterkt, men fleksibelt, importvern er lagt til grunn for den løpende forvaltningen av tollvernet.

5.2 WTO Landbruksavtalen og nye forhandlinger

Uruguay-runden med multilaterale forhandlinger om regelverk knyttet til handel resulterte i opprettelsen av *Verdens Handelsorganisasjon* (World Trade Organisation – WTO) 1. januar 1995. Sam-

tidig ble det etablert egne avtaler om landbruk (*Landbruksavtalen*) og om sanitære og plantesanitære forhold (*SPS-avtalen*). Landbruksavtalen legger viktige rammebetingelser for den nasjonale landbrukspolitikken gjennom forpliktelser og rettigheter på de tre områdene markedsadgang, internstøtte og eksportsubsidier. Norge er bundet av disse forpliktelsene inntil en ny landbruksavtale eventuelt kommer på plass.

Markedsadgang

Landbruksavtalen medførte omlegging til et tollbasert importvern der tollsatsene i gjennomsnitt skulle reduseres med 36 pst. innen år 2000. I tillegg forpliktet Norge seg til å etablere importkvoter for såkalt eksisterende og ny markedsadgang. Norge har notifisert bruk av importkvoter til og med 2011.

Internstøtte

WTOs landbruksavtale skiller mellom internstøtte som er underlagt reduksjonsforpliktelser, og internstøtte som er unntatt fra dette. Unntatt fra reduksjonsforpliktelsene er støtte som ikke har noen, eller bare minimale, effekter på handel og produksjon (såkalt grønn støtte); støtte som gis under produksjonsbegrensningsordninger (såkalt blå støtte); og AMS-støtte som utgjør mindre enn 5 pst. av verdien av jordbruksproduksjonen (såkalt de minimis-støtte). Samtlige interne støtte tiltak til fordel for jordbruksprodusenter som ikke er omfattet av ett av unntakene, er underlagt reduksjonsforpliktelsene. Reduksjonsforpliktelsene er uttrykt ved hjelp av et samlet mål for støtte, AMS (Aggregate Measurement of Support), også omtalt som gul støtte.

Gul støtte er verdien av differansen mellom norske målpriser og faste referansepriser fra perioden 1986-88 multiplisert med tilhørende volumer, i tillegg til prisstøtte over budsjett fratrukket særavgifter. Norges maksimale gule støtte har vært 11,4 mrd. kroner for år 2000 og deretter. Ved siste notifikasjon i 2011 var det notifiserte nivået i gul boks 9,84 mrd. kroner.

Blå støtte er støtteordninger under produksjonsbegrensende programmer basert på faste arealer eller avlinger, eller på et fast antall dyr. Blå støtte var unntatt fra reduksjonsforpliktelsene i Uruguayrunden. I 2011 var notifisert blå støtte på 4,47 mrd. kroner.

Grønn støtte er støtte som har liten eller ingen innvirkning på produksjon og handel. Dette er støtte bl.a. til miljøprogrammer og velferdsordninger. Grønn støtte er unntatt fra reduksjonsforpliktelsene. I 2011 var notifisert grønn støtte på 7,34 mrd. kroner.

Eksportstøtte

Landbruksavtalen begrenser bruken av eksportsubsidier både målt i verdi og målt i volum. Norge har notifisert bruk av eksportsubsidier til og med år 2011, og da var eksportstøtten notifisert til 226,3 mill. kroner.

Landbruksforhandlingene

Landbruksforhandlingene er en del av den brede forhandlingsrunden som ble vedtatt på WTOs ministerkonferanse i Doha i 2001. 1. august 2004 ble det vedtatt et rammeverk som la føringer for de videre forhandlingene for landbruksvarer, industrivarer inkl. fisk, tjenester og forenkling av handelsprosedyrer.

Ministerkonferansen i Hongkong i desember 2005 innebar et skritt videre i forhandlingene ved at en kom til enighet om bl.a. eliminering av eksportstøtte, bedret markedsadgang for MUL inn på i-landenes markeder og rammer for reduksjon av tollsatser og intern støtte. Disse elementene inngår i en bred forhandlingspakke som skal vedtas samlet.

På bakgrunn av tekster som det hadde vært forhandlet om siden juli 2007, ble det i juli 2008 avholdt et ministermøte i Genève med sikte på å ferdigstille avtaletekster for landbruk og industrivarer, inkl. fisk. Forhandlingene stoppet opp da det viste seg at avstanden mellom enkelte av aktørene på sentrale punkter var for stor. Forsøkene på å få til et nytt ministermøte i desember 2008 basert på enda en ny revisjon av avtaletekstene, førte ikke fram.

Forhandlingsprosessen siden 2009 har ikke lyktes i å oppnå betydelig fremgang på de uløste spørsmålene i forhandlingstekstene fra 2008. Det er samtidig usikkerhet rundt hvilke justeringer som eventuelt må til i eksisterende forhandlings-

grunnlag for å kunne oppnå multilateral enighet. Med fortsatt global usikkerhet omkring økonomien og et vanskelig politisk klima for handelsliberalisering hos enkelte nøkkelaktører, er det heller ikke i 2013 mulig med en slutføring av runden. Den 9. ordinære ministerkonferansen i WTO avholdes på Bali 3.-6. desember 2013. Medlemslandene i WTO har antydnet vilje til å fremforhandle beslutninger for ministermøtet. På landbruksområdet er aktuelle temaer som kan komme opp for beslutning tollkvoteadministrering, støtte for å oppnå matvaresikkerhet og eksportstøtte.

5.3 Import fra u-land

Toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter fra verdens minst utviklede land er et sentralt tiltak i Regjeringens utviklings- og handelspolitikk. Formålet er å fremme handel og utvikling, og slik bidra til at de fattigste landene blir bedre integrert i verdensøkonomien.

Regjeringen iverksatte fra 1. januar 2013 en ny GSP-ordning (General System of Preferences). Toll- og kvotefri markedsadgang for produkter fra land som står på FN's offisielle MUL-liste og alle lavinntektsland med mindre enn 75 millioner innbyggere, blir videreført. Ordningen omfatter nå 59 land.

For 26 andre u-land (GSP+land) ble det gitt tollfri markedsadgang for 51 nye tollinjer og redusert tollsats med 50 pst. for 15 tollinjer. Disse endringene omfatter blomster, grønnsaker, oljer og konserverte grønnsaker og frukter. Det ble videre iverksatt en ny importkvote for melasse og utnyttelsen av enkelte eksisterende GSP-kvoter ble gjort mer fleksible.

Den eksisterende særordningen for Namibia, Botswana og Swaziland ble fjernet, slik at disse land blir behandlet på linje med andre u-land på samme inntektsnivå. De indikative takene for import av storfekjøtt og sauekjøtt fra disse landene blir videreført.

Importen fra de fattigste landene har relativt sett økt betydelig de siste årene for enkelte varer, f.eks. blomster fra Kenya og honning fra Etiopia og Zambia. Likevel utgjorde importen fra de fattigste landene bare 1,3 pst. av den totale importen av landbruksvarer i 2012. Importen fra alle u-land utgjør vel 21 pst. av totalimporten. U-landsimporten er klart størst fra Brasil med en importverdi i 2012 på ca. 4,2 milliarder kroner.

5.4 EUs landbrukspolitikk og forhandlinger med EU

5.4.1 Utviklingen i EUs landbrukspolitikk

Landbrukspolitikken er ikke en del av EØS-avtalen, men utviklingen av EUs landbrukspolitikk har likevel betydning for norsk landbruk og næringsmiddelindustri. Prisutviklingen på landbruksproduktene i EU påvirker omfanget av grenshandelen og konkurransekraften til i første rekke RÅK-industrien, som er konkurranseutsatt både på hjemmemarkedet og eksportmarkedet.

Den siste omfattende reformen av EUs landbrukspolitikk ble gjennomført fra 2005–2006 hvor en hovedmodell var landbruksstøtte utbetalt på grunnlag av historisk produksjon. Samtidig med overgangen til nye støtteformer ble det innført såkalte «tverrvilkår», som innebærer at bøndene må innfri bestemte krav om miljøvennlig drift, dyrevelferd, dyrehelse, matvarekvalitet og god agronomi. Endringen innebar at en større del av overføringene til landbruket i EU falt innenfor kategorien grønn støtte i WTO.

EU gjennomgår nå sin landbrukspolitikk fram mot utgangen av 2013 da gjeldende mandater og budsjettfullmakter utløper. Rådet vedtok i februar 2013 langtidsbudsjett for perioden 2014 til 2020 som innebærer en reduksjon i det felles landbruksbudsjettet på mer enn 10 pst. i faste 2011-kroner.

I oktober 2011 la Kommisjonen fram forslag til fire forordninger om den felles landbrukspolitikken i EU. De gjelder 1) forslag om direkte støtte per hektar, 2) forslag om en felles markedsordning, 3) forslag om bygdeutviklingstiltak og 4) forslag om administrering og finansiering av den felles landbrukspolitikken.

- Av de viktigste stridsspørsmålene kan nevnes
- kutt i støtten for store bruk, frivillig eller obligatorisk for medlemslandene
 - tilnærming i støttenivå per hektar for ulike medlemsland og regioner
 - fleksibel utforming av miljørettet støtte med varig eng, ulike vekster og økologisk areal
 - økt nasjonal fleksibilitet i bruken av støttemidlene til landbruk, inkl. produksjonsstøtte
 - utfasing av kvoteordningen for sukker

Rådet, Kommisjonen og Parlamentet er nå i dialog om en rammeavtale slik at detaljene i den nye landbrukspolitikken kan være på plass innen utgangen av 2013.

Situasjonen i matmarkedet i EU de siste årene har ført til økt oppmerksomhet om styrkeforhol-

dene i verdikjeden og handelens makt til å holde oppe forbrukerpriser selv om produsentpriser faller. EU har iverksatt omfattende arbeid med sikte på tiltak for en bedre fungerende matvarekjede.

Kommisjonen avsluttet i desember 2012 den første fasen av utredningsarbeidet hvor en har kommet fram til en felles forståelse av uredelig handelspraksis. Det er ennå ikke enighet om hvordan regelverket og håndhevingen mot uredelig atferd bør organiseres. Med sikte på å komme i mål med retningslinjer, mest sannsynlig i form av et rammedirektiv som gir rom for ulike nasjonale løsninger, har Kommisjonen gjenoppnevnt Høy-nivåforumet og gitt det og seg selv en frist ut 2014 til å utarbeide en konklusjon. Kommisjonen har uttalt seg forpliktende til å sikre effektiv håndheving, enten bransjebasert eller myndighetsstyrt.

5.4.2 Forhandlinger med EU

I henhold til EØS-avtalens artikkel 19 skal EU og Norge søke å gradvis liberalisere handelen med basislandbruksvarer innenfor rammen av partenes landbrukspolitikk og på en gjensidig fordelaktig måte.

Etter å ha forhandlet siden 2008 ble Norge og EU 28. januar 2010 enige om en artikkel 19 avtale. Avtalen ble iverksatt fra 1. januar 2012. Stortinget ga sitt samtykke til avtalen gjennom Prop. 62 S (2010–2011). Norge har i denne avtalen i stor grad gitt konsesjoner for landbruksvarer der det allerede er import til ordinær toll eller der næringsmiddelindustrien allerede har et importbehov. Det er også åpnet opp for mer import av enkelte matspesialiteter. For ytterligere omtale av forhandlingsresultatet vises til Prop. 62 S (2010–2011).

5.4.3 Omlegging til prosenttoll

I samsvar med WTO-avtalen fra 1995 kan Norge velge mellom å ha kronetoll eller prosenttoll for om lag 48 pst. av toll-linjene. Disse omfatter alle viktige norske landbruksvarer. Stortinget valgte i hovedsak bruk av kronetoll fra starten i 1995, men sa samtidig at det senere kunne bli aktuelt med overgang til prosenttoll dersom dette ga bedre beskyttelse. Verdien av kronetoll minsker i takt med inflasjonen.

I forbindelse med jordbruksoppjøret i 2010 ble det bestemt omlegging fra kronetoll til prosenttoll for tre toll-linjer for drikkemelk og fløte med virkning fra 1. januar 2011.

Ved framlegging av statsbudsjettet for 2013 foreslo Regjeringen prosenttoll istedenfor krone-

toll på seks toll-linjer for storfekjøtt, lammekjøtt og ost fra 1. januar 2013. Stortinget gav sin tilslutning til denne omleggingen, jf. Prop. 1 LS (2012–2013) Skatter, avgifter og toll 2013.

Det har vært omfattende kontakt om saken mellom Norge og EU både på politisk nivå og faglig nivå. Fra norsk side er det lagt til grunn at endringene fullt ut er i samsvar med våre internasjonale handelspolitiske forpliktelser.

Som en konklusjon fra EØS-rådsmøtet høsten 2012 er det enighet om at Norge og EU skal ha en gjennomgang av vilkårene for handel med landbruksvarer i 2013/2014. Det er også andre oppfølgingspunkter etter den siste artikkel 19 avtalen som vil bli gjennomgått.

5.4.4 Forhandlinger om handelsavtaler

Norge har gjennom det europeiske frihandelsforbundet, EFTA, iverksatt 22 handelsavtaler. EFTA

omfatter Sveits, Liechtenstein, Island og Norge. I 2012 ble det iverksatt nye avtaler med Hongkong, Montenegro, Peru og Ukraina. I tillegg har EFTA forhandlet ferdig handelsavtaler med Colombia i 2008 og Gulf-statene i 2009 som ennå ikke er trådt i kraft. Det pågår nå forhandlinger om handelsavtaler mellom EFTA og Algerie, Bosnia og Herzegovina, India, Indonesia, Malaysia, Thailand, tollunionen mellom Russland, Hviterussland og Kasakhstan (RuBeKa), Vietnam og flere land i Mellom-Amerika. Videre er landbruksavtalene med Chile, Israel og SACU (Southern African Customs Union) under reforhandling. Forhandlingene omfatter bl.a. handel med landbruksvarer, både råvarer og bearbejdede varer. Fra norsk side gis det i handelsavtalene i første rekke konsesjoner på produkter der det er liten eller ingen norsk produksjon.

Nye handelsavtaler forelegges Stortinget før iverksettelse.

6 Hovedtrekk i avtalen

6.1 Innledning

De forutgående kapitlene gjennomgår viktige deler av premissgrunnlaget for jordbruksavtalen. Kapitlene redegjør for det politiske grunnlaget, utviklingstrekk i næringen og omsetningsleddene, samt miljømessige og internasjonale forhold som har betydning for utforming av virkemidlene som faller inn under jordbruksavtalen mellom staten og jordbruksorganisasjonene.

Det framgår av Meld. St. 9 (2011–2012), Landbruks- og matpolitikken og Stortingets behandling av den, at det skal legges til rette for at den landbaserte matproduksjonen kan øke i takt med en økende befolknings etterspørsel i Norge. Veksten i etterspørselen varierer mellom produktgrupper og derfor vil mulig produksjonsvekst variere mellom sektorer. De beste mulighetene for produksjonsøkning er for storfekjøtt, korn og i grøntsektoren. Den inngåtte jordbruksavtalen prioriterer derfor disse sektorene.

Meldingen sier også at det skal legges til rette for landbruk over hele landet med sikte på verdiskaping, bosetting, sysselsetting og ivaretagelse av miljø og kulturlandskap. For å ivareta målet om et landbruk over hele landet, er det nødvendig å bruke budsjettstøtten målrettet sammen med økt produktavhengig inntekt. På den måten kan virkemiddelbruken samlet ta hensyn til alle hovedmål. For å nå målene må verdikjedene i landbruks- og matsektoren skape verdier og være konkurransedyktige. Forskning, innovasjon og rådgivning vil være viktige virkemidler. Økt verdiskaping krever nyskaping og at et mangfold av ressurser tas i bruk. Næringen skal fortsatt ha god produktivtetsvekst.

Jordbruksproduksjonen skal skje på en miljømessig bærekraftig måte. Landbruket forvalter store arealer med norske natur- og kulturverdier. Det skal legges til rette for produksjon av miljøgoder og bevaring av naturmangfold. Samtidig skal klimagassutslipp og forurensning fra jordbruket begrenses. Landbruket må ha et langsiktig perspektiv og miljøhensyn skal fortsatt tillegges stor vekt i politikktutforming.

Avveining av ulike hensyn

Avtalen videreutvikler virkemidlene med grunnlag i landbruks- og matmeldingen. Hver for seg krever målsettingene i meldingen ulike virkemidler for at de skal nås på en mest mulig effektiv måte. Men også landbruks- og matpolitikken krever avveining av ulike hensyn. Økt produksjonsvolum er tillagt større vekt i meldingen, slik at selvforsyningsgraden kan opprettholdes om lag på dagens nivå. Den geografiske produksjonsfordelingen skal videreføres, både for å utnytte lokale produksjonsvilkår best mulig og for å øke kornproduksjonen.

I lang tid har internasjonale anbefalinger og utviklingen av virkemidlene over jordbruksavtalen gått i retning av mindre andel produksjonsavhengig og mer produksjonsnøytral støtte, jf. figur 6.1. I WTO-sammenheng vil det si overgang fra gul til blå og grønn støtte. Det har bidratt til redusert intensitet i produksjonen og større mulighet til å drive aktiv distrikts- og strukturpolitikk.

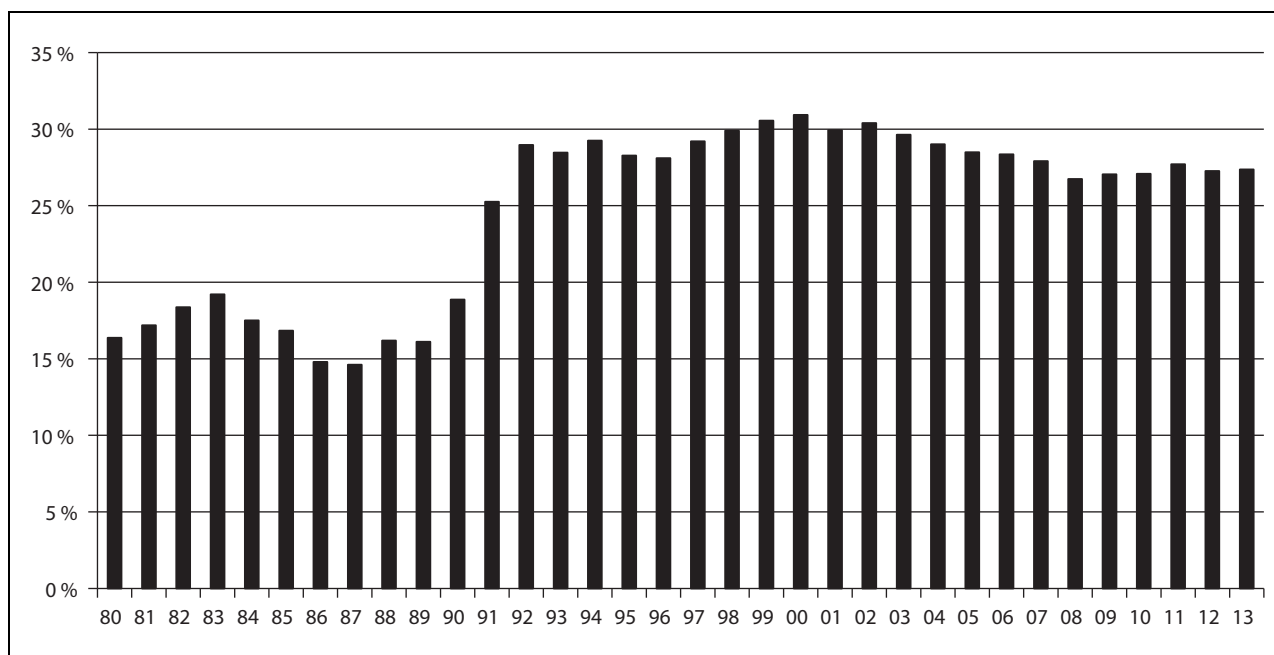
Å stimulere til økt produksjonsvolum tilsier isolert sett en annen vektning av virkemiddelbruken. Den inngåtte avtalen prioriterer økt produksjon, samtidig som også andre mål enn produksjonsvolum skal nås og forpliktelsene i gjeldende WTO-avtale må overholdes.

Gode inntektsmuligheter

I Meld. St. 9 (2011–2012) Landbruks- og matpolitikken heter det bl.a. at:

«Gode inntektsmuligheter er det viktigste virkemiddelet for å nå de jordbrukspolitiske målene.»

Dette ble også påpekt av flertallet i Næringskomiteen ved behandlingen av jordbruksoppjøret i 2012. I de siste års jordbruksavtaler har det vært lagt til rette for et inntektsløft for jordbruksbedriftene. I landbruks- og matmeldingen sier Regjeringen at den vil sikre utøverne i landbruket en inntektsutvikling og sosiale vilkår på linje med andre

Figur 6.1 Direkte tilskudd, ikke knyttet til produsert mengde, i prosent av bruttoinntekt, iflg. Totalkalkylen for jordbruket, registrert regnskap.

grupper, og derfor videreutvikle inntekts- og velferdspolitikken med utgangspunkt i den landbrukspolitikken som er ført etter 2005. Mange i jordbruket står overfor viktige investeringsbeslutninger, herunder for å følge opp offentlige pålegg gitt av dyrevelferdshensyn. Gode inntektsmuligheter er det viktigste grunnlaget for vilje til investering hos unge som vurderer å bli bønder. I Meld. St. 9 sier Regjeringen at den vil prioritere investeringsvirkemidler, også som et bidrag til å styrke rekrutteringen. Partene har lagt dette til grunn for avtalen.

Jordbruksavtalen påvirker direkte bare en del av bøndenes inntektsdannelse. Hovedsakelig påvirker jordbruksavtalen bruttoinntektene, gjennom budsjettoverføringer og inntektsmuligheter fra markedet, gjennom målpriser og adgang til markedsregulering. På kostnadssiden påvirkes først og fremst kraftfôrkostnadene, gjennom prisene på fôrkorn. I noen grad påvirker virkemidlene i avtalen også kapitalkostnadene. Innenfor disse rammene har bøndene selv ansvar for egen inntekt. Nettoresultatet på hvert bruk er i stor grad resultat av aktiviteter og beslutninger hver enkelt bonde foretar.

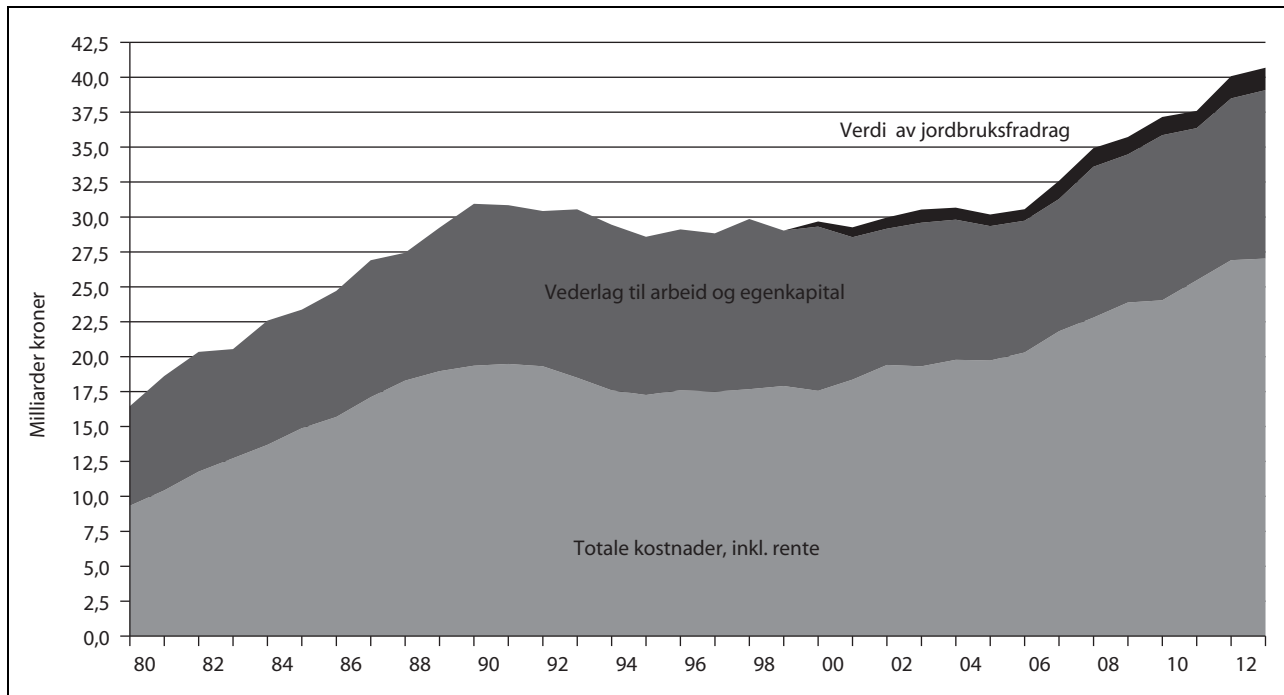
Resultatmålene for næringsdrivende kan ikke brukes på samme måte som lønnsstatistikk for lønsmottagere. Jordbruksoppkjøret skiller seg fra lønnsoppkjøret, ved at det i jordbruksoppkjøret forhandles om inntektsmuligheter for de næringsdrivende. Det er dokumentert betydelige inntekts-

forskjeller mellom noenlunde like gårdsbruk. Det kan skyldes mange forhold, herunder reelle forskjeller i effektivitet, naturgitte forhold, investeringstidspunkt, og skattemessige tilpasninger. F.eks. vil leasing av kapitalutstyr skjevfordele regnskapsmessig belastning vesentlig over utstyrets levetid.

Et jordbruksoppkjøret kan ikke bedømmes ut fra rammens størrelse isolert. Den underliggende kostnads- og produksjonsutviklingen, og prisutviklingen i det økende antall sektorer som ikke lenger har målpris, har også vesentlig betydning for hvilken inntektsutvikling i kroner per årsverk, rammen kan legge til rette for. Overføring av flere sektorer til den såkalte «volummodellen», snevrer inn det materielle innholdet i rammen, uten at prisutviklingen og inntektsmulighetene påvirkes tilsvarende. Det brukes også midler over avtalen til kostnadssenkende tiltak, infrastruktur- og utviklingstiltak m.v., som ikke inntektsføres direkte i totalregnskapet. Disse midlene har likevel stor betydning for utviklingen over tid, og for måloppnåelsen i landbrukspolitikken.

Konkurranseskraft

Internasjonale forhold påvirker i økende grad rammebetingelsene for det norske jordbruket. Internasjonale råvarepriser har vært svært ustabile de siste årene. Det har bl.a. påvirket jordbrukets produksjonskostnader vesentlig, her-

Figur 6.2 Brutto inntekter og totale kostnader i jordbruket, iflg. Budsjettnemnda for jordbruket. Registrert regnskap.

under fôr- og gjødselkostnadene. Importen av landbruksprodukter er økende. Det gjelder bl.a. importen med lav og fast RÅK-toll fra EU-området. Overgangen til prosenttoll for viktige varegrupper fra 1. jan. 2013, økte sikkerheten for avsetning av norsk produksjon og la til rette for en prisutvikling som står i forhold til kostnadsutviklingen nasjonalt.

Ustabile priser internasjonalt gjør at prisgapet mellom norske og internasjonale råvarepriser varierer betydelig. Det påvirker konkurransekraften, effekten av importvernet og behovet for råvareprisutjevning for RÅK-industrien. Matsektorens konkurransekraft, både på kort og lengre sikt, er en viktig premisse for utformingen av jordbruksavtalene. Det er en avgjørende premisse for å opprettholde en selvforsyningsgrad om lag på dagens nivå.

6.2 Grunnlagsmaterialet

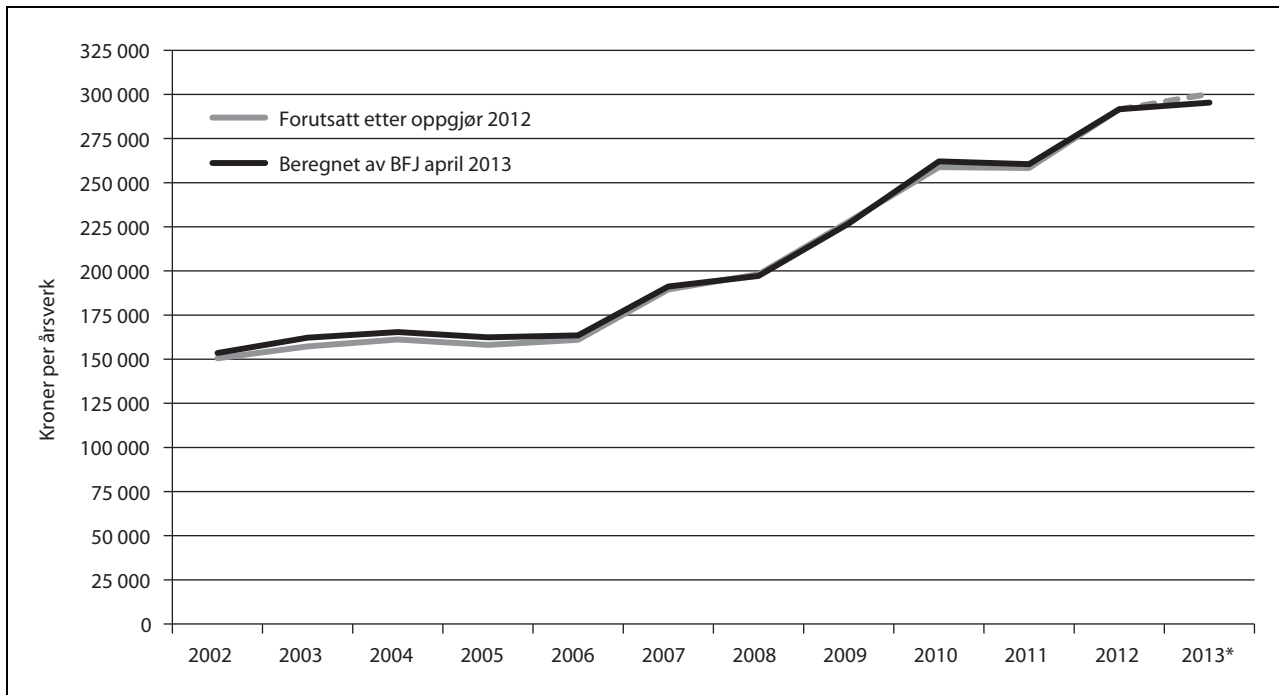
Utviklingen i viktige indikatorer fra Budsjett- nemnda for jordbruket (BFJ) er gjengitt i kapittel 3. Totalkalkylen er et sektorregnskap som skal vise totalverdiene som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsressurser. Meld. St. 9, og Stortingets behandling av den, slår fast at det fortsatt skal være resultatmålet *Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk, inkl. ver-*

dien av jordbruksfradraget, i Normalisert regnskap som skal benyttes til å måle inntektsutviklingen i jordbrukssektoren. I Totalkalkylen er kapitalslitet beregnet på grunnlag av prisnivåjustert saldo for avskrivbar kapital. Det innebærer at investert kapital opprettholder sin kjøpekraft, ved at det føres en kapitalkostnad tilsvarende generell prisstigning i resultatregnskapet. Samtidig kostnadsføres realrenten på lånt kapital.

Budsjett- nemndas tall for 2013 er budsjettet, og derfor usikre. Siden dette er tall fra et sektorregnskap for selvstendig næringsdrivende, hvor inntektene varierer, er det behov for å vurdere inntektsutviklingen over noe tid. Figur 6.3 og tabell 6.1 viser inntektsutviklingen beregnet/prognosert i fjor, sammenlignet med årets tall. Som beskrevet i kapittel 3 har BFJ også i år revidert noen tallserier. Bl.a. har SSB til årets beregninger revidert sin tallserie for arbeidsforbruket på 2000-tallet. Arbeidsforbruket er justert noe ned for perioden 2000 til 2006.

Årets normaliserte regnskap

Inntektsåret 2011 ble svakt i jordbruket, med en liten inntektsreduksjon fra 2010, også i normalisert regnskap. Fjorårets oppgjør skulle legge til rette for en inntektsvekst på 13,9 pst., eller 35 900 kroner per årsverk, fra 2011 til 2013. Årets grunnlagsmateriale fra Budsjett- nemnda for jordbruket

Figur 6.3 Inntektsutviklingen i jordbruket 2002 til 2013 (budsjett) iflg. Budsjettnemnda for jordbruket. kroner per årsverk i normalisert regnskap, inkl. verdien av jordbruksfradraget. Ikke korr. for kompensasjon for økt trygdeavgift i 2012 og 2013.

viser en inntektsøkning på 11,1 pst., eller 28 800 kroner per årsverk, altså 7 100 kroner mindre enn lagt til grunn i fjor.

For perioden fra 2006 til 2013 ble det i fjor lagt til grunn en vekst på 82,7 pst, eller knapt 133 200 kroner per årsverk. Årets materiale viser en inntektsvekst i denne perioden på om lag 77 pst, eller 125 800 kroner per årsverk, altså 7 400 kroner mindre enn lagt til grunn i fjor. I disse utviklingstallene er det tatt hensyn til at det i avtalen i 2011 ble lagt til grunn at en inntektsvekst tilsvarende 6 100 kroner per årsverk fra 2012 skulle være kompensasjon for økt trygdeavgift og korrigeres for i målingen av inntektsutvikling.

En hovedårsak til at inntektsveksten i år er svakere enn beregnet i fjor er økt overproduksjon av svinekjøtt og egg. Budsjettnemnda har beregnet at brutto pristap (svikt i engrospris og økt omsetningsavgift) som følge av overproduksjon øker med 280 mill. kroner fra 2011 til 2013, tilsvarende 6 200 kroner per årsverk. Totalt er beregnet brutto pristap som følge av overproduksjon i 2013 420 mill. kroner, tilsvarende 9 600 kroner per årsverk som gjennomsnitt for hele jordbruket. I tillegg er omsetningsavgiften for melk økt med 7 øre i 2013, tilsvarende om lag 100 mill. kroner, bl.a. knyttet til proteinoverskudd som følge av manglende samsvar mellom tilbud og etterspørsel etter melkefett og protein. Overproduksjon er iht.

avtalesystemet jordbrukets eget ansvar. Jordbrukets tap av nettoinntekt vil være lavere enn det statistisk beregnede brutto pristap. For å oppnå markedsbalanse ved målprisnivå måtte både produksjonen og en del kostnadsposter vært lavere.

De siste 10 årene, har jordbrukssektoren hatt en vekst i arbeidsproduktiviteten på 5,9 pst. per år. Tilsvarende produktivitetsmål for norsk industri (bruttoprodukt per timeverk) viser en gjennomsnittlig årlig vekst på 2 ½ pst. de siste ti år, iflg. Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene. Gjennomsnittlig vekst i Fastlands-Norge var 1,4 pst. i samme periode.

Tabell 6.1 viser inntektsutviklingen i jordbruket og lønnsutviklingen for alle grupper av lønsmottagere. Inntektsutviklingen for andre grupper er basert på Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene, *Endelig hovedrapport* 25. mars 2013. For 2013 er gjennomsnittlig årslønn for lønsmottagere i 2012, 470 900 kroner, framregnet med 3 ½ pst., som anslått i Revidert nasjonalbudsjett.

I sluttprotokollen fra forhandlingene konstaterer partene at inntektsutviklingen i jordbruket t.o.m. 2013, er i tråd med forutsetningene i tidligere oppgjør og avtalesystemets bestemmelser om jordbrukets økonomiske ansvar for overproduksjon.

Tabell 6.1 Inntektsutvikling i jordbruket, lagt til grunn i fjor og beregnet av BFJ i 2013, samt lønnsutvikling for andre grupper. Prosent og kroner per årsverk¹.

Beregnet i år, 2011 til 2013	11,1 %	28 800
Lagt til grunn i fjor, 2011 til 2013	13,9 %	35 900
Differanse 11-13		-7 100
Andre grupper fra 2011 til 2013 ²	7,6 %	34 600
Beregnet i år, 2006 til 2013	76,9 %	125 800
Lagt til grunn i fjor, 2006 til 2013	82,7 %	133 200
Differanse 06-13		-7 400
Andre grupper fra 2006 til 2013 ²	35,8 %	128 500

¹ Tallene for jordbruket er korrigert for kompensasjon for økt medlemsavgift til folketrygden.

² Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppkjørene t.o.m. 2012. Utvikling til 2013 fra RNB.

Referansebrukene

Referansebrukene bygger på regnskapstall fra 2011 i NILFs driftsgranskinger, som Budsjett-nemnda har regnet fram til 2013. Driftsgranskingsbrukene er valgt ut blant foretak over en minstegrense, med hensyn på økonomisk drifts-omfang. Inntektstallene er gjengitt i kapittel 3. Til forskjell fra Totalkalkylen er avskrivningene i NILFs driftsgranskinger beregnet etter histo-riske kostnader, og lånt kapital godtgjøres med betalt nominell rente. I NILFs driftsgranskinger føres også etterbetalingen fra TINE på melkepri-sen på utbetalingsåret, mens de i Totalkalkylen føres på produksjonsåret. Dette er to, av flere, årsaker til at en vil finne avvik i inntektsutviklin-gen mellom de to beregningssystemene.

Referansebrukene viser gjennomgående bedre inntektsutvikling enn normaliserte regn-skaper fra 2011 til 2012 og en svakere inntektsut-vikling fra 2012 til 2013. Inntektene på melkebru-kene er lave i 2011 pga. regnskapstekniske end-ringer i føringen av forskudd på etterbetaling fra Tine på 14 øre/liter. I 2011 ble forskuddet for før-ste gang ført som lån, som ble innfridd i 2012. Det gjør at beregnet inntektsvekst til 2012 blir høy. For perioden 2011 til 2013, skiller korn og korn/svin seg ut med negativ inntektsutvikling. For brukene med svin er økt overproduksjon en viktig forklaring. For korn betyr både økte gjødselpriser og svak produktivitetsutvikling mye for den svake inntektsutviklingen. Gjennomsnittsbruket med korn, referansebruk nr. 2, er på 0,41 årsverk. Selv på det største kornbruket, med 686 dekar, utføres det iflg. arbeidsforbruksregistreringene ikke mer

enn 0,64 årsverk. Ingen andre referansebruk er på under 1 årsverk. Referansebrukene viser at veder-lag til arbeid og egenkapital øker vesentlig med økende driftsomfang, innenfor disse størrelsene. Partene er enige om å be Budsjett-nemnda gjen-nomgå referansebrukene for korn med hensyn til representativitet og størrelse.

Jordbruksfradraget

Avtalepartene er enige om å inkludere verdien av det særskilte jordbruksfradraget ved ligningen ved vurdering av inntektsutviklingen i jordbruket. Budsjett-nemnda har beregnet inntektsverdien før skatt av jordbruksfradraget de siste årene som vist i tabell 6.2.

Budsjett-nemndas anslag, basert på selvangiv-elser for 2011, viser at jordbruket sparte 814 mill. kroner i skatt pga. jordbruksfradraget. Det utgjør 1 272 mill. kroner omregnet til verdi før skatt. Fra 2012 er jordbruksfradraget utvidet som delkom-pensasjon for økt folketrygdavgift for næringsdri-vende i landbruket. For 2013 har BFJ beregnet at jordbruksfradraget har en verdi før skatt på 35 000 kroner per årsverk.

Økte inntekter som følge av årets oppgjør, vil bidra til å øke utnyttelsesgraden av jordbruksfra-draget. Med grunnlag i tallene fra SSB/BFJ har partene lagt til grunn at 31 pst. av en økning i «Vederlag til arbeid og kapital» (ekskl. endring i rentekostnad) per jordbruksbedrift, vil gi grunn-lag for økt fradrag. Ved omregning fra spart skatt, til inntektsverdi før skatt, har Budsjett-nemnda benyttet en skattesats på 39 pst. fra 2012, etter økningen i folketrygdavgiften.

Tabell 6.2 Virkningen av jordbruksfradraget ved ligningen. Normalisert regnskap.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ¹	2013 ¹
Spart skatt, mill. kr	530	840	824	813	845	814	990	973
Verdi før skatt, mill. kr	829	1 313	1 287	1 270	1 320	1 272	1 623	1 594
Inntektsverdi, kr/årsv.	13 600	22 400	22 900	23 600	25 700	25 700	34 200	35 000
Utnyttingsgrad	51,9 %	42,3 %	42,5 %	42,8 %	45,5 %	45,0 %	47,4 %	47,6 %

¹ Inkluderer delkompensasjon for økt folketrygdavgift

Kilde: BFJ

6.3 Rammen

6.3.1 Oppbygging av rammen

Jordbrukets brutto inntekter består av inntjening fra markedet og overføringer fra staten. Oppbyggingen av rammen for den inngåtte avtalen er basert på anslag for utviklingen i jordbrukets produksjon, kostnadsutvikling, samt arbeidsforbruk og anslag på lønnsvekst for andre grupper, jf. tabell 6.4. For de makroøkonomiske størrelsene har partene lagt til grunn SSBs prognoser i Økonomisk utsyn nr. 2/2012, unntatt for årslønnsveksten for lønsmottagere fra 2012 til 2013, 3 ½ pst, som er hentet fra Revidert nasjonalbudsjett.

Teknisk framregning til 2014

Avtalen er basert på prognoser for produksjonsøkning, gjennomsnittlig prisøkning i sektorer uten målpris, samt kostnadsvekst som er basert på beregninger fra Budsjettnemndas sekretariat. Det innebærer følgende:

- Økning i produksjonsvolumet på ¾ pst. fra 2013 til 2014.
- Prisøkning på 2,7 pst. for inntektsposter som ikke er avtalerregulert. Disse utgjør om lag 1/3 av brutto markedsinntekter.
- Vekst i volumet av ikke-varige driftsmidler med ¼ pst. fra 2013 til 2014.
- Prisøkning på jordbrukets ikke-varige driftsmidler på 1,9 pst. fra 2013 til 2014.
- Kapitalslit og leasing er beregnet av Budsjettnemndas sekretariat med grunnlag i samme investeringsnivå i 2014 som i 2013, generell prisvekst på 1,5 pst., og 0,4 prosentpoeng økning i bankenes utlånsrente.
- Normalisert rentekostnad er beregnet med samme forutsetninger og økning i lånemassen på nær 2,9 pst. til en næringsgjeld på 53 mrd. kroner.

- 4,0 pst. reduksjon i arbeidsforbruk, som prognosert av Budsjettnemnda.
- 3 ½ pst. lønnsøkning for andre grupper fra 2012 til 2013 (RNB) og 3,9 pst. fra 2013 til 2014 (SSB).

Totalt gir disse anslagene en prognosert økning i brutto inntekter på 450 mill. som følge av økt produksjon og prisøkning i sektorer uten målpris kroner. Prognosert kostnadsvekst blir 850 mill. kroner.

Rammen

Prognosene over innebærer at jordbruket vil få full kostnadskompensasjon og en prosentvis inntektsvekst som andre grupper, med en ramme på 370 mill. kroner, jf. linje A i tabell 6.3. I avtalen er det lagt til grunn at jordbruket skal ha en nivåheving i inntektene ut over lik prosentvis vekst på 900 mill. kroner, jf. linje B. Total ramme for avtalen blir dermed 1 270 mill. kroner.

Partene er enige om en finansiering av rammen som går fram av tabell 6.4. Målprisene økes fra 01.07.2013 med en årsvirkning på 580 mill. kroner. Fra 2012 er det vel 50 mill. kroner i overførte midler, som ikke ligger inne i grunnlagsmaterialet fra Budsjettnemnda. Disse midlene disponeres som en del av rammen. Bevilgningen over kapittel 1150 økes med 500 mill. kroner i 2014. Med forutsetningene i tabell 6.3 øker utnyttningen av jordbruksfradraget tilsvarende en inntektsverdi før skatt på om lag 140 mill. kroner.

Rammen legger til rette for en inntektsøkning på om lag 10 ½ pst., eller vel 31 000 kroner per årsverk fra 2013 før oppgjør, til 2014, når verdien av økt utnyttelse av jordbruksfradraget er inkludert. Deler av rammen (målprisendringer fra 1. juli, korrigert for økt kraftfôrpris, og justering av tilskuddsposter) får inntektseffekt allerede i 2013. Det vil gi en inntektsøkning på om lag 4 pst. eller vel 11 000 kroner per årsverk i 2013 ift. Totalkalky-

Tabell 6.3 Oppbygging av økonomisk ramme.

	Grunnlag Mill kr	Volum	Pris	Mill. kr
0. Markedsinntekter utenom avtalen	28 377	0,75 %	2,7 % ¹	450
1. Driftskostnader	18 253	0,25 %	1,9 %	390
2. Kapitalslit og leasing	7 480			215
3. Normalisert realrentekostnad	1 493			245
4. Redusert arbeidsforbruk	11 849	-4,0 %	3,9 %	-30
A. Sum kostnadskompensasjon og lik prosentvis inntektsvekst som andre grupper				370
B. Nivåheving i 2014 ut over lik prosentvis vekst				900
SUM ramme, mill. kr.				1 270

¹ Det er forutsatt 2,7 pst. prisøkning i gjennomsnitt for sektorer uten målpris, som utgjør om lag 1/3 av markedsinntektene.

Tabell 6.4 Finansiering av rammen.

	Mill. kroner
Netto endring i målpriser fra 01.07.13	580
Endret bevilgning på kap. 1150 i 2014	500
Overførte midler fra 2012	50
Endret verdi av jordbruksfradraget	140
SUM ramme med inntektsvirkning i 2014	1 270

lens opprinnelige budsjett før oppgjør, dersom de foreslåtte økningene i målpriser realiseres fra 1. juli, og ytterligere om lag 20 000 kroner per årsverk i 2014.

Udisponerte midler

Partene er enige om å omdisponere 76,1 mill. kroner i ledige midler på følgende måte i 2013:

- 63,3 mill. kroner disponeres til prisnedskrivning til norsk korn, (post 73.19)
- 12,8 mill. kroner tilføres Landbrukets utviklingsfond (post 50.11)

6.4 Fordeling på priser og tiltak

6.4.1 Økning i målprisene

Avtalte endringer i målprisene er vist i tabell 6.5. Målprisene økes innenfor en samlet ramme på 580 mill. kroner.

Næringsmiddelindustrien

Avtalepartene legger vekt på at næringsmiddelindustriens konkurransekraft skal ivaretas. Bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) skal ta hensyn til svingninger i volumer, endringer i målpriser og tilskuddsendringer som påvirker råvareprisene til industrien, samt virkninger som følge av mulige svingninger i valutakurser. Med grunnlag i forbruksprognoser, økes bevilgningen med 37 mill. kroner. Målprisen på matkorn økes med 20 øre per kg. Prisnedskrivningstilskuddet til alt norsk korn økes med 8 øre per kg. Matkorntilskuddet legges om, slik at tilskuddet bare utbetales til norsk korn. Samtidig økes bevilgningen slik at satsen økes til 26 øre/kg. Matkorntilskuddet skal trekkes fra i tollkalkylen slik at råvarekostnaden blir om lag den samme uavhengig av om matkornet er norsk eller importert. Totalt blir dermed prisen på matkorn til mel uendret.

Tabell 6.5 Målprisendringer fra 01.07.2013.

Produkt	Kvantum Mill. l/kg/kr	Målpris Kr / kg	Endring fra 01.07.2013 Kr/1 / kg	Endring fra 01.07.2013 Mill. kr
Melk, ku og geit	1 560,4	4,82	0,23	358,9
Gris	130,1	31,64		0,0
Sau/lam	24,0	63,00	3,50	84,0
Egg	62,9	19,10		0,0
Poteter	196,7	3,79	0,25	49,2
Grønnsaker og frukt	1 859,3		2,7%	50,5
Norsk matkorn	187,0	2,73	0,20	37,4
Sum målprisutslag				580,0

6.4.2 Endring i bevilgninger over avtalen

Bevilgningene på kapittel 1150, *Til gjennomføring av jordbruksavtalen*, endres som vist i tabell 6.6. Satsendringer på de enkelte ordningene går fram av vedlegg. Tilpasning av virkemiddelbruken er nærmere omtalt i kapittel 7.

6.4.3 Utslag på referansebrukene

Tabell 6.7 viser beregnet utslag av avtalen på referansebrukene, inkl. de pris- og kostnadsendringer som er lagt til grunn for avtalens ramme, jf. tabell 6.3. Partene viser til at det for svin og egg ligger økte inntektsmuligheter ved bedret markedsbalanse i 2014. For melk vil bedre fett-/protein-

balanse kunne gi lavere omsetningsavgift og større inntektsvekst enn tabellen viser. Utslaget på referansebruk nr. 8 med ammekyr vil være noe større enn det som framkommer i tabellen fordi det nye kvalitetstilskuddet for storfeslakt er lagt inn med gjennomsnittsutslag for all storfekjøttproduksjon. Kjøttfe har normalt en større andel slakt i kategori O og bedre enn gjennomsnittet.

6.5 Andre hovedpunkter

Avtalens fordelingsprofil skal bidra til måloppnåelse i henhold til prioriteringene i Meld. St. 9. Det er særlig lagt vekt på å styrke økonomien i storfekjøtt- og kornproduksjonen og stimulere utvikling

Tabell 6.6 Endringer i bevilgninger til gjennomføring av jordbruksavtalen.

Post	Endring Mill. kr	Budsjett 2013 Mill. kr
01 Driftskostnader, utredninger og evalueringer	0,0	2,5
50 Fondsavsetninger	38,0	1 433,7
70 Markedsregulering	39,0	209,4
71 Tilskudd til erstatninger m.m.	2,0	40,0
73 Pristilskudd	293,0	2 338,9
74 Direkte tilskudd	100,9	8 341,5
77 Utviklingstiltak	19,2	235,6
78 Velferdsordninger	7,9	1 608,9
SUM KAP. 1150	500,0	14 210,4
KAP. 4150 Post 80	0,0	27,7

Tabell 6.7 Beregnet helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, inkl. anslåtte kostnadsendringer til 2014. kroner per årsverk.¹

	Årsverk	2013 før oppgjør	Endring fra 2013 før oppgjør til 2014	
1	Melk og storfe, 22 årskyr	1,94	311 800	30 300
2	Korn, 336 daa	0,41	121 300	53 800
3	Sau, 151 vinterfôra	1,23	238 700	23 800
4	Melkegeit, 107 årsgeiter	1,79	357 600	20 000
5	Svin og korn, 46 avlssvin	1,67	236 800	-6 900
6	Egg og planteprodukter, 7200 høner	1,66	391 100	-10 600
7	Poteter og korn, 119 daa poteter	1,50	342 900	52 500
8	Ammeku/storfeslakt, 28 ammekyr ²	1,23	261 500	31 600
9	Frukt/bær og sau, 49 daa frukt	1,84	289 000	12 800
10	Fjørfekjøtt og planteprodukter	1,06	356 800	3 800
11	Økologisk melk, 22 årskyr	1,96	342 700	23 600
12	Melk og storfe, 13 årskyr	1,61	271 800	22 300
13	Melk og storfe, 34 årskyr	2,31	335 100	35 900
14	Melk og storfe, 50 årskyr	2,51	345 100	39 100
15	Melk og storfe, 25 årskyr Østl. flatbygder	1,99	341 600	33 700
16	Melk og storfe, 20 årskyr Østl. andrebygder	1,87	330 500	30 500
17	Melk og storfe, 33 årskyr Jæren m.m.	1,98	352 700	41 800
18	Melk og storfe, 19 årskyr Agder/Rogaland	1,80	294 800	29 500
19	Melk og storfe, 21 årskyr Vestlandet	1,92	291 700	29 000
20	Melk og storfe, 24 årskyr Trøndelag	2,04	302 800	31 000
21	Melk og storfe, 21 årskyr Nord-Norge	1,96	306 000	26 400
22	Korn, 233 daa, Østlandet	0,33	-15 300	44 000
23	Korn, 686 daa, Østlandet	0,64	295 700	68 900
24	Korn/svin, 23 avlssvin Trøndelag	1,04	294 400	6 700
25	Sau. 139 vinterfôra, Vestlandet	1,22	216 400	22 200
26	Sau. 157 vinterfôra, N-Norge	1,18	321 800	25 200
27	Sau. 258 vinterfôra, landet	1,62	300 300	24 300
28	Samdrift melk 43 kyr, landet	2,69	367 300	38 900

¹ Fullt utslag i 2014 inkl. samme pris- og kostnadsutvikling fra 2013 til 2014 som lagt til grunn for rammen, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget.

² Utslaget på referansebruk 8 vil være noe større enn det som fremkommer i tabellen pga. innføring av kvalitetstilskudd storfe-slakt og at kjøttfe har en større andel slakt i kategorien O og bedre.

og vekst i grøntsektoren. Det er videre lagt vekt på tiltak som kan bidra til økt produksjon, herunder bevilgninger til rådgivning for å styrke agronomien. Samtidig er tilskuddsordningene tilpasset av distrikts- og strukturhensyn. Partene er enige om å sette ned en arbeidsgruppe som skal utrede mulighetene for å målrette virkemidler mot bruk eller områder med spesielle driftsulemper, som for eksempel bratt areal, små teiger og kantsoner.

6.5.1 Melk, sau og storfekjøtt

Ammeku/storfekjøtt

- Det etableres et kvalitetstilskudd til storfeslakt innenfor en bevilgning på 165 mill. kroner.
- Driftstilskuddet økes innenfor en ramme på 4,7 mill. kroner.

Melk

- Målprisene på melk økes med 23 øre per liter, tilsvarende 359 mill. kroner.
- Satsene i driftstilskuddet til melkeproduksjon økes med 6 000 kroner i Sør-Norge og 8 000 kroner i Nord-Norge, innenfor en ramme på 63,6 mill. kroner.
- Distriktstilskuddene til melkeproduksjon øker fra sone C og oppover innenfor en ramme på 18 mill. kroner.
- Grunntilskuddet til geitemelk økes med 15 øre per liter.

Sau/lam

- Målprisen på lammekjøtt økes med 3,50 kroner per kg.
- Husdyrtilskuddet økes med 96 mill. kroner begrenset til de første 100 sauer per foretak.
- Tilskudd til norsk ull økes med 1 kr per kg.

Utmarksbeitetilskuddene økes innenfor en ramme på 6,1 mill. kroner for storfe og 25,2 mill. kroner for småfe. Beitetilskuddet til storfe økes innenfor en ramme på 10,3 mill. kroner.

6.5.2 Korn og kraftfôr

Det foreslås prisøkninger på korn og oljefrø som vil gi en brutto inntektsøkning i sektoren på om lag 209 mill. kroner ved normalårsavlinger. Målprisene på matkorn økes med 20 øre/kg. Prisnedskrivningstilskuddet til norsk korn økes med 8 øre/kg. Tilskudd til matkorn legges om, som

omtalt i kapittel 6.4.1. Prisen på råvarer til mel holdes dermed uendret.

Målprisene på førkorn og oljefrø økes med hhv 18 og 25 øre per kg. Det er anslått at prisøkningen på råvarer til kraftfôr vil få effekt på om lag 70 pst. av kraftfôrkvantumet. Samlet anslår partene at råvarer til kraftfôr vil bli 7 øre/kg dyrere i gjennomsnitt, som følge av avtalen.

Bevilgningen til tilskudd til beredskapslagring av såkorn (post 77.12) økes med 3,5 mill. kroner.

6.5.3 Grøntsektoren og poteter

Målprisene for frukt og grønnsaker økes innenfor en ramme på 2,7 pst. Målprisen på matpoteter økes med 25 øre per kg og arealtilskudd til poteter økes med 15 kr/daa. Partene er videre bl.a. enige om å:

- øke avsetningen til Opplysningskontoret for frukt og grønt (post 70.11) med 2 mill. kroner.
- øke avsetningen til Norsk landbruksrådgivning (post 77.13) med 4,5 mill. kroner, knyttet til veiledning innenfor grøntsektoren.
- øke avsetningen til Sagaplant (post 77.15) med 1 mill. kroner.
- øke avsetningen til Graminor (post 77.15) med 2,2 mill. kroner.
- øke avsetningen til tilskudd til fruktlager (post 77.17) med 2 mill. kroner.
- øke kvantumsbegrensning og maksimalbeløp for grønnsaker i distrikts- og kvalitetstilskuddet, tilsvarende 10 pst.
- øke distrikts- og kvalitetstilskuddet til frukt, bær og grønnsaker tilsvarende 10 pst.

6.5.4 Norsk landbruksrådgivning

Partene er enige om å styrke og samordne veiledningstjenesten i landbruket. Total avsetning til Norsk landbruksrådgivning i 2014 blir iflg. avtalen på 82,5 mill. kroner.

Herav er partene enige om at avsetningen til HMS-tiltak i landbruket videreføres med 14 mill. kroner. I tillegg avsettes 1 mill. kroner til å dekke økte kostnader i forbindelse med sammenslåing av Landbrukets HMS-tjeneste og Norsk Landbruksrådgivning (NLR). Midlene overføres til NLR og øremerkes HMS-arbeid i landbruket.

Partene er enige om at arbeidet med veiledning om økologisk landbruk innlemmes i NLR sin ordinære portefølje. Det avsettes 6 mill. kroner til dette i 2014. Videre er partene enige om en ekstra satsing på grøntsektoren hos NLR på 4,5 mill. kroner og en generell økning av grunntilskuddet på 4,8 mill. kroner til 48,8 mill. kroner i 2014.

Partene er enige om å be om en rapport fra NLR innen 15. februar 2014. I rapporten skal det gjøres rede for bruken av jordbruksavtalens midler i 2013 og planlagt bruk i 2014, og gjøres en vurdering av organiseringen av rådgivningsenhetene.

6.5.5 Landbrukets utviklingsfond

Innvilgningsrammen for Landbrukets utviklingsfond foreslås økt med 53,4 mill. kroner, inkl. rentestøtteordningen i 2014. Bevilgningen til fondet økes med 38 mill. kroner, etter at fjorårets engangsbevilgning på 275 mill. kroner er tatt ut. I tillegg tilføres fondet 12,8 mill. kroner i 2013 av ledige midler på avtalen.

Forslaget innebærer bl.a. følgende:

- Rammen for innvilgning av investeringsstøtte under BU-ordningen økes med 20 mill. kroner. Maksimal tilskuddsats økes til 33 pst. og maksimalt tilskudd per prosjekt økes til 1 mill. kroner.
- Tilskudd til SMIL-ordningen økes med 5 mill. kroner til 225 mill. kroner, inkl. tilskudd til drenering, i 2014.
- Tilskudd til bioenergi økes med 5 mill. kroner.
- Det planlegges en ny enhet med ansvar for matkultur i tilknytning til Matmerk. Matmerk får en samlet bevilgning på 56 mill. kroner i 2014.
- Det etableres områderettede tiltak for fjelllandbruket i 6 fylker med en årlig ramme på til sammen 6 mill. kroner i 3 år.

6.5.6 Miljø- og klimatiltak

Avtalen innebærer at ordningene innenfor nasjonalt miljøprogram videreføres.

- Bevilgningen til Regionale miljøprogram økes med 20 mill. kroner, herunder 5 mill. kroner til styrket setersatsing.
- Tilskudd til SMIL-ordningen økes med 5 mill. kroner som nevnt under LUF.

- Tilskudd til leveranser av husdyrgjødsel til biogassanlegg økes med 1 mill. kroner.
- Tilskudd til bevaringsverdige storferaser økes til 2 000 kroner per dyr.

6.5.7 Økologisk jordbruk

Avtalen innebærer at samlet avsetning til økologisk produksjon blir 122,6 mill. kroner i 2014:

- Omleggingstilskuddet avvikles og erstattes med arealtilskudd innefor uendret ramme.
- For å legge til rette for økte priser på økologisk korn økes prisnedskrivningstilskuddet med 8 øre per kg fra 1. juli 2013 og ytterligere 40 øre per kg fra 1. juli 2014.
- 6 mill. kroner fra utviklingsmidlene flyttes til grunntilskuddet til Norsk landbruksrådgiving for veiledning og oppfølging av «Gratis første-råd».
- 7 mill. kroner fra utviklingsmidlene (fylkesvise handlingsplanmidler) flyttes til regionalt næringsprogram (BU).
- Den resterende bevilgningen til utviklingstiltak økes med 1 mill. kroner.

6.5.8 Velferdsordningene

- Satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 3,9 pst. og maksimalbeløpet per foretak heves med 3 000 kroner til 72 000 kroner.
- Maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. økes fra 1 400 til 1 500 kroner. Endringen vil også styrke landbruksvikarordningen.
- Minimumsalderen for avløsere reduseres fra 16 til 15 år.
- Tilskuddet til HMS-arbeid i landbruket økes med 1 mill. kroner og overføres til Norsk landbruksrådgiving fra 2014, jf. punkt 6.5.4.
- SLF skal til jordbruksoppjøret i 2014 utrede utvidelser av ordningen med tilskudd til sykdomsavløsning.

7 Nærmere om viktige politikkområder

7.1 Landbrukets utviklingsfond

Ordningene under Landbrukets utviklingsfond (LUF) omfatter virkemidler innenfor næringsutviklings- og miljøtiltak, herunder bl.a. tilskuddsordninger, tidsavgrensede programmer og prosjekter, samt utviklingsmidler.

7.1.1 Økonomisk oversikt over fondet

Landbrukets utviklingsfond (LUF) hadde per 31.12.2012 en egenkapital på 1 931,3 mill. kroner. Av dette var 1 328,8 mill. kroner inntående i Norges Bank, inkl. a konto i Innovasjon Norge. 603,3 mill. kroner var utestående investeringslån. Tabell 7.1 viser kapitalstatusjonen i LUF, herunder endring i egenkapital og likviditet. Fondet har også et ansvar i form av innvilgede, men ikke utbetalte tilskudd.

Ansvar per 31.12.2012 var på 2 135,6 mill. kroner. Det totale ansvaret på LUF har økt betydelig etter innføring av rentestøtteordningen i 2003. Mens de fleste andre tilsagn kommer til utbetaling i løpet av en 5-årsperiode, har rentestøtteordningen en planlagt utbetalingsperiode på 15 år. De faktiske utbetalingene fra rentestøtteordningen er også avhengig av det generelle rentenivået.

Ordningen med investeringslån ble avvirket i 2003, og lånene betales tilbake over 15 år, jf. tabell 7.2. De siste lånene vil være tilbakebetalt innen 2020.

Partene er enige om at LUF tilføres 12,8 mill. kroner i 2013 gjennom omdisponering av udisponerte midler, jf. tabell 7.1. Av disse avsettes 7 mill. kroner til ordningen med kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid, jf. note 6 til tabell 7.3 og omtale i kapittel 7.2.10.

Bevilgningen for 2014 foreslås økt med 38 mill. kroner til 1 196,7 mill. kroner sammenliknet med bevilgningen for 2013, jf. Prop. 122 S *Jordbruksoppjøret 2012*, etter at engangsbevilgningen på 275 mill. kroner for 2013 er tatt ut. Partene er videre enige om å sette innvilgningsram-

men for tilskudd for 2014 til totalt 1 381,5 mill. kroner, ekskl. rentestøtte.

Tabell 7.3 viser innvilgningsramme for LUF i 2013, jf. Prop 122 S *Jordbruksoppjøret 2012*, forslag til innvilgningsramme 2014, samt endring i innvilgningsramme fra 2013–2014.

Fondets resultat i 2014 blir prognosert til -196 mill. kroner. Tabell 7.1 viser med dette som utgangspunkt en endring i likviditeten for 2014 på -98,7 mill. kroner. Erfaringstall viser at den faktiske utviklingen kan avvike noe fra prognosene, bl.a. som følge av frafall i ansvar. Kapitalstatusjonen og likviditetsutviklingen for LUF må fortsatt holdes under oppsyn.

7.2 Nærings- og bygdeutvikling

I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* blir det lagt vekt på å utløse verdiskapingspotensialet for hele bredden av landbrukets ressurser, og mobilisere til ny aktivitet og engasjement som kan styrke det enkelte lokalsamfunn. Regjeringen vil legge til rette for et løft for bygdenæringene. Meldingen framhever også investeringsordningene i landbruket som viktige ordninger for å sikre rekruttering til næringen og for å nå de sentrale landbrukspolitiske målene om økt matproduksjon og landbruk over hele landet.

7.2.1 Stiftelsen Matmerk

Matmerk har ansvaret for Kvalitetssystem i landbruket (KSL) og forvaltning og utvikling av merkeordningene *Nyt Norge*, *Beskyttede betegnelser* og *Spesialitet*. I tillegg har Matmerk ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat, og for forvaltningen av Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL). Matmerk har også ansvaret for godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet.

Tabell 7.1 Framføring av kapitalsituasjonen i LUF for 2012–2014 etter årets jordbruksoppgjør, med basis i regnskap for 2012 og prognoser over framtidige utbetalinger, mill. kroner.

	2012	2013	2014
Bevilgning	1038,7	1158,7	1196,7
Engangsmidler	120,7	12,8	
Engangsbevilgning til styrking av fondet	-	275,0	
Renteinntekter	23,8	27,9	40,6
Andre inntekter	17,0	10,0	10,0
Sum tilførsel	1200,2	1484,4	1247,3
Utbetaling av tilskudd ¹	1181,5	1320,1	1308,2
Andre kostnader	43,8	42,8	39,9
Økning innvilgningsramme ekskl. rentestøtte ²			38,0
Rentestøtte	64,6	44,2	57,2
Sum utbetalinger	1289,9	1407,0	1443,3
Resultatendring i egenkapital	-89,7	77,4	-196,0
Egenkapital LUF per 31.12	1931,3	2008,6	1812,6
Likviditet, innestående i Norges Bank, inkl. a konto IN	1328,8	1507,9	1409,2
Utestående investeringslån	603,3	500,8	403,4
Kortsiktig gjeld	4,8		
Tilførsel	1200,2	1484,4	1247,3
Netto tilførsel av kapital i forbindelse med inv.lån	103,3	102,6	97,3
Disponibel likviditet	1303,5	1587,0	1344,6
Utbetalinger inkl. rentestøtte	1289,9	1407,0	1443,3
Endringer i likviditet	13,6	179,9	-98,7

¹ Prognose for utbetaling i 2013 og 2014 etter oppgjør er basert på SLFs regnskapsrapport for LUF 2013, justert med oppdatert prognose for utbetaling i 2013 til ordningen med kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid.

² Den økte innvilgningsrammen som er foreslått for 2014, vil mest sannsynlig ikke komme til utbetaling i sin helhet i 2014. Resultat for 2014 vil derfor trolig avvike noe fra denne prognosen.

Tabell 7.2 Framføring av utviklingen på utestående investeringslån (regnskap for 2012 og prognoser over framtidige innbetalinger), mill. kroner.

	2012	2013	2014
Inngående balanse	706,6	603,3	500,8
Avdrag på lån	-103,3	-102,6	-97,3
Tap på lån	-0,5	-1,0	-1,0
Utgående balanse	603,3	500,8	403,4

Tabell 7.3 Innvilgningsramme for LUF

	2013	2014	Endring 2014–2013
Matmerk ¹	52,0	56,0	4,0
Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket ²	26,0	26,0	0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler			
<i>Bedriftsrettede midler</i> ³	508,0	528,0	20,0
<i>Utviklings- og tilretteleggingsmidler</i>	60,0	67,0	7,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler			
<i>tilskuddsmidler til nasjonale prosjekt (IN)</i>	8,0	8,0	0
<i>omdømmemidler (LMD)</i>	9,0	9,0	0
Områderettet innsats ⁴	7,0	13,0	6,0
Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv ⁵	70,0	66,0	-4,0
Bioenergiprogrammet	22,0	25,0	3,0
Skogbruk	204,0	204,0	0
Helse- og utviklingstiltak sau og geit ⁶	17,0	19,0	2,0
Forskning	53,0	53,0	0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	220,0	225,0	5,0
Investeringsstøtte til organisert beitebruk	11,0	11,0	0
Klima- og miljøprogram	18,0	18,0	0
Biogass	1,0	2,0	1,0
Støtte til verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	11,0	11,0	0
Spesialrådgiving energi i veksthusnæringen	1,0	1,0	0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ⁷	44,0	38,0	-6,0
SUM innvilgningsramme LUF	1343,5	1381,5	38,0
Rentestøtte	41,8	57,2	15,4
SUM innvilgningsramme inkl. rentestøtte	1385,3	1438,7	53,4

¹ Økningen på 4 mill. kroner i 2014 er en konsekvens av flytting av midlene til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget fra Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv, samt den planlagte etableringen av en ny matkulturenhet i tilknytning til Matmerk.

² Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket omfatter i 2014 6 mill. kroner til Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL) i regi av Matmerk, og 20 mill. kroner til fylkeskommunenes tilskuddsmidler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket.

³ For 2014 er 2 mill. kroner av økningen øremerket til bioenergi.

⁴ Områderettet innsats omfatter i 2014 3 mill. kroner til arktisk landbruk, 4 mill. kroner til Sametingets midler til næringsformål og 6 mill. kroner til en satsing på fjellandbruket, jf. kapittel 7.2.6.

⁵ Reduksjonen på 4 mill. kroner i 2014 er en konsekvens av flytting av midlene til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter* til Matmerk, som hittil er blitt bevilget fra Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv, samt den planlagte etableringen av en ny matkulturenhet i tilknytning til Matmerk. I 2014 avsettes 3 mill. kroner til nasjonale omdømmeprosjekter forvaltet av LMD.

⁶ For 2013 avsettes det i tillegg 7 mill. kroner til ordningen med kompensasjon for bortfall av tilskudd, jf. kapittel 7.2.10. Total ramme for 2013 blir dermed 24 mill. kroner. For 2014 er 15 mill. kroner av rammen satt av til ordningen med kompensasjon for bortfall av tilskudd, og 4 mill. kroner til oppfølging etc. av allerede sanerte besetninger.

⁷ Rammen til utviklingstiltak innen økologisk landbruk forvaltet av SLF økes med 1 mill. kroner. Videre flyttes 7 mill. kroner til fylkesvise utviklings- og tilretteleggingsmidler. Av rammen på 38 mill. kroner skal 6 mill. kroner tildeles Norsk Landbruksrådgivning, jf. omtale i kapittel 7.11.1, slik at SLF forvalter en total ramme på 32 mill. kroner. Rammeoverføringen på 6 mill. kroner av avsetningen fra kap. 1150, post 50 til kap. 1150, post 77.13, tas i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014.

KSL er et sentralt verktøy for å sikre en trygg og etisk forsvarlig matproduksjon, og for å bidra til at forbrukerne skal kunne ha høy tillit til norsk-produserte matvarer. Det er behov for fortsatt forbedring av KSL-databasen for å følge opp nye oppgaver, bidra til bedre samhandlingsløsninger med bonden, varemottakerne og myndighetene, samt for å oppnå målsetningene om økt revisjonsfrekvens. Avsetningen til KSL-arbeidet økes derfor med 0,5 mill. kroner for 2014.

Merkeordningen *Nyt Norge* ble etablert i 2009 og erstattet merket Godt Norsk. Matmerks styre har gitt sin tilslutning til et forslag til ny finansieringsmodell for perioden 2014–2017. Den nye finansieringsmodellen for *Nyt Norge* bygger på prinsippet om en balansert finansiering mellom partene. Partene støtter styret i Matmerk sitt forslag til finansieringsmodell. Med bakgrunn i dette reduseres avsetningen til *Nyt Norge* over jordbruksavtalen med 3 mill. kroner til 7,5 mill. kroner for 2014. Dette forutsetter at finansiering til merkeordningen for øvrig er i tråd med forslaget til ny finansieringsmodell. Videre legges det opp til en gradvis nedtrapping av finansieringen samlet over jordbruksavtalen fram mot 2017.

Matmerks arbeid med rekruttering til – og synliggjøring av – merkeordningene *Beskyttede betegnelser* og *Spesialitet*, videreføres på samme nivå.

Prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* ble tillagt Matmerk fra 2011. Prosjektet har fått støtte fra tilskuddsordningen til kompetanse og regionale kompetansepunkt (kompetansenavn) i Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv. Fra 2014 legges prosjektet inn i den ordinære tildelingen til Matmerk. Avsetningen videreføres med 2 mill. kroner i 2014. Det legges til grunn at satsingen evalueres i løpet av 2013.

Matmerk skal videre etablere en *Database for lokalmatprodusenter*. Det eksisterer ikke en slik base per i dag og Matmerk har gode forutsetninger for å bygge ut KSL-databasen til også å omfatte lokalmatprodusenter. Databasen skal være etablert innen utgangen av 2014. Det avsettes 1 mill. kroner til arbeidet. Utviklingen av databasen skal skje i samråd med sentrale aktører på området, herunder Hanen og Bondens marked.

Prosjektet *Definisjon og måling av salgshall lokalmat* følges opp i 2013/2014. Arbeidsgruppen som ble nedsatt i 2012 avleverte sin rapport 10. mars 2013. Arbeidsgruppen har utarbeidet et forslag til definisjon av begrepet lokalmat som skal legges til grunn for salgsmålingene, samt et system for automatiserte salgsmålinger. Det legges til grunn et kostnadsbehov på 1 mill. kroner i opp-

startskostnader og deretter 0,5 mill. kroner årlig til driftsutgifter når målingssystemet er etablert. Det avsettes 1 mill. kroner til arbeidet for 2014.

Matmerks ansvar for generisk markedsføring av økologisk mat er omtalt under kapittel 7.4 om økologisk jordbruk. Avsetningen videreføres med 2 mill. kroner i 2014.

Nasjonal strategi for Inn på tunet legger opp til en videreutvikling og styrking av kommunikasjons- og markedsføringsarbeidet på området. Matmerk forvalter i dag godkjennings- og merkeordningen for Inn på tunet, og skal videreføre dette arbeidet parallelt med utviklingen av nettstedet for Inn på tunet. Avsetningen til arbeidet med Inn på Tunet økes med 0,5 mill. kroner i 2014.

Styrking av norsk matkultur

Meld. St. 9 (2011–2012) slår fast at Regjeringen skal utvikle Norge som matnasjon. Sentralt i denne satsingen står utvikling av matmangfold, matkultur og omdømmebygging som samlet skal bidra til økt verdiskaping for landbruket, norske lokalsamfunn og for norsk matproduksjon. Også i Meld. St. 22 (2011–2012) *Verdens fremste sjømatnasjon*, slås det fast at Regjeringen vil bidra til å utvikle norske matregioner, og det vises til at økt bevissthet og synliggjøring av mat og reiselivsopplevelser vil skape positiv oppmerksomhet og fremme omdømmet for norsk mat og matkultur.

Det er behov for å styrke norsk matkultur. En ny enhet med et særskilt mandat for å følge opp matkultursatsingen i Meld. St. 9 og Meld. St. 22 vil være et godt tiltak for å samle utviklingsarbeidet på området innen blå og grønn sektor. En slik enhet vil også kunne være en pådriver for departementer og andre offentlige instanser for å integrere matkultur i nærings-satsingen generelt.

Det planlegges en matkulturenhet i tilknytning til Matmerk som skal ha ansvar for å følge opp nasjonale utviklingsoppgaver på matkulturfeltet (f.eks. Smakens uke, kulturskolesatsingen på mat (KulMat), mat på større arrangementer). Enheten tenkes finansiert 50 pst. av LMD over jordbruksavtalen og 50 pst. av Fiskeri- og kystdepartementet. For 2014 avsettes det 2 mill. kroner som flyttes fra rammen til Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv (omdømmemidler forvaltet av LMD). Det forutsettes at FKD bidrar med tilsvarende beløp. Hensiktsmessig tilknytningsform drøftes nærmere med styret i stiftelsen Matmerk.

Den samlede avsetningen til Matmerk økes med 4 mill. kroner til 56 mill. kroner i 2014. Av økningen er 2 mill. kroner en konsekvens av flytting av midlene til kompetanseprosjektet *Markeds-*

tjenester til lokalmatprodusenter, som hittil er blitt bevilget til Matmerk fra Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv. I tillegg kommer økningen på 2 mill. kroner til etablering av matkulturenhet jf. omtale ovenfor.

Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL)

Stiftelsen Matmerk forvalter Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL). Det er viktig at aktivitetene som støttes av KIL sees i sammenheng med fylkeskommunenes arbeid innen rekruttering, likestilling og kompetanseheving på landbruks- og matområdet. Anbefalingene fra evalueringen av KIL vil bli fulgt opp bl.a. i form av presisering av retningslinjene for ordningen. Avsetningen på 6 mill. kroner til KIL videreføres for 2014.

7.2.2 Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket

For ungdom som skal overta en landbrukseiendom har både økonomiske og sosiale forhold innvirkning på valg som skal tas. BU-midlene er bl.a. innrettet for å avhjelpe investeringsutfordringer i forbindelse med generasjonsskifter. I tillegg er ungdom og kvinner særlig prioritert i deler av tilskudsregelverket.

Gjennom å stimulere til entreprenørskap og utvikling av bygdenæringer, legges det til rette for å gjøre landbruket og bygda mer attraktiv for ungdom med høyere utdanning. I jordbruksoppgjøret for 2010 ble det satt av til sammen 4,5 mill. kroner til det treårige rekrutteringsprosjektet *Velg landbruk*. Prosjektet administreres av Norges Bondelag og skal styrke rekrutteringen til landbruksutdanningen. I tillegg gis det også støtte til organisasjonen Ungt entreprenørskap til etablering og drift av ungdomsbedrifter på matområdet. For å få flere innspill på bl.a. hvordan rekrutteringen til næringen kan økes, har Landbruks- og matministeren utnevnt et eget ungdomsråd, som legger fram sine anbefalinger i 2013.

Rekrutteringen til de tradisjonelle landbruksutdanningene, spesielt agronom- og gartnerfagene, er redusert de senere år. Dette medfører en utfordring for bransjene med å rekruttere kvalifisert arbeidskraft, og for skolene med å opprettholde tilbud av god kvalitet. I jordbruksoppgjøret 2012 ble det derfor satt av 2 mill. kroner til en evaluering av dagens yrkesutdanning i landbruks- og gartnerfag, og samfunnets behov for fagskoler i landbruks- og matfag. Evalueringen vil gjennomføres i 2013.

Strategi for likestilling i landbrukssektoren (Landbruks- og matdepartementet 2007) og regjeringens *Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner* (2008) ligger til grunn for arbeid med likestilling i næringen. Kvinner skal prioriteres som målgruppe, og det skal arbeides for en vesentlig økning i kvinneandelen innenfor aktuelle programmer og tjenester. LMD har bedt Innovasjon Norge følge opp dette.

Fylkesvise midler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket

Meld. St. 9 (2011–2012) understreker behovet for dyktige bønder, god driftsledelse og god agronomisk kompetanse i hele næringskjeden, for å nå målet om økt matproduksjon.

Fylkeskommunene har ansvar og forvalter virkemidler for å styrke innsatsen innenfor rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Dette ansvaret må sees i sammenheng med fylkeskommunenes ansvar som skoleeiere og regionale utviklingsaktører.

Avsetningen til de fylkesvise midlene til rekruttering, likestilling og kompetanseheving videreføres med en ramme på 20 mill. kroner for 2014. Det forutsettes at det etableres et forpliktende samarbeid med næringen om innretningen av midlene. Prioriterte områder for ordningen er kompetansehevende tiltak innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer, herunder støtte til etter- og videreutdanningstilbud for yrkesutøvere i landbruket.

Det vises til kapittel 7.2.1 for omtale av Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL).

7.2.3 Regionale bygdeutviklingsprogram

I tråd med føringene i Meld. St. 9 (2011–2012) ble det opprettet Regionale bygdeutviklingsprogram fra 2013. De regionale bygdeutviklingsprogrammene består av tre hovedelementer:

- Regionale næringsprogram (RNP)
- Regionale miljøprogram (RMP)
- Regionale skog- og klimaprogram (RSK)

Innenfor overordnede nasjonale føringer fra LMD har alle fylker utarbeidet en strategi for regionalt bygdeutviklingsprogram, herunder egne strategier for regionalt næringsprogram, regionalt miljøprogram og regionalt skog- og klimaprogram. Hensikten er å tilpasse virkemiddelbruken til utfordringene i regionen. De regionale strategiene er utarbeidet av det regionale partnerskapet bestående av fylkesmannen, Innovasjon Norge,

fylkeskommunen, landbrukets organisasjoner, kommunene med flere.

Partene legger til grunn at landbrukets organisasjoner skal ha reell innflytelse på utforming av de regionale strategiene og innretningen av BU-midlene. Strategiene fastsettes av fylkesmannen etter samråd med fylkeslagene til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Prosjektet landbruksbygg og kulturlandskap har synliggjort behov for å tenke helhetlig når nye landbruksbygninger skal tilpasses jordbrukslandskapet. Prosjektet har vist at gamle bygninger kan være en ressurs både ved omlegging innenfor tradisjonelt jordbruk og for bygdenæringer. LMD mener dette bør hensyntas i strategiarbeidet for de regionale næringsprogrammene.

Regionale næringsprogram består av fylkesvise BU-midler. Fra 2013 ble de fylkesvise BU-midlene styrket gjennom omdisponering av bedriftsrettede midler innen bioenergi, lokalmat og reiseliv, som tidligere ble forvaltet på nasjonalt nivå. Som følge av dette skal forskrift for bruken av bygdeutviklingsmidlene revideres, og ny forskrift vil være gjeldende fra 2014. Gjeldende forskrift, samt retningslinjer gitt av departementet, gjelder for forvaltningen av midlene inntil ny forskrift er fastsatt.

Regionale miljøprogram er videreført som tidligere, men med et forsterket klimamål. Det vises til kapittel 7.3.3 for en nærmere omtale av dette.

Regionalt skog- og klimaprogram består av tilskudd til skogbruksplanlegging med miljøregistreringer og tilskudd til skogsveger og drift med taubane og hest. Det vises for øvrig til kapittel 7.2.9 for en helhetlig omtale av satsingene innenfor skogbruket.

7.2.4 Fylkesvise bygdeutviklingsmidler

De fylkesvise BU-midlene inngår i de regionale næringsprogrammene i fylkene. Formålet med BU-midlene er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt desentralisert bosetting, med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. De fylkesvise BU-midlene har et todelt formål; bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på landbrukseiendommen, og bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket.

Gode investeringsordninger er nødvendig for å kunne nå de sentrale landbruks- og matpolitiske målene om økt matproduksjon og et landbruk over hele landet. Ordningene er også viktige for rekrutteringen til landbruket. Dermed har midlene også en klar ungdomsprofil, delvis fordi

ynge investerer i større grad enn eldre, og fordi mange eldre som investerer også i stor grad gjør det for å legge til rette for neste generasjon. Det er fortsatt et stort behov for investeringer innenfor landbruket, både i nye driftsbygninger og i utbedringer av gamle bygg.

Det er et stort potensial for videre utvikling av bygdenæringer med utgangspunkt i landbrukets ressurser. En satsing på bygdenæringer vil gi et mer mangfoldig landbruk med økt innslag av alternativ sysselsetting. Dette vil bidra både til å sikre primærproduksjon og bosetting i distriktene. For å få et løft i utviklingen av bygdenæringer, er det behov for å prioritere investeringsmidler.

Lønnsomhetsvurdering av prosjektene skal ligge til grunn for tildeling av midler. Tiltak for å bedre lønnsomhet trenger ikke å være ensbetydende med strukturrasjonalisering. Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering av søknader. Nye krav til dyrevelferd og fornyelse av driftsapparatet skal vektlegges. Beitekrav for storfe i løsdrift iverksettes fra 2014, og dette må legges til grunn ved tilsagn om investeringer. I søknader om investeringstilskudd til driftsbygninger til husdyr er det viktig å ta høyde for tilstrekkelig gjødsellagerkapasitet, samt vektlegging av tiltak for å hindre avrenning fra husdyrproduksjonen. Partene viser til og understreker den nasjonale føringen om at strategiene for vareproduksjonen må vurderes løpende mot markedsmuligheter og –utsikter. Det skal legges vekt på det tilgjengelige ressursgrunnlaget ved vurdering av investeringsstøtte.

Avsetningen til bedriftsrettede tiltak innenfor de fylkesvise bygdeutviklingsmidlene økes med 20 mill. kroner til totalt 528 mill. kroner i 2014. Av økningen på 20 mill. kroner er 2 mill. kroner øremerket bioenergiltak. Med bakgrunn i økte investeringskostnader for bygninger og generell prisvekst, økes satsene for tilskudd til investeringer fra de bedriftsrettede BU-midlene med virkning fra og med 2014. Grensen for maksimalt tilskudd til investeringer heves fra 900 000 kroner til 1 mill. kroner, med unntak av Finnmark, Troms, Nordland og Namdalen, der det ikke er et øvre tak for tilskudd. Maksimal prosentsats for tilskudd økes fra inntil 30 pst. av kostnadsoverslaget for investeringen, til inntil 33 pst. av kostnadsoverslaget.

Lån med rentestøtte

Med bakgrunn i store investeringsbehov i landbruket, videreføres utlånsrammen for lån med rentestøtte med en ramme på 1 000 mill. kroner

også i 2014. Nivået på rentestøtten blir fastsatt årlig for alle lån som er inne i ordningen. Rentestøtten settes til 50 pst. av Risikofri rente 3 år stat (ST4X) for foregående år. Rentestøtten kan ikke overstige 4 pst.

Risikolån

Ordningen med risikolån videreføres innenfor rammen av de fylkesvise BU-midlene.

Fylkesvise BU-midler til utviklings- og tilretteleggingstiltak

De fylkesvise BU-midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak har en viktig mobiliserende effekt for den landbruksbaserte verdiskapingen regionalt. Midlene inngår i de regionale næringsprogrammene som skal danne grunnlaget for bruken av de samlede fylkesvise BU-midlene. Midlene forvaltes av fylkesmannen, og det forutsettes at næringen er godt involvert i bruken av midlene. Støtte til oppfølging av prosjektet landbruksbygg og kulturlandskap kan inngå som en del av tilretteleggingstiltakene, jf. omtale i kapittel 7.2.3. Departementet ser nærmere på rapporteringsrutinene knyttet til midlene.

Avsetningen til fylkesvise BU-midler til utviklings- og tilretteleggingstiltak økes med 7 mill. kroner til 67 mill. kroner i 2014. Økningen på 7 mill. kroner er en konsekvens av flytting av midler fra utviklingsmidlene til økologisk landbruk, jf. omtale i kapittel 7.4.2. Det vises også til omtalen av områderettet satsing i kapittel 7.2.6.

7.2.5 Sentrale bygdeutviklingsmidler

De sentrale BU-midlene skal gå til prosjekter av landsomfattende og fylkesovergripende karakter med innovasjon og næringsutvikling som siktemål. Midlene kan også finansiere nødvendig utredningsarbeid og profileringsaktiviteter for å styrke arbeidet med måloppnåelse i landbrukspolitikken. Fra 2012 ble ordningen lagt om for å sikre en bedre målretting av midlene og for å lette klagebehandlingen for prosjektstøtte. Ansvar for midlene er delt mellom Innovasjon Norge og LMD.

Fra 2013 skal også prosjekter innen Inn på tunet støttes innenfor de sentrale BU-midlene som forvaltes av Innovasjon Norge. Potensialet for vekst innen Inn på tunet anses som betydelig. Arbeidet med utarbeiding og oppfølging av Nasjonal handlingsplan for Inn på tunet skal gjøres i dia-log med landbrukets organisasjoner.

Avsetningen til de sentrale BU-midlene videreføres for 2014 med totalt 17 mill. kroner, hvorav 9 mill. kroner til omdømmemidlene som forvaltes av LMD og 8 mill. kroner til Innovasjon Norge sin andel av de sentrale BU-midlene. Av midlene som forvaltes av departementet vil prosjekter for å styrke rekrutteringen til landbruksutdanning være prioritert i 2014.

7.2.6 Områderettet innsats- arktisk landbruk og fjellandbruket

Som et ledd i en mer regionalt tilpasset landbruks- og matpolitikk, framgår det av Meld. St. 9 (2011–2012) at landbruksavhengige kommuner skal gis særskilt oppmerksomhet i fremtidig prioritering av virkemidler og innsats. Områder med høy andel sysselsatte i landbruket, men med små arbeidsmarkeder og befolkningsnedgang, skal prioriteres. Disse områdene finnes i særlig grad i øvre deler av fjellområdene i Sør-Norge, deler av Nord-Trøndelag, Nord-Norge og deler av Vestlandet. Meld. St. 9 peker på arktisk landbruk og fjellandbruk som prioriterte områder.

I jordbruksoppgjøret 2012 ble det på denne bakgrunn satt av 3 mill. kroner til satsingen på arktisk landbruk i 2013. Avsetningen til satsingen videreføres med 3 mill. kroner i 2014.

Som videre ledd i en områderettet innsats, og på bakgrunn av næringskomiteens innstilling til statsbudsjettet 2013, jf. Innst. 8 S (2012–2013), settes det av 6 mill. kroner årlig til en treårig satsing på fjellandbruket. Et overordnet mål med satsingen skal være å styrke grunnlaget for bærekraftig verdiskaping i fjellområdene gjennom økt vare- og tjenesteproduksjon basert på landbrukets ressurser, både innenfor tradisjonelt landbruk og bygdenæringer. Satsingen avgrenses til to samarbeidsprosjekter som inkluderer 6 fylker i fjellområdene. Midlene fordeles med 4 mill. kroner til fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, og 2 mill. kroner til fylkene Buskerud og Telemark. Ett av fylkesmannsembetene i hvert samarbeidsprosjekt vil få et koordinerende ansvar for satsingen opp mot de øvrige nevnte fylkesmannsembetene, samt aktuelle fylkeskommuner, næringsorganisasjoner, kunnskaps- og kompetansmiljøer og ev. andre aktører. Satsingen må sees i sammenheng med Kommunal- og regionaldepartementets satsing rettet mot fjellområdene, og arbeidet med Nasjonal strategi for verdiskaping basert på natur- og kulturarven.

Det legges ellers til grunn at de fylkesvise BU-midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak kan

benyttes til områderettede satsinger i andre landbruksavhengige kommuner.

Sametingets midler til næringsformål

Avsetningen til Sametingets midler til næringsformål videreføres med 4 mill. kroner i 2014. Det forutsettes at samarbeidet og koordineringen mellom Sametingets midler til næringsformål, Innovasjon Norge og fylkesmennene i Finnmark, Troms og Nordland videreutvikles for å få best mulig effekt av midlene til næringsutvikling i disse fylkene.

7.2.7 Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv

Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv ble etablert fra 2013 for å samle og integrere satsingen som tidligere var lagt til tre ulike utviklingsprogram. På lokalmatområdet skal programmet finansiere nasjonalt arbeid med kompetanse og regionale kompetansenav, omdømmebygging, vekstsatsingen for matbedrifter og tilskudd til forpliktende produsentsammenslutninger. Innenfor vekstordningen og produsentsammenslutninger har man så langt i 2013 opplevd en dobling i pågangen, og interessen er fortsatt økende.

Ordningen med kompetansenav ble evaluert i 2012. Styringsgruppen for utviklingsprogrammet har konkludert med at kompetansenavene bør videreføres, men med konsentrert innsats på det matfaglige området og en styrket samhandling med de enkelte fylker. Innovasjon Norge skal forsterke den nasjonale koordineringen og samordningen av kompetansesatsingen og sikre at kompetansemodellen videreutvikles og målrettes. Partene støtter styringsgruppens konklusjoner om å videreføre de eksisterende navene. Det legges til grunn at Innovasjon Norge arbeider videre med koordinering og målretting av kompetansetjenestene i tråd med føringene fra programmets styringsgruppe, samt at kompetansetilbudet innenfor lokalmat og grønt reiseliv sees i sammenheng.

Prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* i regi av Matmerk (jf. kapittel 7.2.1) løftes ut av utviklingsprogrammet og videreføres innenfor Matmerks ordinære avsetning i 2014. Det forutsettes at prosjektet fortsatt skal koordineres mot Innovasjon Norge og aktivitetene i utviklingsprogrammet. Inkubatorprogrammet i regi av SIVA går ut 2013 og evaluering av programmet er i ferd med og avsluttes. Styringsgruppen for utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv tar stil-

ling til ev. videre satsing på inkubasjon som virkemiddel når endelig vurdering av pilotprogrammet foreligger fra SIVA.

Satsingen på grønt reiseliv omfatter markedsføring (Bygdeturismekampanjen og Norgeskampanjen), temasatsinger innenfor vandring og fiske rettet mot utenlandske markeder, samt støtte til overordnede utviklingsprosjekter med vekt på produktutvikling, kompetanseheving, samarbeid og bærekraft. I tråd med den økte markedsinteressen for aktiviteter og opplevelser generelt, tar styringsgruppen stilling til ev. utvikling av temasatsinger.

Det treårige prosjektet *Mat langs Nasjonale turistveger* skal bidra til å øke landbruksbasert næringsutvikling innen mat, reiseliv og opplevelser langs fire turistveger i samarbeid med andre aktører i verdikjedene for mat og reiseliv. Fylkesmannen i Oppland har ansvaret for koordinering og økonomiforvaltning, og det er opprettet en regional styringsgruppe for arbeidet. Prosjektet skulle vært avsluttet i 2012, men er forsinket og avsluttes i 2013. Det vil bli gjennomført en ekstern evaluering som vil legge grunnlaget for vurdering av en ev. videre satsing på området.

Satsingen på innlandsfiske innen rammen av utviklingsprogrammet skal bidra til verdiskaping og utvikling av lønnsomhet innenfor næringsfiske, og fisketurisme. Det legges til grunn at arbeidet med å integrere satsingen i programmet fortsetter og at prosjekter prioriteres i tråd med styringsgruppens konklusjoner.

Den samlede avsetningen til Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv reduseres med 4 mill. kroner til 66 mill. kroner i 2014. Reduksjonen skyldes den planlagte etableringen av en ny matkulturenhet i tilknytning til Matmerk, som flyttes fra Utviklingsprogrammets tilskuddsordning for omdømmebygging som forvaltes av LMD. I tillegg flyttes 2 mill. kroner til prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* i regi av Matmerk, til Matmerks ordinære avsetning.

7.2.8 Bioenergiprogrammet

Økt produksjon av biobrensel og leveranser av biovarme fra landbruket gir økt verdiskaping og bidrar til å nå Regjeringens mål i klima- og energipolitikken, jf. St.meld. nr. 39 (2008–2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen* og Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk*. Landbruket har en viktig rolle i å sikre råstoff til bioenergi. Det er også et mål å øke bruken av fornybar energi internt i landbruket. Det er viktig å prioritere prosjekter for varmesalg, også for å ivareta målet om bioenergi som et område for

Tabell 7.4 Bioenergi

	2011	2012	2013	2014
Bioenergiprogrammet (nasjonalt)			22	25
BU-bioenergi (regionalt)			33	35
Bioenergi totalt	45	50	55	60

næringsutvikling og økt verdiskaping. Innretningen på virkemiddelbruken vil bli vurdert ifm. arbeidet med oppfølgingen av klimameldingen.

Det vises til omtalen av evalueringen av varmesalgсанleggene som er gjennomført i 2012, i kapittel 3.2.3.10. I løpet av 2013 vil det også bli foretatt en tilsvarende evaluering av gårdsvarmeanleggene som har fått støtte over Bioenergiprogrammet.

Utviklingen av gårdsbaserte biogassanlegg er også et prioritert område innenfor den nasjonale klimapolitikken. Biogassprosjektene blir likevel vurdert med utgangspunkt i de vanlige energi- og lønnsomhetskriteriene. Støtte til biogassprosjekter samordnes med utviklingsprosjekter innen samme tema under Klima- og miljøprogrammet.

Meld. St. 9 (2011–2012) la opp til en regionalisering av de landbrukspolitiske virkemidlene. Deler av Bioenergiprogrammet ble derfor overført til regionalt nivå fra 2013. Innovasjon Norge tildeler fortsatt midler til nasjonale prosjekter. Midlene til regionalt nivå er overført til de fylkesvise BU-midlene gjennom en egen fordelingsnøkkel, som er øremerket bioenergitiltak, og tildeles etter ESAs retningslinjer for offentlig støtte til miljøformål.

Avsetningen til bioenergi økes med 5 mill. kroner, fordelt med 3 mill. kroner til Bioenergiprogrammet på nasjonalt nivå og 2 mill. kroner til bioenergi under BU-ordningen på regionalt nivå, jf. kapittel 7.2.4 om fylkesvise bygdeutviklingsmidler.

7.2.9 Skogbruk

Meld. St. 9 (2011–2012) vektlegger skogens viktige nærings- og klimapolitiske rolle. St. meld. nr. 39 (2008–2009) understreker skogens rolle i klimasammenheng. Regjeringen har i Meld. St. 21 (2011–2012) vektlagt en aktiv og bærekraftig skogforvaltning for å sikre høyt opptak av CO₂ slik at karbonlageret i skogen øker, bl.a. ved skogplanting og styrket skogvern. Skogressursene er også en viktig kilde til fornybar energi og til produksjon av trematerialer som erstatning for mer klimabelastende materialer.

Skog er en fornybar ressurs som det er et samfunnsansvar å vedlikeholde for kommende generasjoner. Det er et betydelig potensial for å øke oppbyggingen av skog i Norge gjennom tettere planting og planting av skog på nye arealer. For å optimalisere fremtidig skogproduksjon er det ønskelig at skogeierne ved foryngelse av eksisterende skogarealer velger høyere plantetetthet enn det som i dag er definert som minstekravet til plantetetthet. Dagens gjennomsnittlige plantetetthet vil bare kunne utnytte om lag 60 pst. av skogarealenes produksjonspotensial. Meld. St. 21 (2011–2012) peker på behovet for en betydelig økt planteinnsats utover det som skogbruksmessig er nødvendig for å sikre økt karbonopptak og økt karbonlager i norske skoger.

Et velfungerende skogsvegnett er avgjørende for lønnsom skogsdrift og for utvikling av skogens positive nærings-, klima- og energibidrag. Helårs skogsbilveger gir bedre muligheter til å utnytte sesongvariasjoner i priser og avsetningsforhold for tømmer, herunder også trevirke til biobrensel. Dette er viktig for industriens råstofftilgang og konkurransekraft. Investeringsnivået for infrastruktur ligger nå betydelig under det som er nødvendig for å få tilgang til høstbare skogressurser og for nødvendig modernisering av vegnettet som tilpasning til de krav som dagens tømmertransport og transportutstyr stiller. Dette underbygges i Riksrevisjonens gjennomgang av skogpolitikken, jf. Innst. 102 S (2012–2013) og Stortingets behandling av denne. I Meld. St. 9 fremgår at man vil utvikle skogbrukets infrastruktur innenfor rammene av målrettede miljøhensyn og ivaretagelse av naturmangfoldet, for å gi bedre adkomst til skogressursene som grunnlag for økt skogbasert verdiskaping. Bygging av skogsveger er gjenstand for planlegging og offentlig godkjenning for å sikre god avveining mellom nærings- og miljøhensyn. Departementet har startet arbeidet med revisjon av landbruksveiforskriften, som varslet i Meld. St. 9.

Betydelige mengder skog som alt er hogstmoden, eller som vil bli hogstmoden de nærmeste par tiårene, står i terreng egnet for drift med tau-

bane. Også i innlandsstrøk er det behov for taubaner for å ta ut tømmer i bratt terreng. Erfaringene etter orkanen Dagmar underbygger i tillegg betydningen av taubanedriftslag for beredskap og evne til opprydding etter omfattende stormskader i skog i bratt terreng.

Kystskogfylkene har betydelige skogressurser og høy tilvekst. Fylkene fra Vest-Agder til Finnmark har 42 pst. av Norges produktive skogareal, men bare 17 pst. av nasjonal avvirkning. Kystfylkene har noe høyere andel hogstmoden skog enn resten av landet, og andelen er økende. Samtidig har disse fylkene andre utfordringer enn skogstrøk i innlandet, bl.a. mer utfordrende eiendomsstruktur, mye vanskelig terreng, langt dårligere utbygd skogsvegnett og offentlig infrastruktur, manglende skogbrukstradisjoner og kompetanse. Det bevilges derfor midler til sentrale tiltak som utvikling av kommunale hovedplaner for skogsveger, etablering av prioritert plan for utbygging av tømmerkaier og veiledning av skogeiere mv.

Departementet etablerte i samråd med avtalepartene høsten 2011 en arbeidsgruppe som skulle se på mulige forbedringer av organiseringen av skogbruksplanleggingen. Gruppen har bestått av representanter for skogeierorganisasjoner og fylkesmennene, og SLF har ledet gruppa med Kompetansesenter for skogbruksplanlegging ved Skog og landskap som sekretær. Departementet har nå mottatt rapporten, og den er sendt til fylkesmennene, takstinstusjoner og andre relevante aktører i skogbruket med invitasjon om å komme med merknader til rapporten. Forslag til oppfølging av rapporten vil bli tatt opp med landbrukets organisasjoner.

Et bærekraftig skogbruk krever et godt kunnskapsgrunnlag som gir grunnlag for avveinger mellom økonomi, økologi, sosiale og kulturelle

forhold. Skogbruksplanleggingen er et sentralt virkemiddel her, og er avgjørende for skogbrukets miljøarbeid. Gjennom skogbruksplanleggingen framskaffes viktig skog- og miljøinformasjon som grunnlag for et næringsrettet og miljøriktig skogbruk.

Tilgang på kompetansehevende tiltak som kan øke engasjementet er sentralt for gjennomføringen av skogpolitikken, og det er viktig å legge til rette for et godt kompetansetilbud. Skogbrukets Kursinstitutt (Skogkurs) er en sentral aktør når det gjelder å utvikle og gjennomføre kompetansetiltak på skog- og utmarksområdet, rettet mot både offentlig og privat veiledningsapparat, skogeiere, skogsarbeidere og entreprenører over hele landet. Det er naturlig at Skogkurs fortsetter å legge til rette for et kompetansetilbud som dekker aktuelle utfordringer i skogbruket; mål om økt avvirkning, en aktiv miljøprofil med oppfølging av Norsk PEFC Skogstandard og offentlig regelverk, økt satsing på oppbygging av kvalitetsskog, økt opptak av CO₂ i skog, mer bruk av bioenergi o.a. Det er dessuten viktig å jobbe med motivasjon og veiledning til små og mellomstore skogeiere.

Det vises for øvrig til forslaget om en tiltakspakke for skog og treindustrien i revidert nasjonalbudsjett 2013 som ble fremmet som følge av den vanskelige situasjonen i treforedlingsindustrien i Norge. Av denne pakken foreslås det at 75 mill. kroner skal bevilges over LMDs budsjett, kapittel 1149, til infrastrukturtiltak for å forbedre tilgjengeligheten til skogressursene samt utviklingstiltak for økt trebruk. Den totale avsetningen til skogbruk over jordbruksavtalen videreføres med 204 mill. kroner i 2014, jf. tabell 7.5. Fordelingen av midlene mellom de ulike virkemidlene gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene.

Tabell 7.5 Skogbruk 2014

	2011	2012	2013	2014
Nærings- og miljøtiltak i skogbruket	134	141	151	
<i>Veibygging, taubane og hest</i>	66	66	69	
<i>Skogkultur, miljøtiltak, andre tiltak</i>	68	75	82	
Kystskogbruket	10	10	10	
Skogbruksplanlegging med miljøregistreringer	29	29	29	
Kompetansetiltak i skogbruket	11	12	12	
Tilskudd til motivasjon og veiledning		2	2	
Sum	184	194	204	204

7.2.10 Helse- og utviklingstiltak sau og geit

Flere ordninger under Landbrukets utviklingsfond har som mål å legge til rette for bedre sykdoms- og driftsforhold i saue- og geitenæringen, jf. tabell 7.6. Saue- og geitenæringen har utfordringer med smittsomme sykdommer, snyltere m.m. og behov for tilpasning av organisasjons- og samarbeidsformer for mest mulig rasjonell utnytting av beiteressursene.

Utviklingstiltak for geit – Friskere geiter

Målet med prosjektet *Friskere geiter* er å få kontroll med sykdommene CAE, byllesyke og paratuberkulose hos geit, og dermed sikre friske dyr, bedre dyrevelferd og bedre produkter.

Avtalepartene bestemte i 2010 at prosjektet *Friskere geiter* skulle videreføres i en fase III (sluttfase) med målsettingen om at hele geitepopulasjonen skulle saneres for disse sykdommene. Det ble lagt vekt på at næringen (varemottakere) bidro til at gjenværende dyreeiere gjennomførte sanering.

Dette er fulgt opp av TINE med trekk i melkepris fra og med 2012 for dyreeiere som ikke innen utløpet av 2011 var påmeldt til sanering. Videre har TINE vedtatt at de ikke vil anvende melk fra ikke sanerte besetninger fra 2014. Nortura har varslet at kjøtt fra samme besetninger vil bli betalt med minimumssats. TINE har videre besluttet å gjennomføre slutfaseprosjektet og utbetale rekrutteringsbidrag i henhold til avtalte satser til alle besetninger hvor det er inngått avtaler. De forutsetter at saneringsarbeidet er startet opp senest i 2013 og er fullført og godkjent innen utgangen av 2014. LMD har i 2011 listeført CAE som B-sykdom. Med dette menes en smittsom dyresykdom som myndighetene gjennomfører tiltak for å begrense utbredelsen av.

Mattilsynet har gitt retningslinjer om bekjempelse i perioden 2011–2018. Det forutsettes et samarbeid med smittesaneringsprosjektet *Friskere geiter*, så lenge prosjektet er i funksjon.

Behov for midler til påmeldte besetninger til sanering har vært større enn avsatt ramme, både til sanering og til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd. Prosjektet er viktig for geitenæringen, og har derfor vært støttet over jordbruksavtalen i mange år. Det er i perioden 2001–2013 bevilget om lag 131 mill. kroner til prosjektet *Friskere geiter*, inkludert kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd.

I jordbruksoppkjøret 2012 ble det lagt til grunn at prosjektet slutføres ved prosjekteier TINE, og at 2013 er siste år prosjektet får støtte til sanering over jordbruksavtalen. Det ble likevel lagt til grunn at kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd på 4 mill. kroner kunne videreføres.

På bakgrunn av de betydelige midlene som er bevilget over jordbruksoppkjøret til saneringsprosjektet, legger partene til grunn at 2013 er siste år saneringsprosjektet får støtte over jordbruksavtalen, og at prosjekteier har ansvar for å finansiere ferdigstillingen av denne delen av prosjektet. Partene er enige om at det avsettes 4 mill. kroner i 2014 til prøvetaking, oppfølging og analyser i allerede sanerte besetninger. Kostnader utover dette, i 2014 og senere år, dekkes av prosjekteier.

Avsetningen til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid settes til 15 mill. kroner i 2014. Dette er i tråd med SLFs prognoser for forbruk over ordningen. SLF prognoserer at utbetalingen til kompensasjon for 2013 vil være totalt 11 mill. kroner. Det avsettes derfor 7 mill. kroner i 2013 fra omdisponerte midler til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid. Grunnen til det økte behovet er et stort antall deltagere i prosjektet.

Tabell 7.6 Helse- og utviklingstiltak sau og geit, avsetning i mill. kroner

Tiltak	2012	2013	2014
Utviklingstiltak for geit/ friskere geiter			
<i>Sanering</i>	11,0	11,0	4,0
<i>Kompensasjon</i> ¹	10,0	11,0	15,0
Fotråte- prosjekt friske føtter	7,0	2,0	-
Nasjonalt beiteprosjekt	5,0	-	-
Sum	33,0	24,0	19,0

¹ Av avsetningen for 2013 er 7 mill. kroner avsatt fra omdisponerte midler i 2013.

Fotråte – prosjekt Friske føtter

Mattilsynet har ansvar for å håndtere den aktuelle varianten av fotråte som en ordinær B-sykdom for å begrense smittespredning. Partene er enige om at udisponerte midler (om lag 1-2 mill. kroner) kan benyttes til en ordning med kompensasjon til jordbruksforetak som sanerer smittede dyr og ev. tilgrensende tiltak i tråd med prosjektets formål. Prosjekteier Animalia vil fortsatt ha ansvar for å utforme og sikre tilfredsstillende administrering av ordningen.

7.2.11 Forskning

FoU-midler over jordbruksavtalen er et viktig virkemiddel for å bidra til å løse de omfattende kunnskapsbehovene landbrukssektoren står ovenfor, og for å følge opp de landbrukspolitiske målene i Meld. St. 9 (2011–2012). Avsetningen til forskning videreføres med 53 mill. kroner i 2014. I et langsiktig perspektiv skal midlene bidra til kunnskap som øker den norske matproduksjonen, herunder ved økt innovasjon og konkurranseevne i landbruks- og matsektoren. Midlene skal også gi kunnskap om klimatilpasninger, og sikre kunnskapsutvikling for forvaltningen. For 2014 skal særlig FoU-behov og utredningsoppgaver for å følge opp anbefalinger i rapportene *Økt norsk kornproduksjon*, *Økt storfekjøttproduksjon i Norge* og *Grønn vekst* prioriteres. Partene peker spesielt på økt behov for kunnskap om løsninger som gir bedre lønnsomhet, samt ivaretagelse av bærekraft og styrket robusthet i produksjonen som følge av klimautfordringer.

For å sikre en effektiv ressursutnyttelse må disponering av midlene sees i sammenheng med Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter og programmene i Norges forskningsråd.

7.2.12 Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Midler til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift forvaltes av Innovasjon Norge. Ordningen skiller seg betydelig fra andre ordninger Innovasjon Norge forvalter. Fra 2014 overføres Reindriftsforvaltningens områdekontor til fylkesmannsembetene. Forvaltningen av ordningen overføres til ett av fylkesmannsembetene fra 2014. LMD vil invitere til dialog med berørte fylkesmannsembeter for å gjennomføre endringen. Avsetningen til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift videreføres med 1,5 mill. kroner i 2014.

7.3 Miljø

Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* og Stortingets behandling synliggjør miljømålene i jordbrukspolitikken.

7.3.1 Miljøetsatsing i jordbruksavtalen

Ordningene som er gjengitt i tabell 7.7, angir virkemidlene på jordbruksavtalen på miljøområdet. Areal- og kulturlandskapstilskudd og beitetilskuddene er generelle ordninger som går til de aller fleste jordbruksforetak og danner grunnlaget for å opprettholde et variert og levende kulturlandskap i hele landet. De øvrige ordningene er innrettet for å møte spesielle miljøutfordringer. Dette kapitlet omhandler ordninger der miljø er hovedformålet.

7.3.2 Nasjonalt miljøprogram

Nasjonalt miljøprogram ble opprettet i 2004. Programsatsingen skal bidra til å målrette miljøarbeidet i jordbruket, synliggjøre jordbrukets samlede miljøinnsats og øke forankringen av miljøarbeidet både regionalt og lokalt. Programmet inneholder målsettinger og strategier for miljøoppnåelse, samt rammer for rullering av de regionale miljøprogrammene.

Det nasjonale programmet inneholder en virkemidelpakke bestående av areal- og kulturlandskapstilskuddet (AK-tilskuddet), tilskudd til økologisk produksjon, tilskudd til dyr på utmarksbeite, tilskudd til dyr på beite, tilskudd til bevaringsverdige storferaser, midler over Klima- og miljøprogrammet, samt miljøplankrav.

Det nye nasjonale miljøprogrammet representerer en oppdatering av miljøfaglige prioriteringer i jordbruket, basert på mål og føringer i Meld. St. 9. Det er lagt vekt på å vise sammenhengen mellom landbrukets miljøvirkemidler på ulike nivåer og å synliggjøre program mål som grunnlag for å vurdere mål- og resultatoppnåelse.

Det nasjonale miljøprogrammet inneholder en meny for de regionale miljøtilskuddene. Dette innebærer at alle fylkene utformer støtteordningene (regionale miljøprogram) innenfor en forhåndsdefinert meny. Det er her lagt vekt på at sammenfallende miljøformål følges opp med ordninger som utmåles på samme måte. Overgangen til et menysystem for tiltakene i de regionale programmene må ses i sammenheng med et nytt elektronisk søknads- og saksbehandlingssystem (eStil) som tas i bruk i 2013. Informasjon om menysystemet er tilgjengelig på SLF sin nettside.

Tabell 7.7 Oversikt over miljøstatsingen i jordbruksavtalen, mill. kroner

Post	Virkemiddel	Endring mill. kr	Bevilgning 2014 mill. kr
<i>Nasjonalt miljøprogram</i>			
Post 74.14	Tilskudd til bevaringsverdige storferaser	0,5	5,5
Post 74.16	Tilskudd til dyr på beite	33,7	784,6
Post 74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-34,8	3 212,2
Post 74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	-0,7	122,6
Post 77.15	Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler	1,0	11,0
Sum nasjonalt miljøprogram		-0,3	4 135,9
<i>Regionale miljøprogram (RMP)</i>			
Post 74.19	Regionale miljøprogram	20	448,5
<i>Miljømidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)</i>			
Post 50 ¹	Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) ¹	5,0	225,0
Post 50	Investeringsstøtte til organisert beitebruk	-	11,0
Post 50	Klima- og miljøprogram	-	18,0
Post 50	Utvalgte kulturlandskap	-	8,0
Post 50	Verdensarvområdene	-	3,0
Post 50	Energirådgiving i veksthus	-	1,0
Post 50	Biogass	1,0	2,0
Post 50 ²	Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ²	-6,0	38,0
Sum miljømidler over LUF		0,0	306,0
<i>Sum miljømidler over jordbruksavtalen</i>		<i>13,7</i>	<i>4 884,4</i>

¹ Av SMIL-midlene er 100 mill. kroner øremerket tilskudd til drenering.

² Midlene er beskrevet i kapittel 7.4.2. 6 mill. kroner flyttes til Norsk Landbruksrådgiving for å følge opp veiledning om økologisk landbruk. Rammeoverføringen på 6 mill. kroner av bevilgningen fra kap. 1150, post 50 til kap. 1150, post 77.13, tas i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Videre er 7 mill. kroner flyttet til fylkesvise utviklings- og tilretteleggingsmidler. Resterende 32 mill. kroner videreføres som utviklingsmidler forvaltet av SLF.

Genetiske ressurser

Bevaring av genetiske ressurser er en del av nasjonalt miljøprogram. Landbruket har ansvar for bevaring av genetisk variasjon hos husdyr som en del av ansvaret med å opprettholde biologisk mangfold. Antallet gårder med bevaringsverdige storferaser og antallet dyr har økt siden 1990, med sterkere økning etter år 2000 da tilskuddet ble innført. Alle de norske bevaringsverdige rasene, med unntak av sidet trønder- og nordlandsfe, regnes likevel fortsatt som truet etter FAOs definisjon (færre enn 1 000 hunddyr i avl). Status er særlig alvorlig for de tre minste populasjonene

som ligger på rundt 130 avlskyr per rase. Det er viktig å sikre at dyretallet holdes oppe. Satsen til bevaringsverdige storferaser økes med 200 kroner per dyr til 2 000 kroner. Tilskudd til bevaringsverdige storferaser øker da til omlag 5,5 mill. kroner. Denne ordningen er en del av produksjonstilskudd husdyr.

Tilskuddet målrettes ved å stille krav om registrert kalving. Dette gjøres ved å ta inn et tilleggskrav i *Tilskuddsordningen for bevaringsverdige storferaser* om at kyr som er berettiget tilskudd må ha registrert kalving i løpet av de to siste årene. Dette vil også gi bedre data for overvåking av de gamle storfepopulasjonene samlet sett.

7.3.3 Regionale miljøprogram

Regionale miljøprogram (RMP) ble innført med virkning fra 2005. De regionale miljøprogrammene med tilliggende tilskuddsordninger, skal gi en målretting av miljøinnsatsen i jordbruket ut over det som er mulig gjennom nasjonale ordninger. Det er egne program i hvert fylke som dekker en lang rekke miljøområder. Kulturlandskap, kulturminner, biologisk mangfold, redusert plantevernmiddelbruk, reduksjon av næringsstoffavrenning og erosjon er hovedområdene i programmene. Tilskuddene betales ut direkte til jordbruksforetak som oppfyller vilkårene for de ulike ordningene. Hovedvekten av ordningene utbetales per areal eller per beitedyr. De regionale miljøprogrammene er rullert i 2012, og nye programmer trer i kraft fra 2013, med utbetaling i 2014.

Bevilgning til regionale miljøprogram

Rammen til regionale miljøprogram økes med 20 mill. kroner til 448,5 mill. kroner for 2014.

Økningen legger til rette for innføring av tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel i Rogaland (8 mill. kroner), til Hordaland (1 mill. kroner) og Agderfylkene (0,5 mill. kroner hver). Samtidig avvikles pilotordningen for miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. De nevnte fylkene får tilført ekstra midler fordi det er i disse områdene at nitrogennedfall overstiger naturens tålegrense. Forurensningen kommer i

all hovedsak fra langtransportert luftforurensning, men ammoniakktap fra husdyrgjødsel bidrar også lokalt. Norge har en forpliktelse gjennom Gøteborgprotokollen til å redusere ammoniakktap innen 2020. En gjennomgang av næringsinnholdet i husdyrgjødsel viser at nitrogeninnholdet her er høyere enn tidligere antatt. Dette innebærer også at ammoniakktapene er høyere enn tidligere antatt, og at Norge må redusere disse.

Av rammen til RMP avsettes 5 mill. kroner til ekstra stimulans til seterdrift. Midlene fordeles forholdsvis etter antall aktive setre i fylker med RMP-tilskudd til setring.

Det har siden 2006 vært avsatt midler over jordbruksavtalen for å legge til rette for beiteområder på jordbruksarealer for kvitkinngås og kortnebbgås i Nord-Trøndelag og i Nordland. I Nord-Trøndelag er presset fra beitende gjess i april og mai høyt. Innenfor rammen av RMP økes avsetningen til Nord-Trøndelag med 1 mill. kroner øremerket til ordningen beiteareal for kortnebbgås og kvitkinngås.

Videre vil miljøforvaltningen, i samarbeid med landbruksforvaltningen, revidere nasjonal forvaltningsplan for gås. Planen skal legge til rette for en helhetlig og bærekraftig forvaltning av gås i Norge. Det skal tas utgangspunkt i eksisterende forvaltningsplaner.

For øvrig økes avsetningen til RMP med 4 mill. kroner fordelt på alle fylker, slik at samlet avsetning til RMP blir 448,5 mill. kroner. Fordeling av rammen for RMP framgår av tabell 7.8.

Tabell 7.8 Fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2013 med utbetaling 2014.

Fylker	Mill. kr	Fylker	Mill. kr
Østfold	43,1	Rogaland	33,5
Akershus	53,4	Hordaland	21,0
Hedmark	44,2	Sogn og Fjordane	24,8
Oppland	55,8	Møre og Romsdal	18,3
Buskerud	23,4	Sør-Trøndelag	26,8
Vestfold	18,0	Nord-Trøndelag	30,4
Telemark	11,9	Nordland	19,9
Aust-Agder	4,3	Troms	9,7
Vest-Agder	6,7	Finnmark	3,3
		Sum post 74.19	448,5

7.3.4 Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Målsetningene i Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler (2010–2014) er todelt: Avhengigheten av kjemiske plantevernmidler skal reduseres og risikoen for helse og miljø ved bruk av slike midler skal begrenses. Det er nedsatt en arbeidsgruppe med representanter fra partene i jordbruksoppkjøret for å følge opp handlingsplanen.

Alle som benytter plantevernmidler i yrkesammenheng må ha gjennomgått et autorisasjonskurs med bestått eksamen. Ordningen er et viktig verktøy for å nå ut til brukere av plantevernmidler med relevant informasjon om bl.a. regelverk, integrert plantevern og for å sikre kunnskap om riktig bruk for å redusere risiko for helse og miljø.

Autorisasjonsordningen er evaluert. I 2012 ble arbeidet med oppfølging av anbefalingene i rapporten startet, og oppdatering av kursmateriellet er påbegynt. Evalueringsgruppen anbefalte bl.a. en overgang til elektronisk løsning for autorisasjonskursene, noe arbeidsgruppen støtter. Prosjektet vil gjennomføres i 2013 og 2014.

I tillegg til utfordringene knyttet til å redusere bruk og risiko ved bruk av plantevernmidler, er det en utfordring for næringen at det i enkelte småkulturer er liten tilgang på plantevernmidler. Utover tiltak som skal fremme målsettingene i handlingsplanen, er det derfor fortsatt behov for midler til å styrke datagrunnlaget for plantevernmidler som kan være aktuelle å benytte i småkulturer. Ikke-kjemiske metoder skal prioriteres der det er mulig.

Bevilgningen til oppfølging av Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler økes med 1 mill. kroner til 11 mill. kroner i 2014 på post 77.15. Økningen er tiltenkt arbeid med overgang til elektronisk løsning for autorisasjonskursene. Innenfor bevilgningen kan det brukes inntil 1,5 mill. kroner til styrking av datagrunnlaget for plantevernmidler i småkulturer. Den part sammensatte arbeidsgruppen foreslår fordeling av midlene til prosjekter i regi av Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving og Mattilsynet. Den endelige fordelingen av midler til de tre aktørene vil framgå av budsjettproposisjonen for 2014. Arbeidsgruppen for handlingsplanen får i oppgave å vurdere framtidig forvaltning av denne satsingen til jordbruksoppkjøret 2014.

7.3.5 Miljøvirkemidler over Landbrukets utviklingsfond (LUF)

Spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap (SMIL) – inkl. tilskudd til drenering

Over SMIL-ordningen gis det støtte til skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier. Eksempler på dette kan være støtte til biologisk verdifulle areal, både gjennom istandsetting/rydding og i form av flerårige skjøtelsavtaler. I tillegg kan det bl.a. gis støtte til ivaretagelse av verneverdige bygninger og andre kulturminner, og til bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg som reduserer forurensning av vassdrag. Ordningen åpner også for andre søkere enn foretak som søker produksjonstilskudd. Om lag 75 pst. av de som mottar SMIL-midler er berettiget produksjonstilskudd. SMIL-ordningen supplerer de regionale miljøprogrammene ved at RMP dekker tiltak som krever årlig skjøtsel.

Drenering

I Prop. 122 S *Jordbruksoppkjøret 2012* vedtok Stortinget å innføre tilskudd til drenering fra 2013. Forskriften for denne ordningen er nå på høring og vil tre i kraft i løpet av juni 2013.

Avsetningen til SMIL-ordningen økes med 5 mill. kroner til 225 mill. kroner i 2014. Tilskudd til drenering inngår i denne avsetningen og videreføres med 100 mill. kroner for 2014.

Investeringsstøtte til organisert beitebruk

Forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder viderefører bestemmelser om investeringer i fysiske installasjoner i beiteområder og elektronisk overvåkingsutstyr, og åpner også for tilskudd til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter. Videre åpner forskriften for at det kan gis tilskudd til enkeltbruk der det grunnet naturgitte eller driftsmessige forhold ikke ligger til rette for samarbeid.

Erfaringene fra det nasjonale beiteprosjektet har vist at det er store utfordringer med å ajourføre organisering av beitelag og samarbeidsformer til endringer i besetningsstruktur og andre samfunnsinteresser. Dette arbeidet er ressurskrevende og det vil ofte være behov for økonomisk bistand til prosjektledelse og f.eks. juridisk kompetanse. Gjennomføring av slike prosesser er viktig for å skape forutsigbare rammer for næringsdrift, gir mulighet til omforente løsninger og har motiverende effekt på eksisterende og framtidige saueholdere.

Rammen til investeringsstøtte til tiltak i beiteområder videreføres med 11 mill. kroner i 2014.

Klima- og miljøprogrammet – bærekraftig jordbruk gjennom god agronomi

Klima- og miljøprogrammet ble innført fra 2013 og er en sammenslåing av det tidligere klimaprogrammet og ordningen informasjons- og utviklingstiltak miljø. Klima- og miljøprogrammet omfatter temaene klimagassutslipp, klimatilpassing, vannmiljø, samt kulturlandskap og naturmangfold (inkludert genetiske ressurser).

Klima- og miljøprogrammet forvaltes av SLF og fylkesmannen. Partene i jordbruksoppkjøret avtaler fordelingen i eget møte. Midlene skal gå til utredningsprosjekter og til informasjonstiltak på miljøområdet.

Avsetningen til Klima- og miljøprogrammet videreføres med 18 mill. kroner i 2014. Det er behov for prosjekter relatert til forvaltning og beiting i utmark for å hindre gjengroing og ivareta miljøverdiene. Videre er det fortsatt behov for prosjekter innen klima- og energirådgivning i jordbruket.

Utvalgte kulturlandskap

Det er pekt ut 22 utvalgte kulturlandskap i jordbruket med omfattende kulturhistoriske og biologiske verdier. Avsetningen er på til sammen 14 mill. kroner i 2013, hvorav 8 mill. kroner fra jordbruksavtalen. Landskapene er kilder til kunnskap og opplevelse knyttet til vår felles natur og kultur, og grunneiere og kommuner er nøkkelspillere i synliggjøring og verdiskaping. Det er behov for midler til både istandsetting og skjøtsel i de utvalgte områdene. Det er inngått over 300 avtaler om skjøtsel og mer enn 400 grunneiere/drivere mottar tilskudd fra satsingen. Avsetningen videreføres med 8 mill. kroner i 2014. Midlene ses i sammenheng med midler på Miljøverndepartementets budsjett. Ordningen blir evaluert i 2013, og resultatene vil foreligge til jordbruksoppkjøret 2014.

Verdensarvområdene

I markedsføringen av Norge som reisemål blir kulturlandskapet i verdensarvområdene aktivt profilert. Landbrukets skjøtsel og ivaretagelse av landbrukets kulturlandskap bidrar til viktige verdier i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden. Det er et mål å stimulere til drift og utvikling av områdene slik at kul-

turlandskapet blir ivaretatt for framtiden. Avsetningen videreføres med 3 mill. kroner i 2014. Miljøverndepartementet bidrar i tillegg med 3 mill. kroner. Midlene ses i sammenheng med øvrige midler på Miljøverndepartementets budsjett.

Energieffektivisering i veksthusnæringen

I jordbruksoppkjøret 2012 ble det igangsatt et 3-årig prosjekt i regi av Norsk gartnerforbund. Prosjektet *Energieffektivisering og redusert klimautslipp i veksthusnæringen* har en ramme på 1 mill. kroner per år. Avsetningen videreføres med 1 mill. kroner for 2014. Prosjektet avsluttes i 2015.

Biogass

I 2011 utgjorde utslipp fra jordbruket om lag 8 pst. av Norges samlede klimagassutslipp. Metangass fra husdyrgjødsel utgjør en del av dette. I Meld. St. 21 (2011–2012) står det at *Regjeringen vil bidra til utvikling av biogass i Norge, blant annet gårdsbaserte biogassanlegg og store sambehandlingsanlegg for husdyrgjødsel og avfall*. For å nå denne målsettingen trengs det et insentiv for jordbruksforetak til å levere husdyrgjødsel til biogassanlegg. I behandlingen av jordbruksoppkjøret 2012 vedtok Stortinget å innføre et pilotprosjekt hvor det gis tilskudd på 15 kroner per tonn husdyrgjødsel som jordbruksforetaket leverer til et biogassanlegg. Det ble satt av 1 mill. kroner til ordningen for 2013. Avsetningen økes til 2 mill. kroner i 2014, og tilskuddsatsen økes til 30 kroner per tonn husdyrgjødsel.

7.4 Økologisk produksjon og forbruk

Regjeringens mål er at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020, jf. Meld. St. 9 (2011–2012). Handlingsplanen for å nå 15 prosentmålet, *Økonomisk, agronomisk – økologisk!*, legger vekt på at svingninger i markedet ikke skal underminere de langsiktige målsetningene. Det skal derfor arbeides parallelt med strategier innenfor produksjon og forbruk, men der vektingen må avveies mot hva som er den mest dominerende utfordringen til enhver tid.

7.4.1 Økologisk produksjon og markedsutvikling

Økologisk produksjon utgjør små, men økende andeler av den totale produksjonen innen de ulike produksjonsområdene. NILFs driftsgranskninger

viser at økonomien i økologisk melke- og storfeproduksjon er minst på høyde med tilsvarende konvensjonell produksjon. Det er imidlertid variasjoner mellom år. For å sikre at produsenter fortsatt ønsker å drive økologisk, er det viktig å sikre stabilitet og forutsigbarhet i priser og tilskuddsordninger.

Tilgangen og prisen på økologisk kraftfôr er en av de største utfordringene for den videre utviklingen av den økologiske sektoren. Høye priser på råvarer på verdensmarkedet er en vesentlig årsak til at prisene på økologisk kraftfôr blir høye. En økning av norsk økologisk kornproduksjon vil bidra til å imøtekomme etterspørselen etter økologisk fôrkorn og matkorn.

Arealer i økologisk drift utgjør 5,6 pst. av det fulldyrkede økologiske arealet i Norge, hvorav ca. 5,1 pst. er godkjent omlagt areal. Etter sterk vekst fra 2007 til 2009, har arealer under omlegging gått betydelig tilbake siden 2010, og vil påvirke veksten i økologiske arealer i årene som kommer.

Omsetningen av økologiske produkter var rekordstor i 2012. Samlet for alle produktgrupper økte omsetningen i dagligvarehandelen med 17 pst. i 2012 i forhold til i 2011.

Avvikling av bindingstiden og omleggingstilskuddet

I jordbruksoppkjøret 2010 ble det vedtatt å innføre krav om driftsbeskrivelse som grunnlag for å søke omleggingstilskudd. Som en konsekvens av dette opphører kravet om bindingstid. Driftsbeskrivelse har endret navn til Økoplan, og er nå et krav Debio stiller ved omlegging til økologisk drift.

Omleggingstilskuddet avvikles for arealer som starter omlegging i 2014. Tilskuddet gis i dag til arealer under omlegging til økologisk drift (karensarealer). Med denne endringen vil arealer i 2. og 3. års karens i stedet få økologisk arealtilskudd. Det vil ikke være økologisk arealtilskudd til arealer i 1. karensår. En avvikling av omleggingstilskuddet vil føre til en forenkling både for foretakene og forvaltningen, i tillegg til at kontrollbarheten blir bedre.

Økt prisnedskrivningstilskudd

Med avvikling av omleggingstilskuddet som beskrevet over, vil arealer med frukt, bær og grønnsaker under omlegging komme bedre ut økonomisk enn ved dagens praksis. Dette er imidlertid også de produksjonene som er mest kostbare å legge om. For potetarealer vil dette ikke ha noen økonomiske konsekvenser. Fore-

tak som legger om korn og grovfôr vil i utgangspunktet komme noe dårligere ut økonomisk enn i dag. For å legge til rette for økte priser på økologisk korn er partene enige om å øke prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn fra 1. juli 2013 med 8 øre per kilo og med ytterligere 40 øre per kilo fra 1. juli 2014. Dette vil kunne stimulere til økt produksjon av økologisk korn.

Det anses ikke å være store kostnader forbundet med omlegging til økologisk grovfôrproduksjon. For å unngå reduserte insentiver til omlegging til økologisk kjøtt- og melkeproduksjon vil partene vurdere endringer i dyretilskudd til økologisk produksjon ved neste års jordbruksoppkjøret.

Samlet avsetning til økologisk produksjon for 2014 er på 122,6 mill. kroner (se tabell 7.9).

7.4.2 Utviklingsmidler

Midler til utviklingstiltak innen økologisk landbruk skal støtte opp under Landbruks- og matdepartementets handlingsplan for økologisk produksjon og forbruk *Økonomisk, agronomisk – økologisk!*, og bidra til å nå målet om at 15 pst. av matproduksjonen og matforbruket skal være økologisk i 2020. Den nylig gjennomførte evalueringen sier at midlene har ført til styrket tilbud og etterspørsel, men effektiviteten av midlene kunne vært bedre. Departementet mener at en del av utviklingsarbeidet til økologisk landbruk i større grad kan integreres i det generelle miljø- og næringsutviklingsarbeidet, og at prosjektarbeidet for øvrig må effektiviseres.

Overføring av midler til Norsk landbruksrådgiving (NLR)

NLR har gjennom en årrekke tilbudt *Økologisk Førsteråd* til alle gårdbrukere uavhengig av medlemskap. Dette har blitt finansiert over utviklingsmidlene til økologisk landbruk forvaltet av SLF. I tillegg har NLR også fått tildelt andre prosjektmidler innen veiledning om økologisk drift. 6 mill. kroner flyttes fra kap. 1150, post 50 og utviklingsmidlene til økologisk landbruk, til NLR sitt grunntilskudd over kap. 1150, post 77.13 fra 2014, slik at dette innlemmes i NLR sin ordinære portefølje. Se nærmere omtale i kapittel 7.11.1. Bevilgningsvedtaket gjøres i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Summen tilsvarer om lag det NLR har blitt tildelt til veiledning innen økologisk produksjon de senere år, og det forutsettes at veiledning og rådgiving innen økologisk landbruk videreføres.

Tabell 7.9 Tilskudd for å øke økologisk produksjon og forbruk, mill. kroner.

	Budsjett 2013	Prognose 2013	Budsjett 2014
Omleggingstilskudd	13,5	13,5	13,5
Arealtilskudd ¹	43,3	43,5	39,5
Husdyrtilskudd	57,5	56,0	57,0
Prisnedskrivning økologisk korn	9,0	9,5	12,6
Totalt produksjonstilskudd	123,3	122,5	122,6
Premieringsordningen for økologisk kjøtt ²	0,1	-	0,0
Markedsføring og informasjonstiltak i Matmerk ³	2,0	2,0	2,0
Utviklingsmidler ⁴	44,0	-	32,0
Norsk Landbruksrådgivning, veiledning økologisk ⁵	-	-	6,0
Fylkesvise BU-midler, utvikling/tilrettelegging ⁶	-	-	7,0
Sum	169,4		169,6

¹ Inkludert kornkampanjen 2013 (utgjør 4 mill. kroner).

² Ordningen er under avvikling og underforbruket forklares med mindre etterspørsel etter midler enn budsjettet.

³ Over Matmerk sin bevilgning fra LUF.

⁴ Forvaltes av SLF. Tallet for 2013 inkluderer midler til økologisk veiledning i regi av Norsk Landbruksrådgivning og midler til oppfølging av regionale handlingsplaner.

⁵ Fra 2014 flyttes midlene fra utviklingsmidlene innen økologisk landbruk til Norsk Landbruksrådgivning, kap. 1150, post 77.13 til veiledning innen økologisk landbruk. Bevilgningsvedtaket gjøres ifm. budsjettprop. for 2014.

⁶ Fra 2014 flyttes midlene fra utviklingsmidlene innen økologisk landbruk til de fylkesvise BU-midlene til utviklings- og tilretteleggingstiltak i regi av fylkesmannsembetene.

Overføring av midler til gjennomføring av handlingsplanen til utviklings- og tilretteleggingsmidler over BU-ordningen

Fylkesmannen har en viktig rolle som pådriver for utvikling av økologisk landbruk i det enkelte fylke, og økologiske handlingsplaner har ligget til grunn for arbeidet. De senere årene har det blitt fordelt 7 mill. kroner årlig til oppfølging av handlingsplanene. Den gjennomførte evalueringen viste at forvaltningseffektiviteten av midlene kan bli bedre. Partene er enige om at regionale og lokale prioriteringer innen økologisk landbruk i større grad bør innlemmes som en del av fylkesmennes øvrige strategiske næringsutviklingsarbeid, da dette vil gi samordnings- og effektiviseringsgevinster. Satsingen på økologisk landbruk er allerede en viktig del av fylkenes regionale næringsprogram. Det er derfor hensiktsmessig å samle fylkenes økologisatsing i de regionale næringsprogrammene. 7 mill. kroner flyttes fra utviklingsmidlene innen økologisk landbruk til fylkesmennes utviklings- og tilretteleggingsmidler innenfor regionalt næringsprogram (BU-ordningen) fra 2014. Det forutsettes at fylkene

viderefører satsingen på økologisk landbruk ved å innlemme målsettingene fra handlingsplanene i de regionale næringsprogrammene.

Generisk markedsføring i regi av Matmerk

Ansvar for generisk markedsføring for økologisk mat har de siste årene vært lagt til Matmerk, og har vært supplert med en vesentlig andel prosjektmidler fra SLF. Arbeidet videreføres med 2 mill. kroner i 2014, jf. kapittel 7.2.1. Satsingen skal bidra til å ivareta statens ansvar for informasjonsevne og økologiske produksjonsformer og produkter.

Utviklingsmidler forvaltet av Statens landbruksforvaltning (SLF)

Foregangsfylkene ble etablert i 2010. Disse fylkene har et særskilt ansvar for utviklingen innen ett innsatsområde og for å formidle kunnskap og erfaringer til andre. Evalueringen av virkemidlene til økologisk landbruk viste at foregangsfylkene har fått en viktig posisjon. Satsingen på foregangsfylker skal styrkes, både i form av økt ramme og

forsterking av foregangsfylkenes nasjonale ansvar.

Øvrige utviklingsmidler forutsettes utlyst på vanlig måte. SLF skal arbeide for å få inn gode prosjekter for hele verdikjeden, inkludert markedsprosjekter som skal bidra til økt omsetning. Midlene skal i 2014 ikke brukes til generisk markedsføring. Videre oppfølging når det gjelder forvaltning av midlene vil bli gjort i dialog med avtalepartene.

7.4.3 Bevilgning til økologisk produksjon og utviklingstiltak

Midlene til utviklingstiltak innen økologisk landbruk, som forvaltes av SLF, økes med 1 mill. kroner. Med flytting av til sammen 13 mill. kroner (6 mill. kroner til NLR jf. kapittel 7.11.1, og 7 mill. kroner til fylkesmannens utviklings- og tilretteleggingsmidler over BU-ordningen, jf. kapittel 7.4.2) blir bevilgningen til utviklingstiltak til økologisk landbruk på 32 mill. kroner i 2014.

SLF har gjennomgått tidligere tilsagn og oppfølging av prosjekter som ikke har vært formelt avsluttet. Departementet legger til grunn at inn-dratte midler til og med 2012 frigjøres til fondskapital.

Samlet avsetning til økologisk jordbruk for 2014 blir på 169,6 mill. kroner, jf. tabell 7.9.

7.5 Korn, kraftfôr og mel

I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* uttales det bl.a. følgende om norsk kornproduksjon:

«Nasjonal kornproduksjon er av stor betydning for norsk selvforsyning. Landbruks- og matpolitikken har bidratt vesentlig til geografisk produksjonsfordeling, dvs. å spre norsk kornproduksjon over hele landet, og at man får utnyttet knappe nasjonale kornarealer. Det er derfor viktig å videreføre denne politikken.»

Kornarealet har blitt redusert de siste årene og avlingsfremgangen per dekar har stagnert. Grunnlagsmaterialet fra Budsjettneemnda for jordbruket viser svak lønnsomhet i kornproduksjonen. For å bidra til økt kornproduksjon må lønnsomheten forbedres, fortrinnsvis gjennom økt kornpris for å stimulere til å ta ut høyere avling per dekar. Når nivået på kornprisene skal vurderes, må en legge til grunn et verdikjedeperspektiv. Fôrkornprisene må fastsettes i avveiering

mellom behovet for å stimulere til økt fôrkornproduksjon og bedring av økonomien for fôrkornproduzentene på den ene siden, og hensynet til kostnadene i husdyrholdet på den andre siden. Ved vurdering av økning i matkornprisen må det foretas avveieringer mellom behovet for å stimulere til økt matkornproduksjon og bedring av økonomien for matkornproduzentene, sett opp mot hensynet til konkurransesituasjonen for bakerbransjen.

7.5.1 Målpriser, prisnedskrivningstilskudd og kraftfôr

Målprisene på matkorn økes med 20 øre per kg. Målprisene på bygg og havre økes med 18 øre per kg og oljevekster økes med 25 øre per kg. Satsene for prisnedskrivningstilskudd til norsk korn (post 73.19) økes med 8 øre per kg for korn og for oljefrø. Det disponeres 63,3 mill. kroner av ledige midler til prisnedskrivning for norsk korn fra 01.07.2013. Med grunnlag i en karbohydratandel på 70 pst. og antatt fortsatt høye importpriser på soya, har partene lagt til grunn at råvarer til kraftfôr vil bli 7 øre/kg dyrere som følge av avtalen.

7.5.2 Tilskudd til matkorn (post 73.20)

Importen av bakervarer øker og hjemmemarkedet for matkorn faller med om lag 2 pst. per år. Dette viser at konkurransekraft i verdikjeden korn, mel og brød- og bakervarer er en stor utfordring.

Partene er enige om å legge om matkorntilskuddet slik at satsen kun omfatter norsk matkorn. Samtidig økes bevilgningen til post 73.20 slik at satsen økes med 12 øre per kg til 26 øre per kg. Matkorntilskuddet trekkes fra i tollkalkylen slik at tollsatsen reduseres og råvarekostnaden blir om lag den samme, uavhengig av om matkornet er norsk eller importert. Totalt blir dermed prisen på matkorn til mel uendret.

7.5.3 Tilskudd til lagring av såkorn (post 77.12)

I jordbruksoppgjøret 2011 ble partene enige om å innføre en ordning med tilskudd til lagring av såkorn. Som følge av prognoser for overlagret såkorn i 2014, økes bevilgningen til post 77.12 med 3,5 mill. kroner.

7.6 Frukt, bær, grønt og poteter

I Innst. 234 S (2011–2012) til Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* uttaler

Næringskomiteen bl.a. følgende om gartneri og hagebruk:

«Komiteen er kjent med at det innen denne sektoren er markedsvekst. Komiteen er opptatt av at den norske produksjonen utvikles med gode produkter og videreutvikler sin posisjon i markedet.

Komiteen merker seg at det i meldingen legges opp til at det bør stimuleres til fortsatt satsing innenfor poteter, frukt, bær og grønnsaker. Komiteen støtter målet i meldingen om at produksjonen om lag bør dekke dagens andel av forbruket av poteter og grønnsaker i de periodene det er tollvern. I tillegg må det satses offensivt på konsumproduksjon av frukt og bær, bl.a. epler, plommer, jordbær og bringebær. Det må også være en målsetting at konserverindustrien fortsatt bruker norske råvarer.

Komiteen vil understreke at norsk frukt- og grøntnæring er en kunnskapsintensiv produksjon med behov for et solid forskningsmiljø og en god faglig rådgivningstjeneste. Både FoU-tiltak og verdiskapingsprogram skal være med å legge til rette for vellykkede satsinger.»

7.6.1 Endringer i målpris

Partene er enige om å øke målprisene for frukt, bær og grønnsaker innenfor en ramme på 2,7 pst., og å øke målprisen for potet med 25 øre per kg, jf. fordelings skjema.

7.6.2 Markeds-, utviklings- og rådgivningstiltak

For å stimulere til å nå målsetningen om økt norsk produksjon av frukt og grønt, er partene enige om øke følgende markeds-, utviklings- og rådgivningstiltak.

Avsetningen til Opplysningskontoret for frukt og grønt økes med 2 mill. kroner over post 70.11.

Avsetningen til Norsk landbruksrådgivning økes med 4,5 mill. kroner over post 77.13, jf. kapittel 7.11.1. Midlene knyttes til økt satsing på veiledning innenfor grøntsektoren.

Avsetningen til Sagaplant økes med 1 mill. kroner over post 77.15. Midlene knyttes til sikring av norsk plantemateriale, for profesjonelle dyrkere, gjennom sortsutprøving og tiltak som sikrer norsk planteoppal.

Avsetningen til Graminor økes med 2,2 mill. kroner over post 77.15, jf. kapittel 7.11.2. Dette fordeles seg på Graminors arbeid med utvikling av

nye sorter for engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker (0,8 mill. kroner), drift av karantenefelt for poteter (0,4 mill. kroner) og en avsetning på 1 mill. kroner til utvikling av ny teknologiplattform. Støtten til Nordic Public-Private Partnership for Pre-breeding foreslås videreført med 1,2 mill. kroner.

Til sammen utgjør dette en samlet økning i avsetningen til markeds-, utviklings- og rådgivningstiltak i grøntsektoren på 9,7 mill. kroner, jf. fordelings skjema.

7.6.3 Arealtilskudd potet (post 74.17)

Partene er enige om å øke satsen for arealtilskudd potet med 15 kroner per daa, jf. fordelings skjema.

7.6.4 Distrikts- og kvalitetstilskudd (post 73.17)

I distrikts- og kvalitetstilskuddet til grønnsaker er partene enige om å øke maksimalt tilskuddsbeløp per foretak med 10 pst. og å øke kvantumsbegrensningene med 10 pst. Satsene i distrikts- og kvalitetstilskudd til frukt, bær og grønnsaker økes tilsvarende 10 pst. og avsetningen til distriktstilskudd potet Nord Norge økes med 10 øre per kg. Endringene vil utgjøre en samlet økning i avsetningen til distrikts- og kvalitetstilskudd til frukt, bær, grønnsaker og potet på 10,1 mill. kroner, jf. fordelings skjema.

7.6.5 Tilskudd til fruktlager (post 77.17)

Partene er enige om å øke avsetningen til tilskudd til fruktlager med 2 mill. kroner, jf. fordelings skjema.

7.6.6 Arbeidsgruppe

Partene er enige om å nedsette en arbeidsgruppe for å utrede og vurdere tilskudd til produsenteide grønnsaks- og potetpakkerier, eget distrikts- og kvalitetstilskudd for bær til industri og innfraktilskudd for poteter, frukt, bær og grønnsaker.

7.6.7 Annet

Det vises til kapittel 7.3.5 om miljøvirkemidler over LUF (post 50.11). Prosjektet *Energieffektivisering og redusert klimautslipp i veksthusnæringen* har en ramme på 1 mill. kroner per år. Partene er enige om å videreføre bevilgningen på 1 mill. kroner for 2014. Prosjektet avsluttes i 2015.

7.7 Melk

I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* heter det bl.a. følgende om norsk melkeproduksjon:

«Melkeproduksjon er avgjørende for å kunne nå målet om et levende landbruk over hele landet og andre landbrukspolitiske mål.»

Det er fortsatt behov for å styrke økonomien i melkeproduksjonen ytterligere. Dette har bl.a. bakgrunn i det store behovet for investeringer i driftsbygninger som følge av nye krav til dyrevelferd, modernisering for å sikre rekruttering til næringen og for å tilrettelegge for nye driftsformer.

Partene er på bakgrunn av dette enige om å øke målprisen for melk med 23 øre per liter og å styrke tilskuddsordningene for melkeproduksjon. Det foreslås å øke driftstilskudd kumelk med 6 000 kroner per bruk for Sør-Norge og Jæren, og 8 000 kroner per bruk for Nord-Norge. Driftstilskudd geitemelk foreslås økt med 8 000 kroner per bruk. Videre foreslås det å øke grunntilskudd geitemelk med 15 øre per liter, og å øke distrikts-tilskudd melk med 1 øre per liter i sone C og 2 øre per liter i sone D til J. Jæmfør omtale i kapittel 7.8.1 om satsing på produksjon av storfekjøtt, foreslås det å innføre et kvalitetstilskudd for storfekjøtt. Det vises til fordelingsskjemaet for mer informasjon om satsendringene for de ulike tilskuddsordningene.

7.7.1 Kvoteordningen for melk

Geitemelkproduksjonen

Grunnet overproduksjon av geitemelk, er partene enige om at geitemelkkvote solgt til staten høsten 2013, ikke blir solgt ut. Videre er partene enige om at det ikke skal være mulig å konvertere kvote fra kumelk til geitemelk, fra og med forskriftsendring sommeren 2013.

Omsetningsordningen

Enkelte produsenter har hentet ut en gevinst ved å selge og kjøpe deler av kvoten samme år. Dette har de gjort dels fordi det i 2012 var ulik statlig kvotepris ved salg og kjøp, og dels fordi det vil være ulik kvotepris i det private og statlige markedet. For å unngå dette er partene enige om at det legges til følgende setning i § 8 Omsetning av kvote, i kvoteforskriften:

«Selger av kvote kan ikke kjøpe kvote i samme omsetningsrunde.»

Kvoteåret for kumelk

Fra og med 2007 ble det innført et eget kvoteår for kumelk, som gjelder fra 1. mars til 28./29. februar. Formålet med dette var å få en høyere melkeleveranse i november og desember. I disse månedene har leveransene tradisjonelt sett vært lave, mens behovet er høyt som følge av jul og nyttår. Utgangspunktet for endringene var at produsentene tilpasset seg kvoten på slutten av året, og produserte noe mindre i november og desember, for ikke å få overproduksjon og bli ilagt overproduksjonsavgift. Partene er enige om å gi SLF i oppdrag å vurdere fordeler og ulemper med at kvoteåret for kumelk løper fra 1. mars til 28./29. februar, i forhold til at kvoteåret følger kalenderåret.

Endring i kvoteforhold

Partene er enige om å videreføre at endringer i kvoteforhold for samdrifter (oppstart, innmelding, utmelding og oppløsning) har frist 1. februar for ku og 1. desember for geit, med virkning fra påfølgende kvoteår. Frister for innmelding av kvotekjøp, -salg og -leie beholdes uendret. Partene er videre enige om at andre endringer i kvoteforhold kan skje løpende, men må innmeldes eller søkes om til SLF. Andre endringer i kvoteforhold kan være eierskifte/brukerskifte (inkl. inntreden i eksisterende leieforhold/samdrift), konvertering, sammenslåing, kjøp av tilleggsjord med kvote, oppstart av produksjon på sovende kvote, flytting av produksjon og flytting av kvote.

7.7.2 Prisutjevningsordningen for melk – høring av satser

SLF har sendt forslag til satser i prisutjevningsordningen for melk for kommende avtaleperiode på høring. Det vises til høringsbrev fra SLF av 22.03.2013. Satsene i prisutjevningsordningen fastsettes av SLF etter ordinære forvaltningsmessige prosedyrer.

7.8 Kjøtt og egg

I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* står det bl.a. følgende om norsk kjøttproduksjon:

«Produksjon av melk og grovforbaserte kjøttslag er en bærebjelke i distriktslandbruket, og skal foregå i alle regioner i landet. Å øke produksjonen av produkter fra graseteende dyr i takt med etterspørselen er derfor spesielt viktig for å holde arealene i drift og som grunnlag for økonomisk aktivitet og sysselsetting i mange områder.»

7.8.1 Satsing på produksjon av storfekjøtt

For 2013 er det prognosert en underdekning på 10 600 tonn norsk storfekjøtt i forhold til innenlandsk etterspørsel. Underdekningen skyldes redusert storfehold med bakgrunn i nedgang i melkeforbruket over tid og økt årsproduksjon per melkeku. Det legges vekt på å følge opp regjeringens ambisjon om å øke produksjonen i takt med økende etterspørsel. Ved de siste jordbruksoppkjørene har det derfor særskilt vært satset på tiltak rettet mot grovforbasert husdyrhold.

Landbruks- og matministeren nedsatte 26.10.2012 en ekspertgruppe for å vurdere produksjons- og markedsmessige forhold i verdikjeden for storfekjøtt med sikte på tiltak for økt produksjonsomfang. Gruppen foreslo bl.a. å innføre et nytt kvalitetstilskudd for storfeslakt.

Partene er enige om å etablere et slikt tilskudd. Det legges til grunn at tilskuddsordningen bør være enklest mulig utformet, og det innføres derfor ikke noen inndeling av tilskuddsordningen etter kvalitet (inkl. fettgruppe). Det legges til grunn at prisdifferensieringen i markedet med hensyn på kvalitet, bør være et tilstrekkelig incitament for å oppnå de ønskede egenskaper på slakteleveransene. Det bør imidlertid fastsettes en minimumskvalitet for at slaktet skal være tilskuddsberettiget. Tilskuddet skal derfor kun gis for storfeslakt av kvalitet O og bedre.

Tilskuddet skal gis for alle typer storfeslakt, ekskl. kyslakt. Dette fordi det er behov for å bygge opp antall mordyr, og at det derfor ikke er ønskelig å stimulere til slakting av kuer.

Partene legger til grunn en avsetning på 164,7 mill. kroner for ordningen. Basert på et samlet volum storfekjøtt på 80,7 mill. kg og at kvalitetstilskuddet kun skal gis for slakt av klasse O og bedre, men ekskl. kyslakt, gir dette en sats på 3,70 kroner per kg.

Partene er videre enige om å øke satsene for hhv. driftstilskudd til spesialisert kjøttproduksjon og beitetilskuddene til storfe. Det vises for øvrig til forslagene i kapittel 7.2.11 Forskning når det gjelder kunnskapsutvikling om verdikjeden for storfekjøtt.

7.8.2 Tiltak for sau/lam

Det vises til kapittel 7.9.1 når det gjelder partenes forslag til satsing på grovforbasert husdyrproduksjon.

Tilskuddet til lammeslakt har særskilt bidratt til å styrke lønnsomheten for produsenter med god avdrått og lam av god kvalitet. Tilskuddet inngår i maksimalbeløpsbegrensningen for tilskudd husdyr, med en avkorting på 3,6 mill. kroner i 2012 for foretak med produksjon av lam. Partene er enige om at tilskudd til lammeslakt ikke lenger skal omfattes av maksimalbeløpsgrensen for tilskudd husdyr, og derfor forvaltes som en egen ordning innenfor rammen av produksjonstilskuddssystemet.

Jordbruksforetak som leverer sine sauer/lam til mindre slakterier, dvs. slakterier som mottar færre enn 2 000 sau/lam per år, kan motta tilskuddet selv om det ikke er brukt godkjent klassifisør. Partene er enige om å endre denne ordningen slik at det fastsettes en foreløpig sats for tilskuddet basert på forventet gjennomsnittlig klassifisering for lam ved den aktuelle søknadsomgangen, uavhengig av om det er brukt godkjent klassifisør eller ikke. Dette vil øke forutsigbarheten både for jordbruksforetakene og forvaltningen. For at sau/lam mottatt ved slike mindre slakterier skal gi grunnlag for utbetaling av tilskudd, må slakteriene melde fra til SLF før slaktesesongen starter.

Tilskuddet til norsk ull økes med 1 krone per kg til 32 kroner per kg som et bidrag til vektlegging av kvalitetsproduksjon av ull i norsk sauehold.

7.8.3 Markedsordningene for kjøtt og egg

Ved jordbruksoppkjøret 2012 ble det fastsatt at det skulle gjennomføres en utredning av en eventuell omlegging av markedsordningene for lam og egg til volummodellen, dvs. markedsregulering basert på volumindikatorer i stedet for målpris. Det ble lagt til grunn at utredningen skulle baseres på de samme forutsetninger og ha den samme sammenheng som arbeidsgruppen som i 2009 avga rapport om omlegging av markedsordningen for storfekjøtt til volummodellen.

I rapport avgitt 15.11.2012 anbefalte arbeidsgruppens flertall omlegging av markedsordningen for lam til volummodellen i samsvar med gjeldende regelverk for storfekjøtt. Gruppens flertall anbefalte også omlegging av markedsordningen for egg til volummodellen, men med noe annet opplegg enn for storfekjøtt. Det var enig-

het om at omleggingen burde gjennomføres fra 01.07.2013.

Avtalepartene var ved jordbruksoppkjøret 2008 enige om at det ikke lenger skulle være adgang til markedsregulerende tiltak (avsetnings-tiltak) for sau fra 01.01.2009. Arbeidsgruppen drøftet om det igjen skulle bli adgang til markedsregulering på sau, og at sau sammen med lam skulle inngå i volummodellen. Et flertall i gruppen gikk i mot en slik omlegging.

Etter en helhetsvurdering er partene nå enige om at sau bør inngå sammen med lam i volummodellen. Dette innebærer at det blir adgang til å gjennomføre markedsregulering for både sau og lam.

7.8.4 Innfrakttilskudd kjøtt og egg

Ved jordbruksoppkjøret i 2010 var partene enige om å implementere et nytt innfrakttilskudd for dyr til slakt. Partene er enige om at tilskuddsforvalter, SLF, til jordbruksoppkjøret i 2014 skal framlegge en evaluering av effektene av endringene i ordningen. Det er satt av midler over post 01 Driftskostnader i 2013 for å finansiere evalueringen.

Eggpakkeriet i Silsand på Senja ble nedlagt i januar 2012, og i henhold til regelverket for innfrakttilskuddet for egg er det dermed ikke noen godkjente eggpakkerier igjen i Nord-Norge. Innfrakttilskuddet for egg utmåles i dag med en basissats per kg egg differensiert for sone 0-6. I tillegg kommer et særskilt satstillegg per sone for eggleveranser fra Nord-Norge. For å forenkle innfrakttilskuddet er partene enige om at de særskilte satstilleggene for Nord-Norge avvikles, og at det i stedet etableres nye soner for Nord-Norge innenfor hovedordningen.

Partene legger til grunn at forbruket over ordningen videreføres med en økonomisk ramme på om lag 8 mill. kroner og at gjeldende satsnivå for Nord-Norge videreføres innenfor det nye sonesystemet.

7.9 Produksjonstilskudd

7.9.1 Satsing på grovfôrbasert husdyrhold

Partene har lagt vekt på å styrke økonomien i det grasbaserte husdyrholdet. Det vises til kapittel 7.8 vedrørende nytt tilskudd til produksjon av storfe-kjøtt og tiltak for norsk sauehold. Partene er også enige om en rekke satsøkninger i tilskuddsordninger rettet mot grovfôrbasert husdyrhold for å bedre rammevilkårene i næringen.

Målprisen for melk økes med 0,23 kroner per liter. Melkeproduksjonen styrkes også gjennom økning av satsene for grunntilskudd geitmelk og distriktstilskudd melk. I tillegg heves satsen for driftstilskudd melk.

I tillegg til det nye kvalitetstilskuddet for storfekjøtt økes satsen for driftstilskudd for ammekuer med 100 kroner per dyr, nytt maksimalbeløp for denne ordningen blir 114 000 kroner per foretak.

Målprisen for lam økes med 3,50 kroner per kg. Videre stimuleres produksjonen av sau/lam gjennom heving av satser for tilskudd husdyr for sau over 1 år, og ved at tilskuddet til lammeslakt ikke lenger omfattes av maksimalbeløpsavgrensningen for tilskudd husdyr.

Partene er videre enige om å stimulere til økt beitebruk gjennom heving av utmarksbeitetilskuddet for både storfe og småfe. I tillegg økes beitetilskuddet for storfe med 17 kroner per dyr. Heving av satser og maksimalbeløp for avløsertilskudd ferie og fritid med 3,9 pst. har også en positiv effekt for jordbruksforetak med husdyrhold.

Når det gjelder produksjonstilskudd, økes dessuten satsene for tilskudd husdyr til avlsgris og slaktegris med hhv. 150 og 3 kroner per dyr i alle satsregioner.

7.9.2 Hjort

I Norge er det i dag 85 jordbruksforetak med oppdrett av hjort, fordelt over hele landet. Det produseres vel 3 200 hjortekalver per år, som selges som 1,5-årige slakt og utgjør i alt omtrent 160 tonn kjøtt per år.

Det er en økende satsing på hjorteoppdrett som bidrar til å dekke innenlandsk etterspørsel av kjøtt og til å holde kulturlandskapet i hevd. For å bidra til videreutvikling av denne vekstnæringen er partene enige om å innføre tilskudd husdyr til hjort med en sats på 210 kroner per dyr over 1 år.

7.9.3 Birøkt

Norsk birøkt er viktig både for produksjon av honning og for pollinering av frukt, bær og oljevekster i tillegg til pollinering av ville vekster, som bidrar til å opprettholde artsmangfoldet. Partene er derfor enige om å øke støtten til birøkt med en satsøkning på 50 kroner til i alt 400 kroner per bikube. Videre skal kravet om et driftsomfang på minst 25 kuber for å være tilskuddsberettiget, ikke lenger gjelde jordbruksforetak som også mottar utbetaling av produksjonstilskudd på annet grunnlag.

7.9.4 Nytt fagsystem for produksjonstilskudd og avløsertilskudd

Det er utviklet en ny elektronisk løsning for regionale miljøprogram (RMP). Systemet, e-Stil, er utviklet og klart til bruk ved søknadsomgangen høsten 2013.

Det eksisterende fagsystemet for produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid er i stor grad utformet i perioden 1995–2000 og basert på gammel teknologi. Systemet er komplisert, lite effektivt og det er risiko for feil og feilutbetalinger. Når arbeidet med e-Stil ble igangsatt, var intensjonen at systemet senere skulle kunne videreutvikles til også å kunne nyttes for produksjonstilskudd og avløsertilskudd. Dette vil gjøre søknader om tilskudd enklere og mer effektivt for næringsdrivende og effektivisere saksbehandlingen av søknadene.

Partene er enige om at SLF til jordbruksoppjøret i 2014 skal utrede muligheten for å oppnå et sikrere, mer effektivt og mer brukervennlig forvaltningsregime for produksjonstilskudd og avløsertilskudd ved ferie og fritid i fagsystemet eStil. Det opprettes en referansegruppe med representanter fra avtalepartene, fylkesmannen og kommunen.

7.9.5 Utmåling av produksjonstilskudd storfe med bruk av Husdyrregisteret

Husdyrregisteret skal bl.a. bidra til at man kan spore eventuell sykdom. Avtalepartene har tidligere lagt til grunn at registeret også skal kunne brukes som grunnlag for utmåling av tilskudd til storfe, slik at systemet med telledatoer for storfeproduksjon kan avvikles. Partene finner at Husdyrregisteret ikke nå kan tas i bruk til dette formålet. Dette fordi det for mange jordbruksforetak er en stor differanse mellom antall storfe hhv. oppgitt i søknadene om tilskudd og hva som er lagt inn av data i Husdyrregisteret.

I mange kommuner har Mattilsynet gjennomført test per jordbruksforetak av antall storfe oppgitt i søknad om produksjonstilskudd og antall storfe innmeldt til Husdyrregisteret. Erfaringene fra dette meget ressurskrevende pilotprosjektet har vist at datakvaliteten i Husdyrregisteret ikke er blitt vesentlig bedre i de områdene prosjektet har blitt gjennomført. Partene finner derfor at pilotprosjektet ikke videreføres.

Partene er enige om at en arbeidsgruppe, med deltakelse fra SLF, Mattilsynet, Kukontrollen (Tine) og Storfekjøttkontrollen (Animalia), skal

legge fram en rapport til partene innen 15.02.2014 om hvordan man kan oppnå bruk av Husdyrregisteret til utmåling av produksjonstilskudd for storfe. Gruppen skal ledes av SLF. Avtalepartene følger arbeidet gjennom deltakelse i en referansegruppe.

Rapporten må inneholde forslag til aktuelle tiltak som kan bedre datakvaliteten i Husdyrregisteret og en tidsplan for dette arbeidet. Fordi jordbruksforetakene har ansvaret for at korrekt dyretall blir meldt inn til Husdyrregisteret, er det viktig at forslagene omfatter tiltak som kan bedre kvaliteten på foretakenes innmelding av dyr til registeret.

7.10 Velferdsordninger

7.10.1 Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid

Der er viktig å ha gode velferdsordninger, bl.a. for å bidra til rekrutteringen til landbruket. For å bidra til at avløserlag og jordbruksforetak fortsatt skal ha tilgang på arbeidskraft med god kompetanse og erfaring, økes satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid med 3,9 pst. Maksimalbeløpet for tilskuddsordningen økes med 3 000 kroner til 72 000 kroner per foretak.

Endringene av satser og maksimalbeløp gjøres gjeldende for avløsergrunnlaget allerede i 2013, slik at økningene får effekt på utbetalingene av tilskuddet i 2014.

Partene er enige om at som et rekrutteringstiltak reduseres minimumsalderen for avløsere etter tilskuddsordningen fra 16 til 15 år.

7.10.2 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.

Det er viktig med gode velferdsordninger og at produsentene har sikkerhet ved sykdom, svangerskap/fødsel, syke barn og dødsfall. Partene er enige om å heve maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. fra 1 400 til 1 500 kroner. Endringen vil også styrke landbruksvikarordningen.

Partene er videre enige om at til jordbruksoppjøret 2014 skal SLF utrede to forhold knyttet til sykdomsavløsning. For ytterligere å styrke ordningens effekt for produsenter med små barn, skal SLF utrede utvidelse av sykdomsavløsning til også å omfatte tilfeller hvor det foreligger legeerklæring om sykdom for egne barn under 12 år. Denne utredningen må bl.a. omfatte antall dager som bør dekkes per år, anslag for bevilgningsbehov, kontroll og i hvilken grad regelverket for ordningen bør samsvare med NAVs regelverk for

omsorgspenger til lønsmottakere. Videre skal SLF utrede om det ved akutt sykdom/skade kan gis tilskudd til sykdomsavløsning gjennomført av ektefelle/samboere. Avtalepartene skal involveres i arbeidet gjennom en referansegruppe.

7.10.3 Tilskudd til landbruksvikarordningen

Partene er enige om at bevilgningen til landbruksvikarordningen økes med 7 mill. kroner til 62 mill. kroner. Dette fordi omfanget av tilskuddsberettiget landbruksvikarvirksomhet øker.

Gjeldende tilskuddssats per årsverk for landbruksvikarvirksomheten i avløserlagene videreføres med 270 200 kroner. Inntil 40 000 kroner av tilskuddet per årsverk kan benyttes til administrasjon, herunder opplæring.

Partene vil vise til forslaget om å heve maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. fra 1 400 til 1 500 kroner. Denne endringen vil også styrke landbruksvikarordningen.

7.10.4 Tilskudd til tidligpensjonsordningen for jordbrukere

Tidligpensjonsordningen skal bidra til å lette generasjonsoverganger i jordbruket.

For å være berettiget tidligpensjon kan bruker og/eller dennes ektefelle/samboer ikke lenger eie landbrukseiendom, drive eller ha næringsinntekt fra jordbruk/gartneri eller skogbruk. Fylkesmannen kan imidlertid gjøre unntak i tilfeller hvor bruker og dennes ektefelle/samboer eier hver sin landbrukseiendom og disse drives som selvstendige enheter. Partene er enige om at tilskuddsforvalter, SLF, før jordbruksoppgjøret 2014 gjennomgår fylkesmannens dispensasjonspraksis på området, og gir en redegjørelse om praksisen.

7.11 Andre politikkområder

7.11.1 Kompetanseutvikling og rådgiving

Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* har økt bærekraftig matproduksjon som et sentralt mål. Dette begrunnes bl.a. i befolkningsvekst, klimaendringer og miljøhensyn. For å nå målet kreves kunnskap om best mulig utnyttelse av tilgjengelige jordbruksarealer. Til dette kreves høy kompetanse om agronomi hos den enkelte bonde, og i hele apparatet rundt norsk matproduksjon. Det er behov for kunnskapsoppbygging og kunnskapsformidling for å øke produktiviteten, bl.a. gjennom forbedret plantemateriale, sortstilpassing, bedre jordkvalitet og god dyrkingsprak-

sis. Økt bærekraftig matproduksjon krever også god miljøkunnskap for å minimere landbrukets belastning på naturen. Videre trenger jordbruksnæringen rammevilkår som bidrar til at produksjon av mat oppleves som attraktivt.

En styrking av agronomikompetansen i norsk jordbruk krever en langsiktig og helhetlig satsing på mange områder, både på og utenfor jordbruksavtalen.

Rapportene *Økt norsk kornproduksjon* og *Økt storfekjøttproduksjon i Norge* viser begge til et behov for en helhetlig rådgivning for å styrke kompetansen hos den enkelte gårdbruker. Innen kornproduksjon påpekes bl.a. et behov for kunnskap og kompetanse innen agronomi, driftsteknikk, organisering og driftsledelse. For storfekjøttproduksjon omfatter kunnskapsbehovene alt fra byggteknisk planlegging til føring og oppstalling.

Bedre agronomi er sentralt for å nå målet om økt norsk matproduksjon, og da spesielt med tanke på å tilpasse jordbruket til nye driftsformer og klimaendringer. I forbindelse med fjorårets jordbruksoppgjør ble det iverksatt konkrete tiltak som en første fase i et nasjonalt agronomiløft.

Norsk landbruksrådgiving (post 77.13)

Norsk landbruksrådgiving (NLR) driver faglig utvikling og uavhengig rådgiving i landbruket gjennom lokale rådgivingsenheter. Rådgivingsenhetene er et faglig bindeledd mellom landbruksforskningen og landbruket. Rådgiving gis i planteproduksjon, teknikk, næringsutvikling, foretaksøkonomi, økologisk landbruk og miljøtiltak.

NLR har sin kjernekompetanse på agronomi. Dette er et av satsingsområdene i den nye landbruks- og matmeldingen, for å nå målet om økt bærekraftig matproduksjon. Partene mener derfor det er viktig å opprettholde og forsterke aktiviteten i NLR og øker tilskuddet med 9,5 mill. kroner i 2014. Av dette er 4,8 mill. kroner økning i grunntilskudd, 4,5 mill. kroner en økt satsing på veiledning innenfor grøntsektoren, 0,7 mill. kroner i økt avsetning til maskinteknisk rådgivning og 0,5 mill. kroner i redusert avsetning til byggteknisk planlegging, jf. tabell 7.10. Styrket rådgivingstilbud på agronomiområdet, og da spesielt med hensyn til oppfølging av de anbefalinger som fremgår av rapporten *Økt norsk kornproduksjon*, vil også stå sentralt i NLR sin disponering av denne økningen i tilskuddet.

NLR har overtatt ansvaret for byggteknisk rådgiving og planlegging. Dette ansvaret lå tidligere hos Fylkesmannen. En arbeidsgruppe bestående

Tabell 7.10 Fordeling av bevilgning til Norsk landbruksrådgivning 2013 og 2014.

	Budsjett 2013 mill. kr.	Endring	Budsjett 2014 mill. kr.
Grunntilskudd til rådgivingsaktivitet	44,0	4,8	48,8
Økt satsing på veiledning innenfor grøntsektoren		4,5	4,5
Byggteknisk planlegging	6,5	-0,5	6,0
Maskinteknisk rådgiving	1,5	0,7	2,2
Økologisk rådgiving		6,0	6,0
HMS-arbeid i landbruket		14,0	14,0
Prosess fusjon NLR og Landbrukets HMS-tjeneste		1,0	1,0
SUM tilskudd NLR	52,0	30,5	82,5

av avtalepartene og NLR har sett på fremtidig behov for offentlig støtte til tjenesten. Gruppen foreslo en støtte på 7 mill. kroner i 2012, som reduseres årlig med 0,5 mill. kroner de etterfølgende år. Partene følger opp dette forslaget og avsetter 6 mill. kroner til formålet i 2014. Som et ledd i dette arbeidet, og som et resultat av prosjektet landbruksbygg og kulturlandskap, har NLR fått ansvaret for å drifte nettsiden landbruksbygg.no. Utviklingen av nettstedet er finansiert av prosjektet, mens det forutsettes at NLR vedlikeholder nettstedet som en del av sitt ordinære informasjons- og rådgivingsarbeid.

NLR startet med regional rådgiving i maskinteknikk i 2011. Det er viktig for jordbruket å ha en nøytral rådgivingstjeneste på fagområdet. Partene ønsker å styrke denne rollen til NLR og øker avsetningen med 0,7 mill. kroner til 2,2 mill. kroner i 2014.

NLR har gjennom en årrekke tilbudt *Økologisk Førsteråd* finansiert som prosjekt over utviklingsmidlene til økologisk landbruk. Partene er enige om å flytte 6 mill. kroner fra kap. 1150, post 50 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk, til NLR sitt grunntilskudd over kap. 1150, post 77.13 fra 2014 slik at dette innlemmes i NLR sin ordinære portefølje, jf. kapittel 7.4.2. Bevilgningsvedtaket gjøres i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014. Summen skal tilsvare det NLR har blitt tildelt til veiledning innen økologisk produksjon gjennom ulike prosjekter de senere år. Det forutsettes at veiledning og rådgiving innen økologisk landbruk fortsatt er et prioritert satsingsområde.

Partene er enige om at avsetningen til HMS-tiltak i landbruket videreføres med 14 mill. kroner og overføres til Norsk landbruksrådgivning fra 2014. Avsetningen øremerkes HMS-arbeidet i

landbruket. I tillegg avsettes 1 mill. kroner til å dekke økte kostnader i forbindelse med sammen slåing av Landbrukets HMS-tjeneste og Norsk landbruksrådgivning.

Total bevilgning til Norsk landbruksrådgiving blir etter dette 82,5 mill. kroner i 2014, jf. tabell 7.10.

7.11.2 Utvikling av plantemateriale (post 77.15)

Det ble avsatt til sammen 48,6 mill. kroner på post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak i 2013. Av dette ble 21,4 mill. kroner fordelt til Graminor til arbeid med utvikling av nye sorter for engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker, arbeid i nordisk partnerskap for foredling (Nordic Public-Private Partnership for Pre-breeding) og oppstart av et langsiktig foredelingsprogram for toradsbygg.

Graminor har ansvar for å sikre tilgang til klimatilpasset og sykdomsfritt sortsmateriale i norsk jord- og hagebruk gjennom egen foredling eller gjennom tilgang til utenlandsk sortsmateriale av korn, engfrø, potet, frukt og bær. Nordisk partnerskap for foredling ble startet for å styrke det nordiske samarbeidet om foredling og tilrettelegging for økt bruk av genetisk mangfold i planteforedlingen.

Partene er enige om at post 77.15 økes med til sammen 2,2 mill. kroner til Graminors arbeid med utvikling av nye sorter for engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker (0,8 mill. kroner), drift av karantenefelt for poteter (0,4 mill. kroner) og en avsetning på 1 mill. kroner til utvikling av ny teknologiplattform. Hovedmålet med teknologiplattformen er utvikling av teknologier som vil

bidra til større presisjon i utvalg, tidseffektivitet i foredlingen, utvikling av klimatilpassede sorter og intern kompetansebygging. Støtten til Nordisk partnerskap for foredling videreføres med 1,2 mill. kroner.

7.11.3 Tilskudd til dyreavl med mer (post 77.11)

Partene er enige om at det skal legges fram en gjennomgang av tilskuddsordningen for veterinærreiser før jordbruksoppkjøret i 2014. Gjennomgangen skal bl.a. inneholde vurderinger av måloppnåelse (generelt og ev. regionale variasjoner) og forvaltning.

TYR har det nasjonale ansvaret for avsarbeidet på kjøttfe i Norge. TYR startet i 2013 opp et grovfôrprosjekt vedrørende storfekjøttproduksjon med prosjektperiode 2013 – 2017. Partene er enige om å videreføre bevilgningen til tiltaket over post 77.11 med 0,5 mill. kroner i 2014.

7.11.4 Finansiering av opplysningskontoret for egg og kjøtt

Partene viser til Omsetningsrådets vedtak i møtet den 10.12.2012 om budsjettet til Opplysningskontoret for egg og kjøtt (OEK) for 2013 og om ekstra midler til markedstiltak for svinekjøtt i regi av OEK. Vedtakene satte først det ordinære budsjettet for OEK til 73,5 mill. kroner, noe som innebærer en økning i OEKs budsjett på 2,9 pst. korrigeret for et eget prosjekt for skoletilbud i 2012 og 2013. Deretter bevilget Omsetningsrådet 5 mill. kroner til ekstra markedsføring av svinekjøtt i regi av OEK. Dette innebærer at OEKs budsjett i realiteten er økt med 10 pst. fra året før.

I følge saksfremstillingen fra SLF til møtet den 10.12.2012 er det ikke sannsynliggjort at det er behov for ekstraordinære midler til markedsføring av svinekjøtt for å bringe markedet i balanse i 2013. SLF forutsatte i saksfremstillingen at effekten av produksjonsregulering og eksport ville balansere ut det prognoserte overskuddet 2013.

Omsetningsrådet er godt kjent med at avtalepartene har vært bekymret for økningen i OEK sine budsjetter og at de ønsker at markedsaktørene selv må bidra til finansieringen av generisk markedsaktivitet, jf. sluttprotokoll fra jordbruksoppkjørene i 2009 og 2010. I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* er dette omtalt slik:

«Departementet har de siste årene, i forbindelse med jordbruksoppkjørene, gitt signaler

til Omsetningsrådet om at bransjen må øke sin egen finansieringsandel til opplysningskontoret for kjøtt og egg. Departementet og jordbruksavtalepartene har tidligere signalisert at Omsetningsrådet må gjennomføre en løpende og kritisk vurdering av bruk av ressurser til merkenøytral markedsføring.»

Partene legger til grunn at disse føringene blir fulgt opp av Omsetningsrådet.

7.11.5 Tydeligere distriktsprofil

En egen arbeidsgruppe har, med bakgrunn i Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* og jordbruksoppkjøret 2012, sett på hvordan en kan oppnå tydeligere distriktsprofil i nasjonale ordninger.

Arbeidsgruppen la til grunn at tydeligere distriktsprofil innebærer at en gjennom de nasjonale ordningene i større grad skal fange opp regionale ulikheter og gjennom virkemiddelutformingen treffe områder med negativ relativ utvikling på viktige landbruksindikatorer bedre. Arbeidsgruppen beskrev dagens virkemidler, der en allerede har distriktsprofil i mange ordninger, analyserte utviklingen i jordbruket med utgangspunkt i noen viktige indikatorer for å studere regionale ulikheter i utvikling og vurderte eksisterende og nye økonomiske ordninger med hensyn på å gjøre distriktsprofilen tydeligere. Arbeidsgruppen presenterte en meny av potensielle tiltak som er tilpasset ulike vektlegginger innenfor begrepet tydeligere distriktsprofil. Arbeidsgruppen var samlet i vurderingen om ikke å innføre distriktsprofil i kulturlandskapstilskuddet og ikke bruke distriktpolitisk virkeområde direkte som soner for å fordele landbrukspolitiske tilskudd.

Hovedprinsippet for de distriktpolitiske virkemidlene i landbrukspolitikken, for å nå målet om landbruk over hele landet, har vært å bidra til inntektsutjevning gjennom å kompensere for geografisk betingede driftsulemper. Dagens landbrukspolitikk har samlet sett en meget sterk distriktsprofil i de nasjonale ordningene. Graden av differensiering i tilskuddssatser varierer imidlertid mellom ulike produksjoner. Sterkest er differensieringen innen grovførbaserte produksjoner. Struktur- og distriktsprofilen i dagens ordninger bidrar til en aktiv distriktpolitikk fordi mesteparten av støtten går til sone II til IV innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Struktur- og distriktsprofilen bidrar til den geografiske produksjonsfordelingen gjennom å gi en høyere produksjon i distriktene.

Samlet utgjør den økte distriktsdifferensieringen innenfor jordbruksoppkjøret siden 1999 om lag 650 mill. kroner. Denne regjeringen har styrket distriktsprofilen i jordbruksoppkjøret med om lag 620 mill. kroner siden den tiltrådte. Det er gjennomført mindre endringer i soneinndelingen i de geografisk differensierte tilskuddene. Fraktordningene for korn/kraftfôr og kjøtt er endret, og ordningene er styrket i sentrum-periferidimensjonen. Ordningene har også fått økt bevilgning. Videre er det overført midler fra nasjonalt til regionalt nivå for å bidra til at virkemidlene bedre tilpasses lokale og regionale utfordringer. Det tar noe tid fra et jordbruksoppkjør er behandlet i Stortinget til en kan se effektene av det. De grepene som allerede er tatt for å fremme en tydeligere distriktsprofil, har ennå ikke fått full effekt.

7.11.6 Erstatninger (post 71)

Erstatningsordningene er en overslagsbevilgning der forbruket på posten blir bestemt av skadeomfanget det enkelte år. Endringer i regelverk som gir økte eller reduserte utbetalinger må følges av forslag til bevilgningsvedtak.

Erstatning ved tap av sau på beite

Partene er enige om at ordningen gis en utforming mer i samsvar med ordningen for erstatning ved klimabetingede skader, ved at det er tap ut over gjennomsnittstapet på bruket de siste årene som danner grunnlag for erstatningsutbetalinger.

Formålet med endringer er at den også gir stimulans til tapsforebyggende tiltak og økt dyrevelferd. Det legges til grunn at ordningen legges om fra 2014, innenfor et uendret bevilgningsnivå.

Erstatning for klimabetingede skader i planteproduksjonen

I sluttprotokollen fra jordbruksforhandlingene i 2008 heter det blant annet:

«Maksimalbeløpet for erstatning per vekstgruppe opprettholdes på 500 000 kroner, og partene legger til grunn at behov for sikkerhet ut over dette må dekkes gjennom private forsikringsordninger.»

Partene er enige om at maksimalbeløpet for utbetalinger heves fra 500 000 kroner til 750 000 kroner. Det er lagt til grunn at dette i gjennomsnitt vil medføre økte utbetalinger over posten på ca. 2 mill. kroner per år.

Vekstgrupper

Partene er enige om at det skal benyttes samme definisjoner av vekstgrupper i erstatningsordningene som for utmåling av produksjonstilskudd. Derfor skal produksjon av erter og bønner til konserver flyttes fra vekstgruppe grønnsaker til vekstgruppe korn innenfor erstatninger ved klimabetingede skader, slik at det blir sammenfallende regelverk.

8 Oversikt over postene på kapittel 1150 og 4150

8.1 Budsjettmessige forhold kapittel 1150

8.1.1 Innledning

Det forhandles om budsjettmessige endringer for budsjettåret 2014. Videre kan partene drøfte omdisponeringer innenfor gjeldende budsjett i 2013 der det også tas hensyn til tidligere bevilgede, men ikke disponerte beløp på overførbare poster.

8.1.2 Overførte beløp fra 2012 og omdisponeringer i 2013

Overførte beløp fra 2012 til 2013

På de overførbare postene er det overført 51,5 mill. kroner fra 2012 til 2013, jf. tabell 8.1.

Prognoser for forbruk i 2013

Forbruksprognoser utarbeidet av Statens landbruksforvaltning (SLF) ut fra gjeldende satser for alle underposter gjør det nødvendig å tilpasse bevilgningene til behovet. Forbruksprognosene på de overførbare postene med gjeldende satser i 2013 viser et underforbruk på 24,6 mill. kroner sammenlignet med vedtatt budsjett for 2013, jf. tabell 8.2.

I forhold til de beløp som utbetales, er innsparingen klart innenfor en normal prognoseusikkerhet.

Omdisponeringer i 2013

Summen av udisponerte, overførte midler fra 2012 og innsparinger i 2013 p.g.a prognosejusteringer utgjør 76,1 mill. kroner, som foreslås omdisponert i 2013.

Tabell 8.1 Overførte beløp fra 2012 til 2013, mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett minus forbruk
70	Markedsregulering	13,576
74	Direkte tilskudd	10,849
77	Utviklingstiltak	8,436
78	Velferdsordninger	18,652
	Sum overførbare bevilgninger	51,513

Tabell 8.2 Prognoser for forbruk i 2013, mill. kroner

Post	Ordning	Budsjett minus prognose
01	Utredninger og evalueringer	-0,300
70	Markedsregulering med mer	-2,032
74	Direkte tilskudd	15,111
77	Utviklingstiltak	-7,8200
78	Velferdsordninger	19,564
	Sum	24,613

Avtalen innebærer en økning i matkornprisene med 20 øre/kg og førkornprisene med 18 øre/kg fra 01.07.2013. Samtidig er det lagt til grunn en økt prisnedskrivning til norsk korn på 8 øre/kg. 70 pst. av den norske kornavlingen leveres før årsskiftet. For å unngå markedsforstyrrelser, og bidra til at forutsetningene om råvarekost-

nad i kraftfôrproduksjonen oppfylles, må økningen i prisnedskrivningen gjennomføres fra 1. juli 2013. Det innebærer at 63,3 mill. kroner av de ledige midlene i 2013 benyttes til å styrke bevilgningen på post 73.19. Partene var videre enige om at det resterende beløp på 12,8 mill. bevilges til Landbrukets utviklingsfond, post 50.11.

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2013, mill. kroner

Kapittel 1150				Justert	Disp. av
Post	Benevning	Budsjett 2013	Omdisp. 2013	budsjett 2013	overførte midler i 2013
01	<i>Driftskostnader, utredninger og evalueringer</i>	2,500	0,300	2,800	
50.11	Tilskudd til LUF	1 433,653	12,826	1 446,479	
50	<i>Fondsavsetninger</i>	1 433,653	12,826	1 446,479	
70.11	Avsetningstiltak	30,400	0,000	30,400	
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen m.v.	179,000	-11,544	167,456	13,576
70	<i>Markedsregulering, kan overføres</i>	209,400	-11,544	197,856	13,576
71	<i>Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbevilgning)</i>	40,000		40,000	
73.11	Tilskudd til norsk ull	130,000		130,000	
73.13	Pristilskudd melk	576,700		576,700	
73.15	Pristilskudd kjøtt	658,900		658,900	
73.16	Distriktstilskudd egg	6,400		6,400	
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	87,700		87,700	
73.18	Frakttilskudd	342,700		342,700	
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning av korn	445,700	63,300	509,000	
73.20	Tilskudd til matkorn	48,400		48,400	
73.21	Tilskudd til potetspritt og potetstivelse	42,400		42,400	
73	<i>Pristilskudd (overslagsbevilgning)</i>	2 338,900	63,300	2 402,200	
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes. kjøttprod.	1 359,400	-8,849	1 350,551	10,849
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	2 427,400	-6,173	2 421,227	
74.16	Beitetilskudd	750,900	-7,900	743,000	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 247,000	-0,238	3 246,762	
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	428,500	0,000	428,500	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	114,300	-1,300	113,000	
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	14,000	-1,500	12,500	
74	<i>Direkte tilskudd, kan overføres</i>	8 341,500	-25,960	8 315,540	10,849

Tabell 8.3 Omdisponeringer og endringer i 2013, mill. kroner

Kapittel 1150		Budsjett	Omdisp.	Justert	Disp. av
Post	Benevning	2013	2013	budsjett	overførte
				2013	midler i 2013
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	90,670	0,000	90,670	
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	10,020	1,700	11,720	
77.13	Tilskudd til rådgivning og teknisk planlegging	52,000	1,606	53,606	
77.14	Tilskudd til pelsdyrforlag	23,200	0,000	23,200	
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	48,700	-3,922	44,778	8,436
77.17	Tilskudd til fruktlager	11,000	0,000	11,000	
<i>77</i>	<i>Utviklingstiltak, kan overføres</i>	<i>235,590</i>	<i>-0,616</i>	<i>234,974</i>	<i>8,436</i>
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1 168,319	-24,971	1 143,348	18,652
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	190,500	-16,500	174,000	
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000	0,000	88,000	
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	69,000	4,000	73,000	
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	93,035	-0,835	92,200	
<i>78</i>	<i>Velferdsordninger, kan overføres</i>	<i>1 608,854</i>	<i>-38,306</i>	<i>1 570,548</i>	<i>18,652</i>
<i>SUM KAP. 1150</i>		<i>14 210,397</i>	<i>0,000</i>	<i>14 210,397</i>	<i>51,513</i>
<i>Kapittel 4150:</i>					
<i>85</i>	<i>Markedsordningen for korn</i>	<i>59,520</i>		<i>59,520</i>	
<i>SUM KAP. 1150 OG KAP. 4150</i>		<i>14 148,377</i>	<i>0,000</i>	<i>14 148,377</i>	

8.1.3 Budsjettmessige endringer i 2014

Budsjettmessige konsekvenser for 2014 av den fremforhandlede jordbruksavtalen vil bli fremmet i Landbruks- og matdepartementets Prop. 1 S (2013–2014), jf. forslag til vedtak II.

Tabell 8.4 Samlet utslag av oppjøret, og foreløpig budsjett 2014, mill. kroner

Kapittel 1150				
Post	Benevning	Budsjett 2013 ¹	Endring	Budsjett 2014 ²
01	<i>Driftskostnader, utredninger og evalueringer</i>	2,500		2,500
50.11	Tilskudd til LUF ³	1 433,653	38,000	1 196,653
50	<i>Fondsavsetninger</i>	1 433,653	38,000	1 196,653
70.11	Avsetningstiltak	30,400	2,000	32,400
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevningsordningen m.v.	179,000	37,000	216,000
70	<i>Markedsregulering, kan overføres</i>	209,400	39,000	248,400
71	<i>Tilskudd til erstatninger m.m. (overslagsbevilgning)</i>	40,000	2,000	42,000
73.11	Tilskudd til norsk ull	130,000	4,400	134,400
73.13	Pristilskudd melk	576,700	21,000	597,700
73.15	Pristilskudd kjøtt	658,900	164,700	823,600
73.16	Distriktstilskudd egg	6,400		6,400
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	87,700	10,100	97,800
73.18	Frakttilskudd	342,700		342,700
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning av korn	445,700	90,400	536,100
73.20	Tilskudd til matkorn	48,400	2,400	50,800
73.21	Tilskudd til potetsprit	42,400		42,400
73	<i>Pristilskudd (overslagsbevilgning)</i>	2 338,900	293,000	2 631,900
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon og spes.kjøttprod.	1359,400	14,800	1374,200
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	2427,400	85,500	2512,900
74.16	Beitetilskudd	750,900	33,700	784,600
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3247,000	-34,800	3212,200
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	428,500	20,000	448,500
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	114,300	-4,300	110,000
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	14,000	-14,000	0,000
74	<i>Direkte tilskudd, kan overføres</i>	8 341,500	100,900	8 442,400

Tabell 8.4 Samlet utslag av oppgjøret, og foreløpig budsjett 2014, mill. kroner

Kapittel 1150				
Post	Benevning	Budsjett 2013 ¹	Endring	Budsjett 2014 ²
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	90,670		90,670
77.12	Tilskudd til planteavl m.m.	10,020	3,500	13,520
77.13	Tilskudd til rådgivning og teknisk planlegging	52,000	9,500	61,500
77.14	Tilskudd til pelsdyrforlag	23,200		23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	48,700	4,200	52,900
77.17	Tilskudd til fruktlager	11,000	2,000	13,000
<i>77</i>	<i>Utviklingstiltak, kan overføres</i>	<i>235,590</i>	<i>19,200</i>	<i>254,790</i>
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	1 168,319	5,800	1 174,119
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.v.	190,500	-4,100	186,400
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket	88,000		88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	69,000	8,000	77,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	93,035	-1,800	91,235
<i>78</i>	<i>Velferdsordninger, kan overføres</i>	<i>1 608,854</i>	<i>7,900</i>	<i>1 616,754</i>
<i>SUM KAP. 1150</i>		<i>14 210,397</i>	<i>500,000</i>	<i>14 435,397</i>
<i>Kapittel 4150:</i>				
<i>85</i>	<i>Markedsordningen for korn</i>	<i>59,520</i>		<i>59,520</i>
<i>SUM KAP. 4150</i>		<i>59,520</i>	<i>0,000</i>	<i>59,520</i>
<i>SUM KAP. 1150 OG KAP. 4150</i>		<i>14 150,877</i>	<i>500,000</i>	<i>14 375,877</i>

¹ Saldert budsjett 2013² Før evt. flytting av poster og bevilgninger, samt volum- og konsekvensjusteringer av overslagsbevilgningene³ Konsekvensjustering av LUF innebærer at bevilgningen i 2014 reduseres med 275,0 mill. kroner

Tabell 8.5 Post 50 Driftskostnader til utredninger og evalueringer (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
<i>01</i>	<i>Driftskostn. til utredninger og evalueringer</i>	<i>2,500</i>		<i>2,500</i>

Tabell 8.6 Post 50 Fondsavsetninger (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
50.11	Tilskudd til LUF ¹	1 433,653	38,000	1 471,653
	Konsekvensjustering		-275,000	
	<i>Sum</i>	<i>1 433,653</i>	<i>-237,000</i>	<i>1 196,653</i>

¹ 12,8 mill. kroner om disponeres til LUF i 2013

Tabell 8.7 Post 70 Markedsregulering (mill. kroner), kan overføres

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	Avsetningstiltak hagebruk	11,400	2,000	
	Kollektiv dekn. oms. avg. hagebruk	14,000		
	Tilskudd til kadaverhandtering	5,000		
70.11	Avsetningstiltak	30,400	2,000	32,400
70.12	Tilskudd til råvareprisutjevning	179,000	37,000	216,000
	<i>Sum</i>	<i>209,400</i>	<i>39,000</i>	<i>248,400</i>

Tabell 8.8 Post 71 Tilskudd til erstatninger m.m. (mill. kroner), overslagsbevilgning

Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
Erstatning ved avlingssvikt i planteproduksjon	30,000	2,000	
Tilskudd til reparasjon av vinterskadd eng	4,000		
Tilskudd rognebærmøllskade i epleproduksjon	0,200		
Tilskudd ved tap av bifolk	0,300		
Erstatning ved tap av sau på beite	2,700		
Tilskudd ved svikt i honningproduksjon	2,800		
<i>Sum</i>	<i>40,000</i>	<i>2,000</i>	<i>42,000</i>

Tabell 8.9 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner), overslagsbevilgning

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
73.11	Tilskudd til norsk ull	130,000	4,400	134,400
	Grunntilskudd geitemelk	62,000	3,000	
	Distriktstilskudd melk	514,700	18,000	
73.13	Pristilskudd melk	576,700	21,000	597,700
	Grunntilskudd sau,lam,kje	88,500		
	Kvalitetstilskudd storfekjøtt		164,700	
	Distriktstilskudd kjøtt	570,000		
	Distriktstilskudd fjørfekjøtt	0,400		
73.15	Pristilskudd kjøtt	658,900	164,700	823,600
73.16	Distriktstilskudd egg	6,400	0,000	6,400
	Distriktstilskudd potet Nord Norge	4,500	0,250	
	DK-tilskudd frukt, bær og grønt	83,200	9,850	

Tabell 8.9 Post 73 Pristilskudd (mill. kroner), overslagsbevilgning

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
73.17	Distr.- og kval.tilskudd frukt, bær og gr.sak	87,700	10,100	97,800
	Frakttilskudd kjøtt	130,000		
	Frakttilskudd egg	8,200		
	Frakttilskudd kraftfôr	121,000		
	Frakttilskudd korn til kraftfôrprod.	83,500		
73.18	Frakttilskudd	342,700	0,000	342,700
73.19	Prisnedskrivning korn	445,700	90,400	536,100
73.20	Tilskudd til matkorn	48,400	2,400	50,800
73.21	Tilskudd til potetsprit/potetstivelse	42,400		42,400
	<i>Sum</i>	<i>2 338,900</i>	<i>293,000</i>	<i>2 631,900</i>

¹ Bevilgningsendring i 2014 før kvantumsjustering

Tabell 8.10 Post 74 Direkte tilskudd (mill. kroner), kan overføres

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	Driftstilskudd melk	1 182,400	-0,800	
	Driftstilskudd kjøttfeproduksjon	177,000	15,600	
74.11	Driftstilskudd	1 359,400	14,800	1 374,200
	Tilskudd til husdyr	2 422,500	85,000	
	Tilskudd bevaringsverdige storferaser	4,900	0,500	
74.14	Tilskudd til husdyr	2 427,400	85,500	2 512,900
	Tilskudd til dyr på utmarksbeite	349,600	23,700	
	Tilskudd til beitende dyr	401,300	10,000	
74.16	Beitetilskudd	750,900	33,700	784,600
	Kulturlandskapstilskudd	1 678,238	-12,132	
	Arealtilskudd	1 557,000	-11,203	
	Elektroniske fagsystem, IKT	11,762	-11,465	
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 247,000	-34,800	3 212,200
74.19	Tilskudd til regionale miljøprogram	428,500	20,000	448,500
	Omleggingstilskudd økologisk landbruk	13,500		
	Husdyrtilskudd økologisk landbr.	57,500	-0,500	
	Arealtilskudd økologisk landbr.	43,300	-3,800	
74.20	Tilskudd til økologisk landbruk	114,300	-4,300	110,000
74.22	Tilskudd til miljøv. spredemåter, husd.gjødsel	14,000	-14,000	0,000
	<i>Sum</i>	<i>8 341,500</i>	<i>100,900</i>	<i>8 442,400</i>

Tabell 8.11 Post 77 Utviklingstiltak (mill. kroner), kan overføres

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
	Tilskudd til semin	30,670		
	Tilskudd til veterinærreiser	45,800		
	Tilskudd til organisasjoner	14,200		
77.11	Tilskudd til dyreavl m.m.	90,670	0,000	90,670
	Tilskudd til frøforsyning	9,020		
	Tilskudd til lagring av såkorn	1,000	3,500	
77.12	Tilskudd til frøavl m.m.	10,020	3,500	13,520
	Tilskudd til forsøksringer	44,000	4,800	
	Byggteknisk rådg./planlegging	6,500	-0,500	
	Maskinteknisk rådgivning	1,500	0,700	
	Grøntveiledning		4,500	
77.13	Tilskudd til rådgivning	52,000	9,500	61,500
	Frakttilskudd pelsdyrfôr	17,800		
	Tilskudd til pelsdyrfôr (refusjon)	5,400		
77.14	Tilskudd pelsdyrfôr	23,200	0,000	23,200
	Utvikling av plantemateriale m.m.	31,460	3,200	
	Kvalitetstiltak settepotetavl	7,040		
	Tilskudd til produsentsammenslutninger	0,100		
	Tilskudd til premieringsordning økologisk kjøtt	0,100		
	Handlingsplan plantevernmidler	10,000	1,000	
77.15	Tilskudd til kvalitets og salgsfremmende tiltak	48,700	4,200	52,900
77.17	Tilskudd til fruktlager	11,000	2,000	13,000
	<i>Sum</i>	<i>235,590</i>	<i>19,200</i>	<i>254,790</i>

Tabell 8.12 Post 78 Velferdsordninger (mill. kroner), kan overføres

Under post	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
78.11	Tilskudd til avløsning ferie og fritid	1 168,319	5,800	1 174,119
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom	190,500	-4,100	186,400
78.14	Tilskudd sykepengeordning jordbruket	88,000		88,000
	Tilskudd til avløserlag (landbruksvikar)	55,000	7,000	62,000
	Tilskudd landbrukets HMS-tjeneste	14,000	1,000	15,000
78.15	Andre velferdstiltak	69,000	8,000	77,000
78.16	Tidligpensjonsordningen	93,035	-1,800	91,235
	<i>Sum</i>	<i>1 608,854</i>	<i>7,900</i>	<i>1 616,754</i>

Tabell 8.13 Kapittel 4150 Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m. (mill. kroner)

Underpost	Ordning	Budsjett 2013	Endring	Budsjett 2014
85	Markedsordningen for korn	59,520		59,520
	<i>Sum</i>	<i>59,520</i>	<i>0,000</i>	<i>59,520</i>

9 Justeringer i prisutjevningsordningen for melk

9.1 Bakgrunn

Markedsordningen for melk består av importvern, målprissystem, kvoteordningen som regulerer primærproduksjonen, markedsregulering ved Omsetningsrådet og prisutjevningsordningen for melk (PU). Prisutjevningsordningen for melk har som formål å regulere prisdifferensieringen av melk som råvare til ulike anvendelser, og samtidig gi melkeprodusenter muligheter for å kunne realisere jordbruksavtalens målpriser på melk, uavhengig av melkeanvendelse og lokalisering av produksjonen.

Situasjonen i meierivaremarkedet var preget av uro, konflikt og rettssaker gjennom flere år, noe som var uheldig for alle aktører. På bakgrunn av dette gjorde regjeringen i 2007 endringer i prisutjevningsordningen for melk som la ytterligere til rette for konkurranse i markedet for meierivarer. De særlige konkurransepolitiske tiltak i prisutjevningsordningen for melk som ble innført var:

- Differensierte avgifter og tilskudd for andre aktører på områder der Tine SA er dominerende aktør
- Endring i særskilt distribusjonstilskudd for Q-Meieriene AS
- Videreføring av spesiell kapitalgodtgjørelse

Regjeringen forbedret i 2007 rammevilkårene for uavhengige aktører på områder der Tine SA er dominerende aktør i PU. Tine ble dermed stilt overfor en strengere økonomisk akkord relativt til de andre aktørene og Regjeringen la samlet sett godt til rette for økt konkurranse i markedet for meierivarer innenfor forutsigbare rammer. Bakgrunnen for disse endringene var dialog med de involverte aktørene. En del av den gjensidige forståelsen var at rettssakene på området ble bilagt. Endringene innebar en betydelig forenkling i markedsordningen for melk gjennom færre grupper i prisutjevningsordningen for melk og avvikling av ordningen med etterkontroll og etterregning. Dette har gitt en enklere hverdag både for næringsliv og forvaltning.

Etter endringene som ble gjennomført 01.07.2007 har konfliktnivået blitt redusert, og

aktørene i prisutjevningsordningen har sluttet opp om endringene som ble foretatt.

9.2 Evaluering og høring

Regjeringen varslet i allerede i St.prp. nr. 77 (2006–2007) *Om jordbruksoppjøret 2007* at de konkurransepolitiske tiltakene skulle evalueres etter 5 år.

Statens landbruksforvaltning (SLF) gjennomførte i løpet av 2012 evalueringen (SLF-rapport nr. 22/2012 Evaluering av konkurransepolitiske tiltak i prisutjevningsordningen for melk). SLF konkluderer med at det blir gradvis økt konkurranse i det norske markedet, og at Tine SA taper markedsandeler. Regjeringens konkurranserettede tiltak har virket etter hensikten. De konkurranserettede tiltakene må videreføres for å bidra til at man fortsatt skal ha flere aktører i meierivaremarkedet, men det er ikke behov for ytterligere slike tiltak. SLF foreslo justeringer i de eksisterende tiltakene:

- Satsen for differensierte avgifter og tilskudd indeksjusteres (25 øre endres til 27)
- Redusert sats, utvidet virkeområde og økt volumtak, men likevel stabil økonomisk totalramme for særskilt distribusjonstilskudd til Q-meieriene
- Årlig oppdatering av elementer i modellen for spesiell kapitalgodtgjørelse

LMD sendte 01.02.2013 ut et konkret forslag til justeringer av forskrift om prisutjevningsordningen for melk på høring med høringsfrist 18.03.2013.

Ordningene skal ligge fast for perioden fram til neste evaluering. Dette er viktig for stabiliteten i rammevilkårene til aktørene. Samtidig vil en evaluering gi en ny faglig gjennomgang som grunnlag for videre vurdering av ordningene. Ordningene er rammet inn av kriteriet om at Tine må være dominerende aktør i det enkelte markedet for at disse særordningene skal kunne tre i kraft. I det øyeblikk Tine ikke er dominerende aktør lenger, er det ikke grunnlag for slike konkurranse-

rettede ordninger. Importkonkurransen er også en del av grunnlaget for å vurdere om Tine er dominerende aktør.

9.3 Justeringer i regelverket

Med bakgrunn i evalueringen og høringen foretok Landbruks- og matdepartementet 29.05.2013 følgende justeringer i prisutjevningsordningen for melk, med virkning fra 01.07.2013:

- Satsen for differensierte avgifter og tilskudd økes med to øre til 27 øre
- Satsen for særskilt distribusjonstilskudd til Q-meieriene reduseres med 10 øre til 50 øre, mens volumgrensen øker med 20 mill. liter til 100 mill. liter. Ordningen skal fremdeles være begrenset til Q-meieriene.

Det gjøres ingen prinsipielle endringer i ordningen med spesiell kapitalgodtgjørelse til Q-meieriene. SLF skal endre sin praksis slik at grunnlaget i beregningsmodellen blir ajourført hvert år.

Regjeringen legger opp til at man på bakgrunn av erfaringene skal evaluere de konkurransepoltiske tiltakene etter fem år.

Landbruks- og matdepartementet

tilrår:

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om jordbruksoppgjøret 2013 – endringer i statsbudsjettet for 2013 m.m.

Vi **HARALD**, Norges Konge,

stadfester:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om jordbruksoppgjøret 2013 – endringer i statsbudsjettet for 2013 m.m. i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til vedtak om jordbruksoppjøret 2013 – endringer i statsbudsjettet for 2013 m.m.

I

I statsbudsjettet for 2013 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap.	Post	Formål	Kroner
1150		Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.	
	01	Driftskostnader, utredninger og evalueringer, økes med fra kr 2 500 000 til kr 2 800 000	300 000
	50	Fondsavsetninger, økes med fra kr 1 433 653 000 til kr 1 446 479 000	12 826 000
	70	Markedsregulering, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 209 400 000 til kr 197 856 000	11 544 000
	73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i> , økes med Fra kr 2 338 900 000 til kr 2 402 200 000	63 300 000
	74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 8 341 500 000 til kr 8 315 540 000	25 960 000
	77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 235 590 000 til kr 234 974 000	616 000
	78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i> , reduseres med fra kr 1 608 854 000 til kr 1 570 548 000	38 306 000

II

Stortinget gir Landbruks- og matdepartementet fullmakt til å iverksette tiltak i henhold til det fremlagte forslag til jordbruksoppjør, herunder tiltak som er knyttet til bevilgninger i 2014.

Vedlegg 1

Jordbruksforhandlingene 2013

Sluttprotokoll fra forhandlingsmøte 15. mai mellom staten og Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag

1 Avtalemessige forutsetninger

Partene viser til Regjeringens politiske plattform, Stortingets behandling av Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken – Velkommen til bords* og Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret i 2012. Jordbruksavtalen for 2013–2014 er basert på dette grunnlaget.

Den inngåtte jordbruksavtalen omfatter:

- målpriser for perioden 1. juli 2013 – 30. juni 2014
- bevilgninger over statsbudsjettet, kapittel 1150 og 4150 for kalenderåret 2014
- omdisponeringer innenfor budsjettet for 2013
- andre bestemmelser som framgår av denne protokollen

Avtalen er basert på prognoser for kalenderåret 2014, for endringer i inntekts- og kostnadsposter som ikke er avtalebestemt, jf. tabell 1.1. Partene viser videre til utredningene fra Budsjettneemnda for jordbruket og konstaterer at inntektsutviklingen i jordbruket t.o.m. 2013 er i tråd med forutset-

ningene i tidligere oppgjør og avtalesystemets bestemmelser om jordbrukets økonomiske ansvar for overproduksjon.

2 Økonomisk ramme og fordeling

Partene er enige om en ramme for avtalen på 1 270 mill. kroner med grunnlag i prognoser for utviklingen i viktige indikatorer som vist i tabell 1.1.

Partene er enige om en finansiering av rammen som vist i tabell 1.2. Det gjennomføres målprisøkninger fra 01.07.2013 med en årsvirkning på 580 mill. kroner. Bevilgningene til gjennomføring av jordbruksavtalen økes med 500 mill. kroner i 2014. Rammen og forutsetningene i tabell 1.1 gjør at utnyttningen av jordbruksfradraget vil øke med om lag 140 mill. kroner.

Rammen gir grunnlag for en inntektsvekst på vel 10 ½ pst., eller vel 31 000 kroner per årsverk i 2014, i forhold til 2013 før oppgjør, når verdien av jordbruksfradraget er inkludert.

Tabell 1.1 Oppbygging av økonomisk ramme for avtalen, mill. kroner.

	Grunnlag Mill. kr	Volum	Pris	Mill. kr
0. Markedsinntekter utenom avtalen	28 377	0,75 %	2,7 % ¹	450
1. Driftskostnader	18 253	0,25 %	1,9 %	390
2. Kapitalslit og leasing	7 480			215
3. Normalisert realrentekostnad	1 493			245
4. Redusert arbeidsforbruk	11 849	-4,0 %	3,9 %	-30
A. Sum, forutsatt lik prosentvis vekst som andre grupper				370
B. Nivåheving i 2014 ut over lik prosentvis vekst				900
SUM, ramme, mill. kr.				1 270

¹ Det er forutsatt 2,7 pst. prisøkning i gjennomsnitt for sektorer uten målpris, som utgjør om lag 1/3 av markedsinntektene.

Tabell 1.2 Finansiering av rammen, mill. kroner.

	Mill. kroner
Endring i målpriser fra 01.07.13	580
Endret bevilgning på kap. 1150 i 2014	500
Overførte midler fra 2012	50
Endret verdi av jordbruksfradraget	140
SUM ramme med inntektsvirkning i 2014	1 270

Deler av rammen får inntektseffekt allerede i 2013. Inkludert verdien av jordbruksfradraget økes inntektsnivået i 2013 med om lag 4 pst., eller vel 11 000 kroner per årsverk, dersom økningene i målpriser realiseres fullt ut fra 1. juli og ytterligere om lag 20 000 kroner per årsverk i 2014.

Partene er enige om å omdisponere 76,1 mill. kroner ledige midler på følgende måte i 2013:

- 63,3 mill. kroner disponeres til prisnedskrivning til norsk korn fra 01.07.2013, (post 73.19)
- 12,8 mill. kroner tilføres Landbrukets utviklingsfond (post 50.11)

Tabell 1.3 viser beregnet utslag av avtalen på referansebrukene, inkl. de pris- og kostnadsendringer som er lagt til grunn for vurdering av rammen. Partene viser til at det for svin og egg ligger økte inntektsmuligheter ved bedret markedsbalanse i 2014. For melk vil bedre fett-/proteinbalanse kunne gi lavere omsetningsavgift og større inntektsvekst enn tabellen viser.

3 Næringsmiddelindustrien

Partene legger vekt på at næringsmiddelindustriens konkurransekraft skal ivaretas. Med grunnlag i forbruksprognoser, økes bevilgningen til råvareprisordningen (post 70.12) med 37 mill. kroner. Målprisen på matkorn økes med 20 øre per kg. Prisnedskrivningstilskuddet til alt norsk korn økes med 8 øre per kg. Matkorntilskuddet legges om, slik at tilskuddet bare utbetales til norsk korn. Samtidig økes bevilgningen slik at satsen økes med 12 øre per kg til 26 øre per kg. Matkorntilskuddet trekkes fra i tollkalkylen slik at råvarekostnaden blir om lag den samme uavhengig av om matkornet er norsk eller importert. Totalt blir dermed prisen på matkorn til mel uendret.

4 Næringsutvikling

Partene er enige om at Landbrukets utviklingsfond (LUF) tilføres 12,8 mill. kroner gjennom omdisponering av midler i 2013, og at bevilgningen til fondet økes med 38 mill. kroner til 1 196,7 mill. kroner i 2014, etter at engangsbevilgningen på 275 mill. kroner av bevilgningen for 2013 er tatt ut. Videre er partene enige om å endre innvilgningsrammene for ulike ordninger slik det fremgår av tabell 1.4. Partene er enige om at samlet innvilgningsramme for LUF økes med 38 mill. kroner i 2014.

Partene legger til grunn at faglagene skal ha reell innflytelse på utforming av de regionale strategiene og innretningen av BU-midlene. Strategiene fastsettes av fylkesmannen etter samråd med fylkeslagene til Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag.

Stiftelsen Matmerk

Partene er enige om at samlet avsetning til Matmerk økes med 4 mill. kroner til 56 mill. kroner. Av økningen er 2 mill. kroner en konsekvens av forslag om flytting av midler til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget til Matmerk fra Innovasjon Norges Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv. I tillegg kommer en økning i avsetningen på 2 mill. kroner til etablering av en ny matkulturenhet i tilknytning til stiftelsen, som finansieres fra Utviklingsprogrammets tilskuddsordning for omdømmebygging som forvaltes av LMD. Det forutsettes at Fiskeri- og kystdepartementet bidrar med tilsvarende beløp. Hensiktsmessig tilknytningsform drøftes nærmere med styret i stiftelsen Matmerk. Til markedsføringen av Nyt Norge forutsettes det at øvrig finansiering er i tråd med forslaget til ny finansieringsmodell som er behandlet i styret til Matmerk.

Tabell 1.3 Beregnet helårsvirkning på referansebrukene av pris- og tilskuddsendringer, og endring inkl. anslåtte pris- og kostnadsendringer til 2014. kroner per årsverk¹.

	Årsverk	2013 før oppgjør	Endring fra 2013 før oppgjør til 2014
1 Melk og storfe, 22 årskyr	1,94	311 800	30 300
2 Korn, 336 daa	0,41	121 300	53 800
3 Sau, 151 vinterfôra	1,23	238 700	23 800
4 Melkegeit, 107 årsgaier	1,79	357 600	20 000
5 Svin og korn, 46 avlssvin	1,67	236 800	-6 900
6 Egg og planteprodukter, 7200 høner	1,66	391 100	-10 600
7 Poteter og korn, 119 daa poteter	1,50	342 900	52 500
8 Ammeku/storfeslakt, 28 ammekyr ²⁾	1,23	261 500	31 600
9 Frukt/bær og sau, 49 daa frukt	1,84	289 000	12 800
10 Fjørfekjøtt og planteprodukter	1,06	356 800	3 800
11 Økologisk melk, 22 årskyr	1,96	342 700	23 600
12 Melk og storfe, 13 årskyr	1,61	271 800	22 300
13 Melk og storfe, 34 årskyr	2,31	335 100	35 900
14 Melk og storfe, 50 årskyr	2,51	345 100	39 100
15 Melk og storfe, 25 årskyr Østl. flatbygder	1,99	341 600	33 700
16 Melk og storfe, 20 årskyr Østl. andrebygder	1,87	330 500	30 500
17 Melk og storfe, 33 årskyr Jæren m.m.	1,98	352 700	41 800
18 Melk og storfe, 19 årskyr Agder/Rogaland	1,80	294 800	29 500
19 Melk og storfe, 21 årskyr Vestlandet	1,92	291 700	29 000
20 Melk og storfe, 24 årskyr Trøndelag	2,04	302 800	31 000
21 Melk og storfe, 21 årskyr Nord-Norge	1,96	306 000	26 400
22 Korn, 233 daa, Østlandet	0,33	-15 300	44 000
23 Korn, 686 daa, Østlandet	0,64	295 700	68 900
24 Korn/svin, 23 avlssvin Trøndelag	1,04	294 400	6 700
25 Sau. 139 vinterfôra, Vestlandet	1,22	216 400	22 200
26 Sau. 157 vinterfôra, N-Norge	1,18	321 800	25 200
27 Sau. 258 vinterfôra, landet	1,62	300 300	24 300
28 Samdrift melk 43 kyr, landet	2,69	367 300	38 900

¹ Fullt utslag i 2014 inkl. samme pris- og kostnadsutvikling fra 2013 til 2014 som lagt til grunn for rammen, inkl. endret verdi av jordbruksfradraget.

² Utslaget på referansebruk 8 vil være noe større enn det som fremkommer i tabellen pga. innføring av kvalitetstilskudd storfe-slakt og at kjøttfe har en større andel slakt i kategorien O og bedre.

Tabell 1.4 Innvilgningsramme for LUF, mill. kroner

	2013	2014	Endring 2014-2013
Matmerk ¹	52,0	56,0	4,0
Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket ²	26,0	26,0	0
Fylkesvise bygdeutviklingsmidler			0
<i>Bedriftsrettede midler</i> ³	508,0	528,0	20,0
<i>Utviklings- og tilretteleggingsmidler</i>	60,0	67,0	7,0
Sentrale bygdeutviklingsmidler			0
tilskuddsmidler til nasjonale prosjekt (IN)	8,0	8,0	0
<i>omdømmemidler (LMD)</i>	9,0	9,0	0
Områderettet innsats ⁴	7,0	13,0	6,0
Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv ⁵	70,0	66,0	-4,0
Bioenergiprogrammet	22,0	25,0	3,0
Skogbruk	204,0	204,0	0
Helse- og utviklingstiltak sau og geit ⁶	17,0	19,0	2,0
Forskning	53,0	53,0	0,0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	220,0	225,0	5,0
Investeringsstøtte til organisert beitebruk	11,0	11,0	0
Klima- og miljøprogram	18,0	18,0	0
Biogass	1,0	2,0	1,0
Støtte til verdensarvområdene og Utvalgte kulturlandskap	11,0	11,0	0
Spesialrådgiving energi i veksthusnæringen	1,0	1,0	0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk ⁷	44,0	38,0	-6,0
SUM innvilgningsramme LUF	1 343,5	1 381,5	38,0
Rentestøtte	41,8	57,2	15,4
SUM innvilgningsramme inkl. rentestøtte	1 385,3	1 438,7	53,4

¹ Økningen på 4 mill. kroner i 2014 er en konsekvens av forslag om flytting av midlene til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget fra Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv, samt etablering av en ny matkulturenhet i tilknytning til Matmerk.

² Rekruttering, likestilling og kompetanse i landbruket omfatter i 2014 6 mill. kroner til Kompetanseprogrammet i landbruket (KIL) i regi av Matmerk, og 20 mill. kroner til fylkeskommunenes tilskuddsmidler til rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket.

³ For 2014 er 2 mill. kroner av foreslått økning øremerket til bioenergi.

⁴ Områderettet innsats omfatter i 2014 forslag om 3 mill. kroner til arktisk landbruk, 4 mill. kroner til Sametingets midler til næringsformål og 6 mill. kroner til en satsing på fjellandbruket, jf. omtalen under.

⁵ Reduksjonen på 4 mill. kroner i 2014 er en konsekvens av forslag om flytting av midlene til Matmerk til kompetanseprosjektet *Markedstjenester til lokalmatprodusenter*, som hittil er blitt bevilget fra Innovasjon Norges Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv, samt etablering av en ny matkulturenhet i tilknytning til Matmerk. I 2014 avsettes 3 mill. kroner til nasjonale omdømme-prosjekter forvaltet av LMD.

⁶ For 2013 foreslås det i tillegg å avsette 7 mill. kroner fra omdisponerte midler til ordningen med kompensasjon for bortfall av tilskudd, jf. omtalen av utviklingstiltak for geit – Friskere geiter. Total ramme for 2013 blir dermed 24 mill. kroner. For 2014 er 15 mill. kroner av rammen satt av til ordningen med kompensasjon for bortfall av tilskudd, og 4 mill. kroner til oppfølging etc. av allerede sanerte besetninger.

⁷ Rammen til utviklingstiltak innen økologisk landbruk forvaltet av SLF foreslås økt med 1 mill. kroner. Det foreslås videre å flytte 7 mill. kroner til fylkesvise utviklings- og tilretteleggingsmidler. Av rammen på 38 mill. kroner skal 6 mill. kroner tildeles Norsk Landbruksrådgiving, jf. omtale av Norsk landbruksrådgiving i kap. 13, slik at SLF forvalter en total ramme på 32 mill. kroner. Rammeoverføringen på 6 mill. kroner av bevilgningen fra kap. 1150, post 50 til kap. 1150, post 77.13, tas i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014.

Innenfor avsetningen opprettes en nasjonal database for lokalmatprodusenter. Utvikling av denne skal skje i samråd med Hanen og Bondens Marked.

Rekruttering, likestilling og kompetanse

Fylkeskommunene har ansvar og forvalter virkemidler for å styrke innsatsen innenfor området rekruttering, likestilling og kompetanseheving i landbruket. Midlene videreføres for 2014 med en ramme på 20 mill. kroner. KIL-midler videreføres med 6 mill. kroner i 2014.

Fylkesvise BU-midler

Partene er enige om å øke avsetningen til fylkesvise bygdeutviklingsmidler i 2014 med 20 mill. kroner til 528 mill. kroner. Økningen gjelder de bedriftsrettede midlene som Innovasjon Norge forvalter, og 2 mill. kroner av økningen på 20 mill. kroner er øremerket bioenergitiltak. Grensen for maksimalt tilskudd til investeringer økes fra 900 000 kroner til 1 mill. kroner, med unntak av Finnmark, Troms, Nordland og Namdalen der det ikke er slik øvre grense. Maksimal tilskuddsandel økes fra 30 pst. til 33 pst. av kostnadsoverslaget. Partene viser til den nasjonale føringen om at strategiene for vareproduksjonen må vurderes løpende mot markedsmuligheter og –utsikter. Det skal legges vekt på det tilgjengelige ressursgrunnlaget ved vurdering av investeringsstøtte. Partene er videre enige om at utlånsrammen for lån med rentestøtte videreføres med 1 000 mill. kroner i 2014, og at nivået for maksimal sats til rentestøtte videreføres på 4 pst.

Utviklings- og tilretteleggingsmidlene som Fylkesmannen forvalter økes med 7 mill. kroner til 67 mill. kroner. Økningen er en konsekvens av flytting av midler fra utviklingsmidler til økologisk landbruk, jf. omtalen av utviklingstiltak innen økologisk landbruk.

Sentrale bygdeutviklingsmidler

Ansvar for midlene er delt mellom Innovasjon Norge og LMD. Partene er enige om følgende fordeling i 2014:

- 8 mill. kroner til nasjonale prosjekter forvaltet av Innovasjon Norge, herunder prosjekter innen Inn på tunet
- 9 mill. kroner til diverse utredninger, evalueringer, satsinger og prosjekter, herunder rekruttering til landbruksutdanning, forvaltet av LMD.

Inn på Tunet

Arbeidet med utarbeiding og oppfølging av Nasjonal handlingsplan skal gjøres i dialog med faglagene.

Områderettet innsats

Avsetningen av midler omfatter både midler til jordbruksformål forvaltet av Sametinget, samt midler til to ulike satsinger innen områderettet innsats. Partene er enige om at satsingen på arktisk landbruk videreføres med 3 mill. kroner i 2014, og at avsetningen på 4 mill. kroner til Sametingets midler til næringsformål videreføres. Som videre ledd i en områderettet innsats er partene enige om å avsette 6 mill. kroner årlig til en treårig satsing på fjellandbruket fra 2014. Satsingen avgrenses til to samarbeidsprosjekter som inkluderer seks fylker i fjellområdene; 4 mill. kroner til fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag, Oppland og Hedmark, og 2 mill. kroner til fylkene Buskerud og Telemark. Ett av fylkesmannsembetene i hvert samarbeidsprosjekt vil få et koordinerende ansvar for satsingen opp mot de øvrige nevnte fylkesmannsembetene, samt aktuelle fylkeskommuner, næringsorganisasjoner, kunnskaps- og kompetansemiljøer og ev. andre aktører. Satsingen må sees i sammenheng med Kommunal- og regionaldepartementets satsing rettet mot fjellområdene, og arbeidet med Nasjonal strategi for verdiskaping basert på natur- og kulturarven.

Utviklingsprogram for lokalmat og grønt reiseliv

Partene er enige om at den samlede rammen til Utviklingsprogrammet for lokalmat og grønt reiseliv reduseres med 4 mill. kroner til 66 mill. kroner i 2014. Reduksjonen skyldes etableringen av en ny matkulturenhet i tilknytning til Matmerk, som finansieres fra Utviklingsprogrammets tilskuddsordning for omdømmebygging som forvaltes av LMD. I tillegg flyttes 2 mill. kroner til prosjektet *Markedstjenester for lokalmatprodusenter* i regi av Matmerk.

Bioenergiprogrammet

Partene er enige om å øke avsetningen til Bioenergiprogrammet med 3 mill. kroner til 25 mill. kroner i 2014.

Skogbruk

Partene er enige om å videreføre avsetningen til skogbruk med 204 mill. kroner i 2014. Fordelingen av midlene mellom de ulike virkemidlene innen skogbruk, gjøres etter drøftinger mellom avtalepartene.

Partene viser for øvrig til Regjeringens forslag om en tiltakspakke for skog- og treindustrien i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2013.

Utviklingstiltak for geit – Friskere geiter

Partene er enige om at 2013 er siste året saneringsdelen av prosjektet Friskere geiter får støtte over jordbruksavtalen, og at prosjekteier har ansvar for å finansiere ferdigstillingen av denne delen av prosjektet. Partene er enige om at det avsettes 4 mill. kroner i 2014 til prøvetaking, oppfølging og analyser i allerede sanerte besetninger. Kostnader utover dette, i 2014 og senere år, dekkes av prosjekteier. Partene er videre enige om en avsetning til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid på 15 mill. kroner i 2014. Dette er i tråd med Statens landbruksforvaltnings (SLF) prognoser for forbruk over ordningen. SLF prognoserer at utbetalingen til kompensasjon for 2013 vil være totalt 11 mill. kroner. Partene er derfor videre enige om å avsette 7 mill. kroner fra omdisponerte midler i 2013 til kompensasjon for bortfall av produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ferie/fritid.

Fotråte – prosjekt Friske føtter

Mattilsynet har ansvar for å håndtere den aktuelle varianten av fotråte som en ordinær B-sykdom for å begrense smittespredning. Partene er enige om at utdisponerte midler (tentativt 1-2 mill. kroner) kan benyttes til en ordning med kompensasjon til jordbruksforetak som sanerer smittede dyr og ev. tilgrensende tiltak i tråd med prosjektets formål. Prosjekteier Animalia vil fortsatt ha ansvar for å utforme og sikre tilfredsstillende administrering av ordningen.

Forskning

Partene er enige om å videreføre avsetningen til forskning med 53 mill. kroner i 2014. FoU-behov og utredningsoppgaver for å følge opp anbefalingene i rapportene *Økt norsk kornproduksjon*, *Økt storfekjøttproduksjon i Norge* og *Grønn vekst* skal særlig prioriteres. Partene peker spesielt på økt behov for kunnskap om løsninger som gir bedre

lønnsomhet, samt ivaretagelse av bærekraft og styrket robusthet i produksjonen som følge av klimautfordringer.

Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

Partene er enige om at avsetningen til konfliktforebyggende tiltak mellom jordbruk og reindrift i 2014 videreføres med 1,5 mill. kroner, og at forvaltningen av ordningen flyttes fra Innovasjon Norge til ett av fylkesmannsembetene fra 2014.

5 Miljø

Genetiske ressurser

Partene er enige om å øke satsen til bevaringsverdige storferaser med 200 kroner til 2 000 kroner per dyr fra 2014. For å være berettiget tilskuddet blir det innført et tilleggskrav om at kyr innenfor ordningen må ha registrert kalving i løpet av de to siste årene.

Regionale miljøprogram (RMP)

Partene er enige om å øke rammen til RMP med 20 mill. kroner i 2014, fordelt på følgende måte:

- 10 mill. kroner til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel (Rogaland 8 mill. kroner, Hordaland 1 mill. kroner, Aust-Agder 0,5 mill. kroner og Vest-Agder 0,5 mill. kroner)
- 5 mill. kroner til fylker med setertilskudd
- 1 mill. kroner til ordningen beiteareal for kvitkinngås og kortnebbgås i Nord-Trøndelag.
- 4 mill. kroner fordelt på alle fylker

Miljøforvaltningen, i samarbeid med landbruksforvaltningen, vil revidere nasjonal forvaltningsplan for gås.

RMP skal forvaltes etter regelverket for ordningen og forvaltningsloven.

Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler

Partene er enige om å øke avsetningen med 1 mill. kroner til 11 mill. kroner til post 77.15, Handlingsplan for redusert risiko ved bruk av plantevernmidler. Økningen er tiltenkt arbeid med overgang til elektronisk løsning for autorisasjonskursene. Innenfor avsetningen kan det brukes inntil 1,5 mill. kroner til styrking av datagrunnlaget for plantevernmidler i småkulturer. Den partssammensatte arbeidsgruppen fordeler

Tabell 1.5 Fylkesvis fordeling av midler til regionale miljøprogram for 2013 med utbetaling 2014.

Fylker	Mill. kr	Fylker	Mill. kr
Østfold	43,1	Rogaland	33,5
Akershus	53,4	Hordaland	21,0
Hedmark	44,2	Sogn og Fjordane	24,8
Oppland	55,8	Møre og Romsdal	18,3
Buskerud	23,4	Sør-Trøndelag	26,8
Vestfold	18,0	Nord-Trøndelag	30,4
Telemark	11,9	Nordland	19,9
Aust-Agder	4,3	Troms	9,7
Vest-Agder	6,7	Finnmark	3,3
		Sum post 74.19	448,5

midlene til prosjekter i regi av Bioforsk, Norsk landbruksrådgiving og Mattilsynet. Handlingsplanen går ut ved utgangen av 2014. Arbeidsgruppen for handlingsplanen får i oppgave å vurdere framtidig forvaltning av denne satsingen til jordbruksoppkjøret 2014.

Miljøtiltak på landbrukets utviklingsfond (LUF)

Partene er enige om å:

- øke avsetningen til SMIL-ordningen med 5 mill. kroner til 225 mill. kroner for 2014, hvorav 100 mill. kroner til drenering.
- avsette 11 mill. kroner til organisert beitebruk for 2014.
- videreføre avsetningen til klima- og miljøprogrammet med 18 mill. kroner i 2014. Klima- og energirådgiving, og prosjekter som ser på forvaltning og beiting i utmark, inngår i programmet.
- videreføre midler til utvalgte kulturlandskap med 8 mill. kroner for 2014.
- videreføre midlene til verdensarvområdene med 3 mill. kroner for 2014.
- videreføre avsetningen på 1 mill. kroner til prosjektet *Energieffektivisering og redusert klimautslipp i veksthusnæringen* i 2014. Prosjektet avsluttes i 2015.
- avsette 2 mill. kroner til ordningen for biogass i 2014, og samtidig øke tilskuddssatsen til 30 kroner per tonn husdyrgjødsel levert til biogassanlegg.

6 Økologisk produksjon og forbruk

Partene er enige om å avvikle omleggingstilskuddet med virkning for arealer som legges om fra 2014 med utbetaling fra 2015. Arealer i 1. års karens vil kun være berettiget arealtilskudd, mens arealer i 2. og 3. års karens får økologisk arealtilskudd. For å legge til rette for økte priser på økologisk korn er partene enige om å øke prisnedskrivningstilskuddet for økologisk korn fra 1. juli 2013 med 8 øre per kilo og med ytterligere 40 øre per kilo fra 1. juli 2014.

Partene vil vurdere endringer i dyretilskudd til økologisk produksjon ved neste års jordbruksoppkjøret.

Samlet avsetning til økologisk produksjon for 2014 blir 122,6 mill. kroner.

Partene er enige om å flytte 6 mill. kroner fra utviklingsmidlene forvaltet av SLF til Norsk landbruksrådgivning (NLR) fra 2014. NLR skal bruke avsetningen til å følge opp satsingen på Økologisk første råd og annet veiledningsarbeid til støtte for økologisk landbruk. Bevilgningsvedtaket gjøres i forbindelse med budsjettproposisjonen for 2014.

Partene er videre enige om å overføre 7 mill. kroner fra utviklingsmidlene forvaltet av SLF til fylkesmennenes utviklings- og tilretteleggingsmidler over BU-ordningen fra 2014. Det forutsettes at fylkenes satsing på økologisk landbruk integreres i de regionale næringsprogrammene.

Det er enighet om å øke avsetningen til utviklingsmidlene med 1 mill. kroner. Med vedtatte flyttinger blir avsetningen til utviklingsmidlene forvaltet av SLF i 2014 på 32 mill. kroner. Videre

oppfølging når det gjelder forvaltning av midlene vil bli gjort i dialog med avtalepartene.

7 Korn, kraftfôr og mel

Partene er enige om å øke målprisen for matkorn med 20 øre per kg, bygg og havre økes med 18 øre per kg og oljevekster økes med 25 øre per kg. Satsene for prisnedskrivningstilskudd norsk korn økes med 8 øre per kg og for oljefrø med 8 øre per kg. Det disponeres 63,3 mill. kroner av ledige midler til prisnedskrivning for norsk korn fra 01.07.2013. Med grunnlag i en karbohydratandel på 70 pst. og antatt fortsatt høye importpriser på soya, har partene lagt til grunn at råvarer til kraftfôr vil bli 7 øre/kg dyrere som følge av avtalen.

Bevilgningen til tilskudd for beredskapslagring av såkorn (post 77.12) økes med 3,5 mill. kroner.

Partene er enige om å be Budsjettnemnda for jordbruket gjennomgå referansebrukene for korn med hensyn til representativitet og størrelse.

8 Frukt, grønt og poteter

Partene er enige om å:

- øke målprisene for grønnsaker og frukt med 2,7 pst. og for poteter med 25 øre per kg.
- øke avsetningen til Opplysningskontoret for frukt og grønt (OFG) (post 70.11) med 2 mill. kroner.
- øke avsetningen til Norsk landbruksrådgivning (post 77.13) med 4,5 mill. kroner, knyttet til veiledning innenfor grøntsektoren.
- øke avsetningen til Sagaplant (post 77.15) med 1 mill. kroner.
- øke avsetningen til Graminor (post 77.15) med 2,2 mill. kroner.
- øke avsetningen til tilskudd til fruktlager (post 77.17) med 2 mill. kroner.
- øke kvantumsbegrensning og maksimalbeløp for grønnsaker i distrikts- og kvalitetstilskuddet, tilsvarende 10 pst.
- øke distrikts- og kvalitetstilskuddet til frukt, bær og grønnsaker tilsvarende 10 pst.
- øke satsen i distriktstilskudd potet Nord-Norge med 10 øre per kg.
- øke satsen i arealtilskudd potet med 15 kroner per dekar.

Partene er videre enige om å nedsette en arbeidsgruppe for å utrede og vurdere tilskudd til producenteide grønnsaks- og potetpakkerier, eget distrikts- og kvalitetstilskudd for bær til industri og innfrakt for poteter, frukt, bær og grønnsaker.

9 Melk

Partene er enige om å øke målprisene for melk med 23 øre per liter.

Partene er videre enige om å:

- øke driftstilskudd kumelk med 6 000 kroner per bruk for Sør-Norge og Jæren, og 8 000 kroner per bruk for Nord-Norge.
- øke driftstilskudd geitemelk med 8 000 kroner per bruk.
- øke grunntilskudd geitemelk med 15 øre per liter.
- øke distriktstilskudd melk med 1 øre per liter i sone C, 2 øre per liter i sone D til J.

Partene er enige om at geitemelkkvoten solgt til staten høsten 2013, ikke blir solgt ut. Videre er partene enige om at det ikke skal være mulig å konvertere kvote fra kumelk til geitemelk fra og med forskriftsendring sommeren 2013.

Partene er enige om at det legges til følgende setning i § 8 Omsetning av kvote, i kvoteforskriften:

«Selger av kvote kan ikke kjøpe kvote i samme omsetningsrunde.»

Partene er enige om å gi SLF i oppdrag å vurdere fordeler og ulemper med at kvoteåret for kumelk løper fra 1. mars til 28. februar, i forhold til at kvoteåret følger kalenderåret.

Partene er enige om å videreføre at endringer i kvoteforhold for samdrifter (oppstart, innmelding, utmelding og oppløsning) har frist 1. februar for ku og 1. desember for geit, med virkning fra påfølgende kvoteår. Frister for innmelding av kvotekjøp, -salg og -leie beholdes uendret. Partene er videre enige om at andre endringer i kvoteforhold kan skje løpende, men må innmeldes eller søkes om til SLF. Andre endringer i kvoteforhold kan være eierskifte/brukerskifte (inkl. inntreden i eksisterende leieforhold/samdrift), konvertering, sammenslåing, kjøp av tilleggsjord med kvote, oppstart av produksjon på sovende kvote, flytting av produksjon og flytting av kvote.

10 Kjøtt og egg

Partene er enige om fastsetting av målprisene for kjøtt og egg fra 01.07.2013 slik det framgår av fordelingsskjemaet. Partene er enige om overflytting av markedsordningene for lam og egg til volummodellen fra 01.07.2013. Sau skal inngå i volummodellen sammen med lam, og omleggingen implementeres innenfor gjeldende bestemmelser for volummodellen for storfe. Dette gjelder også for egg, med unntak av at for egg kan det fortsatt gjennomføres reguleringslagring uten volumbegrensning. For egg vil partene for øvrig vise til brev av 22.03.2013 om «*Høring av forslag til endringer i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer m.m.*».

Partene er enige om å etablere et kvalitetstilskudd for alt storfeslakt med kvalitet O og bedre, med unntak av kategorien ku, og legger til grunn at dette tilsvarer 55 pst. av samlet slaktekvantum. Avsetningen til tilskuddet settes til 164,7 mill. kroner som gir en sats på om lag 3,70 kroner per kg. Tilskuddet utbetales via slakteriene til produsent for slakt levert fra og med januar 2014.

Partene er enige om at lammeslakttilskuddet ikke lenger skal omfattes av maksimalbeløpsbegrensningen i tilskudd husdyr, og at tilskudd til lammeslakt derfor blir en egen ordning innenfor produksjonstilskuddene. For små slakterier som mottar færre enn 2 000 sau/lam per år, utbetales lammeslakttilskuddet etter gjennomsnittlig klassifisering ved den aktuelle søknadsomgangen. Det fastsettes en foreløpig sats også for tilskudd som utbetales via små slakterier, som ved inngangen av slakteåret må melde fra til SLF at de ønsker å gå inn på denne ordningen.

Partene er enige om å øke tilskuddet til norsk ull med 1 krone per kg til 32 kroner per kg.

Som en del av satsingen på det grasbaserte husdyrholdet, er partene enige om å styrke de direkte inntektsgivende tilskuddsordningene, jf. punkt 11 om produksjonstilskudd.

Partene forutsetter at SLF innen 15.02.2014 avgir en evaluering av tilskuddsordningen for innfrakt av dyr til slakt. Partene er videre enige om å forenkle satsstrukturen for innfrakttilskuddet for konsumegg med fortsatt prioritering av satsnivået for egg produsert i Nord-Norge.

11 Produksjonstilskudd

Partene har lagt vekt på å styrke økonomien i det grasbaserte husdyrholdet. Avsetningen til faste ordninger over post 74 Direkte tilskudd, økes

med 235 mill. kroner som følge av satsøkninger over avtalen. Avtalen innebærer følgende:

- Driftstilskudd ammeku økes med 100 kroner til 2 850 kroner, maksimalbeløpet for ordningen økes med 4 000 kroner til 114 000 kroner per foretak.
- Utmarksbeitetilskuddet økes med 25 kroner per dyr for storfe og 13 kroner per dyr for småfe.
- Beitetilskuddet økes med 17 kroner per storfe.
- Tilskudd husdyr for sau over 1 år økes med for intervallene 1-50 dyr og 51-100 dyr, jf. fordelingsskjemaet.
- Tilskudd husdyr for avlsgris økes med 150 kroner per dyr i alle satsregioner, tilskuddet økes med 3 kroner per slaktegris i begge satsregioner.
- Det innføres tilskudd husdyr for hjort med 210 kroner per dyr over 1 år.
- Satsen for tilskudd husdyr for birøkt økes med 50 kroner til 400 kroner per bikube. Kravet til minst 25 bikuber for å være berettiget tilskuddet, skal ikke gjelde jordbruksforetak som mottar produksjonstilskudd på annet grunnlag.
- Endringer i produksjonstilskudd for grøntsektoren og melk, jf. hhv. pkt. 8 og 9 i protokollen.

Partene er enige om at SLF til 15.02.2014 utreder et forvaltningsregime for produksjonstilskudd og tilskudd til avløsning ved ferie og fritid i fagsystemet eStil. Det opprettes en referansegruppe med representanter fra avtalepartene, fylkesmannen og kommunen.

Partene er enige om at en arbeidsgruppe skal utrede om Husdyrregisteret kan brukes til utmåling av produksjonstilskudd for storfe. Mandat for arbeidet og sammensetning av arbeidsgruppe og referansegruppe blir i samsvar med det som ble fastsatt ved jordbruksoppkjøret 2012. Det må særlig vektlegges hvordan man kan oppnå bedre kvalitet på innrapporteringen av data fra produsentnivå til registeret. Rapport fra arbeidet må avgis innen 15.02.2014. Partene er enige om fra 01.01.2014 å avvikle det særskilte pilotprosjektet med samkjøring av antall storfe i hhv. søknad om produksjonstilskudd og Husdyrregisteret.

Partene er enige om å etablere en partssammensatt arbeidsgruppe for å utrede endring av produksjonstilskudd for sau/lam og geit/kje. Dette for å stimulere til økt kjøttproduksjon og et bedre forvaltningsregime for både saue- og geiteholdet. Det skal legges vekt på at systemet må være kontrollerbart og å ivareta strukturen i husdyrtilskuddet.

12 Velferdsordninger

Tilskudd til avløserordningene

Partene er enige om at satsene for tilskudd til avløsning ved ferie og fritid økes med 3,9 pst. og maksimalbeløpet per foretak heves med 3 000 kroner til 72 000 kroner.

Partene er enige om at maksimal dagsats for tilskudd til avløsning ved sykdom m.v. økes fra 1 400 til 1 500 kroner. Endringen implementeres allerede fom. 2014, og vil også styrke landbruksvilkårordningen.

Partene er enige om at minimumsalderen for avløserer etter de to tilskuddsordningene for avløsning reduseres fra 16 til 15 år.

Partene er enige om at til jordbruksoppjøret 2014 skal det utredes en utvidelse av sykdomsavløsning til også å omfatte tilfeller hvor det foreligger legeerklæring om sykdom for egne barn under 12 år. Utredningen må bl.a. omfatte antall dager som ev. bør dekkes per år, anslag for bevilgningsbehov, kontrollerbarhet og i hvilken grad regelverket for ordningen bør samsvare med NAVs regelverk for omsorgspenger til lønnsmotakere.

Partene er videre enige om at til jordbruksoppjøret 2014 skal det utredes om det ved akutt sykdom/skade kan gis tilskudd til sykdomsavløsning gjennomført av ektefelle/samboere. Dette bl.a. vurdert ut fra generell tilgang på landbruksvikarer, avgrensning ift. øvrig sykdomsavløsning, kontrollerbarhet og bevilgningsbehov.

Utredningene vedrørende sykdomsavløsning skal gjennomføres av SLF med en referansegruppe fra avtalepartene.

Tilskudd til tidligpensjon

Partene er enige om at Fylkesmannen kan gi unntak fra regelverket for tilskuddsordningen i tilfeller hvor bruker og dennes ektefelle/samboer eier hver sin landbrukseiendom og disse drives som separate enheter. SLF bes gjennomgå fylkesmannens dispensasjonspraksis og gi en redegjørelse om denne før jordbruksoppjøret 2014.

13 Andre politikkområder

Norsk landbruksrådgivning (NLR)

Partene er enige om at avsetningen til HMS-tiltak i landbruket videreføres med 14 mill. kroner. I tillegg avsettes 1 mill. kroner til å dekke økte kost-

nader i forbindelse med sammenslåing av Landbrukets HMS-tjeneste og Norsk Landbruksrådgivning (NLR). Midlene overføres til NLR og øremerkes HMS-arbeid i landbruket.

Partene er enige om at arbeidet med veiledning om økologisk landbruk innlemmes i NLR sin ordinære portefølje, jf. omtalen av utviklingstiltak innen økologisk landbruk. Det avsettes 6 mill. kroner til dette i 2014.

Partene er videre enige om at avsetningen til byggteknisk planlegging reduseres med 0,5 mill. kroner til 6 mill. kroner i 2014 og at avsetningen til maskinteknisk rådgivning økes med 0,7 mill. kroner til 2,2 mill. kroner.

Partene er enige om en ekstra satsing på grøntsektoren hos NLR på 4,5 mill. kroner og en generell økning på grunntilskuddet på 4,8 mill. kroner til 48,8 mill. kroner i 2014.

Partene er enige om å be om en rapport fra NLR innen 15. februar 2014. I rapporten skal det gjøres rede for bruken av jordbruksavtalens midler i 2013 og planlagt bruk i 2014, og gjøres en vurdering av organiseringen av rådgivningsenhetene.

Total avsetning til NLR i 2014 blir 82,5 mill. kroner.

Erstatningsordninger

Partene er enige om at maksimalt erstatningsbeløp ved klimabetingende skader i plante- og honningproduksjon heves til 750 000 kroner.

Partene er enige om at ordningen med erstatning for tap av sau på beite endres slik at det er betydelige tap ut over gjennomsnittstapet på brukene eksklusive rovdyr-tap som danner grunnlag for erstatningsutbetaling. Det utarbeides utkast til revidert forskrift med utmålingsregler som innebærer om lag uendret bevilgningsnivå sammenlignet med gjeldende ordning.

Partene er enige om at produksjon av erter og bønner til konserves og modning skal ligge i samme vekstgruppe innenfor erstatninger som ved utmåling av arealtilskudd, dvs. vekstgruppe korn.

Finansiering av Opplysningskontoret for egg og kjøtt (OEK)

Omsetningsrådet er godt kjent med at avtalepartene har vært bekymret for økningen i OEK sine budsjetter og at de ønsker at markedsaktørene selv må bidra til finansieringen av generisk markedsaktivitet, jf. sluttprotokoll fra jordbruksoppjørene i 2009 og 2010. I Meld. St. 9 (2011–2012) *Landbruks- og matpolitikken* er dette omtalt slik:

«Departementet har de siste årene, i forbindelse med jordbruksoppjørene, gitt signaler til Omsetningsrådet om at bransjen må øke sin egen finansieringsandel til opplysningskontoret for kjøtt og egg. Departementet og jordbruksavtalepartene har tidligere signalisert at Omsetningsrådet må gjennomføre en løpende og kritisk vurdering av bruk av ressurser til merkenøytral markedsføring.»

Partene legger til grunn at disse føringene blir fulgt opp av Omsetningsrådet.

Tilskudd til dyreavl m.m.

Partene er enige om at det skal legges fram en gjennomgang av tilskuddsordningen for veterinærreiser før jordbruksoppjøret i 2014. Gjennomgangen skal bl.a. inneholde vurderinger av måloppnåelse (generelt og ev. regionale variasjoner) og forvaltning.

Partene er enige om å videreføre avsetningen innenfor uendret ramme, inkl. fortsatt avsetning av 0,5 mill. kroner til TYRs grovfôrprosjekt.

Mottaksplikt

Partene er enige om å videreføre bestemmelsene om årlige møter i forkant av hvert jordbruksoppjør med markedsregulatorene om deres prisbetingelser overfor produsentnivå.

Arbeidsgruppe driftsulemper

Partene er enige om å sette ned en arbeidsgruppe som skal utrede mulighetene for å målrette virkemidler mot bruk eller områder med spesielle driftsulemper, som for eksempel bratt areal, små teiger og kantsoner. Gruppen skal vurdere muligheten for økt måloppnåelse, samt forvaltbarhet av eventuelle endringer i virkemiddelbruken. Arbeidsgruppen skal bestå av representanter fra avtalepartene, og kan trekke inn nødvendig kompetanse fra SLF, FM og relevante fagmiljø.

For saker som ikke er omtalt i denne protokollen, vises det til statens tilbud av 07.05.2013. Vedlagt sluttprotokollen følger fordelingsskjema med detaljerte endringer i avtalepriser og tilskuddsordninger.

Oslo 15.05.2013

Leif
Forsell

Merete
Furuberg

Nils T.
Bjørke

Undervedlegg 1**Avtale Fordeling 2013 – 2014 Dato 15.05.2013**

Tabell 1.6 Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	500,0
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	500,0
+ Avtalepriser fra 1.7.2013	580,0
= Sum avtalepriser og tilskudd 2013/14	1 080,0
+ Omdisponering overførte midler fra 2012 til 2013	50,0
= Sum til fordeling	1 130,0
+ Økt inntektsverdi jordbruksfradrag	140,0
= «Ramme for oppgjøret»	1 270,0

Tabell 1.7 Priser:

Produkt	Kvantum Mill. l/kg	Målpris Kr/1/kg	Målprisendring	
			Fra 01.07 Kr/1/kg	Fra 01.07 Mill. kr
Melk, ku og geit	1 560,4	4,82	0,23	358,9
Gris	130,1	31,64		0,0
Sau/lam	24,0	63,00	3,50	84,0
Egg	62,9	19,10		0,0
Poteter	196,7	3,79	0,25	49,2
Grønnsaker og frukt	1 859,3		2,7%	50,5
Norsk matkorn	187,0	2,73	0,20	37,4
<i>Sum målprisutslag</i>				<i>580,0</i>

Tabell 1.8 Endringer på kap. 1150 og 4150

Post		Endring Mill. kr	Budsjett 2013 Mill. kr
01	Driftskostnader, utredninger og evalueringer	0,000	2,500
50	Fondsavsetninger	38,000	1 433,653
70	Markedsregulering	39,000	209,400
71	Tilskudd til erstatninger m.m.	2,000	40,000
73	Pristilskudd	293,000	2 338,900
74	Direkte tilskudd	100,900	8 341,500
77	Utviklingstiltak	19,200	235,590
78	Velferdsordninger	7,870	1 608,854
<i>SUM KAP. 1150</i>		<i>499,970</i>	<i>14 210,397</i>
<i>KAP. 4150 Post 80</i>		<i>0,000</i>	<i>27,700</i>

Tabell 1.9 Kapittel 1150 Jordbruksavtalen

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2013 mill. kr ¹
<i>01</i>	<i>Driftskostnader, utredninger og evalueringer</i>		<i>2,500</i>
50.11	Tilskudd til LUF ²⁾	38,000	1 433,653
<i>50</i>	<i>Fondsavsetninger</i>	<i>38,000</i>	<i>1 433,653</i>
70.11	Avsetningstiltak	2,000	30,400
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen m.v.	37,000	179,000
<i>70</i>	<i>Markedsregulering, kan overføres</i>	<i>39,000</i>	<i>209,400</i>
<i>71</i>	<i>Tilskudd til erstatninger m.m.</i>	<i>2,000</i>	<i>40,000</i>
73.11	Tilskudd til norsk ull	4,400	130,000
73.13	Pristilskudd melk	21,000	576,700
73.15	Pristilskudd kjøtt	164,700	658,900
73.16	Distriktstilskudd egg	0,000	6,400
73.17	Distrikts- og kvalitetstilskudd på frukt, bær og gr.sak.	10,100	87,700
73.18	Frakttilskudd	0,000	342,700
73.19	Tilskudd til prisnedskrivning korn	90,400	445,700
73.20	Tilskudd til matkorn	2,400	48,400
73.21	Tilskudd til potetsprit og potetstivelse		42,400
<i>73</i>	<i>Pristilskudd (overslagsbevilgning)</i>	<i>293,000</i>	<i>2 338,900</i>
74.11	Driftstilskudd, melkeproduksjon	14,800	1 359,400
74.14	Produksjonstilskudd, husdyr	85,500	2 427,400
74.16	Beitetilskudd	33,700	750,900

Tabell 1.9 Kapittel 1150 Jordbruksavtalen

Post	Benevning	Endring mill. kr	Budsjett 2013 mill. kr ¹
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	-34,800	3 247,000
74.19	Regionale miljøprogram	20,000	428,500
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	-4,300	114,300
74.22	Tilskudd til miljøvennlige spredemåter husdyrgjødsel	-14,000	14,000
<i>74</i>	<i>Direkte tilskudd, kan overføres</i>	<i>100,900</i>	<i>8 341,500</i>
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer		90,670
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	3,500	10,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	9,500	52,000
77.14	Tilskudd til pelsdyr		23,200
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	4,200	48,700
77.17	Tilskudd til fruktlager	2,000	11,000
<i>77</i>	<i>Utviklingstiltak, kan overføres</i>	<i>19,200</i>	<i>235,590</i>
78.11	Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	5,800	1 168,319
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom mv	-4,100	190,500
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen i jordbruket		88,000
78.15	Tilskudd til øvrige velferdstiltak	8,000	69,000
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordning	-1,800	93,035
<i>78</i>	<i>Velferdsordninger, kan overføres</i>	<i>7,900</i>	<i>1 608,854</i>
	SUM KAP. 1150	500,000	14 210,397

¹ Saldert budsjett² Bevilgningen må konsekvensjusteres ned 275 mill. kroner i 2014 sammenlignet med budsjett 2013

Tabell 1.10 Post 73.11 Tilskudd til norsk ull

	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
<i>Ull</i>	4,362	31,00	1,00	4,4

Tabell 1.11 Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Kvantum Mill. l.	Sats Kr / l	Endring Kr / l	Endring Mill. kr
<i>Grunntilskudd geitmelk</i>	19,9	3,11	0,15	3,0
<i>Distriktstilskudd</i>				
Sone A ¹	202,7	0,00		0,0
Sone B	333,9	0,12		0,0
Sone C	241,3	0,30	0,01	2,4
Sone D	523,2	0,42	0,02	10,5
Sone E	120,9	0,52	0,02	2,4
Sone F	52	0,65	0,02	1,0
Sone G	54,9	0,90	0,02	1,1
Sone H	3,8	1,11	0,02	0,1
Sone I	13,9	1,69	0,02	0,3
Sone J	11,2	1,78	0,02	0,2
<i>Sum distriktstilskudd, melk</i>	1 557,8		0,01	18,0
<i>Sum post 73.13 Pristilskudd, melk</i>				21,0

¹ Omfatter landet utenom sone B-J

Tabell 1.12 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
<i>Grunntilskudd, kjøtt</i>				
Sau	23,6	3,81		0,0
Geit	0,3	5,15		0,0
Storfe kval. O og bedre	80,7	0,00	2,04	164,7
<i>Sum grunntilskudd, kjøtt</i>	23,9			164,7
<i>Distriktstilskudd, kjøtt</i>				
Sone 1	20,7	0,00		0,0
Sone 2	53,3	4,55		0,0
Sone 3	18	7,35		0,0
Sone 4	7,1	11,30		0,0
Sone 5	0,8	11,90		0,0
Sau, sone 4	3,6	13,30		0,0
Sau, sone 5	0,6	13,80		0,0
Gris Vestlandet og Agder ¹	8,7	1,10		0,0
Gris, sone 4	7,5	5,10		0,0
Gris, sone 5	0,3	5,40		0,0
Kylling og kalk., Agd./Vestl. ¹	0,3	0,20		0,0
<i>Sum distriktstilskudd, kjøtt</i>	120,9			0,0
<i>Sum pristilskudd kjøtt</i>				164,7

¹ Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal + Agderfylkene

Tabell 1.13 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Kvantum Mill. kg	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Vestlandet	6,2	0,45		0,0
Trøndelag	10,1	0,22		0,0
Nord Norge	2,1	1,05		0,0
<i>Sum distriktstilskudd egg</i>				<i>0,0</i>

Tabell 1.14 Post 73.18 Frakttilskudd

	Kvantum Mill. kr	Forskrift med satser	Endring Mill. kr
Sonefrakt korn	85,5		
Frakt kraftfôr	119,0		
Frakttilskudd slakt	130,0		
Frakttilskudd egg	8,0		
<i>Sum</i>	<i>342,5</i>		<i>0,0</i>

Tabell 1.15 Post 73.19 Prisnedskrivning norsk korn

	Kvantum 1 000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Korn	1 066,8	0,338	0,08	85,3
Økologisk korn ¹	10,0	0,90	0,36	3,6
Oljevekster, lupiner og bønner	11,2	1,79	0,08	0,9
Økologiske oljevekster, lupin, bønner		2,60	0,36	0,0
Fôrerter	6,8	0,72	0,08	0,5
Økologiske fôrerter	0,2	1,20	0,25	0,1
<i>Sum²</i>	<i>1 095,0</i>			<i>90,4</i>

¹ Gjennomsnittlig økning i 2014 av økning 0,08 kr/kg fra 01.07.13 og 0,40 kr/kg fra 01.07.2014

² Endring fra 01.07.2013 innebærer økt bevilgning i 2013 tilsvarende 63,3 mill. kroner

Tabell 1.16 Post 73.20 Tilskudd til matkorn

	Kvantum 1 000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
<i>Tilskudd alt matkorn</i>	<i>330,0</i>	<i>0,14</i>	<i>-0,14</i>	<i>-46,2</i>
<i>Tilskudd norsk matkorn</i>	<i>187,0</i>	<i>0,14</i>	<i>0,26</i>	<i>48,6</i>

Tabell 1.17 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	Kvantum 1 000 tonn	Målpris Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Hvete, matkorn	156,5	2,73	0,20	31,3
Rug, matkorn	10,5	2,57	0,20	2,1
Bygg	585,8	2,32	0,18	105,4
Havre	229,0	2,10	0,18	41,2
Förhvete og fôrrug	95,0		0,18	17,1
Erter til modning	7,0			0,0
Såkorn	52,6		0,18	9,5
<i>Sum norsk korn</i>	1 136,4		0,18	206,6
Oljevekster	11,2	5,18	0,25	2,8
<i>Sum korn og oljevekster</i>	1 147,6		0,18	209,4

Tabell 1.18 Kap. 4150 Markedsordningen for korn

Post 80	Kvantum 1 000 tonn	Sats Kr / kg	Endring Kr / kg	Endring Mill. kr
Sildemel	12,0	0,00		0,0
Soyamel	170,0	0,15		0,0
Andre fôrstoffer	10,0	0,05		0,0
<i>Sum kap 4150.80</i>	192,0			0,0

Tabell 1.19 Anslag endring i kraftfôrpris

<i>Anslag endring i kraftfôrpris, inkl korn og protein, øre/kg</i>	0,07
--	------

Tabell 1.20 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og ammeku

		Antall	Sats Kr/bruk/dyr	Endring Kr/bruk/dyr	Ny sats Kr/bruk/dyr	Endring Mill. kr
Kumelk Jæren	Foretak	713	109 000	6 000	115 000	4,3
Kumelk Nord-Norge	Foretak	1 062	122 000	8 000	130 000	8,5
Kumelk rest Sør- Norge	Foretak	8 035	116 000	6 000	122 000	48,2
Geitemelk	Foretak	326	122 000	8 000	130 000	2,6
<i>Ammekyr</i>						
6-39 kyr	Dyr	46 665	2 750	100	2 850	4,7
40 og flere kyr	Foretak	213	110 000	4 000	114 000	0,9
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-54,4
<i>Sum driftstilskudd, melk og ammeku</i>		<i>14 291</i>				<i>14,8</i>

Tabell 1.21 Post 74.14 Tilskudd til husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats Kr/dyr	Endring Kr/dyr	Ny sats Kr/dyr	Endring Mill. kr
	Fra	Til					
<i>Bunnfradrag 35 pst¹</i>			43 406	3 000		3 000	0,0
Mjølkeku	1	16	142 525	4 028		4 028	0,0
	17	25	41 440	2 072		2 072	0,0
	26	50	39 954	860		860	0,0
	Sum		223 919				0,0
Storfe	1	250	544 236	800		800	0,0
Mjølkegeit	1	125	30 547	1 400		1 400	0,0
	126	250	3 433	512		512	0,0
	Sum		33 980				0,0
Ammekyr	1	25	59 925	4 080		4 080	0,0
	26	50	8 494	2 170		2 170	0,0
	50	+	1 832	500		500	0,0
	Sum		70 250				0,0
Sau over 1 år pr 1.jan	1	50	486 143	1 180	146	1 326	71,0
	51	100	171 064	924	146	1 070	25,0
og ammegeiter	101	200	64 609	347		347	0,0
	200	300	7 530	210		210	0,0
Utegangersau (alle)	1	300	32 312	210		210	0,0
	Sum		761 658				96,0

Tabell 1.21 Post 74.14 Tilskudd til husdyr

	Intervall		Antall dyr	Sats Kr/dyr	Endring Kr/dyr	Ny sats Kr/dyr	Endring Mill. kr
	Fra	Til					
Lammeslakt	kval. O og bedre		890 010	206		206	0,0
	kval. O- og dårligere		56 284	0		0	0,0
	Kjeslakt over 3,5 kg		7 871	80		80	0,0
Tillegg: Økologiske lammeslakt			30 862	40		40	0,0
Sum			985 027				0,0
Avlsgris Sør-Norge ²	1	35	25 778	765	150	915	3,9
Avlsgris Jæren	1	35	5 421	615	150	765	0,8
Avlsgris Nord-Norge	1	35	2 054	1 052	150	1 202	0,3
Avlsgris landet	36	+	20 657	0		0	0,0
Sum			53 909				5,0
Slaktegris ²	1	1 400	981 758	20	3	23	2,9
Slaktegris Jæren	1	1 400	208 242	16	3	19	0,6
Sum			1 190 000				3,5
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	570 610	10		10	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	24 361	24		24	0,0
Verpehøner, landet	1 001	5 000	2 094 738	10		10	0,0
Sum			2 689 709				0,0
Unghester < 3 år			4 924	1 000		1 000	0,0
Bikuber ³	1	250	27 536	350	50	400	2,2
Hjort			8 367		210	210	1,8
Bevaringsverdige husdyrraser			2 639	1 800	200	2 000	0,5
Beløpsavgrensing ⁴				280 000		280 000	3,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-26,5
<i>Sum produksjonstilskudd, husdyr</i>							<i>85,5</i>

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. Arealtilskudd

² Unntatt Jæren

³ Antall økt med 2 000 for nytt regelverk

⁴ Lammetilskudd ut av beløpsavgrensningen

Tabell 1.22 Post. 74.16 Tilskudd til dyr på beite

		Antall dyr	Sats Kr/dyr	Endring Kr/dyr	Ny sats Kr/dyr	Endring Mill. kr
<i>Utmarksbeitetilskudd:</i>	Kyr, storfe, hest	245 646	375	25	400	6,1
	Sau, lam, geit	1 939 657	129	13	142	25,2
<i>Beitetilskudd:</i>	Storfe m.m.	608 324	432	17	449	10,3
	Småfe m.m.	2 255 227	60		60	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-7,9
<i>Sum beitetilskudd</i>		<i>5 048 854</i>				<i>33,7</i>

Tabell 1.23 Post. 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

		Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Kulturlandskapstilskudd alt areal</i>		<i>9 221 069</i>	<i>191</i>		<i>191</i>	<i>0,0</i>
<i>Bunnfradrag, 65 pst¹</i>		<i>43 406</i>	<i>3 000</i>		<i>3 000</i>	<i>0,0</i>
<i>Arealtilskudd, grovfôr</i>		<i>5 940 475</i>				<i>0,0</i>
<i>Arealtilskudd, korn</i>		<i>3 048 511</i>				<i>0,0</i>
<i>Arealtilskudd, potet</i>		<i>126 531</i>				<i>1,9</i>
<i>Arealtilskudd, grønnsaker</i>		<i>61 764</i>				<i>0,0</i>
<i>AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal</i>		<i>43 788</i>				<i>0,0</i>
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-36,7
<i>Sum, AK-tilskudd</i>		<i>9 221 069</i>				<i>-34,8</i>

¹ Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Tabell 1.24 Arealtilskudd, grovfôr

			Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 1</i>	0 – 250	dekar	291 805	90		90	0,0
	over 250	dekar	94 098	65		65	0,0
	Sum			385 903			
<i>Sone 2</i>	0 – 250	dekar	228 094	0		0	0,0
	over 250	dekar	91 620	0		0	0,0
	Sum			319 714			
<i>Sone 3</i>	0 – 250	dekar	467 370	124		124	0,0
	over 250	dekar	124 630	75		75	0,0
	Sum			592 000			

Tabell 1.24 Arealtilskudd, grovfôr

			Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 4</i>	0 – 250	dekar	362 723	124		124	0,0
	over 250	dekar	115 780	75		75	0,0
	Sum		478 503				0,0
<i>Sone 5</i>	0 – 250	dekar	2 866 096	233		233	0,0
	over 250	dekar	467 801	75		75	0,0
	Sum		3 333 896				0,0
<i>Sone 6</i>	0 – 250	dekar	549 591	261		261	0,0
	over 250	dekar	160 519	75		75	0,0
	Sum		710 110				0,0
<i>Sone 7</i>	alt areal	dekar	120 349	291		291	0,0
	Sum		120 349				0,0
<i>Sum grovfôr alle soner</i>			<i>5 940 475</i>				<i>0,0</i>

Tabell 1.25 Arealtilskudd, korn

			Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 1</i>	0-800	dekar	1 200 138	123		123	0,0
	801-	dekar	108 102	102		102	0,0
<i>Sone 2</i>	0-800	dekar	24 686	175		175	0,0
	801-	dekar	0	152		152	0,0
<i>Sone 3</i>	0-800	dekar	1 050 341	175		175	0,0
	801-	dekar	66 442	152		152	0,0
<i>Sone 4</i>	0-800	dekar	422 163	246		246	0,0
	801-	dekar	3 742	221		221	0,0
<i>Sone 5</i>	0-800	dekar	166 679	246		246	0,0
	801-	dekar	2 827	221		221	0,0
<i>Sone 6 – 7</i>	0-800	dekar	3 391	246		246	0,0
	801-	dekar	0	221		221	0,0
<i>Sum korn, alle soner</i>			<i>3 048 511</i>		<i>0,0</i>		<i>0,0</i>

Tabell 1.26 Arealtilskudd, potet

	Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 1-5</i>	121 435	65	15	80	1,8
<i>Sone 6-7</i>	5 096	915	15	930	0,1
<i>Sum poteter, alle soner</i>	<i>126 531</i>				<i>1,9</i>

Tabell 1.27 Arealtilskudd, grønnsaker

		Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 1 – 5</i>	0 – 80 dekar	28 894	550		550	0,0
	over 80 dekar	32 567	0		0	0,0
	Sum	61 461				0,0
<i>Sone 6 – 7</i>	0 – 80 dekar	303	1 650		1650	0,0
	over 80 dekar	0	0		0	0,0
	Sum	303				0,0
<i>Sum grønnsaker, alle soner</i>		<i>61 764</i>				<i>0,0</i>

Tabell 1.28 Arealtilskudd, frukt

		Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 1 – 4</i>	0 – 40 dekar	5 793	1 000		1000	0,0
	over 40 dekar	2 698	0		0	0,0
	Sum	8 491				0,0
<i>Sone 5-7</i>	0 – 40 dekar	11 073	1 450	0	1450	0,0
	over 40 dekar	1 246	0		0	0,0
	Sum	12 319				0,0
<i>Sum frukt alle soner</i>		<i>20 810</i>				<i>0,0</i>

Tabell 1.29 Arealtilskudd, bær

		Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
<i>Sone 1 – 4</i>	0 – 40 dekar	7 665	1 000		1000	0,0
	over 40 dekar	7 997	0		0	0,0
	Sum	15 662				0,0
<i>Sone 5 – 7</i>	0 – 40 dekar	5 772	1 450	0	1450	0,0
	over 40 dekar	1 544	0		0	0,0
	Sum	7 316				0,0
<i>Sum bær, alle soner</i>		22 978				0,0
<i>Sum frukt og bær, alle soner</i>		43 788				0,0

Tabell 1.30 Post. 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

<i>Arealtilskudd</i>	Antall daa	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Korn til modning	81 220	300		300	0,0
Grønnsaker, frukt og bær	4 205	1 000		1000	0,0
Poteter	1 231	500		500	0,0
Grønngjødsling	7 682	500		500	0,0
Innmarksbeite	46 417	25		25	0,0
Grovfôr og annet økologisk areal	298 492	25		25	0,0
<i>Sum arealtilskudd økologisk areal</i>	439 247				0,0
<i>Omleggingstilskudd</i>					
Alt karensareal minus innmarksbeite	50 356	250		250	0,0
<i>Sum omleggingstilskudd økologisk areal</i>	50 356				0,0

Tabell 1.30 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon		Antall dyr	Sats Kr/daa	Endring Kr/daa	Ny sats Kr/daa	Endring Mill. kr
Melkekyr	AK-sone 1-4	5 552	2 400		2400	0,0
	AK-sone 5-7	3 654	2 702		2702	0,0
Ammekyr	AK-sone 1-4	2 387	1 518		1518	0,0
	AK-sone 5-7	1 540	1 968		1968	0,0
Andre storfe	AK-sone 1-4	11 071	402		402	0,0
	AK-sone 5-7	6 888	564		564	0,0
Sau over 1 år	AK-sone 1-4	9 730	342		342	0,0
	AK-sone 5-7	27 592	414		414	0,0
Melkegeit og ammegeit	AK-sone 1-4	65	162		162	0,0
	AK-sone 5-7	938	186		186	0,0
Avlsgris	Landet	288	402		402	0,0
Slaktegris	Landet	5 329	260		260	0,0
<i>Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon</i>						<i>0,0</i>
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-4,3
<i>Sum tilskudd til økologisk jordbruk</i>						<i>-4,3</i>

Vedlegg 2

Jordbruksforhandlingene 2013 Referat fra forhandlingsmøte 15. mai

Plenumsmøte 15.05.2013, kl. 14:00

Fra Jordbruket: Bjørke, Hundåla, Skallerud, Skorge, Bustnes, Stabbetorp, Lundstein, Furuberg, Aukan, Staldvik, Godli, Meisfjord

Fra Staten: Forsell, Skjeflo, Kvam, White, Pedersen, Glosli, Søyland, Dæhlen, Grotli, Gjølberg, Orlund, Theting, Lyssandtræ, Helgen

Forsell viste til prosessen som hadde pågått mellom partene, både uformelt og i utvidede ledermøter, etter at staten hadde lagt fram en sonderingsskisse til sluttløsning 14.05.2013 kl. 19.00. Forsell konstaterte at partene hadde kommet fram til enighet om sluttprotokoll og fordeling av endelig ramme. Bjørke og Furuberg bekreftet at et samlet forhandlingsutvalg ville anbefale de respektive organisasjonenes styrer å godkjenne den framforhandlede avtalen. Partene signerte deretter sluttprotokollen. Møtet var slutt kl. 14.15.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress 05/2013

